

**KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**SİGORTA SÖZLEŞMELERİNDE SİGORTA ETTİRENİN BEYAN
YÜKÜMLÜLÜĞÜ**

Merve GÜLMEZ

Yüksek Lisans Tezi

**KONYA
Aralık 2019**

SİGORTA SÖZLEŞMELERİNDE SİGORTA ETTİRENİN BEYAN
YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Merve GÜLMEZ

KTO Karatay Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı
Tezli Programı

Yüksek Lisans Tezi

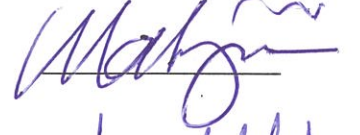
Konya
Aralık 2019

Konya
Aralık 2019

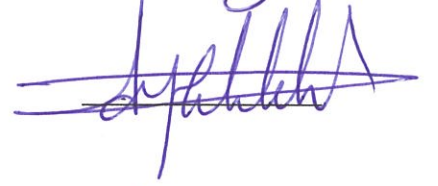
KABUL VE ONAY

Öğrenci Merve GÜLMEZ tarafından hazırlanan “Sigorta Sözleşmelerinde Sigorta Ettirenin Beyan Yükümlülüğü” başlıklı bu çalışma, 16 Aralık 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: **Dr. Öğr. Üyesi Mahmut KIZIR**
KTO Karatay Üniversitesi

Tez Danışmanı: **Dr. Öğr. Üyesi Aytekin ÇELİK**
KTO Karatay Üniversitesi

Jüri Üyesi: **Dr. Öğr. Üyesi Tamer BOZKURT**
Selçuk Üniversitesi

Jüri tarafından kabul edilen bu çalışmanın Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Didem TUNÇEZ
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Enstitü tarafından onaylanan Yüksek Lisans/Doktora tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını basılı veya dijital biçimde arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullar dahilinde erişime açma iznini KTO Karatay Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle, Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak ve gelecekteki çalışmalar (makale, kitap, lisans, patent vb.) için tezimin tamamının veya bir bölümünün kullanım hakları yalnızca bana ait olacaktır.

Tezimin bütünüyle kendi çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izinle kullanılması zorunlu olan kaynakları, yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde izinlerin suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” kapsamında, tezim, aşağıda belirtilen koşullar haricince, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve KTO Karatay Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

☐ Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.¹

☐ Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir.²

☐ Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.³⁴

16 Aralık 2019

Merve GÜLMEZ

¹ MADDE 6(1) Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

² MADDE 6(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

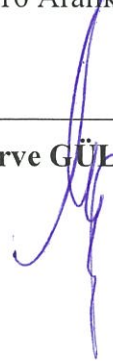
³ MADDE 7(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

⁴ MADDE 7(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak Dr. Öğr. Üyesi Aytekin ÇELİK danışmanlığında tarafımdan üretilen bu tez çalışmasında; sunduğum tüm veri, enformasyon, bilgi ve belgeleri bilimsel etik kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm değerlendirme, analiz, bulgu ve sonuçları bilimsel usullere uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun biçimde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

16 Aralık 2019

Merve GÜLMEZ

TEŞEKKÜR

Tez çalışmasının bütün aşamalarında değerli bilgi ve deneyimleriyle bana yardımcı olan, Danışman Hocam Dr. Öğr. Üyesi Aytekin ÇELİK'e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Aralık, 2019

Merve GÜLMEZ

ÖZET

Merve GÜLMEZ

Sigorta Sözleşmelerinde Sigorta Ettirenin Beyan Yükümlülüğü

Yüksek Lisans Tezi

Konya, 2019

Sigorta sözleşmeleri sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeler olduğu için sigorta ettiren sözleşmenin yapılmasından başlayarak sona ermesine kadar birtakım hususları sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Sigorta sözleşmelerinde sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü Sigorta Hukuku'nun en önemli konularındandır. TTK'nın beyan yükümlülüğünü düzenleyen ilgili maddeleri incelendiğinde sigorta ettirenin sözleşme yapılırken, sözleşmenin devamı süresinde ve rizikonun gerçekleşmesinden sonra olmak üzere üç ayrı dönemde beyan yükümlülüğünün olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada sigorta ettirenin sözleşmenin kurulmasından sona ermesine kadar sigortacıya beyan etmekle yükümlü olduğu hususlar, kanunî düzenlemeye uygun olarak sözleşmenin yapılması anında, devamı sırasında ve rizikonun gerçekleşmesinde olmak üzere üç ayrı başlıkta ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken konunun daha iyi anlaşılması için öncelikle sigorta sözleşmeleri hakkında ve sigorta ettirenin sözleşmenin kurulmasından rizikonun gerçekleşmesine kadar olan tüm süreçteki beyan yükümlülüğüne ilişkin genel bilgiler açıklanmış, sonrasında sözleşmenin kurulması anından sona ermesine kadarki süreçteki beyan yükümlülüğüne ilişkin detaylı bilgiler ve söz konusu yükümlülüğe aykırılığın sonuçları açıklanmıştır. Çalışmanın uygulamaya da faydalı olması amacıyla çalışmada, söz konusu yükümlülük ile ilgili yargı kararlarına da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Sigorta Sözleşmeleri, riziko, beyan yükümlülüğü

ABSTRACT

Merve GÜLMEZ

THE INSURANT’S OBLIGATION TO GIVE INFORMATION IN INSURANCE CONTRACT

Master’s Thesis

Konya 2019

Since insurance contracts are contracts that create a constant debt relationship, the insurant is obliged to inform the insurer of certain issues from the beginning of the contract to its termination. When the relevant articles regulating the obligation to give information of the TTK are examined, it is seen that the insurant is obliged to declare in three separate periods, when drawing up the contract during the continuation of the contract and after the occurrence of risk.

In this study, the issues that the insurant is obliged to declare to the insurer from the establishment of the contract to the end of the contract have been examined particularly in three separate periods, beginning of the contract, during the continuation and termination of the contract in accordance with the legal regulation. In order to better understand this issue, firstly general information about insurance contracts is given, then detailed information about three different periods and the results of the breach of this obligation are explained. In order to make the study beneficial to the application, the study also included examples of the relevant obligation.

Keywords

Insurance Contracts, risk, obligation to give information

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
GİRİŞ	1
1. SİGORTA KAVRAMI, SİGORTA SÖZLEŞMESİ VE BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER	3
1.1. Sigorta Kavramı	3
1.2. Sigorta Sözleşmesine İlişkin Genel Bilgiler	4
1.2.1. Genel Olarak	4
1.2.2. Sigorta Hukukunda Sözleşme Özgürlüğünün Uygulama Alanı.....	7
1.2.3. Sigorta Sözleşmesinin Tarafları	9
1.2.4. Sigorta Sözleşmesinde Tarafların Hak ve Yükümlülükleri	11
1.2.5. Sigorta Sözleşmesinin Sona Ermesi.....	21
1.3. Beyan Yükümlülüğüne İlişkin Genel Bilgiler.....	22
1.3.1. Beyan Kavramı ve Beyanın Hukukî Niteliği	23
1.3.2. Beyan Yükümlülüğünün Yerine Getirileceği Şekil	28
1.3.3. Beyanla Yükümlü Kılınan Kişiler.....	28
1.3.4. Beyan Yükümlülüğüne İlişkin Bildirimin Muhatabı	39
2. SÖZLEŞME ÖNCESİ BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ	47
2.1. Genel Olarak	47
2.2. Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Etmekle Yükümlü Olduğu Hususlar	48
2.2.1. Sigortalı Mala veya Sigortalının Şahsına İlişkin Önemli Hususlar	53
2.2.2. Sigortalanan Malın Kullanım Şekli veya Sigortalının Mesleği	55
2.3. Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün Düzenlenmesinin Gerekçesine Yönelik İleri Sürülen Görüşler.....	56
2.3.1. Beyan Yükümlülüğünü “Sigorta Sözleşmesinin Özelliği” Temelinde Değerlendiren Görüşler.....	56

2.3.2. Beyan Yükümlülüğünü “Sigortacılık Tekniğinin Gereği” Olarak Kabul Eden Görüşler.....	61
2.3.3. Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün Kanuna Dayandığını Kabul Eden Görüşler.....	62
2.4. Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün Yerine Getirilme Yöntemleri	63
2.4.1. Beyan Usulü	63
2.4.2. Liste Usulü	64
2.4.3. Karma Sistem	67
2.5. Beyan Yükümlülüğünün Yerine Getirileceği Şekil	69
2.6. Beyan Yükümlülüğünün Yerine Getirileceği Zaman	70
2.7. Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlalinin Sonuçları	74
2.7.1. Riziko Gerçekleşmeden Önce	75
2.7.2. Riziko Gerçekleştikten Sonra.....	84
2.7.3. Beyan Yükümlülüğünün İhlal Edilmiş Sayılması İçin Kusur ve İlliyet Bağının Gerekli Olup Olmaması.....	85
3. SÖZLEŞME SÜRESİNDEKİ VE RİZİKO GERÇEKLEŞTİĞİNDEKİ BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ	89
3.1. Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğü	89
3.1.1. Genel Olarak	89
3.1.2. Rizikoyu Ağırlaştıran Hususların Bildirilmesi.....	89
3.1.3. Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğünün Düzenlenmesinin Gerekçesi	105
3.1.4. Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğünün Genel Hükümlerdeki Sözleşmenin Uyarlanması Hükümleri Bağlamında Değerlendirilmesi	107
3.1.5. Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğünün Yerine Getirilmesi Gereken Süre	108
3.1.6. Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğünün İhlali.....	110
3.2. Riziko Gerçekleştiğindeki Beyan Yükümlülüğü	115
3.2.1. Genel Olarak	115
3.2.2. Sigorta Ettirenin Riziko Gerçekleştiğinde Beyan Etmekle Yükümlü Olduğu Hususlar	117
3.2.3. Riziko Gerçekleştiğindeki Beyan Yükümlülüğünün Düzenlenmesinin Gerekçesi.....	124
3.2.4. Riziko Gerçekleştiğindeki Beyan Yükümlülüğünün Yerine Getirilmesi Gereken Süre.....	126
3.2.5. Riziko Gerçekleştiğindeki Beyan Yükümlülüğünün İhlali.....	127
SONUÇ	134

KAYNAKLAR	141
ÖZGEÇMİŞ	149

KISALTMALAR DİZİNİ

AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFSBE	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
ABD	Ankara Barosu Dergisi
ASHD	Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi
B.	Baskı
BAM	Bölge Adliye Mahkemesi
BATİDER	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bkz.	Bakınız
BTHAE	Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü
BÜHF	Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi
BÜHFD	Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BÜSBE	Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
E.	Esas
E.T.	Erişim Tarihi
Ettk	6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu
GÜHFD	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Gün.	Güncellenmiş
H.D.	Yargıtay Hukuk Dairesi
HGD	Hukuk Gündemi Dergisi
İBD	İstanbul Barosu Dergisi
İÜHFD	İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İÜSBE	İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İTÜSBD	İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
K.	Karar
m.	madde
MÜHF – HAD	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
PEICL	Principles of European Insurance Contract Law
RG	TC Resmî Gazete
S	Sayı
s.	sayfa
SBArD	Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi

SBBD	Sosyal ve Beşeri Bilimleri Dergisi
SK	5684 sayılı Sigortacılık Kanunu
SÜHFD	Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TBK	6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
TFM	Ticaret Ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi
TKHK	6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	4721 sayılı Türk Medenî Kanun
TSHD	Türk Sigorta Hukuku Derneği
TUS	Tıpta Uzmanlık Sınavı
TTK	6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
VVG	Gesetz über den Versicherungsvertrag (Alman Sigorta Sözleşmesi Kanunu)
T.D.	Yargıtay Ticaret Dairesi

GİRİŞ

Sigorta, zarar verici olayların ekonomik sonuçlarının toplum içinde dağıtılması düşüncesinden doğmuştur. Sigorta, sigortacı ve sigorta ettiren arasında yapılan “sigorta sözleşmeleri” ile hayata geçirilmektedir.

Sigorta sözleşmeleri 14/02/2011 tarihli ve 6102 sayılı TTK’nın 1401. maddesinde sigorta ettirenin sigortacıya ödeyeceği prim karşılığında para ile ölçülebilen bir menfaati zarara uğratabilecek bir tehlikenin meydana gelmesi hâlinde, sigortacının bu zararı tazmin etmeyi ya da belli bir meblağı sigorta ettirene ödemeyi ya da diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmeler olarak tanımlanmıştır.

Sigorta sözleşmelerinde tarafların kanundan, sigorta genel şartlarından ve sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri bulunmaktadır. Sigorta ettirenin en önemli yükümlülükleri; prim ödeme borcu, beyan yükümlülüğü, bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme yükümlülüğü ile koruma önlemleri alma yükümlülüğü olarak sıralanabilir.

Sigorta sözleşmeleri sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeler olduğu için sigorta ettiren, sözleşmenin yapılması anından başlayarak sona ermesine kadar çeşitli hususları sigortacıya bildirmekle yükümlüdür.

Riziko gerçekleştiğinde sigortacının ödeyeceği tazminat sigorta konusu menfaatin değerine göre belirlenecektir. Bu nedenle sigorta sözleşmesine konu olacak menfaatin değerinin belirlenmesi gerekmektedir. Sigorta sözleşmesine konu menfaatin değerinin belirlenebilmesi için ise bu menfaatin niteliklerinin iyi bilinmesi gerekmektedir.

Sigortacı her durumda menfaati muayene etme ve menfaatin niteliklerini tespit etmek için gerekli araştırmaları yapma imkânına sahip olmayabilir. İşte sigorta hukukunda beyan yükümlülüğü sigorta ettirenin sigortacıya sigorta konusu menfaati hakkında bilgi vermesidir. Bu nedenle sigorta sözleşmesinde beyan yükümlülüğü çok önemlidir. Kanun gerekçesinde de beyan yükümlülüğünün sigorta hukukunun en önemli konuları arasında yer aldığından söz edilmektedir. Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü sadece

sözleşmenin kurulması esnasında değil, aynı zamanda sözleşme süresince ve riziko gerçekleştiğinde de devam eder.

Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün anlaşılabilmesi için ise sigorta sözleşmesinin, taraflarının ve tarafların sözleşmedeki borçlarının iyi anlaşılması gereklidir. Bu nedenle sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne giriş yapmadan önce sigorta sözleşmesi hakkında genel bilgiler açıklanacak, ardından sigorta hukukunda beyan yükümlülüğü ve beyan yükümlülüğüne aykırılığın sonuçları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmada sigorta ettirenin üç ayrı dönemdeki beyan yükümlülüğü ayrı ayrı incelenecektir. Ancak bu üç ayrı beyan yükümlülüğüne ilişkin olarak bazı ortak hususlar vardır. Bu hususların tek bir başlık altında açıklanmasının konunun anlaşılması açısından daha faydalı olacağı kanaatindeyiz.

1. SİGORTA KAVRAMI, SİGORTA SÖZLEŞMESİ VE BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1.1. Sigorta Kavramı

Sigorta; toplu bir zararı mümkün olduğunca bölerek dağıtmak ve zarar miktarını azaltmak demektir⁵. Sigorta kişilerin çeşitli olaylar sonucu maruz kalabileceği zararlardan korunması düşüncesiyle doğmuştur⁶. Sigortacılık kurumu sayesinde belli bir zarara sadece bir kişinin katlanmasının önüne geçilerek kişilerin kendilerini yıkıma uğratabilecek zararlara karşı korunması sağlanır.

Sigorta hukukunda zararı meydana getirebilecek olayların gerçekleşmesi ihtimali “riziko” olarak tanımlanmaktadır⁷. Zarar belli bir rizikonun gerçekleşmesi hâlinde, kendi menfaatini korumak için prim ödeyen kişilerden toplanmış olan paralardan karşılanarak bu kişiler arasında bölüşülmüş olur. Belli bir zararın bir kişiden karşılanmasının önüne geçilerek toplumsal dayanışma sağlanmasının ise bütün toplumun menfaatine olduğu açıktır.

Sigorta ilk zamanlarda sadece belli bir olay için kullanılmakta iken günümüzde sigortanın koruma sahası oldukça gelişmiştir ve ilerleyen zamanlarda da gelişmeye devam edeceği hiç şüphesizdir. Sigorta ettirenin belli bir kıymet verdiği her şey sigorta ettirilebilmelidir⁸.

Sigorta faaliyetleri sadece risklerin gerçekleşmesinden doğabilecek ekonomik kayıpların aynı riske maruz kişiler arasında dağıtılmasını sağlayarak sosyoekonomik

⁵ **Çandarlı**, Zahit: “Sigorta Hukuku”, ABD 1953, S. 6, s. 500; **Ayhan**, Rıza/ **Çağlar**, Hayrettin/ **Özdamar**, Mehmet: Sigorta Hukuku, B. 2, Ankara 2019, s. 5; **İmre**, Zahit: “Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması”, İÜHF 1946, C. 12, S. 1, s. 280; **Can**, Mertol: Türk Özel Sigorta Hukuku (Ders Kitabı), Ankara 2018, s. 13.

⁶ **Bozer**, Ali: Sigorta Hukuku, B. 5, Ankara 1999, s. 5-6; **Kender**, Rayegan: Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, B. 14, İstanbul 2014, s. 1-2; **Kayhan**, Şaban/ **Bağcı**, Ömer: Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri, B. 3, Kocaeli 2018, s. 27; **Çeker**, Mustafa: Sigorta Hukuku, Adana 2014, s. 1. Sigorta toplum içinde karşılaşılan zararların toplum içinde dağıtılması esasına dayanır. **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s.1; **Eroğlu**, Sevilay: Hastalık Sigortası Sözleşmesinin Kurulmasında İhbar Külfeti, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005, s. 33; **Omağ**, M. Kemal: “Türk Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması Sorunu”, TSHD 1985, s. 4; **Kayhan**, Şaban: Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu, Seçkin Yayınevi, Ankara 2004, s. 48.

⁷ **Ulaş**, (Sorumluluk), s. 31; **Kender**, (Sigorta), s. 225; **Kaner**, İnci: “Zarar Sigortalarında Sigorta Ettirenin Tehlike İle İlgili Görevleri” İÜHF 1994, C. 54, S. 1-4, s. 304-305; **Bozer**, (Sigorta), s. 101-102; **Çeker**, (Sigorta), s. 67; **Can**, (Sigorta), s. 5; **Kayhan/Bağcı**, s. 181.

⁸ **Çandarlı**, s. 500-501.

çöküntülerin önünü almakla kalmaz; aynı zamanda ekonomik gelişme, büyüme, sosyo-ekonomik ve politik istikrarı da etkiler⁹. Hatta bir ülkenin ekonomik ve siyasi açıdan gelişmişliğinin sigorta faaliyetleri ile ölçülebileceğini ileri süren yazarlar vardır¹⁰.

Ayrıca sigorta, işletmelerin kredi ihtiyaçlarının karşılanmasında da önemli etkiye sahiptir. Bankalar ticari faaliyetleri sigortalanan işletmelere daha kolay kredi vermektedir. Zira sigorta primleri yoluyla büyük fonlar toplanmaktadır. Bu durum sigorta faaliyetlerinin ekonomiye sağladığı katkılara örnek olarak gösterilebilir.

1.2. Sigorta Sözleşmesine İlişkin Genel Bilgiler

1.2.1. Genel Olarak

Sigorta sözleşmeleri tam iki tarafa borç yükleyen ve sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerdir. TTK'nın 1401'inci maddesinde sigorta sözleşmeleri sigorta ettirenin sigortacıya ödeyeceği prim karşılığında para ile ölçülebilen bir menfaati zarara uğratabilecek bir tehlikenin meydana gelmesi hâlinde, sigortacının bu zararı tazmin etmeyi ya da belli bir meblağı sigorta ettirene ödemeyi ya da diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmeler¹¹ olarak tanımlanmıştır. Sigortacılık tarihinde ilk zamanlarda mal sigortalarında sigortalanan şey “eşya” iken modern sigorta hukukunda sigortalanan, “eşya üzerindeki para ile ölçülebilir menfaat”tır¹². Kanundaki mevcut tanım pasif zarar sigortasını kapsamamaktadır. Pasif zarar sigortasında sigorta ettirenin mevcut menfaati değil, ileride malvarlığında ortaya çıkacak pasifler nedeniyle uğrayacağı zararlar sigorta edilir. Ancak kanun metnindeki mevcut tarife göre sigortanın

⁹ **Uralcan**, G. Şebnem: “Sigorta Faaliyetlerinin İşlevsel Açıdan Değerlendirilmesi ve Türk Sigorta Sektörünün Bu Bağlamda Dünya Sigorta Şirketleriyle Karşılaştırılması”, SBBD 2015, C. IV, S. 1, s. 125.

¹⁰ Söz konusu yazarlar için Bkz. **Çandarlı**, s. 500.

¹¹ Kanunda sigorta sözleşmesinin tanımının yapılması doğru değildir. Zira hem tanım yanlış ve eksik olmakta hem de sigortanın zamanla değişen ve gelişen esaslarını içine alamamaktadır. **Kender**, Rayegan: Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, İstanbul 2005, s. 114; Sigorta sözleşmesinin: “*sigortacının sigorta himayesini ve sigorta ettirenin bir prim ödeme borcunu üstlendiği karşılıklı taahhütleri içeren ve borç doğuran bir sözleşme*” olarak tanımlanması sigorta sözleşmesi kavramını daha iyi açıklamaktadır. **Memiş**, Tekin: “Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’nın Sigorta Hukukuna Dair 6. Kitabının Genel Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, SHD 2005, S. 1, s. 88.

¹² **Ulaş**, Işıl: Uygulamalı Sigorta Hukuku Mal ve Sorumluluk Sigortaları, Ankara 2002, s. 30; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 131-155.

yapılabilmesi sözleşmenin başlangıcında mevcut bir menfaati gerektirir ve sözleşme ileride ortaya çıkacak bir pasifi kapsamaz¹³.

Sigorta sözleşmesi sadece riziko gerçekleştiğinde sigortacının belli bir meblağ veya tazminat ödeyeceğini öngören sözleşmeler değildir. Sigorta ettirenin prim borcunu veya ilk taksitini ödediği andan itibaren sigortacının “rizikoyu taşıma” borcu başlar¹⁴.

Sigorta sözleşmeleri de diğer bütün sözleşmeler gibi iki tarafın karşılıklı ve birbirine uygun iradesiyle kurulur. Sigortacının sözleşmeden doğan borcunun ödeme yapmak değil, belirli bir rizikoyu taşımak olduğu göz önüne alındığında sözleşmenin tam iki tarafa borç yüklediği anlaşılmaktadır¹⁵. Sigorta sözleşmeleri tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanıyla kurulur, ancak sigortacının rizikoyu taşıma borcu primin veya ilk taksitin ödenmesiyle başlar. Bu nedenle öğretide tarafların birbirlerine uygun iradelerinin bir araya geldiği an sözleşmenin şekli başlangıç zamanı; primin ilk taksitinin veya tamamının ödendiği an ise sözleşmenin maddi başlangıç zamanı olarak adlandırılmaktadır¹⁶.

Bununla beraber, sigorta sözleşmelerinin çoğunda rizikonun gerçekleşmemesi ve sigortacının ödeme yapmak zorunda kalmamasından hareketle, sigorta sözleşmelerinin çoğu zaman tek tarafa borç yükleyen bir sözleşme olarak akdedildiğini ileri süren yazarlar da vardır¹⁷. Burada gözden kaçırılan önemli bir nokta vardır. Şöyle ki; borcun doğumu kavramı ile onun ifasına ilişkin yükümlülük arasında farklılık vardır. Sigorta sözleşmelerinde sigorta tazminatı veya bedelini ödeme borcu sözleşmenin kurulmasıyla

¹³ **Memiş**, s. 90; **Kender**, s. 117.

¹⁴ **Memiş**, s. 88; **Kendigelen**, Abuzer: “Karayolları Trafik Kanunu Mecburî ve İhtiyari Mali Sorumluluk Sigortalarında Sigorta Süresi İçinde Sigorta Ettirenin İhbar Mükellefiyeti ve İşletenin Değişmesi”, BATİDER 1989, C. 15, S. 3, s. 143; **Ünan**’a göre : “Sigorta sözleşmesi, taraflardan birinin, diğer tarafa, bir prim karşılığında belirli bir rizikoya karşı sigorta sağladığı sözleşmedir.”. **Ünan**, Samim: Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap: İstanbul 2018, s. 12.

¹⁵ **Özdamar**, Mehmet: “Sigortacının Sorumluluğu İle İlgili Gelişmeler (Sigortacının Aydınlatma Yükümlülüğünden Doğan Sorumluluğu)”, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, Ankara 2009, s. 439; **Ünan**, (Şerh), s. 12.

¹⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz. **Çapa**, M. Sadık: “Geçmişe Etkili Sigorta”, GÜHFD 2014, C. 18, S. 3-4, s. 341-362.

¹⁷ Sigorta sözleşmelerinin tek tarafa borç yükleyen bir sözleşme olarak akdedildiğini ileri süren yazarlar için Bkz. **Can**, Mertol: Türk Özel Sigorta Hukuku (Ders Kitabı), Ankara 2009, s. 273.

doğar. Riziko gerçekleştiğinde ise sigortacının bu borcu ifa etme yükümlülüğü ortaya çıkmaktadır¹⁸.

Sigorta sözleşmelerinde sigortacı sadece riziko gerçekleştiğinde para ödeme borcunu değil, sözleşmenin kurulmasıyla sigorta himayesi veya riziko taşıma mükellefiyetini de üzerine almaktadır. Alman hukukunda hâkim olan bu görüş “tehlike taşıma teorisi” olarak adlandırılmaktadır¹⁹. Ayrıca sigorta sözleşmelerinde sigortacının tek yükümlülüğü rizikoyu taşımak da değildir. Sigortacının sözleşmenin kurulmasından itibaren muhtelif yükümlülükleri doğar. TTK m. 1424’te düzenlenen sigorta poliçesi verme ve TTK’da hüküm bulunmamakla birlikte genel şartlarında düzenlenen sır saklama yükümlülüğü bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Uygulamada sigorta sözleşmeleri genellikle yazılı olarak yapılmamakta, yazılı olarak yapılan sözleşmelerde ise sigortacı sigorta ettirene matbu bir teklifname sunmaktadır. Genellikle sigortacı tarafından verilen soru listesini sigorta ettirenin doldurarak sigortacıya vermesi icap, bunun karşılığında sigortacı veya yetkili temsilcisinin poliçe düzenleyerek sigorta ettirene teslim etmesi ise kabul²⁰ mahiyetindedir²¹. Sigorta sözleşmesi yazılı olarak yapılsın veya yapılsın sigortacı sigorta ettirene bir poliçe düzenler ve sigorta sözleşmesi işlerlik kazanır. Bu sözleşmeyle sigortacı sözleşmeye konu rizikoyu üstlenirken sigorta ettiren ise sigortacıya prim ödeme borcu altına girer.

Sigorta sözleşmelerinin içeriği kanunun emredici hükümleri ile Müsteşarlıkça²² onaylanan sigorta genel şartlarına uygun olmak zorundadır. Taraflar sigorta

¹⁸ **Can**, s. 273.

¹⁹ **Kender**, (Hususi), s. 116.

²⁰ Kanunda sigorta sözleşmelerinin geçerliliği için bir şekil şartı öngörülmediği için sözleşmeyi kurmaya yönelik icap ve kabul beyanının karşı tarafa iletilmesi de herhangi bir şekil şartına tâbi değildir. Bu nedenle sözleşmeyi kurmaya yönelik icap ve kabul beyanı telefon, faks, mektup veya mail yoluyla iletilir. Bkz. **Can**, Mertol: “Abonman Sigorta Sözleşmesine Binaen Akdedilen Alt (Bağlı – Tabi) Sigorta Sözleşmelerini Kuran İhbar Bakımından Sigorta Ettirene Muafiyet Getiren Sözleşme Şartlarının Geçerli Olup Olmadığı Meselesi”, Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan, C. 1, Ankara 2010, s. 593-594.

²¹ **Ayli**, Ali: “Sigorta Ettirenin Sözleşmenin Kuruluşundaki İhbar Yükümlülüğüne İlişkin Hükümlerin, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Çerçevesinde Yeniden Değerlendirilmesi”, SBArD 2005, C. 3, S. 60, s. 191.

²² Hazine Müsteşarlığı, 09.07.2018 tarihinde RG’de yayımlanarak yürürlüğe giren 703 sayılı Anayasa’da Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname uyarınca kaldırılmıştır. 10.07.2018 tarihinde 30474 sayılı RG’de yayımlanarak yürürlüğe giren 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan Hazine ve Maliye Bakanlığı ile tek çatı altında birleştirilmiştir.

sözleşmelerine, sigorta genel şartlarına ek, uygulamada “sigorta özel şartları” ya da “klozlar” olarak adlandırılan hükümler koyabilirler. Sigorta sözleşmelerinde sigorta ettirenin tüketici olması hâlinde sigorta genel ve özel şartlarının 28/11/2013 tarih ve 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’da²³ geçen haksız şart olarak nitelendirilmemesi için şartların sigorta ettiren tarafından hiç değilse bir bütün olarak kabul edilmesi ve sigorta ettirene şartlarla ilgili bilgi verilmiş olması gerekir. Ancak poliçede yer almasına rağmen sözleşme kurulurken sigorta ettirene bilgi verilmeyen bir koşul sigorta ettirenin yararınaysa sigorta ettirenin açıkça kabulüne gerek olmaksızın geçerli kabul edilmelidir²⁴. TTK m. 1451 uyarınca sigorta sözleşmelerine ilişkin TTK’da hüküm bulunmayan hâllerde sözleşmeye TBK’daki hükümler uygulanır.

1.2.2. Sigorta Hukukunda Sözleşme Özgürlüğünün Uygulama Alanı

Türk hukukunda temel bir ilke olan sözleşme özgürlüğü ilkesinin; sözleşme yapıp yapmama, sözleşmenin karşı tarafını seçme, sözleşmenin içeriğini, tipini ve şeklini belirleme, sözleşmenin içeriğini değiştirme ve sözleşmeyi ortadan kaldırma gibi görünüm şekilleri bulunmaktadır²⁵.

TBK’nın 26’ncı maddesine göre taraflar kanuna uygun olmak şartıyla bir sözleşmenin içeriğini istedikleri gibi belirleyebilirler. Ayrıca tarafların aralarında yaptıkları sözleşmeler ahlaka, kamu düzenine ve kişilik haklarına aykırı olmamalıdır. Sözleşme serbestisi sigorta hukukunda da geçerlidir. Ancak kanun, sigorta hukukunda bu ilkeye sigorta ilişkisinin güçsüz tarafı olan sigorta ettireni koruma düşüncesiyle geniş sınırlandırmalar getirmiştir²⁶.

²³ RG, 28.12.2013, S. 28835.

²⁴ **Ünan**, Samim: Sigorta Tüketici Hukuku, İstanbul 2016, s. 35.

²⁵ **Ercoşkun Şenol**, H. Kübra: “Sözleşmenin İçeriğini Belirleme Özgürlüğü ve Bunun Genel Sınırı: TBK m. 27”, İÜHFM 2016, C. 74, S. 2, s. 712; **Oğuzman**, M. Kemal/Öz, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 2012, s. 23; **Eren**, Fikret: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2012, s. 301; **Kılıçoğlu**, M. Ahmet: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, B. 17, Ankara 2013, s. 76; **Reisoğlu**, Safa: Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 23, İstanbul 2012, s. 133; **Kocayusufpaşaoğlu**, Necip: Borçlar Hukukuna Giriş, B. 6, İstanbul 2014, s. 505; **Ayan**, Mehmet: Borçlar Hukuku (Genel Hükümler), Konya 2013, s. 6; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 148.

²⁶ **Adıgüzel**, Burak: “Sigorta Hukukunda Sözleşme Serbestisi İlkesinin Sınırları Bakımından Türk Ticaret Kanunu ve Tasarı Hükümlerinin Karşılaştırılması”, BÜHFD 2009, S. 3, s. 4; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 33.

14/06/2007 tarih ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 11'inci maddesine göre sigorta sözleşmeleri Müsteşarlıkça²⁷ onaylanan sigorta genel şartlarına uygun olarak düzenlenir. Bunun yanında taraflar sözleşmede, genel şartlara aykırı olmayan özel şartlar kararlaştırabilir. Sigorta genel şartları ayrı ayrı tüm riziko ve sözleşmeler göz önüne alınmadan gelecekte belli bir sigorta dalında yapılacak tüm sözleşmelere temel olmak üzere önceden hazırlanmış, genellikle basılı ve yazılı olan kaynaklardır²⁸. Sigorta sözleşmeleriyle getirilmiş özel şartlar varsa; bu şartların emredici hükümlere ve sigorta genel şartlarına aykırı olmaması kaydıyla, genel şartlardan önce özel şartlar uygulanır²⁹.

SK'nın 13'üncü maddesine göre ise Cumhurbaşkanı³⁰ kamu yararı için gerekli gördüğü durumlarda zorunlu sigortalar ihdas edebilir. Yaptırılması zorunlu olan sigortalarda kanun koyucu, menfaat sahibinin “sözleşme yapıp yapmama” özgürlüğünü sınırlandırmıştır. Karayolları motorlu araçlar zorunlu mali sorumluluk sigortası ve zorunlu deprem sigortası bu sigortalara örnek olarak verilebilir. TTK m. 1483 hükmü ile sigortacıların faaliyet yaptıkları zorunlu sigortalarda sigorta yapmaktan kaçınamayacakları hüküm altına alınmıştır. Bu hükümle sigortacının “sözleşme yapmama” serbestisi elinden alınmıştır.

Kanunda sigorta sözleşmelerinin içeriğine ilişkin olarak da kabul edilmiş bazı sınırlandırmalar vardır. Kanun gerekçesine göre sigortacı karşısında güçsüz konumda bulunan sigortalıları koruma düşüncesiyle kanunda emredici hükümlere oldukça fazla yer verilmiştir. TTK m. 1404'te kanunun emredici hükümlerine, ahlâka, kamu düzenine, ve kişilik haklarına aykırı bir fiilden doğabilecek zararların teminat altına alınması amacıyla sigorta sözleşmesi yapılamayacağı düzenlenmiştir. Bu hüküm TBK m. 27'nin özel bir görünüş biçimidir.

²⁷ Hazine ve Maliye Bakanlığı.

²⁸ **Bahtiyar**, Mehmet: “Sigorta Poliçesi Genel Koşulları”, BATİDER 1997, C. 19, S. 2, s. 151. Sigorta genel şartları sigortacı karşısında sigortalıların menfaatinin korunması için öngörülmüştür. **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 33.

²⁹ **Ünan**, Samim: Hayat Sigortası Sözleşmesi, İstanbul 1998, s. 177; **Kabukçuoğlu Özer**, F. Dilek: Sigortacılık Kanunu Şerhi, Ankara 2012, s. 152. TTK'nın sigorta ile ilgili hükümlerinin %75'inin emredici nitelik taşımasına rağmen, sigorta sözleşmelerinin bir de sigorta genel şartları ile sınırlandırılması gereksizdir. Bu konuda Bkz. **Ünan**, (Tüketici), s. 33; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 50-51.

³⁰ SK'nın 13'üncü maddesindeki “Bakanlar Kurulu” ibaresi 02/07/2018 tarihli ve 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 182'nci maddesiyle “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

Sigorta sözleşmelerinde kanunun emredici hükümlerine aykırı olarak düzenlenmiş şartlar varsa, bu hâlde sözleşmenin tümü değil yalnızca bu şartlar geçersiz sayılır. Ancak TTK'nın 1452'nci maddesinin ikinci fıkrasında; TTK'nın 1404'üncü, 1408'inci ve 1429'uncu maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesine aykırı düzenlenen sigorta sözleşmeleri geçersiz sayılacağı düzenlenmiştir.

1.2.3. Sigorta Sözleşmesinin Tarafları

TTK'da sigorta sözleşmesinin tarafları SK uyarınca sigortacılık faaliyeti yürüten sigortacı ile sigorta ettiren gerçek veya tüzel kişiler olarak düzenlenmiştir. Bu kapsamda sigorta sözleşmesinin tarafları sigortacı ve sigorta ettiren olmak üzere iki ayrı başlık olarak incelenecektir.

1.2.3.1. Sigortacı

SK'da sigorta faaliyeti yapacak sigortacıların sahip olması gereken şartlar düzenlenmiştir. SK'nın 3'üncü maddesine göre sigorta şirketlerinin anonim şirket veya kooperatif şeklinde kurulmuş olması şarttır. Sigorta şirketleri sigortacılık işlemleri ve sigortacılık işlemleriyle doğrudan bağlantısı bulunan işler dışında başka işle iştigal edemezler. Ayrıca sigorta faaliyetinde bulunacak şirketlerin kurucuları kanunda aranan nitelikleri taşımalıdır.

SK m. 5'e göre sigorta şirketlerinin faaliyet göstermek istedikleri her bir sigorta dalı için Müsteşarlıktan³¹ sigortacılık ruhsatı alması gerekir. Sigorta şirketleri hayat ve hayat dışı sigorta gruplarından sadece birinde faaliyet gösterebilir.

Ruhsatsız olarak sigorta sözleşmesi yapanlar hakkında cezai müeyyide uygulanır (SK m 35). Buna karşılık TTK m. 1401/2'ye göre ruhsatsız bir sigorta şirketi ile onun ruhsat almamış olduğunu bilerek yapılan sigorta sözleşmeleri hakkında TBK'nın kumar ve bahse ilişkin 604-605. madde hükümleri uygulanır.

³¹ Hazine ve Maliye Bakanlığı.

Uygulamada sigorta şirketleri SK'ya göre yetkili kılınmış sigorta acentelerine kendileri adına sözleşme yapma yetkisi vermekte ve sigorta ettirenler sigorta sözleşmelerini sigorta acenteleri aracılığıyla yapmaktadır.

1.2.3.2. Sigorta ettiren

Sigorta sözleşmesinin diğer tarafını “sigorta ettiren” oluşturur. Bir kişinin sigorta sözleşmesine taraf olabilmesi için fiil ehliyetine sahip olması gerekir. Buna göre tam fiil ehliyetine sahip gerçek kişiler sigorta sözleşmesine taraf olabilir (TMK m. 10).

Sınırlı ehliyetsiz kişiler ise sigorta sözleşmesini veli ya da vasinin önceden izni veya sözleşme yapıldıktan sonra onayıyla yapabilirler. Tüzel kişiler fiil ehliyetini kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla kazanırlar (TMK m. 49). Tüzel kişiler sigorta sözleşmelerini organları aracılığıyla yaparlar.

TTK m. 1454'e³² göre sigorta ettiren, üçüncü bir kişinin menfaatinin onun adını belirterek veya belirtmeyerek sigorta ettirebilir. Bu hâlde sigorta sözleşmesinden doğan haklar sigortalıya ait olacaktır. Sigorta ettiren sigorta sözleşmesinin tarafı olarak sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmesi gereken, sigortalı ise sigorta sözleşmesiyle menfaatleri korunan kişidir³³. Sigortalı kavramı zarar sigortalarında sigorta sözleşmesi ile menfaati teminat altına alınan kişidir³⁴. Zarar sigortalarındaki “sigortalı” kavramının karşılığı hayat sigortalarında “lehtar”dır³⁵.

Sigorta sözleşmesinde sigorta ettiren ile sigortalı her zaman aynı kişi olmaz. Kişinin kendi menfaatinin konu alan bir sigorta sözleşmesi akdetmesi hâlinde “sigorta ettiren” ile “sigortalı” aynı kişidir. Buna karşılık sigorta ettirenin kendisinden başka bir kimsenin menfaatinin sigorta ettirmesi hâlinde “sigorta ettiren” ile “sigortalı” aynı kişiler

³² Üçüncü kişinin menfaatinin sigorta edilmesinin düzenlendiği TTK m. 1454'ün madde başlığının “başkası menfaatine sigorta” olması gerekirken “başkası lehine sigorta” olarak düzenlenmiş olması isabetsizdir. **Ünan**, Samim: “Türk Ticaret Kanunu Taslağı'nın “Sigorta Hukuku” Başlıklı Altıncı Kitabı Hakkında Düşünceler”, SHD 2005, S.1, s. 150.

³³ **Çeker**, (Sigorta), s. 47; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 128-129.

³⁴ **Aydın**, Sevgican: Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlali ve İhlal Hâlinde Sigortacının Hakları, Ankara 2018, s. 83; **Kender**, Rayegan: Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, B. 14, İstanbul 2015, s. 220; **Atamer**, Kerim: “Yeni Türk Ticaret Kanunu Uyarınca ‘Zarar Sigortaları’na Giriş”, BATİDER 2011, C. 27, S. 1, s. 47-48; **Can**, (Sigorta), s. 33-34.

³⁵ **Aydın**, s. 86; **Kender**, s. 228; **Kabukçuoğlu Özer**, s. 130; **Can**, (Sigorta), s. 175.

değildir³⁶. Örneğin bir vasinin vesayeti altındaki kişi lehine mal sigortası yaptırması hâlinde, sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerle vasi katlanırken; rizikonun gerçekleşmesi durumunda tazminattan vesayet altındaki kişi yararlanır. Bu durumda vasi sigorta ettiren, vesayet altındaki kişi ise sigortalıdır. Sigortalı sigorta sözleşmesinin tarafı olmasa da riziko gerçekleştiğinde sigortacıdan talepte bulunma hakkına sahiptir.

Menfaati sigortalananacak üçüncü kişinin menfaat üzerindeki hakkı mülkiyet hakkına veya sınırlı ayni hakka dayanabilir³⁷. Sigorta ettirenin bir üçüncü kişi lehine sigorta sözleşmesi yapabilmesi söz konusu üçüncü kişinin bilgi ve onayına bağlı değildir³⁸.

1.2.4. Sigorta Sözleşmesinde Tarafların Hak ve Yükümlülükleri

Sigorta sözleşmelerinde taraflardan biri için hak olan bir husus diğer taraf için borç niteliğindedir³⁹. Bu nedenle tarafların borçlarının açıklanması, haklarının da anlaşılması açısından yeterli olacaktır.

Sigorta sözleşmelerinde tarafların borçları; kanun, sigorta genel şartları, sigorta sözleşmesi ve sigorta poliçelerine göre belirlenir⁴⁰. TTK m. 1449’da sigorta sözleşmesiyle taraflara kanunda belirtilenlere ek yükümlülükler getirilmesi mümkündür.

1.2.4.1. Sigortacının borçları

TTK’dan yola çıkılarak sigortacının en önemli borçları; rizikoyu taşımak, sigortalıyı aydınlatmak, sigorta poliçesi vermek, giderleri ve sigorta tazminatını (veya bedelini) ödemek olarak sıralanabilir.

Kanun koyucu sigortacının görevlerini “para ödeme” şeklinde ifa edilecek görevlerde “borç”, bazı davranışlara ilişkin görevlerde “yükümlülük” olarak ifade etmiştir. Bilgilendirme, rizikoyu taşıma, poliçe verme “borç” olarak görülmeli ve sigortacının

³⁶ Aydın, s. 83; Ağsakal, İbrahim: Sigorta Sözleşmesinde Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğüne Aykırılık ve Sonuçları, Ankara 2015, s. 55-58; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 128-129; Arseven, Haydar: Sigorta Hukuku, B. 2, İstanbul 1991, s. 72; Çeker, (Sigorta), s. 65; Eroğlu, s. 190.

³⁷ Günay, Barış: “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 1470. ve 1471. Maddelerine İlişkin Değerlendirmeler”, GÜHFD 2013, C. 17, S. 1-2, s. 694.

³⁸ Yücel, Çağrı: “Hayat Sigortasında Sigorta Ettirenin Hak ve Yükümlülükleri”, İBD 2006, C. 80, S. 6, s. 2532.

³⁹ Yücel, s. 2531; Çeker, (Sigorta), s. 77.

⁴⁰ Çeker, (Sigorta), s. 74.

yerine getirmemesi hâlinde sigorta ettiren bu konuda dava açabilmeli, bu borçlarına aykırı davranması sigorta ettireni zarara uğratmışsa sigorta ettiren zararının giderilmesini isteyebilmelidir⁴¹.

a. Rizikoyu taşıma yükümlülüğü

Sigorta sözleşmelerinin en temel unsuru rizikoyu taşımaktır (TTK m. 1421). Sigorta hukukunda zararı meydana getirebilecek olaylar “riziko” olarak tanımlanmaktadır⁴².

Riziko, sigorta sözleşmelerinde sigortacının edimini belirler⁴³. Sözleşmede rizikonun açık bir şekilde belirtilmesi ve sınırlarının tespit edilmesi gerekir⁴⁴. Ayrıca bir rizikonun sigorta edilebilmesi için o rizikoya belirli bir ölçüde rastlanmalıdır. Doğa kanunlarına göre gerçekleşmesi mümkün olmayan olaylar riziko olarak belirlenemez⁴⁵.

Sigorta sözleşmelerinde sigorta edilen menfaate zarar verebilecek her türlü riziko teminat kapsamında değildir. Sigorta teminatı içine giren hususlar sigorta poliçesi genel hükümleri, sigorta genel ve özel şartlarına göre belirlenir⁴⁶. Sigorta sözleşmesinde teminat altına alınan rizikolar açıkça gösterilerek sınırları tespit edilmeli ve teminat kapsamına girmeyen rizikolar vurgulanmalıdır⁴⁷.

⁴¹ **Ünan**, Samim: “Yeni Ticaret Kanunu’nda Sigorta Ettirenin Görevleri (2011 Tarihli Türk Ticaret Kanunu’nda Sigorta Ettirenin Görevleri)”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara 2011, s. 51; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 193.

⁴² **Ulaş**, (Sorumluluk), s. 31; **Kender**, (Sigorta), s. 225; **Kaner**, s. 304-305; **Bozer**, (Sigorta), s. 101-102; **Çeker**, (Sigorta), s. 67; **Can**, (Sigorta), s. 5; **Kayihan/Bağcı**, s. 181.

⁴³ **Kaner**, s. 303; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 194.

⁴⁴ **Kender**, (Hususi), s. 226.

⁴⁵ **Taşdelen**, Nihat: “Mali Mesuliyet Sigortalarında Rizikonun Gerçekleşmesi Hâlinde İhbar Yükümlülüğü”, SBArD 2005, C. 3, S. 6, s. 383; **Omağ**, s. 9; **Aydın**, s. 24.

⁴⁶ **Çeker**, (Sigorta), s. 56.

⁴⁷ **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 200-201; **Kayihan/Bağcı**, s. 191. Nitekim Yargıtay da bu hususta verdiği bir kararda çatışmanın ferdi kaza sigortası kapsamına girdiğini kabul ederek, gerekçesini şu şekilde açıklamıştır “*Sigorta ettirenin teröristlerle giriştiği silahlı çatışma sırasında öldüğü anlaşılmaya göre, bu tür ölümün, doğal bir ölüm kavramının eş anlamlısı olarak kullanılan ecel ile değil, kaza sebebiyle gerçekleştiği açıktır. Ferdi kaza sigortası poliçesi genel şartları; terör olarak tanımlanan eylemleri, sigorta teminatı kapsamı dışında bırakmadığına göre, olaydaki ölüm biçiminin, sigorta teminatının içinde olduğunun kabulü gerekir. Sigorta poliçelerinde sigorta ettiren aleyhine getirilen koşulların, yorum yolu ile genişletilmesi mümkün değildir*”. 11. H.D. 28/06/1996 tarih ve 1996/3239 E. 1996/4799 K. <http://www.kazanci.com>, E.T.: 29/12/2019.

b. Aydınlatma yükümlülüğü

Aydınlatma yükümlülüğü sigortacının sigorta sözleşmesinin karşı tarafını; sözleşmenin içeriği, konusu, teminatın kapsamı ve diğer özellikleri hakkında bilgilendirmesidir⁴⁸. Sigortacının aydınlatma yükümlülüğü SK'nın m. 11/3 hükmüyle öngörülmüş ve konunun yönetmelikle⁴⁹ düzenleneceği belirlenmiştir. Sigortacının aydınlatma yükümlülüğü sigorta hukukuna hâkim “azami iyiniyet” ilkesinin bir gereğidir⁵⁰.

Sigorta ettiren tarafın sigortacılık konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması onu sigortacıyla yaptığı sözleşmelerde güçsüz kılmaktadır. Sigorta ettirenin bilgisizliği yanılmasına ve sigorta şirketlerine karşı güvensizlik duymasına neden olmaktadır. Örneğin mal sigortası yaptırmış olan bir kişi malına gelebilecek her türlü zararın teminat kapsamında olduğunu zannederken, teminat kapsamında olmayan bir zararda sigortacıya başvurup buradan aldığı olumsuz cevapla sigorta şirketi tarafından kandırıldığı yargısına ulaşmaktadır. Oysaki bu durum sigorta şirketinin sigorta ettireni kandırma kastından değil sigorta şirketi tarafından sigorta ettirene yeterli bilgi verilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır⁵¹.

Uygulamada karşılaşılan bu tür sorunlar sigortacının sigorta ettirene sözleşmenin içeriğindeki tüm hususları ayrıntılı ve yanılzamaya yol açmayacak şekilde açıklamasıyla çözülebilir. Kanunun gerekçesinde de sigorta ettirenin korunması hususu vurgulanmıştır.

Sigortacının aydınlatma yükümlülüğü; sadece sigorta ettirene bilgi vererek aktif davranışlarda bulunmasını değil aynı zamanda yanlış anlaşılabilir hareketlerden kaçınıp pasif davranışlarda bulunmasını da kapsar⁵². Sigortacı bu yükümlülüğünü yazılı

⁴⁸ **Kayihan/Bağcı**, s. 207-208; **Çeker**, (Sigorta), s. 81; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 205.

⁴⁹ Sigorta sözleşmelerinde bilgilendirmeye ilişkin usul ve esaslar SK m. 11/3'e dayanılarak çıkartılan 28/10/2007 tarihli 26684 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan “Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik” ile düzenlenmiştir.

⁵⁰ **Can**, s. 307; Aydınlatma yükümlülüğünün aynı zamanda culpa in contrahendo sorumluluğuna dayandığına dair Bkz. **Ünan**, (Şerh), s. 187; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 205.

⁵¹ **Akgün**, Evrim: Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirme Yükümlülüğü, İstanbul 2010, s. 16.

⁵² **Özdamar**, Mehmet: Sigortacının Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğü, Ankara 2009, s. 243; **Aral Eldeleklioğlu**, İrem: “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve Sigortacılık Mevzuatı Uyarınca Sigortacının Aydınlatma Yükümlülüğü”, MÜHF – HAD 2012, C. 18, S. 1, s. 384; **Çeker**, (Sigorta), s. 83; **Kayihan/Bağcı**, s. 209.

veya sözlü olarak yerine getirebilir ancak uyuşmazlık hâlinde asgari bilgilendirmenin yapıldığını ispatlamakla mükelleftir⁵³.

c. Sigorta poliçesi verme yükümlülüğü

TTK m. 1424 uyarınca sigortacı sigorta sözleşmesi kendisi veya acentesi tarafından yapılmışsa sözleşmenin yapılmasından itibaren yirmi dört saat; diğer hâllerde⁵⁴ 15 gün içinde düzenlediği poliçeyi sigorta ettirene vermekle yükümlüdür. Poliçenin geç verilmesinden doğan zararlardan sigortacı sorumludur. Sigorta poliçesi sigorta ettirenin sigorta sözleşmesinin varlığını ispatlaması için önemli bir belgedir. Sigorta sözleşmesinin şartları sigorta poliçesinde yazan hususlara göre belirlenir.

Sigorta poliçesi düzenlenmesi sigorta sözleşmesinin geçerlilik koşulu değildir. Sigorta poliçesi sigorta sözleşmesinden sonra verilse de sigorta süresi tarafların sözleşmede kararlaştırdıkları tarihte işlemeye başlar⁵⁵. TTK m. 1424/3'e göre poliçenin verilmediği hâllerde sözleşme genel hükümlere göre ispat edilecektir.

Uygulamada genellikle sigorta ettirenin yaptığı icap sigortacının poliçeyi sigorta ettirene vermesiyle kabul edilmiş olur⁵⁶. Ancak sigortacı kabul süresi geçtikten sonra poliçeyi teslim ederse veya kabul süresinde olmakla birlikte poliçenin muhtevası sigorta ettirenin icabından farklı olursa bu yeni bir icap sayılır ve sigorta ettirenin kabulüne tâbi olur⁵⁷. Açık deyişle sigorta ettiren bu yeni icabı kabul etmezse sözleşme kurulmuş sayılmaz. Sigortacının sigorta ettirene teslim ettiği poliçe ile sigortacıda bulunan nüsha arasında farklılık olursa sigorta ettirenin elindeki nüsha esas alınır⁵⁸.

⁵³ Çeker, (Sigorta), s. 83; Kayıhan/Bağcı, s. 209.

⁵⁴ Madde metninde geçen “diğer haller” ibaresi madde gerekçesinde: sözleşmenin broker veya aracı acente ile yapılmış olması hâlleri olarak açıklanmıştır. Bu hâllerde poliçe, sigorta ettirene on beş gün içinde verilmelidir. Ancak kanaatimizce madde metni isabetsizdir. Zira broker sigorta ettirenin temsilcisiyken, aracı acente sigortacının temsilcisi değildir. Broker veya aracı acente aracılığıyla sözleşmenin kurulabilmesi için sigortacının bizzat işleme katılması veya temsilci acentenin sözleşmeyi temsilen kurması şarttır. Bizzat sigortacının veya temsilci acentesinin devreye girip sözleşmeyi yaptıkları hâllerde ise maddenin ilk cümlesinde bahsedilen yirmi dört saatlik sürenin uygulanması gerekir. Bu nedenle maddede zikredilen on beş günlük süre metinden çıkartılmalıdır. Bkz. Ünan, (Sigorta), s. 125; Ünan, (Şerh), s. 245-246.

⁵⁵ Çeker, (Sigorta), s. 86; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 212; Kayıhan/Bağcı, s. 187.

⁵⁶ Bahtiyar, s. 90; Kender, s. 114; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 159.

⁵⁷ Kender, (Hususi), s. 125; Ünan, (Şerh), s. 253-255,

⁵⁸ Kender, (Husui), s. 125; Bu konuda hakkında daha detaylı bilgi için Bkz. Ünan, (Şerh), s. 253-255.

d. Giderleri ödeme borcu

Sigortacının giderleri ödeme borcu TTK m. 1426 hükmünde düzenlenmiştir. Buna göre sigortacı sigorta ettirenin, sigortalının veya lehtarın rizikonun ve tazminat ödeme borcunun kapsamının belirlenmesi amacıyla yaptığı giderleri de ödemekle yükümlüdür.

Madde gerekçesinde sigortacının giderleri ödeme borcunun yapılan tüm giderleri değil yalnızca yapılması makul olan giderleri kapsayacağı belirtilmiştir. Buna göre sigortalının iyiniyetle yaptığı giderler faydasız kalmış olsa bile sigortacı tarafından karşılanacaktır.

e. Tazminat veya sigorta bedelini ödeme borcu

TTK m. 1401'e göre sigortacı riziko gerçekleştiğinde; mal sigortalarında tazminat, can sigortalarında ise belli bir meblağı ödeme yükümlülüğü altındadır.

Riziko gerçekleştiğinde sigorta süresi devam ediyorsa ve sigorta konusu menfaat teminat kapsamındaki zararlardan birine uğradıysa sigortacı, sigortalı veya lehtara tazminat ödeyecektir. Sigorta tazminatı rizikonun gerçekleşmesiyle muaccel hâle gelir ve tazminatın miktarı; sigorta bedeli, sigorta değeri ve sigorta zararı miktarlarıyla belirlenir⁵⁹.

1.2.4.2 Sigorta ettirenin borçları

TTK'da yer alan düzenlemeye göre sigorta ettirenin borçları; prim ödeme borcu (m. 1430), sözleşme öncesi (m. 1435), sözleşme süresi içindeki (m. 1444) ve rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğü (m. 1446); bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme (m. 1447) zararı önleme, azaltma ve sigortacının rücu haklarını koruma yükümlülüğü (m. 1448) olarak sıralanabilir.

Kanun koyucu sigorta ettirenin sözleşmedeki borçlarını düzenlerken “yükümlülük” kavramını tercih etmiştir. Yükümlülük yalnızca dava konusu yapılması mümkün olan borçları ifade eden geniş anlamda bir terimdir. Ancak sigorta hukukunda sigorta ettiren tarafından ihlal edildiğinde yalnızca hak kaybına yol açıp dava konusu yapılması

⁵⁹ Karagöz, Adem/ Turna, Nihan/ Akgül, Şeyma/ Çakmak, Hamit: “Sigorta Hukukundan Doğan Tazminatlar, HGD 2006, S. 6, s. 97; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 140.

mümkün olmayan davranış yükümleri de söz konusudur⁶⁰. Sigorta ettirenin beyan ile riziko gerçekleştiğinde sigortacıya bilgi verme ve sigortacı tarafından araştırma yapılmasına izin verme yükümlülüğü buna örnek olarak gösterilebilir. Bu nedenle kanaatimizce kanun koyucu tarafından sigorta ettirene ait davranış yükümleri düzenlenirken “yükümlülük” teriminin seçilmiş olması isabetsiz, prim ödeme için “borç” kelimesinin seçilmiş olması ise yerindedir⁶¹.

a. Prim ödeme borcu

Sigorta ettirenin en temel borcu prim ödemektir. Prim ödeme borcu sigortacının sigorta ettirene sunduğu himaye hizmetinin bir bedelidir⁶². Sigorta ettirenin prim ödeme borcu zarar sigortalarında sigorta tazminatının, can sigortalarında ise sigorta bedelini ödeme borcunun karşılığıdır⁶³. Kanun sigorta ettirenin prim ödeme borcunu TTK m. 1401’de düzenlemiştir. Prim borcunun esasları ise TTK m. 1430 ve devamı maddelerinde ele alınmıştır.

Sigorta ettiren prim borcunu sigortacıya veya yetkili temsilcisine (acente) ödeyebilir. Ancak sigorta ettirenin, sigorta aracısının prim borcunu tahsil yetkisinin bulunup bulunmadığını araştırması gerekir. Sigorta aracısının sigorta şirketi tarafından düzenlenmiş ve imzalanmış makbuzu ibraz etmesi, prim tahsil yetkisini gösterir⁶⁴. Sigorta primi sigorta ettirenin sözleşmede gösterilen adresinde ödenir; ancak sözleşmede başka bir adres gösterilmiş olmasına rağmen primler sigorta ettirenin gösterdiği adreste ödeniyorsa ödeme yerine ilişkin şart yok sayılır (TTK m. 1432).

Sigorta sözleşmesiyle aksi kararlaştırılmamışsa sigorta primi peşin ödenir. Taraflar prim ödenmeden sigortacının sorumluluğunun başlayacağı konusunda sigorta sözleşmesine

⁶⁰ Ünan, (Görev), s. 51; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 168; Aral, s. 117; Atabek, Reşat: Sigorta Hukuku, İstanbul 1950, s. 155; Bozer, (Sigorta), s. 36.

⁶¹ Ünan, (Görev), s. 51; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 168; Aral, s. 117; Atabek, Reşat: Sigorta Hukuku, İstanbul 1950, s. 155; Bozer, (Sigorta), s. 36.

⁶² Aral, İrem: “Sigorta Sözleşmelerinde Prim Ödeme Borcu”, MÜHF-HAD 2007, C. 13, S. 3-4, s. 117; Arseven, s. 117; Atabek, s. 155; Bozer, (Sigorta), s. 36; Ulaş, (Sorumluluk), s. 56; Omağ, Merih Kemal; “Sigorta Hukukunda Zenginleşme Yasası”, Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan, İstanbul 2003, s. 367; Kayıhan/Bağcı, s. 211.

⁶³ Demirsatan, Barış: “Zarar Sigortalarında Sigorta Ettirenin Prim Ödeme Borcunda Temerrüdü”, İÜHF 2017, C. LXXV, S. 1, s. 361; Kender, s. 235; Kubilay, Huriye: Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, B. 2, Ankara 2003, s. 40; Aral, s. 117; Kayıhan, s. 93.

⁶⁴ Kender, (Hususi), s. 167; Aral, s. 121-122.

hüküm koyabilir⁶⁵. Ancak taraflar arasında bu hususta anlaşma olmadığı durumda, sigorta ettiren prim borcunu ödememişken riziko gerçekleşirse sigortacı zarardan sorumlu olmaz. Sigorta priminin taksitlere bölündüğü hâllerde sigortacının rizikoyu taşıma borcunun başlayabilmesi için prim borcunun ilk taksitinin ödenmiş olması gerekmektedir. Sigorta primi nakden ödenir; ancak ilk taksitin parayla ödenmiş olması hâlinde sonraki taksitler için kambiyo senedi verilebilir. Prim taksitleri için kambiyo senedinin verilmesi hâlinde ödeme kambiyo senedinin tahsili ile gerçekleşir⁶⁶ (TTK m. 1430/2).

Sigorta ettirenin prim borcunu ödememesi hâlinde kanun sigortacıya sözleşmeyi feshetme ve sözleşmeden cayma hakkı tanımıştır. TTK m. 1434'ün ikinci fıkrasına göre ilk taksitinin veya tamamının bir defada ödenmesi kararlaştırılan prim zamanında ödenmemişse sigortacı, ödeme yapılmadığı sürece sözleşmeden üç ay içinde cayabilir. Bu süre vadeden itibaren başlar. Prim alacağının, muacceliyet gününden itibaren üç ay içinde dava veya takip yoluyla istenmemiş olması hâlinde sözleşmeden cayılmış olunur. Sigortacının sözleşmeyi fesih hakkı ise sigorta ettirenin prim borcunun ilk taksitini ödeyip müteakip taksitleri ödememesi hâlinde ortaya çıkar. Üçüncü fıkra bu hâlde sigortacının sigorta ettirene noter aracılığıyla veya iadeli taahhütlü mektupla prim borcunu ödemesi için 10 gün süre vererek borcu ödemediği hâlde sözleşmenin feshedilmiş sayılacağını ihtar edeceği, bu sürenin sonunda prim borcu ödenmezse sözleşmenin kendiliğinden sona ereceği düzenlenmiştir⁶⁷.

Meblağ sigortalarında sigorta priminin ifası dava veya cebri icra yoluyla sağlanamaz. Zira meblağ sigortalarında sigorta sözleşmesi ile sigortalının kendi hayatı ve beden

⁶⁵ Çeker, (Sigorta), s. 110; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 173; Nitekim Yargıtay, kararlarında tarafların sigortacının sorumluluğunun prim ödenmeden önce başlayacağını kararlaştırabileceklerini öngörmüştür. 11. H.D. 13/01/2003 tarih ve 2002/7620 E. 2003/120 K. <http://www.kazanci.com/>, E.T.: 26/10/2019

⁶⁶ Ödemenin kredi kartıyla yapılması hâlinde prim bedelinin karttan çekildiği an ödeme gerçekleşmiş kabul edilmelidir. Memiş, s. 99; Kredi kartı ile prim tahsilatı hususunda detaylı bilgi için Bkz. Ünan, (Şerh), s. 363-370.

⁶⁷ 11. H.D. 05.03.2002 tarih ve 2002/1943 E. 2001/9953 K. kararda sözleşmeye prim taksitlerinin herhangi birinin ödenmemesi hâlinde sözleşmenin kendiliğinden sona ereceğine ilişkin konulan bir maddenin geçersiz sayılacağına hükmedilmiştir. <http://www.kazanci.com/>, E.T.: 26/10/2019.

tamlığının himaye edilmesi amaçlanır. Sigortacı sigorta ettireni hayat ve beden tamlığına ilişkin bir konuda prim ödemeye ve sigortanın devamına zorlayamaz⁶⁸.

b. Beyan yükümlülüğü

Sigorta sözleşmelerinde sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü TTK'nın 1435-1446. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü bu çalışmanın esas konusudur ve çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylı olarak incelenecektir.

c. Bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme yükümlülüğü

Sigorta ettirenin bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme yükümlülüğü TTK'nın 1447. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre sigorta ettiren rizikonun gerçekleşmesi hâlinde sözleşme uyarınca veya sigortacının istemi üzerine, rizikonun veya tazminatın kapsamının belirlenmesinde gerekli bilgi ve belgeleri makul bir süre içerisinde sigortacıya sağlamakla yükümlüdür. İlgili madde uyarınca sigorta ettirenin sigortacıya sağlayacağı bilgi ve belgeler sigorta ettirenden beklenebilecek olan bilgi ve belgelerden ibarettir. Bu doğrultuda gerçekleşen riziko ile ilgili sigorta ettirenin kendisinin ulaşmasının mümkün olmadığı belgeleri sigortacıya sağlaması beklenemez.

Sigorta zenginleşme aracı değildir, bu nedenle sigortacı sigorta ettirenin gerçek zararını karşılamalıdır⁶⁹. Riziko gerçekleştiğinde, sigortacının gerçek zararı hesaplayabilmesi için olayla ilgili gerekli tüm hususları bilmesi ve araştırma yapmak için gereken imkânlara sahip olması gerekir. Bu nedenle sigortacının tazminat borcunu yerine getirmesinde sigorta ettirenin bu yükümlülüğünü makul sürede ve özenle yerine getirmesinin önemi büyüktür⁷⁰. Yükümlülüğün ihlal edilmesi hâlinde sigortacının ödeyeceği tutar artarsa sigorta ettirenin kusurunun ağırlığına göre tazminattan indirim yapılır (TTK m. 1447/2).

⁶⁸ Aral, s. 120; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 173.

⁶⁹ Çeker, (Sigorta), s. 155; Omağ, Zenginleşme, s. 253-263; Omağ, s. 2-3; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 10; Kayıhan/Bağcı, s. 251; Can, (Sigorta), s. 39-40.

⁷⁰ Şenocak, Kemal: Meslekî Sorumluluk Sigortası, Ankara 2000, s. 268; Ünan, (Şerh), s. 506-508; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 187.

d. Zararı önleme, azaltma ve sigortacının rücu haklarını koruma yükümlülüğü

TTK m. 1448'e göre sigorta ettiren rizikonun gerçekleştiği veya gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu⁷¹ hâllerde; zararın önlenmesi, azaltılması, artmasına engel olunması veya sigortacının üçüncü kişilere rücu haklarının korunabilmesi için imkânlar ölçüsünde önlemler almakla yükümlüdür. Bu hüküm geniş yorumlanmamalıdır⁷². Sigorta ettirene getirilmiş bu yükümlülük sigorta ettirenin, zarar gerçekleştiğinde "sigorta himayesinden yararlanma" düşüncesiyle zararın gerçekleşmesini veya artmasını engellemekten imtina etmesinin önüne geçmeyi amaçlar⁷³. Yangın sigortasında, yangının gerçekleşmesinde itfaiyeciye haber verilmesi zararın artmasına engel olunması için yapılabilecekler örnek gösterilebilir. Bu hâlde sigorta ettiren itfaiyeyi çağırma imkânı bulunmasına rağmen çağırmadıysa bu yükümlülüğüne aykırı davranmış sayılmalıdır.

Sigortalının, meydana gelen zararı sigortalı olmasına güvenerek, sigortacının ve sigortacıya prim ödeyerek zararı paylaşan diğer sigorta ettirenlerin sırtına yüklemesini dürüstlük kuralına aykırı gören kanun koyucu, sigorta ettirene bu ödevi yüklemiştir⁷⁴. Bu yükümlülüğün amacı zararı azaltmak olduğu için koruma önlemlerinin masrafı, ortaya çıkabilecek zararı aşmamalıdır⁷⁵.

TTK'nın 1448'inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre sigorta ettiren bu yükümlülüğünü yerine getirirken masraf yapmışsa masrafları semeresiz kalsa bile bu masrafları sigortacıdan isteyebilir. Buna göre eksik sigorta hâlinde sigorta bedelinin menfaat değerine olan oranı hesaplanır ve yapılan masraflar o oranda ödenir (TTK m. 1462).

⁷¹ Kanun koyucunun bu yükümlülüğü, rizikonun gerçekleşme olasılığının yüksek bulunduğu hâllerde de öngörmesi maksadını aşan bir düzenlemedir. Zira rizikonun ağır kusurla gerçekleştirildiği birçok durumda sigorta ettirenin rizikoya bizzat kendisinin sebep olma olasılığı yüksektir. TTK m. 1429'a göre; sigortacı, aksine sözleşme yoksa kişilerin ihmallerinden kaynaklanan zararları tazmin ile yükümlüdür. Sigorta ettirenin zarara kendisinin sebebiyet verdiği (örneğin hız limitini aşarak trafikte seyreden sürücü) hâllerde sigortacı yaptırım uygulayamaz ve sigorta korumasından tam olarak yararlanır. Görüldüğü gibi düzenleme, TTK m. 1429 hükmü ile çelişmektedir. **Ünan**, (Görev), s. 77; **Ünan**, (Şerh), s. 513.

⁷² **Bozer**, (Sigorta), s. 236; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 187-188; **Eroğlu**, s. 90; **Şenocak**, Kemal: "Mal Sigortalarında Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Vecibesi" AÜHFD 1995, C. 44, S. 1, s. 370; **Kayihan**, s. 85; **Arseven**, s. 145.

⁷³ **Çeker**, (Sigorta), s. 123; **Ünan**, (Şerh), s. 511; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 189-190.

⁷⁴ **Şenocak**, (Vecibe), s. 365.

⁷⁵ **Ayli**, Ali: İnşaat Bütün Riskler Sigortasında Riziko, Ankara 2012, s. 287; **Yazıcıoğlu**, Emine: Sigorta Aracıları Hukuku 1, İstanbul 2010, s. 240.

Sigorta ettirenin bu yükümlülüğü rizikonun gerçekleşme ihtimalinin yüksek olduğu değil, kaçınılmaz olduğu hâller için öngörülmesi ve Kanun'daki düzenleme "rizikonun gerçekleşmesinin muhakkak, kesin, an meselesi olması" biçiminde anlaşılmalıdır⁷⁶.

Sigorta ettirenin zararı önleme ve azaltma yükümlülüğü zarar verici olayın etkileri sona erinceye kadar devam eder⁷⁷. Kanun maddesinde sigorta ettirenin almakla yükümlü olduğu tedbirlerin kapsamı "imkânlar ölçüsünde" ifadesiyle belirtilmiştir. Her olayda sigorta ettirenin yükümlülüğü yerine getirip getirmediği olayın şartlarına göre imkânlar ölçüsünde belirlenecektir. Madde gerekçesinde bu durum; "*sigorta ettiren kendisinden beklenebilecek tedbirleri almakla yükümlüdür, kimseden kendisini zora ya da hayatını tehlikeye atacak bir önlem alması beklenemez*" şeklinde ifade edilmiştir.

Yargıtay 11. HD 12.05.1983 tarih 1983/1822 E ve 1983/2482 K⁷⁸ sayılı kararına göre her somut olayda sigorta ettirenin makul ölçüde alabileceği önlemleri alıp almadığının yanı sıra, bu önlemleri almamasının zararı etkileyip etkilemediği ve zamanında önlem alınması hâlinde zararının artmasının önlenmesinin mümkün olup olmadığının araştırılması gerekir.

Örneğin; dolu tehlikesine karşı sigortalanmış seralardaki ürünlerin üzerine örtülecek bir brandayla kısmen de olsa kurtarılabilmesi mümkünse kurtarılmalıdır. Ancak otomobilde çıkan yangının araçta yangın söndürme tüpünün bulunmaması veya boş olmasından dolayı söndürülememesi hâlinde sigorta ettirenin TTK m. 1448'den doğan yükümlülüğünü ihlal ettiğinden söz edilemez. Bununla birlikte kişi sigortalı olmasına güvenerek araçtaki yangını söndürmeye çalışan kişilere engel olmuşsa yükümlülüğüne aykırı davranmış sayılır⁷⁹. TTK m. 1448/2'ye göre yükümlülüğe aykırılık sigortacı aleyhine bir durum yaratmışsa kusurun ağırlığına göre tazminattan indirim yapılır.⁸⁰

⁷⁶ Ünan, (Görev), s. 78.

⁷⁷ Şenocak, (Sorumluluk), s. 254.

⁷⁸ Karar için Bkz. Cebe, M. Sinan: Açıklamalı ve İçtihatlı Mal Sigortaları Hukuku, Ankara 2010, s. 231; Can, (Sorumluluk), s. 149; Kubilay, (Özel Sigorta), s. 7.

⁷⁹ Can, s. 505; Bunun yanı sıra yangına karşı sigorta ettirilmiş evde yangın çıkması hâlinde itfaiyeye haber verilmesi, kurtarılması mümkün eşyaların zarar görmemesi için evden çıkartılması, varsa yangın söndürme tüpü ile yangına müdahale edilmesi makul olarak beklenebilecek önlemlerdendir. Ünan, (Şerh), s. 513; Araçtaki arızayı bilmesine rağmen aracı kullanmaya devam eden sigorta ettirenin, aracı gece vakti soğuk ve bulunduğu yerin terör bölgesi olmasından dolayı kullanmaya devam ettiğini ilerin sürdüğü bir olayda Yargıtay sigorta ettirenin zorunluluk nedeniyle aracı kullanmaya devam ettiğini, bu

Bazı durumlarda sigorta ettirenin gerekli önlemleri alması yüksek ödemeler yapmasını gerektirebilir. Bu nedenle kanun koyucu sigorta ettirene sigortacıdan avans isteme hakkı tanımıştır. TTK m. 1448/4'e göre sigortacı, sigorta ettirenin istemi hâlinde giderleri karşılama amacıyla gerekli tutarı avans olarak ödemek zorundadır.

1.2.5. Sigorta Sözleşmesinin Sona Ermesi

Sigorta sözleşmeleri çeşitli nedenlerle sona erebilir. Kanunda veya sözleşmede belirli hâllerde taraflardan birine tanınmış bir fesih hakkı olabilir. Sigorta sözleşmelerinde sözleşmenin geçerlilik süresi belirlendiyse, bu tarihin sonunda sözleşme kendiliğinden sona erer. Sözleşmede sözleşmenin sona erebilmesi için taraflardan birinin diğerine fesih bildiriminde bulunması şart koşulmuş ise fesih bildiriminde bulunulmadan sözleşmedeki tarihin gelmesi sözleşmeyi geçersiz kılmaz. Böyle bir durumda sigorta sözleşmesi bir yıl uzatılmış sayılır⁸¹.

Ayrıca TTK'da bazı hâllerde sigorta sözleşmesinin kendiliğinden sona ereceği öngörülmüştür. TTK m. 1418'e göre sigortacının iflası hâlinde sigorta sözleşmesi kendiliğinden sona erer. Sigortacının iflasından önce ödemediği tazminat borçları, özel hükümler saklı kalmak kaydıyla, önce SK gereğince sigortacı tarafından ayrılması gereken teminatlardan sonra iflas masasından karşılanır.

TTK m. 1470'e göre sigorta edilen menfaat sahibinin değişmesi durumunda aksine anlaşma yoksa sigorta ilişkisi sona erer. TTK m. 1470 ile eTTK m. 1303 hükmü değiştirilmiştir. eTTK m. 1303'e göre sözleşmede aksine hüküm bulunmadıkça, sözleşme konusu menfaatin el değiştirmesi hâlinde sözleşmeden doğan hak ve borçların malın yeni sahibine geçeceği kabul edilmekteydi. Bu değişikliğin nedeni madde gerekçesinde sigortalının şahsındaki değişikliğin sigortacı açısından önem arz edebileceği ve sigortalının şahsındaki değişikliğin sübjektif veya objektif riziko

nedenle zararın artmasına kasıtlı olarak sebep olmadığına hükmetmiştir. 17. H.D. 2015/9308 E 2016/299 K 13.01.2016 Karar için Bkz. **Berberoğlu Yenipınar**, Filiz: Sigorta Hukuku, İstanbul 2019, s. 135.

⁸⁰ Sigortacının sigorta ettirenin bu yükümlülüğe aykırı davrandığını sonradan öğrendiği hâllerde sigortacı, indirilmesi gereken tutarı sigorta ettirenden sebepsiz zenginleşme hükümleri uyarınca geri alabilir. **Ünan**, (Görev), s. 79; **Ünan**, (Şerh), s. 519.

⁸¹ **Çeker**, (Sigorta), s. 128.

ağırlaşmasına neden olabileceği olarak açıklanmış, bu nedenle sigorta özel şartlarıyla zaten uygulamada yerini almış bu durumun kanunlaştırıldığına değinilmiştir⁸².

Sigorta sözleşmesi tarafların karşılıklı anlaşmasıyla her zaman sona erdirilebilir. Bu hâlde de TTK m. 1419 uygulanacaktır. Buna göre sözleşmenin sona ermesiyle kanunda aksi öngörülmemişse işlemeyen günlere ilişkin olarak ödenen prim iade edilir.

TTK m. 1428/1'e göre sorumluluk sigortaları dışındaki sigortalarda sigorta süresi içinde yapılan kısmi tazminat ödemeleri sigorta bedelinden düşülür. Bu durumun aksi sözleşmeyle kararlaştırılabilir. TTK m. 1428/2'ye göre ise : *“Kısmi zarar hâllerinde taraflar sigorta sözleşmesini feshedebilirler. Ancak sigortacı fesih hakkını kısmi tazminat ödemesinden sonra kullanabilir”*.

1.3. Beyan Yükümlülüğüne İlişkin Genel Bilgiler

Sigorta sözleşmeleri sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeler olduğu için sigorta ettiren sözleşmenin yapılması anından başlayarak sona ermesine kadar çeşitli hususları sigortacıya bildirmekle yükümlüdür⁸³. TTK'nın beyan yükümlülüğünü düzenleyen ilgili maddeleri incelendiğinde sigorta ettirenin sözleşme yapılırken, sözleşmenin devamı süresinde ve rizikonun gerçekleşmesinden sonra olmak üzere üç ayrı dönemde beyan yükümlülüğünün olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada sigorta ettirenin üç ayrı dönemdeki beyan yükümlülüğü ayrı ayrı incelenecektir. Ancak bu üç ayrı beyan yükümlülüğüne ilişkin olarak bazı ortak hususlar vardır. Bu hususların üst bir başlık altında açıklanmasının konunun anlaşılması açısından daha faydalı olacağı kanaatindeyiz.

⁸² 11.H.D.'nin 15/05/2006 tarih ve 2005/5739 E. 2006/5616 K. sayılı bir kararında aracın satışı nedeniyle sona ermiş kasko poliçesinin aracın tekrar aynı kişi tarafından satın alınması hâlinde canlanmayacağına hükmedilmiştir. <http://www.kazanci.com>, E.T.:30/12/2019

⁸³ Çeker, (Sigorta), s. 112; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 176; Eroğlu, s. 76-78.

1.3.1. Beyan Kavramı ve Beyanın Hukukî Niteliği

1.3.1.1. Beyan kavramı

TDK sözlüğünde kelime anlamı “*bildirme*”⁸⁴ olarak ifade edilen beyan borçlar hukuku öğretisinde; “*bir iradenin, bilginin ya da duygunun karşı tarafa ulaşmasını ve dolayısıyla dış dünyaya yansımısını sağlayan bir fiil*”⁸⁵ olarak tanımlanmaktadır.

Sigorta hukukunda sigorta ettirenin beyan etmekle yükümlü olduğu hususlar sigorta sözleşmesinin kurulmasında, devamında ve sona ermesinde sigortacı için önem taşıyan hususlardır. Bu nedenle sigorta ettirenin yapacağı beyanların hukuki niteliği “bilgi açıklaması” niteliğinde bir hukuki fiildir⁸⁶.

Bilgi açıklamaları bir kişinin bir olay veya bir konu hakkında bir bilgi beyanında bulunmasıdır. Bilgi açıklamaları hukukî bir sonuç doğurmak için yapılmamış olsa da hukuk düzeni bazı bilgi açıklamalarına önemli hukuki sonuçlar bağlamaktadır⁸⁷.

1.3.1.2. Terminoloji sorunu

a. Genel olarak

eTTK’da kanun koyucu tarafından sigorta ettirenin sigortacıya beyanda bulunma edimleri düzenlenirken “mükellefiyet” terimi kullanılmış olup; TTK’da ise “yükümlülük” terimi kullanılmıştır. Kanun koyucunun “yükümlülük” olarak nitelendirdiği sigorta ettirenin beyanda bulunma edimi için öğretilerde farklı terimler kullanılmaktadır.

Sigorta ettirenin sigortacıya beyanda bulunma edimleri açıklanırken bazı yazarlar tarafından “kölfe”⁸⁸, bazı yazarlar tarafından “görev”⁸⁹ terimi tercih edilmektedir.

⁸⁴ <http://tdk.gov.tr/>, E.T.:28/12/2019.

⁸⁵ Eren, s. 132; Aydın, s. 30.

⁸⁶ Eren, s. 163; Kayıhan/Bağcı, s. 224; Şeker Öğüz, s. 69; Eroğlu, s. 192; Aydın, s. 30.

⁸⁷ Kocayusufpaşaoğlu, s. 86; Ayan, Mehmet. (2011). Medeni Hukuka Giriş (6. Baskı). Konya: Mimoza Yayınevi, s. 116 (Medeni); Kılıçoğlu, s. 39; Eren, s. 163.

⁸⁸ Şenocak, Kemal: Denizcilik Rizikolarına Karşı Sigortada Sözleşme Öncesi İhbar Kölfe. Haluk Konuralp Anısına Armağan, C. 3, Ankara 2009, s. 901; Şenocak, Kemal: Hukuki Himaye Sigortası, Ankara 1993, s. 159; Eroğlu, s. 67; Aydın, s. 12.

Görev terimini tercih eden yazarlar tarafından “görev”, “kölfe” (obliegenheit) kavramıyla eş anlamli olarak kullanılmaktadır⁹⁰. Bunun yanı sıra sigorta ettirenin beyanda bulunma edimleri bazı yazarlar tarafından “mükellefiyet”⁹¹ ve “yüküm”⁹² terimleriyle ifade edilmektedir.

Sigorta ettirenin sigortacıya beyanda bulunma ediminin hukukî niteliğine ilişkin tartışmaları açıklamadan önce, konunun daha iyi anlaşılması adına, “borç”, “yükümlölük” ve “kölfe” kavramlarının açıklanması gerektiği kanaatindeyiz.

b. Borç kavramı

Borç günlük hayatta “para borcu”nu anlatmak için kullanılır⁹³. Borçlunun alacaklıya ödemek zorunda olduğu “para edimi” öğretide “dar anlamda borç”⁹⁴ terimi ile ifade edilmektedir. “Borç” (obligation) borçluyu alacaklıya karşı bir edimi yerine getirme yükümlölüğü altına sokan hukukî bağıdır⁹⁵. Alacaklıya borçludan bir edimi yerine getirmesini talep etme hakkı veren, borçluyu da bu edimi yerine getirme yükümlölüğü altına sokan hukukî bağa “borç ilişkisi” denir⁹⁶.

Öğretide borç ilişkisi “geniş anlamda borç ilişkisi” ve “dar anlamda borç ilişkisi” olarak ikiye ayrılmıştır⁹⁷. Alacaklının borçludan istemeye yetkili olduğu tek alacağı içeren hukukî ilişkiye “dar anlamda borç ilişkisi” denir⁹⁸. Alacaklı ile borçlu arasında bir veya daha çok alacak hakkı ile bazı ikincil hakları içeren hukukî ilişki ise “geniş anlamda

⁸⁹ Ünan, (Görev) s. 77; Ünan, (Şerh), s. 408; Şeker Öğüz, s. 33; Memiş, Tekin, Yangın Sigortasında Riziko, Ankara 2001, s. 156; Kender, s. 259; Kaner, s. 308-309; Ağsakal, s. 37.

⁹⁰ Sigorta ettirenin gerçekleştirdiği ihbarın hukukî niteliği görevdir (obliegenheit). Bkz. Şeker Öğüz, s. 33. “Önemli hususların sigortacıya bildirilmesi TTK’da yasal bir “görev” (kölfe) olarak düzenlenmiştir.” Ünan, (Şerh), s. 408. “Sigorta hukukunda ise, söz konusu davranış mükellefiyeti sigorta ettirene bir görev (obliegenheit) olarak yüklenmiştir”. Kaner, s. 309. Sigorta ettiren bu görevlerini yerine getirmediğinde sigortacı dava hakkına sahip değildir. Bu nedenle sigorta ettirenin bu görevinin hukukî niteliğinin kölfe “obliegenheit” olarak nitelendirilmesi gerekir. Bkz. Kender, s. 255.

⁹¹ Bkz. Öztan, Öztan: Sigorta Akdinin İnikadında İhbar Mükellefiyeti, Ankara 1966, s. 29-30; Bozer, Ali, Sigorta Hukuku Genel Hükümler- Bazı Sigorta Türleri, B. 2, Ankara 2009, s. 85.

⁹² Çeker, Mustafa: Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Yükümü. Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan, C. 1, Ankara 2010, s. 640-641.

⁹³ Bkz. Ayan, (Borçlar), s. 21. “Para borç”ları hakkında daha detaylı bilgi için Bkz. Oğuzman/Öz, s. 9.

⁹⁴ Öğretide bu terim yerine “en dar anlamda borç” terimini kullanan yazarlar da vardır. Bkz. Ayan, (Borçlar), s. 21.

⁹⁵ Eren, s. 21; Aydın, s. 12; Oğuzman/Öz, s. 3.

⁹⁶ Tekinay, Selahattin Sulhi/ Akman, Sermet/ Burcuoğlu, Haluk/ Altıtop, Atilla: Tekinay Borçlar Hukuku, B. 7, İstanbul 1993, s. 5; Eren, s. 22; Oğuzman/Öz, s. 3; Kocayusufpaşaoğlu, s. 5.

⁹⁷ Eren, s. 22; Oğuzman/Öz, s. 3; Kocayusufpaşaoğlu, s. 5.

⁹⁸ Eren, s. 22; Oğuzman/Öz, s. 3; Kocayusufpaşaoğlu, s. 5.

borç ilişkisi” olarak tanımlanmaktadır⁹⁹. Bir başka deyişle “dar anlamda borç ilişkisi”nde borç, geniş anlamdaki borç ilişkisinden doğan bir tek alacak hakkını içermektedir¹⁰⁰. “Geniş anlamda borç ilişkisi” ise aslî ve yan edim yükümlülüğünü içerir¹⁰¹. “Borç” ifa edilmediği takdirde alacaklı borçludan borcun aynen ifasını isteyebilir. Borçlunun borcunu aynen ifa etmesinin mümkün olmaması hâlinde ise alacaklı uğradığı zararın tazminini borçludan talep edebilir¹⁰².

c. Yükümlülük kavramı

“Yükümlülük” (obligation) kavramının doğrudan yapılmış bir tanımı yoktur. Yükümlülükler de “borç”lar gibi borçlunun alacaklının yararına yerine getirmesi gereken davranış kurallarıdır¹⁰³. Bununla birlikte “yükümlülük” borç ilişkisinin aslî konusunu oluşturan “edim yükümlülüğü”dür. Öğretide edim yükümlülükleri “aslî edim yükümlülüğü” ve “yan edim yükümlülüğü” olarak ikiye ayrılmaktadır¹⁰⁴. “Aslî edim yükümlülüğü” sözleşmenin türünü belirleyen, borçlunun sözleşmede ifa etmekle yükümlü olduğu asıl borçtur¹⁰⁵. “Yan edim yükümlülüğü” ise bazı sözleşmelerde aslî edim yükümlülüğünün yanında yer alan, aslî edim yükümlülüğüne kıyasla ikinci derecede amaç ve nitelik taşıyan edimlerdir¹⁰⁶. Yan edim yükümlülükleri aslî edim yükümlülüklerine kıyasla ikinci nitelik taşısalar bile, sözleşmede aslî edimden bağımsız bir amaç ve içeriğe sahip oldukları için gerektiğinde aslî edimden bağımsız olarak talep ve dava edilebilirler. Zira yan edim yükümlülüğü aslî edim yükümlülüğünden farklı bir yükümlülüktür¹⁰⁷. Alacaklının yan edim yükümlülüğünün yerine getirilmesinde aslî edim yükümlülüğünden bağımsız bir menfaati vardır¹⁰⁸.

⁹⁹ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/ Altop, s. 6-7; Eren, s. 22; Oğuzman/Öz, s. 3; Kocayusufpaşaoğlu, s. 5.

¹⁰⁰ Eren, s. 22.

¹⁰¹ Eren, s. 22; Oğuzman/Öz, s. 3; Kocayusufpaşaoğlu, s. 5.

¹⁰² Ağsakal, s. 36; Aydın, s. 36; Ayli, (İhbar), s. 187; Öztan, s. 31; Kender, s. 245; Şenocak, (Vecibe), s. 380; Kılıçoğlu, s. 29; Eren, s. 22; Oğuzman/Öz, s. 3.

¹⁰³ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/ Altop, s. 30; Eren, s. 31;

¹⁰⁴ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/ Altop, s. 17-18; Eren, s. 31; Kılıçoğlu, s. 42-44.

¹⁰⁵ Eren, s. 31; Kılıçoğlu, s. 42.

¹⁰⁶ Örneğin, kira sözleşmesinde kiralayanın kira parasını ödeme borcunun yanında yaz aylarında bahçenin bakımını yapması kararlaştırılabilir. Eren, s. 33.

¹⁰⁷ Eren, s. 32.

¹⁰⁸ Eren, s. 32-33.

d. Külfet kavramı

“Külfet”¹⁰⁹ (obliegenheit)¹¹⁰ dava konusu yapılması mümkün olmayan, ihlal edildiği zaman yalnızca hak kaybına yol açan davranış yükümlerini ifade etmektedir¹¹¹. Külfet yalnızca yükümlüsünün yararına sonuçlar doğurur¹¹². Kanundan veya sözleşmeden doğan bir külfeti yerine getirmek zorunda olan kişi külfet bakımından “borçlu” sıfatına, sözleşmenin diğer tarafı da “alacaklı” sıfatına sahip değildir¹¹³.

1.3.1.3. Hukukî niteliği

Kanun koyucu sigorta ettirenin sigortacıya beyanda bulunma edimlerini düzenlerken “yükümlülük” terimini kullanmıştır. “Yükümlülük” ihlal edildiği takdirde dava konusu

¹⁰⁹ Kocayusufpaşaoğlu’na göre külfet (obliegenheit) Sigorta Hukuku’ndan Borçlar Hukuku’na aktarılmış bir kavramdır. Bu konuda Bkz. **Kocayusufpaşaoğlu**, s. 32.

¹¹⁰ *Hatemi/Gökyayla*’ya göre külfet terimi borç ilişkisinde belirli bir edimi yüklenmiş olmak anlamında değil “ispat külfeti” teriminde olduğu gibi kanıtlama yükünün kimde olduğunu belirlemek için kullanılır. Almanca “külfet” Almanca “last” sözcüğünün karşılığıdır, bununla birlikte “obliegenheit” terimini karşılamamaktadır. Almanca “obliegenheit” teriminin karşılığı olarak “yüklen” sözcüğünün tercih edilmesi daha isabetlidir. “Yüklen” kavramını akitten doğan borç ilişkisi alanında kullanmak gerekir. *Sözleşmeden (nisbî) borç ilişkisi alanında bir kimse bir hakkını diğer tarafa ileri sürebilmesi veya daha elverişli bir sonuç elde edebilmesi için kanunun koyduğu bir davranış kuralı ön şartına uyması gerekiyorsa, ondan yerine getirmesi beklenen davranış kuralına “yüklen” denir*. Bu konuda Bkz. **Hatemi**, Hüseyin/**Gökyayla**, Emre: Borçlar Hukuku- Genel Bölüm, B. 3, İstanbul 2015, s. 24-25.

Aday “obliegenheit” teriminin karşılığı olarak “yüklen” kelimesinin kullanılması gerektiğini ileri sürmüştür. Aday’a göre öğretide “obliegenheit” teriminin Türkçe karşılığı olarak ileri sürülen “mükellefiyet”, “külfet”, “gerekli davranış”, “görev”, “ödev”, “vazife”, “hukukî külfet”, “yük” kelimelerinin hiçbirisi “obliegenheit” terimini tam anlamıyla karşılamamaktadır. “Mükellefiyet” kelimesi bir şeyi yapma ve ödemeye mecbur olmak şeklinde tanımlanmaktadır. Bu da bir şeyi yapma ve veya yapmama yükümü anlamına gelir ki, obligenheit kelimesinin karşılığı olacak olan sözcük obligenheit kelimesinin borç veya yükümden farklı olduğunu kesin olarak vurgulamalıdır. “Külfet” kelimesi ise Almanca karşılığı “last” olan usulî külfetlerle karıştırılma riski taşımaktadır. “Gerekli davranış” kelimesi anlam olarak karşılaşa da iki sözcükten oluşması ve hukuk terminolojisiyle uyumlu olmayan yapısı sebebiyle tercih edilmesi zordur. “Görev”, “ödev”, “vazife” gibi kelimeler ise kavramın ifadesini karşılamayacak kadar geniş oldukları için kabul edilemezler. Külfet kelimesinin başına hukukî sıfatı getirildiği takdirde elde edilen “hukukî külfet” kelimesi ise usulî külfetlerin hukukî olmadığını çağrıştırmaktadır, bu sebeple bu anlam kabul edilemez. Bu kelimelerin içinde en elverişli olanı “yük”tür ancak o da ispat yükünde olduğu gibi bazı usulî külfetleri ifade etmektedir, bu sebeple bu kelime de “obliegenheit” terimini ifade etmek için yeterli değildir. Yükleniler yükümler ile serbest hareket alanı arasında ara bölgede yer alırlar, o yüzden kullanılacak olan kelimenin bu ara bölgeyi ifade etmesi gerekir. Bu nedenle Türkçe dil bilgisi kuralları doğrultusunda yüklemek fiilinden yeni deyim türetilerek “yüklen” kavramını kullanmak uygun olacaktır. Zira Türkçe’de “-nti” ekiyle türetilen birçok kelime vardır ve bu ek türetildiği kökteki eylemin yoğunluğu azaltılmaktadır. Bu nedenle “obliegenheit” teriminin karşılığı olarak “yüklen” kelimesi kullanılmalıdır. Bu konuda Bkz. **Aday**, Nejat: Özel Hukukta Yükleni Kavramı ve Sonuçları, İstanbul 2000, s. 15-18.

¹¹¹ **Ünan**, (Görev) s. 77; **Kocayusufpaşaoğlu**, s. 32; **Ünan**, (Şerh), s. 408.

¹¹² **Eren**, s. 45; **Kocayusufpaşaoğlu**, s. 32; **Oğuzman/Öz**, s. 15; **Aydın**, s. 13. Sigorta hukukundaki beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesinde sigortacının da menfaatinin bulunduğu dair Bkz. **Eroğlu**, s. 71.

¹¹³ **Şeker Ögüz**, s. 33; **Eren**, s. 45; **Kocayusufpaşaoğlu**, s. 32; **Oğuzman/Öz**, s. 15; **Aydın**, s. 13.

yapılabilecek borçları açıklayan geniş bir kavramdır. Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi hâlinde, sigortacı sigorta ettirenin beyanda bulunmasını talep ve dava konusu yapamaz¹¹⁴. Sigorta ettirenin sigortacıya beyanda bulunma edimini ihlal etmesinin sonuçları Kanun’da cayma ve prim farkını talep etme hakkı olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle sigorta ettirenin sigortacıya beyanda bulunma ediminin hukukî niteliğinin “yükümlülük” olmadığı açıktır.

Beyanda bulunma ediminin hukukî niteliğinin “borç” olduğunun kabul edilmesi de mümkün değildir. Zira borç ifa edilmediği takdirde aynen ifası, aynen ifanın mümkün olmaması hâlinde ise tazmini söz konusu olan bir hukuki kavramdır. Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi hâlinde sigortacının sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü aynen ifasını talep veya dava hakkı olmadığı gibi uğradığı zararlara karşılık sigorta ettirenden tazminat talep etme hakkı da bulunmamaktadır¹¹⁵.

Sigorta ettirenin sigortacıya karşı beyanda bulunması davranışlarının hukukî niteliği “kulfet”tir¹¹⁶. Zira sigorta ettirenin söz konusu edimlerini yerine getirmemesi yalnızca hak kaybına uğramasına yol açar. Sigorta ettirenin sigortacıya beyanda bulunma edimini ihlal etmesi hâlinde sigortacı sigorta ettirenin edimini yerine getirmesini talep ve dava edemeyeceği gibi, sigortacının sigorta ettirene karşı tazminat hakkı da bulunmamaktadır. Kanun koyucunun yükümlülük terimini tercih etmesi “yükümlülük” ve “kulfet” terimlerini birbirinin yerine kullanmasından kaynaklanmaktadır¹¹⁷.

Sigorta ettirenin sigortacıya beyanda bulunması edimlerinin hukukî niteliğini “kulfet” olmasına rağmen, çalışmamızın Kanun’un lafzına uygun olması için çalışmamızda “yükümlülük” terimi kullanılmıştır.

¹¹⁴ Ünân, (Görev) s. 77; Kendigelen, s. 145; Kocayusufpaşaoğlu, s. 32-33; Oğuzman/Öz, s. 15; Aydın, s. 34-35; Kubilay, s. 71; Kayıhan/Bağcı, s. 224.

¹¹⁵ Ağsakal, s. 36; Aydın, s. 36; Ayli, (İhbar), s. 187; Öztan, s. 31; Kender, s. 245; Şenocak, (Vecibe), s. 380.

¹¹⁶ Şenocak, (Denizcilik), s. 901; Şenocak, (Himaye) s. 159; Eroğlu, s. 67; Aydın, s. 12; Can, (Sigorta), s. 33-34.

¹¹⁷ Aydın, s. 12, Eroğlu, s. 71.

1.3.2. Beyan Yükümlülüğünün Yerine Getirileceği Şekil

Kanunda sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ne şekilde yerine getireceğine dair bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla sigorta ettiren bu yükümlülüğünü sözlü, yazılı, resmî şekille veya telefonla¹¹⁸ yerine getirebilir¹¹⁹.

Her ne kadar sigorta genel şartlarıyla da beyan yükümlülüğüyle ilgili bir şekil şartı belirlenmesi mümkün ise de bu şekil, geçerlilik şartı olarak öngörülemez. Zira kanunda öngörülmeyen bir şekil şartı genel şartlar ile düzenlenemez¹²⁰. Sigorta genel şartlarıyla veya sigorta sözleşmesiyle ispat için gerekli bir şekil şartı kararlaştırılabilir. Zira bu konuda kanun koyucu bir şekil şartı öngörmeyerek beyanın hangi şekilde yapılacağını tarafların iradesine bırakmıştır¹²¹. Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü yazılı olarak, hatta mümkünse noter aracılığıyla yerine getirmesinin kendisine ispat kolaylığı sağlayacağı açıktır.

1.3.3. Beyanla Yükümlü Kılınan Kişiler

1.3.3.1. Sigorta ettiren

Sigorta ettiren sigorta sözleşmesinin tarafıdır. Bu nedenle sigorta ettiren ile sigortalının aynı kişi olduğu sözleşmelerde sözleşmeden doğan hakların sahibi ve borçların sorumlusu sigorta ettirendir. Sigortalı ile sigorta ettirenin farklı kişiler olduğu sigorta sözleşmelerinde ise sözleşmeden doğan hakları talep etme hakkı sigortalıya aittir. Bu nedenle başkası hesabına sigorta sözleşmesi yapılması hâlinde bile sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü devam etmektedir¹²².

¹¹⁸ 11. H.D. 25.01.1977 tarihli 1977/49 E. 1977/233 K. sayılı bir kararında beyanın telefonla yapılabileceği yönünde hüküm kurmuştur. Karar için Bkz. **Ulaş**, Işıl: Yargıtay On Birinci Hukuk Dairesi Uygulaması İle Sigorta Hukuku, Ankara 1992, s. 73.

¹¹⁹ **Ağsakal**, s. 47.

¹²⁰ **Ağsakal**, s. 48; Ayrıca, sigorta genel şartları ile sözleşme öncesinde yerine getirilecek davranışların düzenlenemeyeceğine dair Bkz. **Ağsakal**, s. 48.

¹²¹ **Taşdelen**, s. 394; **Omağ**, s. 394; **Doğanay**, İsmail: Türk Ticaret Kanunu Şerhi Üçüncü Cilt Madde 816-1475, İstanbul 2004, s. 3323.

¹²² **Şeker Öğüz**, s. 58; **Ağsakal**, s. 56; **Arseven**, s. 127; **Aral Eldeleklioğlu**, İrem: “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Sigorta Ettirenin Sözleşme Yapılmasında Beyan Yükümlülüğü”, MÜHF-HAD 2012, C. 12, S. 2, s. 726.

Bazı durumlarda sigorta konusu üzerinde birden fazla kişinin menfaati bulunabilir. Bu hâle miras kalan bir taşınmazda elbirliği mülkiyetinin bulunması örnek gösterilebilir¹²³. Böyle bir durumda sigorta ettiren kişi sayısı birden fazladır. Sigorta ettirenin birden fazla olması hâlinde sigorta ettirenlerin her biri beyan yükümlüsüdür. Buna göre sigorta ettirenlerden birinin yükümlülüğünü yerine getirmesi, beyanda bulunmayan sigorta ettirenler de beyanda bulunmuşlar gibi sonuç doğurur. Zira sigorta ettirenlerden birinin beyanı sigortacının bilgi sahibi olması için yeterlidir¹²⁴. Dolayısıyla sigorta ettirenlerden birinin yükümlülüğünü yerine getirmemesi sigortacıya beyan yükümlülüğünün ihlalden doğan hakları tanımaz. Ancak sigorta ettirenlerden birinin gerçeğe aykırı beyanda bulunarak beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi, diğer kişilerin aynı bilgiye sahip olup olmadığına bakılmaksızın, görevin ihlaline bağlanan sonuçları doğurur¹²⁵.

Burada üzerinde durulması gereken bir diğer durum ise grup sigortasıdır. Grup sigortaları TTK m. 1496'da düzenlenmiştir. Madde metnine göre en az 10 kişiden oluşan, sigorta ettiren tarafından belli kıstaslara göre kimlerden oluştuğunun belirlenmesi mümkün kişilerin dâhil olduğu bir gruptaki kişiler lehine tek bir sigorta sözleşmesi yapılabilir. Sözleşmenin devamı süresince gruba dâhil olan herkes sigortadan grup sigortası sözleşmesi sonuna kadar yararlanır. Grup sigortalarında bir tane sigorta ettiren, birden fazla sigortalı vardır. Grupta kişilerin hepsine poliçe içeriğini özetleyen bir belge verilir.

Grup sigortalarında beyanla yükümlü olan kişi sigorta ettirendir. Sigorta ettirenin yanında sigortalıların her biri de ayrı ayrı beyanla yükümlüdür. Buna göre özellikle sigorta ettirenin bilemeyeceği, grupta sigortalanan kimselerde genel olarak bulunmayan ve sigortalıların şahıslarına özel önemli bilgileri¹²⁶ sigortalıların sigortacıya beyan etmeleri gerekmektedir. Sigorta ettirenin yükümlülüğü ise grupta ilgili olan bilgiler konusundadır¹²⁷.

¹²³ Aydın, s. 72; Ağsakal, s. 57; Ünan, s. 150.

¹²⁴ Şeker Ögüz, s. 58; Aydın, s. 72.

¹²⁵ Ağsakal, s. 57; Ünan, (Hayat), s. 150.

¹²⁶ Bu duruma sigortalılardan birinin sahip olduğu ve sigorta ettiren tarafından bilinmeyen önemli bir hastalığı örnek gösterilebilir.

¹²⁷ Aydın, s. 71.

1.3.3.2. Sigorta sözleşmesine taraf olmayan ilgililer

Sigorta hukukunda üçüncü kişi lehine yapılan sözleşmeler “başkası hesabına sigorta” olarak adlandırılmaktadır. Bu husus TTK m. 1454’te düzenlenmiştir. Buna göre bir sigorta sözleşmesinin tarafı olmamasına rağmen sigorta sözleşmesinden lehine hak doğan kimseler bulunabilir. Bu duruma bir sigorta sözleşmesinde “sigorta ettiren” ve “sigortalı”nın farklı kişiler olması hâli örnek verilebilir. Bir sigorta sözleşmesinde “sigorta ettiren” ile “sigortalı”nın aynı kişi olmadığı durumlarda “sigortalı” sözleşmenin tarafı olmamasına rağmen bir menfaati sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınmıştır. Böyle bir durumda sözleşmenin tarafı olmayan sigorta ettirenin beyan yükümlüsü olup olmadığı sorusu gündeme gelecektir.

Başkası hesabına sigorta yoluyla üçüncü kişi borçlandırılmaz. Zira bir sözleşmeye taraf olmayan kişinin sözleşmeden dolayı borçlanması mümkün değildir. Ancak üçüncü kişi lehine yapılan sözleşmelerde sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü kişinin talep hakkına sahip olması bazı borç ve mükellefiyetleri yerine getirmesi şartına bağlanabilir¹²⁸.

eTTK’da TTK’dan farklı olarak denizcilik rizikolarına karşı sigortalarda sigortadan haberdar olan sigortalının beyan yükümlülüğü düzenlenmişken, kara sigortalarında sigortalının beyan yükümlülüğünden söz edilmemişti. Kara sigortalarında beyan yükümlülüğünü düzenleyen 1290. maddenin emredici hüküm olması nedeniyle sigorta sözleşmeleri ve genel şartlarla da sigortalıya beyan yükümlülüğü yüklenmesi mümkün değildi¹²⁹.

TTK m. 1412¹³⁰ hükmüne göre Kanun’da sigorta ettirenin bilgisine ve davranışına hukuki sonuç bağlanan durumlarda; sigortadan haberdar olması şartıyla sigortalının, temsilci söz konusu ise temsilcinin, can sigortalarında ise lehtarın bilgisi ve davranışı da dikkate alınır. Buna göre sigorta ettiren dışında sigorta sözleşmesine taraf olmamasına

¹²⁸ **Oğuzman/Öz**, s. 827; **Reisoğlu**, s. 398-399; **Kocayusufpaşaoğlu**, s. 21-22; **Can**, Mertol: Mesleki Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarına Genel Bir Bakış, Ankara 2006, s. 3.

¹²⁹ **Aydın**, s. 84.

¹³⁰ TTK m. 1412 uyarınca temsilci kasten rizikoyu gerçekleştirdiyse sigorta ettiren veya başkası hesabına sigorta söz konusuysa sigortalı, sigorta himayesinden yararlanamayacaktır. Ancak m. 1429’da sigorta ettirenin veya sigortalının eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin rizikoyu kasten gerçekleştirmeleri hâlinde bu kast “tazminat ödenmesini sağlamak” amacına yönelik olmadıkça sigortacının tazminat veya bedel ödeme borcundan kurtulmayacağı düzenlenmiştir. Temsilci sigorta ettirenin veya sigortalının eylemlerinden sorumlu olduğu kişiler arasındadır. TTK m. 1412 ile m. 1429 arasında çelişki ortaya çıkması hâlinde TTK m. 1412 hükmüne üstünlük tanınması gerekir. **Ünan**, (Şerh), s. 127.

rağmen beyanla mükellef olan kişiler bulunmaktadır. Bu doğrultuda sözleşmeye taraf olmayan sigortalı da beyanla yükümlüdür ve bu durum sigortalının aleyhine olarak nitelendirilemez. Ancak sigortalının beyanla yükümlü olabilmesi için sigorta sözleşmesinden haberdar olması gerekir¹³¹.

Sigorta sözleşmelerinde birden fazla kişinin sigortalı tayin edilmiş olması hâlinde sözleşmeden haberdar olan sigortalıların sigorta ettirenle birlikte beyan yükümlülüğü bulunacaktır. Böyle bir durumda sigortalılardan biri tarafından beyan yükümlülüğünün yerine getirilmiş olması yeterlidir. Zira önemli olan sigortacının sigorta sözleşmesi için önemli olan hususlara vâkıf olmasıdır¹³². TTK'nın 1412'nci maddesinin Gerekçesi'nde bu husus sigorta sözleşmelerinin azami iyiniyet esası üzerine kurulmuş sözleşmeler olmasıyla açıklanmıştır. Buna göre sigortacının doğru bir prim hesabı yapabilmesi için, yaptığı sözleşme ile riziko hakkında önemli bilgileri tam ve doğru bir şekilde bilmesi gerekir. Özellikle can sigortalarında sigortalının (lehtarın) kendi durumunu sigorta ettirenden daha iyi bileceği göz önüne alındığında sigortalıya getirilmiş beyan yükümlülüğünün sigortacının daha sağlıklı bilgiye sahip olması için önemli olduğu görülmektedir.

a. Riziko şahsı

Üçüncü kişilerin hayatı üzerine sigorta sözleşmesi yapıldığı hâllerde üçüncü şahıs “riziko şahsı” olarak nitelendirilmektedir¹³³. TTK m. 1490/1 hükmüne göre sigorta ettiren, kendisinin veya başkasının hayatını, ölüm veya hayatta kalma ihtimallerine karşı sigorta ettirebilir. Bu hükümle üçüncü şahsın hayatının sigorta sözleşmesinin konusu olabileceği düzenlenmiştir. Maddenin ikinci fıkrasına göre başkasının hayatı üzerinde sigorta yapılabilmesi için lehtarın, hayatının üzerine sigorta yapılacak kişinin, hayatına devam etmesinde menfaatinin bulunması gerekir.

Her ne kadar kanun metninde “riziko şahsı” düzenlenirken “sigortalı” kavramı kullanılmış olsa da bu düzenleme isabetli değildir. Zira zarar sigortalarındaki “sigortalı” ile can sigortalarındaki “sigortalı” birbirlerinden farklıdır. Zarar sigortalarında

¹³¹ Can, (Sorumluluk), s. 35; Şeker Öğüz, s. 73; Aydın, s. 86.

¹³² Aydın, s. 87; Şeker Öğüz, s. 58.

¹³³ Şeker Öğüz, s. 73; Kender, s. 184; Ünan, (Hayat), s. 25; Aydın, s.85; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 324; Kender, (Hususi), s. 185; Ağsakal, s. 58; Arseven, s. 213.

“sigortalı” menfaati sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınan ve riziko gerçekleştiğinde sigorta tazminatına hak kazanan kişidir. Can sigortalarındaki “sigortalı” ise rizikonun üzerinde gerçekleştiği kişidir. Can sigortalarında riziko gerçekleştiğinde tazminata hak kazanan kişi “sigortalı” değildir. Bu nedenle öğretide can sigortalarının düzenlendiği madde metninde “sigortalı” teriminin kullanılması eleştirilmekte ve can sigortalarında “sigortalı” kişi “riziko şahsı” olarak adlandırılmaktadır¹³⁴.

Riziko şahsının hayatını konu alan sigorta sözleşmelerinde riziko şahsının sağlık durumu sigortacı açısından önem arz etmektedir. Riziko şahsının beyanla yükümlü olup olmayacağı hususunda farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bir görüşe göre riziko şahsı sözleşmenin tarafı değildir ve bu nedenle sözleşmedeki haklardan yararlanamayacağı gibi borç ve yükümlülüklerden de sorumlu tutulamaz. Ayrıca sözleşmenin tarafı olmayan riziko şahsının kusurundan dolayı sigorta ettirene yaptırım uygulanmamalıdır. Bu nedenle TTK m. 1412 hükmündeki düzenlemede “riziko şahsı”nın sayılmamış olmasından dolayı riziko şahsı beyanla yükümlü tutulamaz. Riziko şahsının beyanla yükümlü tutulması için açıkça düzenlenmiş bir kanunî hükme ihtiyaç vardır¹³⁵.

Bizim de katıldığımız görüşe göre ise TTK m. 1412 hükmünde her ne kadar bilgisi ve davranışının dikkate alınacağı kişiler arasında “riziko şahsı”ndan bahsedilmese de kanun metni “riziko şahsı”nı TTK m. 1490 hükmündeki sigortalı olarak belirttiği için riziko şahsının da beyanla yükümlü kişilerden sayılması gerekir¹³⁶. Zira kendi durumuyla ilgili en iyi bilgi verebilecek kişi riziko şahsının kendisidir.

¹³⁴ Aydın, s. 85; Kender, (Hususi), s. 227; Şeker Ögüz, s. 73-74; Ünan, (Hayat), s. 25.

¹³⁵ Aydın, s. 85; Ağsakal, s. 58; Ulaş, s. 89; Aksi yönde görüş için Bkz. Şeker Ögüz, s. 74. Yazara göre kanun koyucu “sigortalı” ve “riziko şahsı” arasında farklılık gözetmemiştir. “Riziko şahsı” da “sigortalı” kavramı içinde değerlendirilebilir. Bu nedenle “riziko şahsı” da beyanla yükümlüdür.

¹³⁶ Ağsakal, s. 58; Aydın’a göre kanun koyucu TTK m. 1412 hükmünde bilinçli olarak “riziko şahsı”nı saymamıştır. Bu nedenle “riziko şahsı” TTK m. 1412 hükmündeki sigortalı kavramıyla düzenlenen kişilerden sayılamaz. Aydın, s. 85-86.

b. Sigortalı

Sigortalı, başkası lehine yapılan sigortada sigortacıdan hak talep edebilecek olan kişidir¹³⁷. Buna göre sigortalı sigorta sözleşmesinin tarafı değildir. TTK m. 1412 hükmünde “bilgisi ve davranışı dikkate alınan kişiler” arasında sigortalı da zikredilmiştir¹³⁸.

Düzenleme karşısında sigortalının da beyanla yükümlü kişiler arasında olduğu görülmektedir. Bu doğrultta sigortalının önemli bir hususu bildirmemesi, yanlış veya eksik bildirmesi de beyan yükümlülüğünün ihlalidir¹³⁹.

Madde metninde açıkça belirtildiği üzere sigortalının beyanla yükümlü olmasının şartı sigorta sözleşmesinin yapılmasından haberdar olmasıdır. Esasen böyle bir düzenleme olmasa bile bir kişiyi bilmediği bir sigorta sözleşmesi nedeniyle beyan yükümlülüğü altına sokmak düşünülemeyecektir¹⁴⁰.

Bu konuda sigorta ettirenin sigortalıya haber vermesi gerekirken haber vermemesi hâlinde sigortalının beyanla yükümlü olup olmadığı hususu gündeme gelebilir. Sigorta sözleşmesinde sigorta ettirenin sigortalıyı sözleşmeden haberdar edeceğine dair bir hüküm veya bu anlama gelebilecek bir ifade varsa sigortalı tarafından bilinip beyan edilmemiş önemli hususlar beyan yükümlülüğüne aykırılık teşkil eder. Sözleşmede böyle bir hüküm olmaması rağmen sigorta ettirenin kusuruyla sigortalıyı sözleşmeden haberdar etmemesi ise dürüstlük kuralına aykırılık teşkil eder ve aynı sonuca varılması gerekir¹⁴¹. Sigortalının hem beyan yükümlülüğüne aykırı davrandığı hem de sigorta

¹³⁷ “Sigorta ettiren, üçüncü bir kişinin menfaatini, onun adını belirterek veya belirtmeyerek, sigorta ettirebilir. Sigorta sözleşmesinden doğan haklar sigortalıya aittir”. TTK m. 1454

¹³⁸ “Kanunda sigorta ettirenin bilgisine ve davranışına hukuki sonuç bağlanan durumlarda, sigortadan haberi olması şartı ile sigortalının, temsilci söz konusu ise temsilcinin, can sigortalarında da lehtarın bilgisi ve davranışı da dikkate alınır” Şeker Ögüz, s. 74.

¹³⁹ Ağsakal, s. 60-61; Eroğlu, s. 193; Ayiter, Kudret: Sigorta Ettirenin Mukavele Yapılırken Mevcut İhbar Mükellefiyeti. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası Tebliğler- Müzakereler- Yabancı Dilde Hülâsalar, Ankara 1959, s. 224; Arseven, s. 213; Şenocak Kemal: Çifte Sigorta, Ankara 2002, s. 395; Öztan, s. 86; Franko, Nisim: “Sigorta Ettirenin Mukavele Yapılırken İhbar Mükellefiyeti. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu”, Ankara 1997, s. 318.

¹⁴⁰ Ağsakal, s. 61; Aydın, s. 84; Eroğlu, s. 193; Şeker Ögüz, s. 60.

¹⁴¹ Ağsakal, s. 62; Sigortalının sigorta sözleşmesinden haberdar edilmesinin bir zorunluluk olduğuna dair Bkz. Şeker Ögüz, s. 67.

ettirenin kusuruyla sigortalıyı sözleşmeden haberdar etmediğinin ispatı sigortacıya düşer¹⁴².

c. Temsilci

TTK m. 1412’de beyanla mükellef kılınan bir diğer kişi temsilcidir. Temsil, bir kimsenin hüküm ve sonuçlarını adına işlem yapacağı kişinin hukuk alanında doğurmak üzere, o kişinin ad ve hesabına işlem yapma yetkisidir¹⁴³. TTK m. 1406’da bir sigorta sözleşmesinin temsilci aracılığıyla yapılabileceği açıkça hüküm altına alınmıştır. Bahse konu madde hükmüne göre temsilcinin yetkisiz olması hâlinde temsilci ilk sigorta döneminin primlerinden sorumlu olacaktır. Sigorta sözleşmesinin temsilci aracılığıyla yapıldığı hâllerde sigorta ettirenin temsilcisinin sigortacıya yaptığı beyanlar “irade açıklaması” değil “bilgi açıklaması”dır¹⁴⁴. Bu nedenle temsilci sigorta ettireni “bilgide temsil” etmektedir¹⁴⁵.

Sigorta ettirenin temsilcisi aracılığıyla sözleşme akdettiği hâllerde sigorta ettiren veya temsilci tarafından sigortacıya beyanda bulunulması yeterlidir. Çünkü önemli olan sigortacının önemli bilgiye ulaşmasıdır. Bu bilginin sigortacıya kimin tarafından verildiğinin bir önemi yoktur. Hatta önemli bilginin sigortacıya sözleşmeye taraf olmayan kişilerin vermiş olmasının da bir farkı bulunmamaktadır. Böyle bir durumda sigortacı sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğinden söz edemez. Zira sigortacı önemli bilgiye vâkıf olarak söz konusu sözleşmeyi akdetmiştir¹⁴⁶.

Sözleşmenin iradi temsilci aracılığıyla yapılması hâlinde temsilcinin sigorta ettirenin bildiği tüm hususlara vâkıf olduğu kabul edilmelidir. Eğer temsilcinin sigorta ettirenin bildiği tüm hususlara vâkıf olduğu kabul edilmezse sigorta ettiren her defasında sigorta sözleşmelerini temsilcisi aracılığıyla yapar beyan edilmeyen hususun temsilci tarafından

¹⁴² Ağsakal, s. 62.

¹⁴³ Eren, s. 424; Reisoğlu, s. 7; Oğuzman/Öz, s. 163; Feyzioğlu, F. Necmeddin: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B.2, İstanbul 1976, s. 415; Kocayusufpaşaoğlu, s. 620.

¹⁴⁴ Eren, s. 163; Kayıhan/Bağcı, s. 224; Şeker Öğüz, s. 69; Eroğlu, s. 192; Aydın, s. 30.

¹⁴⁵ Bu konuda detaylı bilgi için Bkz. Aydın, s. 74-75.

¹⁴⁶ Aydın, s. 76; Öztan, s. 84.

bilinmediği için beyan edilemediğini savunur ve beyan yükümlülüğüne aykırı hareket etmiş olmanın sonuçlarından kurtulurdu.¹⁴⁷.

Yetkili temsilcinin yaptığı işlemler, temsil olunanın hukuki alanında sonuç doğurur. Bu nedenle temsilcinin yanlış bilgi vermesi, sigorta ettirenin yanlış bilgi vermesi gibi hüküm doğuracaktır. Temsilcinin sigorta sözleşmesi yaparken sigortacıya yönelttiği bilgi açıklamalarının sigorta ettiren açısından sonuç doğurması TBK'daki temsile ilişkin hükümlerin kıyas yoluyla uygulanmasından ibarettir¹⁴⁸.

Sigorta sözleşmesinin temsilci aracılığıyla yapıldığı hâllerde sigortacının temsilcinin beyanlarını yeterli görmemesi ve sigorta ettirene de soru yöneltmesi mümkündür¹⁴⁹. Temsilcinin sigorta ettirenin bildiği ve bilmesi gereken hususlar dışında bildiği önemli hususlar varsa temsilci bu hususları da beyanla mükelleftir¹⁵⁰.

Sigorta ettirenin tam veya sınırlı ehliyetsiz olması hâlinde yükümlülük sigorta ettiren adına kanunî temsilci tarafından yerine getirilir. Bu hâlde beyan yükümlülüğü tamamen kanunî temsilciye aittir. Fakat sigorta ettirenin sigortacıya bildirdiği hususlar varsa sigortacı bunları bilmediği iddiasında bulunamaz. Kanunî temsilci aracılığıyla sigorta sözleşmesinin akdedildiği bir hâlde sigorta ettirenin temsilciden bağımsız olarak sigortacıya gerçeğe aykırı bildirimlerde bulunması hâlinde beyan yükümlülüğünün ihlal edildiğinden söz edilemeyecektir¹⁵¹.

Bu konuda üzerinde durulması gereken bir diğer husus sigorta sözleşmesinin yetkisiz temsilci aracılığıyla yapıldığı hâllerdir. Yetkisiz temsil TBK'nın 46-48. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Genel hükümlere göre yetkisiz temsilcilerin yaptığı hukukî işlemlerin geçerliliği kural olarak temsil olunanın sözleşmeye icazet vermesi şartına bağlanmıştır.

¹⁴⁷ Öztan, s. 83; Ünan, (Şerh), s. 125; Aydın, s. 77; Şeker Öğüz, s. 71; Kocayusufpaşaoğlu, s. 623; Eroğlu, s. 191.

¹⁴⁸ Şeker Öğüz, s. 71; Kocayusufpaşaoğlu, s. 623.

¹⁴⁹ Öztan, s. 85; Eroğlu, s. 192; Ağsakal, s. 64; Şenocak, (Sorumluluk), s. 221.

¹⁵⁰ Şenocak, (Sorumluluk), s. 221; Öztan, s. 85; Ağsakal, s. 63.

¹⁵¹ Öztan, s. 84; Aydın, s. 77; Aksi yönde görüş için Bkz. Eroğlu, s. 191.

TTK m. 1406 uyarınca temsilcinin yetkisiz olması hâlinde temsilci ilk sigorta döneminin primlerinden sorumludur¹⁵². Maddenin üçüncü fıkrasında yetkisiz temsilcinin yaptığı sözleşmeye sigorta ettiren icazet vermezse, menfaati bulunması şartıyla sözleşmenin temsilci adına yapılmış sayılacağı düzenlenmiştir. Buna göre sigorta ettirenin sözleşmeye icazet vermemesi hâlinde yetkisiz temsilci menfaati bulunması koşuluyla sözleşmenin tarafı hâline gelmekte, yetkisiz temsilcinin menfaati bulunmadığı durumda ise yetkisiz temsilci ilk sigorta döneminin primlerinden şahsen sorumlu tutulmaktadır¹⁵³.

TTK m. 1406 hükmü genel hükümlerdeki düzenlemeden farklı olarak temsil olunanın sözleşmeye icazet vermemesi hâlinde menfaati bulunması şartıyla yetkisiz temsilciyi sigorta sözleşmesinin tarafı hâline getirmektedir. Oysaki genel hükümlere göre temsil olunanın sözleşmeye icazet vermemesi hâlinde sözleşme askıda geçersizdir (TBK m. 46). Bunun yanı sıra sigorta ettirenin sözleşmeye icazet vermediği bir durumda yetkisiz temsilcinin menfaatinin bulunmamasına rağmen ilk sigorta döneminin primlerinden sorumlu tutulması sözleşmenin geçerli kabul edildiğini göstermektedir. Aksi hâlde geçersiz bir sözleşmeye dayanarak sigortacının prim alacaklısı olmasına ihtimal yoktur¹⁵⁴. Sözleşmenin geçersiz kabul edilmesi hâlinde ise sigortacı geçersiz bir sözleşmeye dayanarak prime hak kazanmaktadır. Bu hâlde sigortacı rizikoyu taşımakla yükümlü olmamasına rağmen prim elde etmekte ve bu durum sigortacının sebepsiz zenginleşmesine yol açmaktadır¹⁵⁵.

TTK 1406. maddenin birinci fıkrası kaldırılarak sigorta menfaatinin bulunmadığı takdirde sigorta sözleşmesinin kurulmadığı kabul edilerek yetkisiz temsilci ile ilgili hususlar genel hükümlere havale edilmelidir¹⁵⁶. TBK m. 47 uyarınca yetkisiz temsilci sözleşmenin geçersiz olmasından dolayı sigortacının uğradığı zararlar tazmin etmekle

¹⁵² Öğretide sigorta ettirenin durumuna nazaran yetkisiz temsilcinin durumunun ağırlaştırılması eleştirilmektedir. TTK m. 1430/3 uyarınca sigorta ettirenin prim borcunun yarısını ödeyerek sözleşmeden cayması mümkünken yetkisiz temsilcinin ilk sigorta döneminin primlerinden sorumlu tutulması adil bir düzenleme değildir. **Memiş**, s. 93.

¹⁵³ **Aydın**, s. 80-81.

¹⁵⁴ **Şeker Ögüz**, s. 72; **Aydın**, s. 79; **Yazıcıoğlu**, s. 83; Aksi yönde görüş için Bkz. **Ünan**, (Sigorta), s. 116.

¹⁵⁵ **Aydın**, s. 79; **Şeker Ögüz**, s. 72; Öğretide sözleşmenin geçersiz olduğu ancak buna rağmen yetkisiz temsilcinin ilk sigorta döneminin primlerinden sorumlu tutulmasının yetkisiz temsilciyi cezalandırmaya yönelik bir düzenleme olduğu ileri sürülmüştür. **Aydın**, s. 79; **Memiş**, s. 93.

¹⁵⁶ **Memiş**, s. 94.

yükümlüdür. TTK m. 1406 düzenlemesi olmasa bile TBK'daki bu düzenleme sigortacıyı yetkisiz temsilcinin vereceği zararlardan korumaktadır.

TTK m. 1406'nın ikinci ve üçüncü fıkralarında yetkisiz temsile ilişkin özel bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre adına sigorta sözleşmesi yapılan kişi, rizikonun gerçekleşmesinden önce veya riziko gerçekleşince de sözleşmeye sonradan icazet verebilir¹⁵⁷. Başkasının adına yapıldığı anlaşılmayan veya yetkisiz yapılan sözleşme, menfaati varsa, temsilci adına yapılmış sayılır¹⁵⁸. TTK m. 1406 bu düzenlemeyle genel hükümlerdeki kurallardan ayrılmıştır. Zira genel hükümlere göre yetkisiz temsilde temsil olunanın işleme icazet vermemesi hâlinde, işlem hukuki sonuçlarını temsil olunanın alanında doğurmayacağı gibi yetkisiz temsilci de işlemin tarafı hâline gelmez¹⁵⁹. Bu nedenle TTK'daki bu düzenleme genel hükümlerin bir istisnasıdır.

Yetkisiz temsilde temsil olunanın sigortacıyla muhatap olmaması nedeniyle temsilcinin sözleşmenin kurulması esnasındaki beyan yükümlülüğünü tek başına yerine getireceği açıktır. Temsil olunan kişinin sözleşmeye sonradan icazet vermesi hâlinde sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünden kurtulup kurtulmadığı sorusu gündeme gelebilir. İcazet verilmesi anında sözleşme baştan itibaren geçerlilik kazansa da sözleşmeye icazet veren sigorta ettirenin sigortacının beyan yükümlülüğüne ilişkin sorularını yanıtlaması gerekir¹⁶⁰.

TTK m. 1406'da atıf yapılan TTK m. 1458 hükmü ile geçmişe etkili sigorta düzenlenmiştir. Buna göre temsil olunan kişi sözleşmeye icazet verdiği anda rizikonun gerçekleşmiş olduğunu biliyorsa sözleşme geçerlilik kazanmayacaktır. TTK m. 1458 hükmünde geçmişe etkili sigorta sözleşmesinin yapılması için sözleşmenin yapıldığı esnada sigorta ettirenin ve sözleşmeden haberdar olmak kaydıyla sigortalının rizikonun gerçekleşmiş olduğunu bilmemesi şart koşulmuştur. TTK m. 1406 hükmündeki

¹⁵⁷ Bu hükümde 1458'inci madde hükmü saklı tutulmuştur

¹⁵⁸ Bu hâlde sözleşmenin bu şekilde ayakta tutulacağının düzenlenmesi yanlıştır. Zira yetkisiz temsilcinin sigortalatmak istediği eşya üzerinde menfaati varsa, kendi menfaatinin temsil olunan onay vermese de sigortalatabilir. **Ünan**, (Sigorta), s. 116. Bu düzenlemeye getirilen diğer eleştiriler için Bkz. **Yazıcıoğlu**, Emine: "Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın Sigorta Hukukuna Dair 6. Kitabının Genel Hükümlerinin Değerlendirilmesi" SHD 2005, S. 1, s. 86; **Memiş**, s. 115.

¹⁵⁹ **Eren**, s. 454; **İnceoğlu**, M. Murat: Borçlar Hukukunda Doğrudan Temsil, İstanbul 2009, s. 357; **Reisoğlu**, s. 159; **Kocayusufpaşaoğlu**, s. 720-721.

¹⁶⁰ **Şeker Ögüz**, s. 73.

düzenleme TTK m. 1458’de düzenlenen geçmişe etkili sigortanın bir gereğidir. Ancak TTK m. 1406 hükmünde TTK m. 1458’den farklı olarak temsil olunanın sözleşmenin yapıldığı esnada değil sözleşmeye icazet verdiği esnada rizikonun gerçekleştiğinden haberinin olmaması gerekir¹⁶¹.

Bu konuda değinilebilecek bir başka husus brokerin beyanla yükümlü olup olmadığıdır. SK 2’nci maddesinin birinci fıkrasının d bendine broker¹⁶², “*Sigorta veya reasürans sözleşmesi yaptırmak isteyenleri temsil ederek, bu sözleşmelerin yaptırılacağı şirketlerin seçiminde tamamen tarafsız ve bağımsız davranan ve teminat almak isteyen kişilerin hak ve menfaatlerini gözeterek sözleşmelerin kurulmasından evvelki hazırlık çalışmalarını yürütmeyi ve gerektiğinde sözleşmelerin uygulanmasında veya tazminatın tahsilinde yardımcı olmayı meslek edinen kişidir.*”

Kanun maddesinde brokerin sigorta yaptırmak isteyen kişinin temsilcisi olduğundan söz edilmektedir. “Sigorta ve Reasürans Brokerliği Yönetmeliği”nde brokerlik yetkisinin temsil edilecek tarafından yetki belgesi ile birlikte verilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır.

Kanun koyucu brokeri sigorta yaptırmak isteyen kişinin temsilcisi olarak tanımlamış ve sözleşmenin kurulması sırasındaki çalışmaları yürütmeyi brokerin temsil yetkisi kapsamında olduğunu hükme bağlamıştır¹⁶³. Broker sadece aracılık yapmakla görevliyse brokerin beyan yükümlülüğü yoktur. Bu hâlde sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü sigorta ettiren yerine getirecektir¹⁶⁴. Ancak sigorta ettirenin brokere

¹⁶¹ Ünân’a göre madde düzenlemesi isabetsizdir. Düzenlemede TTK m. 1458 hükmüne atıf yapmak yerine, bu hâlde sözleşmenin geçersiz olacağı belirtilmesi daha doğru olacaktır. Ünân, (Sigorta), s. 116.

¹⁶² “*Sigorta brokerliğinin görevi, sigorta ettirenin gereksinimlerini değerlendirerek hangi sigortacının bunları en iyi bir şekilde karşılayabileceğini saptayıp, bunu sigorta ettirene bildirmektir. Başka bir deyişle, sigorta brokeri, sigorta ettireni temsil etmektedir.*” 11.H.D. 31/06/2006 tarih ve 2005/1159 E. 2006/795 K. <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, E.T.: 07/07/2018; Broker hakkında detaylı bilgi için Bkz. Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 88-96.

¹⁶³ Şeker Ögüz, s. 75; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 93; Eroğlu, s. 205; Çeker, (Sigorta), s. 52; Aydın, s. 90-91.

¹⁶⁴ Şeker Ögüz, s. 77.

sözleşme yapma yetkisi verdiği¹⁶⁵ hâllerde broker sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünden sorumlu olacaktır¹⁶⁶.

Ayrıca ulağın da beyanla yükümlü olup olmadığının değerlendirilmesi de faydalı olacaktır. Temsilci ile ulak farklı kavramlardır. Ulak başkasından aldığı bir irade beyanını hiç değiştirmeyip kendi iradesini katmadan bir başkasına ulaştıran kişidir. Temsilci ise bir başkası adına hukuki işlem yaparken temsil ettiği kişinin iradesine uygun olarak kendi iradesini kullanır¹⁶⁷.

Sigorta sözleşmesi açısından ulağın yalnızca sigorta ettirenin beyanını sigortacıya ileten kişi olduğu görülmektedir. Bu nedenle ulağın beyan yükümlüsü olmadığı açıktır. Ancak ulağın sigortacıya ilettiği beyanlarda kendisinden kaynaklanan bir yanlışlık veya eksiklik olması durumunda, sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş sayılacaktır¹⁶⁸.

Tüzel kişilerin sigorta ettiren olduğu durumlarda beyan yükümlülüğünü tüzel kişinin yetkili organları yerine getirecektir¹⁶⁹. Uygulamada genellikle tüzel kişilerin sigorta sözleşmelerini, tüzel kişileri temsile yetkili kişiler yerine çalışanları yapmaktadır. Böyle bir durumda bu kişilerin beyanlarının sigorta ettirenin beyanları olarak kabul edilmesi gereklidir¹⁷⁰.

1.3.4. Beyan Yükümlülüğüne İlişkin Bildirimin Muhatabı

Sigorta ettirenin yerine getireceği beyan yükümlülüğü karşı tarafa varması gereken bir bilgi açıklaması niteliğindedir¹⁷¹. Sigorta sözleşmelerinde sözleşmenin iki tarafını sigortacı ve sigorta ettiren oluştursa da sigortacının sigorta ettirenlere tek başına hizmet vermeleri mümkün olmadığı için genelde sigorta ettiren sigortacı yerine bir aracıyla muhatap olmaktadır. Bunun yanında yüksek meblağlı sigorta sözleşmelerinde sigorta

¹⁶⁵ Brokerler sözleşme yapmaya aracılık faaliyetlerinin yanı sıra, temsilci sıfatıyla sigorta sözleşmesi kurabilirler. **Özdamar**, Mehmet: “Sigorta Brokeri ve Hukuki Niteliği”, AÜHFD 2008, C. 57, S. 3, s. 533; **Şeker Ögüz**, s. 77.

¹⁶⁶ **Şeker Ögüz**, s. 77; **Aral Eldeleklioğlu**, (Beyan), s. 728; **Ağsakal**, s. 68.

¹⁶⁷ **Demir**, Bahadır: “6098 Sayılı Türk Borçları Kanunu Kapsamında Doğrudan Temsil Müessesesi”, İÜHFD 2005, C. 6, S. 1, s. 253; **İnceoğlu**, s. 4.

¹⁶⁸ **Ağsakal**, s. 69; **Şeker Ögüz**, s. 75

¹⁶⁹ **Ağsakal**, s. 57; **Öztan**, s. 85; **Şenocak**, (Sigorta), s. 22; **Aydın**, s. 70.

¹⁷⁰ **Aydın**, s. 70-71; **Ağsakal**, s. 57; **Öztan**, s. 85; **Şenocak**, (Sorumluluk), s. 221.

¹⁷¹ **Kayıhan/Bağcı**, s. 224.

ettirenlerin birden fazla sigorta acentesiyle sözleşme akdettiği durumlarla da karşılaşilmektedir¹⁷². İşte bunun gibi durumlarda sigorta ettirenin bu bilgi açıklamasını usulüne uygun yerine getirdiğinden söz edilebilmesi için muhatabın doğru tespit edilmesi gerekmektedir.

Sigorta ettirenin yapacağı beyanın muhatabını yanlış tespit ederek yanlış kişiye beyanda bulunması hâlinde beyan yükümlülüğünü yerine getirdiğinden söz edilemez. Bu nedenle muhatabın doğru tespit edilmesi sigorta ettirenin hak kaybına uğramaması açısından önem taşımaktadır¹⁷³.

1.3.5.1. Sigortacı

Sigorta sözleşmesinin taraflarının sigortacı ve sigorta ettiren olduğu göz önüne alındığında sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün muhatabının sigortacı olduğu görülecektir. SK'nın 3'üncü maddesine göre; Türkiye'de faaliyet gösterecek sigorta şirketlerinin anonim şirket veya kooperatif şeklinde kurulmuş olması şarttır. Bu durumda beyanların sigortacının temsile yetkili organlarına yapılması gerekir. Doğrudan temsil ilişkisinde temsilcinin temsil edilen adına irade beyanında bulunma yetkisine sahip olması hâlinde aktif temsil; temsilcinin temsil edilenin iradesini açıklayamaması ve sadece kendisine yapılan beyanları kabul edebiliyor olması hâlinde ise pasif temsil söz konusudur¹⁷⁴. TBK'da doğrudan temsil açısından esas olan temsilcinin aktif temsil yetkisidir. Aktif temsil yetkisine sahip olan temsilcinin pasif temsil yetkisine de sahip olduğu kabul edilmektedir¹⁷⁵.

TTK m. 365 uyarınca anonim şirketlerde şirketi temsile yetkili organ yönetim kuruludur. Beyanın şirketin yönetim kurulu üyelerinden birine yapılması yeterlidir.

¹⁷² Aydın, s. 92.

¹⁷³ Şeker Ögüz, s. 78-79; Aydın, s. 92.

¹⁷⁴ Albayrak Özdemir, Şule: Türk Borçlar Hukukunda Temsil, İstanbul 2009, s. 20; Oğuzman/Öz, s. 234; Albayrak/Özdemir, s. 21; Kocayusufpaşaoğlu, s. 632-633; İnceoğlu, s. 45; Feyzioğlu, s. 415; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 130.

¹⁷⁵ Oğuzman/Öz, s. 234; Albayrak Özdemir, s. 21; Kocayusufpaşaoğlu, s. 632-633; İnceoğlu, s. 45; Feyzioğlu, s. 415.

Ancak şirket çalışanlarının yönetim kurulu tarafından sözleşme yapmak üzere yetkilendirildiği hâllerde, yetkili çalışana yapılan beyan muhataba yapılmış beyandır¹⁷⁶.

Sigorta sözleşmesinin yapılacağı sigorta şirketi farklı sigorta branşlarında sigorta sözleşmesi yapmak üzere farklı birimlerini yetkilendirdiyse beyanın sözleşme yapılacak sigorta branşında yetkili birime yapılmış olması gerekir¹⁷⁷. Ancak bu hâlde de yönetim kuruluna yapılan beyanı geçerli kabul etmek gerekir¹⁷⁸.

Sigorta sözleşmelerinde sigortacı tarafı her zaman tek bir sigortacı oluşturmayabilir. Bazı durumlarda sigortacılar rizikonun gerçekleşmesi hâlinde ekonomik açıdan sıkıntıya düşmemek için birlikte hareket etme gereği duyarlar. Çünkü rizikonun gerçekleşmesi hâlinde ödenecek olan tazminat veya meblağ tek bir sigorta şirketinin karşılayamayacağı ölçüde yüksek olabilir. Böyle durumlarda birden fazla sigortacı aynı menfaatin aynı rizikolara karşı sigortalanması için bir araya gelirler¹⁷⁹. Bu hâlde “birden çok sigorta” ortaya çıkar. Birden çok sigorta, Kanun’da “müşterek sigorta”, “çifte sigorta” ve “kısmi sigorta” olmak üzere üç farklı şekilde düzenlenmiştir.

Bu konuda TTK m. 1465 hükmü kapsamında bir menfaatin; aynı rizikolara karşı, aynı süre için, birden çok sigortacıya aynı veya farklı tarihlerde sigorta ettirilmesi hâlinde beyan yükümlülüğünün muhatabının kim olacağı hususunun da üzerinde durulması gerekir.

a. Müşterek sigortanın varlığı hâlinde bildirimin muhatabı

Bir menfaat birden çok sigortacı tarafından aynı zamanda, aynı süreler için ve aynı rizikolara karşı sigorta edilmişse “müşterek sigorta” söz konusudur. TTK m. 1466/1 uyarınca müşterek sigortada sigorta bedeli sigorta değerini aşarsa aşkın kısım geçersiz kabul edilir ve sigortacılardan her biri sigorta ettikleri bedel nispetinde sorumlu olurlar. Uygulamada genellikle jeran adı verilen bir sigortacı diğer müşterek sigortacılar adına hareket ederek; sözleşmelerin imzalanması, hazırlanması, prim tahsilatı gibi işleri

¹⁷⁶ Ağsakal, s. 70; Şeker Ögüz, s. 79.

¹⁷⁷ Şeker Ögüz, s. 79.

¹⁷⁸ Ağsakal, s. 70; Şeker Ögüz, s. 79.

¹⁷⁹ Aydın, s. 100; Bozer, (Sigorta), s. 196-199; Kender, s. 317-321; Atabek, s. 83.

kolaylaştırmaktadır¹⁸⁰. Müşterek sigorta genellikle sigortacının menfaat değeri yüksek rizikoyu tek başına üstlenmek istememesi veya sigorta ettirenin sigorta tazminatını garantiye alma isteği nedeniyle yapılmaktadır¹⁸¹.

Müşterek sigortada sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü her bir sigortacıya karşı ayrı ayrı yerine getirmesi gerekir¹⁸². Sigortacıların aralarından bir sigortacıyı jeran tayin ederek sözleşme yaptıkları durumda, jeranın yetkilendirilmesine ilişkin sözleşmede jeranın sözleşmenin kurulmasından sonraki sigorta işlemlerini hâletmek üzere yetkilendirildiği kararlaştırılmışsa sigorta ettiren sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü her sigortacıya ayrı ayrı yerine getirecektir. Ancak jeranın zaman sınırlaması olmadan sigorta ettirenin tüm beyan ve irade açıklamalarını tüm müşterek sigortacılar adına ayrı ayrı kabule yetkili olduğu kararlaştırılmışsa sigorta ettirenin sadece jerana bildirimde bulunması yeterlidir¹⁸³.

Bunun yanı sıra TTK m. 1465 hükmü uyarınca sigorta ettirenin birden çok sigortacıyla birbirinden habersiz olarak aynı zamanda, aynı süreler için ve aynı rizikolara karşı sigorta sözleşmesi yapması durumunda her bir sigortacıya menfaat için yapılmış diğer sigortaları ve riziko gerçekleştiğinde rizikonun gerçekleştiğini beyan etme mükellefiyeti vardır¹⁸⁴.

b. Çifte sigortanın varlığı hâlinde bildirimin muhatabı

Çifte sigorta, değerinin tamamı sigorta edilmiş bir menfaatin aynı rizikolar için ikinci kez sigorta edilmesidir¹⁸⁵. TTK m. 1467 hükmünde sayılan hâl ve şartlar dışında çifte sigorta geçersizdir. Kanun hükmüne göre çifte sigortanın geçerli olabilmesi için ya önceki veya sonraki sigortacının muvafakati ya sigorta ettirenin önceki sigortadan doğan haklarını ikinci sigortacıya devretmesi ve o haklarından feragat etmesi ya da ikinci sigortacının ilk sigortacının ödemediği tazminattan sorumlu olacağının sigorta sözleşmesinde belirlenmesi gerekmektedir.

¹⁸⁰ Şeker Ögüz, s. 79.

¹⁸¹ Aydın, s. 100; Kender, s. 317-321, Atabek, s. 83.

¹⁸² Şenocak, (Denizcilik), s. 910; Şeker Ögüz, s. 79; Aydın, s. 101; Ağsakal, s. 74.

¹⁸³ Şeker Ögüz, s. 79; Aydın, s. 102-103; Kender, s. 320.

¹⁸⁴ Ağsakal, s. 74; Şeker Ögüz, s. 79.

¹⁸⁵ Şenocak, (Sigorta), s. 1; Kayıhan/Bağcı, s. 87; Çeker, (Sigorta), s.164.

Çifte sigortanın varlığı hâlinde sigorta ettirenin her bir sigortacıya karşı ayrı ayrı beyan yükümlülüğü vardır. Zira çifte sigortada sigortacılar birbirinden bağımsız hareket etmektedir¹⁸⁶. Bunun yanı sıra TTK m. 1465/2. maddesi uyarınca çifte sigortada sigorta ettiren, sigortacılardan her birine hem rizikonun gerçekleştiğini hem de aynı menfaat için yapılan diğer sigortaları bildirmekle yükümlüdür.

c. Kısmi sigortanın varlığı hâlinde bildirimin muhatabı

TTK m. 1468 uyarınca sigorta ettirilen menfaatin değeri önceki sözleşmeyle tamamen teminat altına alınamamışsa bu menfaatin geri kalan değerine kadar bir veya birkaç defa daha sigorta ettirilmesi mümkündür. Bu hâlde “kısmi sigorta” söz konusu olur. Kısmi sigorta hâlinde sigortacıların her biri kendileri ile yapılmış sözleşme uyarınca sigorta ettirene karşı sorumlu olur. Kısmi sigortayı müşterek sigortadan ayıran en önemli husus, sigortacılar arasında rizikoyu birlikte taşıma niyetinin bulunmamasıdır¹⁸⁷.

Kısmi sigortanın varlığı hâlinde her bir sigortacı birbirinden bağımsız hareket ettiği için sigorta ettirenin her bir sigortacıya ayrı ayrı beyanda bulunması gerekir¹⁸⁸. Kısmi sigortanın varlığı hâlinde sigorta ettiren sonradan kısmi sigorta sözleşmesi yapacağı sigortacıya önceden yapmış olduğu sigorta sözleşmesini bildirmekle mükelleftir¹⁸⁹.

1.3.5.2. Aracılara yapılan bildirim

Sigorta sözleşmeleri genellikle bizzat sigortacı tarafından değil sigortacının aracıları tarafından yapılmaktadır. Sigorta sözleşmelerinin kurulmasında aracılık edenler acente ve brokerlerdir. Brokerler sigortacının temsilcisi olmadığından beyan yükümlülüğünü muhatabı olamayacakları¹⁹⁰ açıktır. Bu nedenle bu başlık altında brokerlere yer verilemeyecek, yalnızca acentelere yapılan bildirim açıklanacaktır.

Acente TTK m. 102/1 hükmünde tanımlanmıştır. Buna göre ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın; bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli

¹⁸⁶ Aydın, s. 103; Ağsakal, s. 74; Şeker Ögüz, s. 80; Özdamar, (Aydınlatma), s. 270.

¹⁸⁷ Kender, s. 323; Aydın, s. 104.

¹⁸⁸ Aydın, s. 104; Kender, s. 323.

¹⁸⁹ Ağsakal, s. 80.

¹⁹⁰ Şeker Ögüz, s. 88; Ünan, (Sigorta), s. 125; Aydın, s. 90; Özdamar, (Broker), s. 533.

olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık eden veya sözleşmeyi o tacir adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir. SK'nın 2'nci maddesinde de sigorta acentesinin tanımı TTK'daki düzenlemeye paralel olarak yapılmıştır. Buna göre acente; sigorta şirketlerinin nam ve hesabına sigorta sözleşmelerine aracılık etmeyi veya bunları sigorta şirketleri adına yapmayı meslek edinen kişilerdir.

TTK m. 102/1 hükmündeki tanımda acentenin sigortacı adına sözleşme yapma yetkisine sahip olabileceği ya da sadece bir sözleşmeye aracılık edeceğinden bahsedilmektedir. TTK m. 107'deki düzenlemeye göre bir acentenin müvekkil adına sözleşme yapmaya yetkili olabilmesi için özel ve yazılı bir yetki verilmesi gerekir. Sözleşme yapmaya yetkili acente sözleşmeyi kurmaya yönelik icap ve kabul beyanında bulunabilir; aracı acente ise yalnızca bu beyanların karşı tarafa ulaşmasında aracılık edebilir¹⁹¹.

TTK m. 105'de acente, aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili adına yapmaya ve bunları kabule yetkili kılınmıştır. Sigorta ettiren tarafından yapılacak beyanların acente tarafından kabul edilebilmesi acentenin pasif yetkisini; acentenin sigortacıyı temsilen sigorta ettirene beyanlarda bulunabilmesi ise acentenin aktif yetkisini oluşturur¹⁹². Maddede zikredilen temsil yetkisi acentenin pasif temsil yetkisine ilişkindir ve madde tanımında sözleşme yapmaya yetkili acente ile aracı acente arasında pasif temsil yetkisi açısından bir ayrım gözetilmemiştir.

Madde metninde aracı acente veya sözleşme yapmaya yetkili acente ayrımı gözetilmeksizin acentenin ihbar ve ihtar kabule yetkili olduğundan söz edilse de sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü metinde sayılan “ihtar” veya “ihbar” kapsamında değildir. Bu nedenle acentelere yapılan beyanların geçerli sonuç doğurup doğurmayacağı meselesi acentelerin temsil yetkisi bağlamında çözümlenmelidir¹⁹³. Bu doğrultuda acentenin sigortacıyı hangi hususlarda temsil ettiğine bakılmalıdır¹⁹⁴. Aksi kanaate göre sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü de TTK m. 105

¹⁹¹ Yazıcıoğlu, Emine: Sigorta Aracıları Hukuku, İstanbul 2010, s. 112; Eroğlu, s. 201; Eldeleklioğlu, s. 728; Ağsakal, s. 81.

¹⁹² Aydın, s. 95; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 130-131.

¹⁹³ Şeker Ögüz, s. 83.

¹⁹⁴ Aydın, s. 95.

kapsamında değerlendirilmelidir. Bu nedenle aracı acenteye yapılan beyanlar da geçerli hukuki sonuç doğurur¹⁹⁵.

Sözleşme yapma yetkisiyle donatılmış acente kendisine yapılan beyanları kabule de yetkilidir¹⁹⁶. Zira acenteye verilen sözleşme yapma yetkisi sözleşme görüşmelerini yürütme ve karar alma yetkisini de kapsamaktadır¹⁹⁷. Aksi kanaattteki Kender'e göre bir acentenin yalnızca sözleşme yapma yetkisiyle donatılmış olması acentenin beyanı kabule yetkili olduğu anlamına gelmez. Bu hususta acentenin ayrıca yetkilendirilmiş olması gerekir¹⁹⁸.

Acentenin sözleşme yapma yetkisinin olmadığı bir başka deyişle aracı acente olduğu durumlarda aracı acentenin beyan yükümlülüğünün muhatabı olarak kabul edilip edilemeyeceği konusunda farklı görüşler vardır. Uygulamada aracı acenteler sigorta ettirenlerde beyan yükümlülüğünün muhatabı olduğu izlenimi uyandırmaya zemin hazırlayacak davranışlar sergilemektedir¹⁹⁹. Bu doğrultuda her ne kadar aracı acentenin sözleşme yapma yetkisi olmasa da bu hususta sigorta ettiren lehine yorum yapılmalı ve acentenin sözleşme yapma faaliyetlerine aracılık yapıyor olması nedeniyle acente beyan yükümlülüğüne muhatap kabul edilmelidir²⁰⁰.

Bu konu Alman hukukunda farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuş ve Alman Federal Yüksek Mahkemesi 11.11.1987 tarihli Göz-Kulak kararı olarak adlandırılan kararında sözleşmenin kurulmasında aracılık eden acentenin, sigortacının gözü kulağı gibi olduğu ve bu nedenle acentelere yapılan beyanların sigortacıya yapılmış gibi hüküm ve sonuç doğurması gerektiğine hükmetmiştir²⁰¹. Ayrıca daha sonra 2008 yılında Almanya'da bu husus VVG § 70 hükmü ile pozitif norm hâline getirilmiştir²⁰².

Alman hukukunda getirilen bu çözümün esas alınarak Türk hukukunda aracı acentenin sigortacının gözü-kulağı olduğu ve dolayısıyla beyan yükümlülüğünün muhatabı

¹⁹⁵ Eroğlu, s. 202; Şeker Ögüz, s. 84-84; Ünan'a göre madde metnindeki "hakkı koruyan beyanlar" ibaresi sözleşme öncesi beyanları da kapsamaktadır. Ünan, (Hayat), s. 151-152.

¹⁹⁶ Ağsakal, s. 81; Şeker Ögüz, s. 84.

¹⁹⁷ Öztan, s. 93.

¹⁹⁸ Kender, s. 96.

¹⁹⁹ Yazıcıoğlu, s. 130-131.

²⁰⁰ Aral Eldeleklioğlu, (Beyan), s. 728.

²⁰¹ Karar için Bkz. Şeker Ögüz, s. 85.

²⁰² Şeker Ögüz, s. 85.

olacağını söylemek doğru olmaz. Zira Türk hukukundaki aracı acente Alman hukukundaki “wissenvertreter” kavramının bire bir karşılığı değildir. Alman hukukundaki “wissenvertreter” ile aracı acentenin aynı olduğu söylene bile aracı acenteyi sigortacının gözü kulağı gibi kabul etmek başka hukuki sorunlara yol açacaktır²⁰³. Bu konudaki bir görüş sigortacının sözleşme yapmaya yetkili acentesinin asıl temsilcisi olduğu ve bu nedenle aracı acentelere yapılan bildirimlerin geçerli olmayacağını savunmaktadır²⁰⁴.

Alman hukukundaki “wissenvertreter” ile aracı acentenin paralel olduğu kabul edilmelidir. Bu hususta Alman hukukunda uygulanan temsilci olmayan aracı kişinin sözleşmenin yapılmasına ve içeriğinin belirlenmesine yönelik yapılan faaliyetler sırasında vâkıf olduğu hususların, sözleşme görüşmelerini yapmak için görevlendiren kişi tarafından da bilindiği kabul edilir. Türk hukukunda da buna paralel bir çözüm kabul edilmelidir. Ayrıca sözleşmenin kurulmasına aracılık eden kişinin beyan yükümlülüğü konusunda elde ettiği bilgileri sigortacıya iletme yükümlülüğü söz konusudur. Bu doğrultuda sigorta ettirenin aracı acenteye doğru ve gerekli beyanlarda bulunmasına rağmen aracı acente bu hususları sigortacıya iletmez veya yanlış iletirse sigorta ettiren bundan sorumlu tutulmamalıdır²⁰⁵.

SK m. 2/1-l'deki acentenin tanımı doğrultusunda aracı acenteye yapılan beyanlar sigortacıya yapılmış sayılmalıdır. İlgili hükme göre sigorta acentesi; sözleşmenin akdinden önce hazırlık çalışmalarını yürüten ve sözleşmenin uygulanması ile tazminatın ödenmesinde yardımcı olan kişiyi ifade eder²⁰⁶. Kanaatimizce acentenin tanımından ve sigorta ettirenin korunması düşüncesinden yola çıkılarak acenteler beyan yükümlülüğüne muhatap kabul edilmelidir. Aksi hâlde sigorta şirketiyle hiç görüşmeyen sigorta ettirenin sigorta şirketine ulaşması veya acentenin yetkilerini sorgulaması gerekecektir. Bu ise sigorta sözleşmeleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan ve sigortacı karşısında zayıf konumda olan sigorta ettirene daha fazla yük getirecek ve hak kaybına uğramasına sebep olabilecektir.

²⁰³ Bu konudaki eleştiriler için Bkz. Ağsakal, s. 82-83.

²⁰⁴ Şenocak, (Sigorta), s. 910.

²⁰⁵ Şeker Ögüz, s. 87; Aydın, s. 99.

²⁰⁶ Ağsakal, s. 84.

2. SÖZLEŞME ÖNCESİ BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

2.1. Genel Olarak

Sigorta sözleşmelerinin en temel amacı gerçekleşmesi muhtemel rizikoların olumsuz ekonomik sonuçlarının ortadan kaldırılarak güven duygusunun oluşturulmasıdır. Sigortacının üstlendiği rizikonun ne zaman, nasıl gerçekleşeceği ve hatta gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belirsizdir. Ancak bu belirsizlik mutlak bir belirsizlik değildir. Sözleşme kurulurken sigortacının sigortalanan rizikoyu değerlendirme imkânı bulunmaktadır²⁰⁷.

Sigorta sözleşmelerinin içeriğine bakıldığında sigortacılık tekniğinin gereği olarak sigorta edilecek menfaatin niteliklerini belirleme görevinin sigortacıya ait olması gerektiği söylenebilir. Ancak sigorta sözleşmesi görüşmeleri ve sözleşmenin yapılması süreci düşünüldüğünde bu görevi sigortacıya yüklemenin sigortacılık faaliyetini çok zorlaştıracağı ortadadır²⁰⁸. Aslında sözleşmenin yapılmasında taraflar için önem arz eden hususların araştırılması sözleşmenin her iki tarafına da düşer. Ancak genellikle sigortacı sigorta ettiği malı göremez. Hatta görse bile detaylı inceleme yapma imkânı olmadığı için tespit edemediği hususlar olabilir²⁰⁹. Böyle durumlarda sigorta ettiren sigorta menfaatinin özelliklerini bildirmezse sigorta sözleşmesi yapılması imkânsız hâle gelecektir²¹⁰.

Sigortacı sigorta edilecek menfaatin niteliklerini sigorta ettiren tarafından menfaatin özelliklerine ilişkin beyan edilen hususlar sayesinde belirler. Zira sigortacı sigorta sözleşmesini yaparken genellikle sigortalanacak menfaati muayene etme, özelliklerini belirleme imkânı bulamaz. Sözleşme kurulurken sigorta ettirene beyan yükümlülüğü yüklenmesiyle amaçlanan husus, prim ile riziko arasındaki dengenin sağlanmasıdır²¹¹.

²⁰⁷ Eroğlu, s. 34-101; Şeker Ögüz, s. 21.

²⁰⁸ Franko, (İhbar), s. 317; Arseven, s. 105; Kender, (Sigorta), s. 133.

²⁰⁹ Çeker, s. 639.

²¹⁰ Ayiter, Kudret, s. 218; Doğanay, İsmail: “Hayat Sigortasında Sigorta Ettirenin, Sözleşme Yapılırken Mevcut Beyan Ve İhbar Yükümlülüğünün Mahiyet ve Şümulü Nedir”, BATİDER 1974, C. 7, S. 4, s. 842.

²¹¹ Şenocak, Kemal: “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi İhbar Külfetine Umumi Bir Bakış”, Türk-Alman Anonim Şirketler ve Sermaye Piyasası Hukuku’nda ve Sigorta Hukuku’nda Güncel Gelişmeler Sempozyumları, Malatya 2014, s. 105; Ayli, (İhbar), s. 188; Arseven, s. 127; Bozer, (Sigorta), s. 117; Basedow, Jürgen/Hopt, Klaus/Zimmermann, Reinhard: Encyclopedia of European Private Law, Oxford 2012, s. 1.

Sözleşme kurulurken sigorta ettirenin beyan edeceği hususlara göre sözleşmenin esasları belirlenir²¹². Sözleşme kurulurken sigortacı, sigorta ettirenden aldığı bilgilerle riziko analizi yapar ve bu analize uygun bir prim belirler²¹³. Bu nedenle sigorta ettirenin gerçeğe uygun beyanlarda bulunması çok önemlidir.

2.2. Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi Beyan Etmekle Yükümlü Olduğu Hususlar

Sigorta ettirenin sigorta sözleşmesi yapılırken sigorta edilecek menfaatin nitelikleri ile ilgili sigortacıya beyan etmekle yükümlü olduğu hususların tespiti, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün sınırlarının çizilmesi açısından önem arz etmektedir. Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün sınırlandırılmaması hâlinde sigorta ettirenin bu yükümlülüğü yerine getirmesi oldukça zorlaşacaktır. Bu bakımdan, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün kapsamının çok geniş tutulmaması gerekir²¹⁴. Aksi hâlde sigorta ettirenin yükümlülüğünü yerine getirmesi imkânsızlaşacağı gibi bu durumun sigortacıya bir faydası olmayacaktır²¹⁵.

eTTK'da sigorta sözleşmelerine ilişkin hükümler kanunun beşinci kitabında “Umumi Hükümler” (1263-1268), “Mal Sigortası” (m 1269-1320), “Can Sigortası” (m 1321-1338) ve “Denizcilik Rizikolarına Karşı Sigortalar” (1339-1459) olmak üzere dört ayrı bölümde düzenlenmiş ve beyan yükümlülüğüne ilişkin düzenlemelere ise “Umumi Hükümler”de yer verilmemiştir. eTTK'da beyan yükümlülüğüne ilişkin düzenlemeler “Mal Sigortası” ve “Denizcilik Rizikolarına Karşı Sigortalar” bölümlerinde ayrı ayrı düzenlenmiştir.

TTK'da ise bu sistem terk edilmiş, beyan yükümlülüğü her türlü sigorta sözleşmesini içine alacak şekilde TTK'nın 1435-1443 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Buna göre sigorta ettiren sözleşmenin yapılması sırasında bildiği veya bilmesi gereken tüm önemli hususları sigortacıya bildirmelidir. Sigortacıya bildirilmemesi, eksik veya yanlış bildirilmesi hâlinde sigortacının sözleşmeyi yapmamasına veya değişik şartlarda yapmasına neden olacak hususlar, “önemli” kabul edilmektedir. Sigortacı tarafından

²¹² Şeker Ögüz, s.22.

²¹³ Demirayak, E. Başak: “Sigorta Sözleşmesinin Yapılması Sırasındaki Beyan Yükümlülüğünün İhlalinde Nedensellik Bağı”, İÜHFD 2011, C. 2, S. 2, s. 478; Öztan, s. 82; Şeker Ögüz, s. 58.

²¹⁴ Korkmaz, Sibel: Sigorta Sözleşmelerinde İspat Sorunları, İzmir 2004, s. 37; Cebe, s. 190.

²¹⁵ Bozer, Ali: Sigorta Hukuku, Ankara 2007, s. 156.

yazılı veya sözlü olarak sorulan hususlar, aksi ispat edilinceye kadar önemli kabul edilir.

TTK m. 1435, eTTK'ya paralel olarak sigorta ettirenin sözleşme yapılırken sigortacıya bildireceği hususların sınırını “sözleşmenin yapılması sırasında bildiği veya bilmesi gereken”²¹⁶ tüm önemli hususlar²¹⁷ ile sınırlamıştır. Önemli olan hususun sigorta ettiren tarafından bilinçli olarak öğrenilmekten kaçınıldığı durumlarda da önemli hususun sigorta ettiren tarafından bilindiği kabul edilmelidir²¹⁸.

Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü sözleşmenin kuruluş aşamasıyla sınırlı değildir. Ayrıca sigorta ettiren, sözleşmenin devamı boyunca rizikoyu ağırlaştırabilecek değişiklikleri ve rizikonun gerçekleşmesi hâlinde rizikonun gerçekleştiğini de sigortacıya bildirmekle yükümlüdür.

TTK'nın 1435'inci maddesinin devamında sözleşmenin yapılmamasını veya farklı şartlarda yapılmasını gerektirecek nitelikteki hususlar “önemli”²¹⁹ kabul edilmiştir. Bu doğrultuda sözleşmenin yapılmasına veya daha ağır şartlarla²²⁰ yapılmasına etki etmeyen hususlar “önemli” kabul edilemez²²¹.

Önemli hususlar kavramına rizikonun gerçekleşmesini teşvik eden, rizikonun gerçekleşme zamanının çabuklaşmasına ve/veya sonuçlarının ağırlaşmasına neden olan durumlar girmektedir²²². Bunun yanı sıra sigorta ettirenin beyan edeceği husus, bilinmesi hâlinde sigortacının sözleşmede daha az prim istemesine neden olabilir. Kanun koyucu madde düzenlemesinde bu konuda açık bir ayırım yapmamıştır. Madde

²¹⁶ Ünan'a göre “bilmesi gereken” koşulu gerçekçi değildir, kanun metninde bu hususun “bilme” ve “öğrenmekten kasten kaçınma” şeklinde düzenlenmesi gerekirdi. Ünan, (Sigorta), s. 136.

²¹⁷ PEICL'da sigorta ettirenin hem bildiği hem de bilmesi gereken hususları beyanla yükümlü olduğu düzenlemiştir

²¹⁸ Şeker Ögüz, s. 102.

²¹⁹ Beyan yükümlülüğünün konusunu sözleşmenin yapılma şartlarını belirleyecek derecede öneme sahip hususlar oluşturmaktadır. Ayli, (İhbar), s. 188.

²²⁰ “Değişik şartlar” ibaresinin sözleşmenin “daha ağır şartlarda yapılması” olarak değiştirilmesi daha isabetli olacaktır. Zira sözleşmenin “değişik şartlarda yapılması” ifadesi, sözleşmenin daha hafif şartlarda yapılmasını da ihtiva etmektedir. Kender, (Hususi), s. 18; Aral Eldeleklioğlu, (Beyan), s. 727; Ağsakal, s. 12.

²²¹ Ayiter, s. 226.

²²² Eroğlu, s. 107-108.

gerekçesinde²²³ de beyan edilen hususlarla sigortacının riski üstlenip üstlenmeyeceğine; üstlenecekse hangi şartlarla üstleneceğine karar vereceğinden söz edilmiştir. Bu durumda sözleşmenin “daha hafif şartlarda” yapılmasının bu madde kapsamına girdiğinin kabul edilmesi hâlinde, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü eksik ifa ederek başlangıçta var olan ancak sonradan sigortacıya beyan edilen hususlar nedeniyle primden indirim isteyebilmesi gibi bir sonuç ortaya çıkartır. Böyle bir sonucun kabulü mümkün değildir²²⁴. Ayrıca yükümlülüğe aykırılığın yaptırımlarında sigortacıya yalnızca sözleşmeden cayma ve prim farkı talep etme imkânları tanınmıştır. Bu nedenle “değişik şartlar” ibaresinden sözleşmenin daha ağır şartlarla yapılması anlaşılmalıdır. Açık deyişle beyan edilecek hususların sözleşmede sigorta ettirenin yükümlülüklerini artırıcı nitelik taşıması gerekir.

Sözleşmenin daha ağır şartlarla yapılması sigorta sözleşmesine genel şartlara ek olarak getirilecek özel şartlarla; sigorta ettirenin ödeyeceği primin arttırılması, sigortacının ediminin daraltılması, sigorta ettirene ek yükümlülükler getirilmesi gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilir²²⁵. Örneğin bir fabrikanın hırsızlığa karşı sigorta ettirilmesinde, fabrikada alarm ve kamera sisteminin bulunmaması nedeniyle bir sigortacı sözleşme yapmaya yanaşmazken başka bir sigortacı ise bu nedene dayanarak daha fazla prim talep edebilir²²⁶.

Beyan yükümlülüğüne konu olacak hususlar varlıkları gündelik hayatta olağan hâle gelmiş hususların dışında kalanlardır²²⁷. Bu doğrultuda yangına karşı sigortalanan bir evin mutfağında ocak olduğunu beyan etmeye gerek yoktur. Bununla birlikte önemli hususların sigortacının kararına kesin bir şekilde etki yapmış olması şart değildir, bu hususların kararı etkilemeye elverişli olması yeterlidir²²⁸.

Beyan yükümlülüğünün ihlal edilip edilmediği sorunu ortaya çıktığında, beyan edilmeyen veya eksik beyan edilen hususun “önemli” olup olmadığının belirlenmesi gereklidir. “Önemli hususlar” her sigorta branşı için ayrı değerlendirme yapılarak tespit

²²³ Bkz. TC Adalet Bakanlığı, TTK 1435. madde Gereğesi, s. 413.

²²⁴ Ağsakal, s. 12.

²²⁵ Şeker Öğüz, s. 97.

²²⁶ Ağsakal, s. 15; Şeker Öğüz, s. 97.

²²⁷ Ayiter, s. 227.

²²⁸ Öztan, s. 38; Şeker Öğüz, s. 97; Ağsakal, s. 15.

edilmelidir. Örneğin sigorta konusu menfaatin bir ev olduğu durumlarda evin belli zamanlarda boş kalması hâli hırsızlık sigortası bakımından önemli bir husus sayılırken deprem sigortasında sigortacının kararını değiştirebilecek bir etken değildir²²⁹.

Kanun metninde sigortacının sözleşmeyi yapıp yapmama veya değişik koşullarda yapması önemliliğin belirlenmesinde kıstas olarak kabul edilmiştir. Bu durum kanun koyucunun “önemli” hususların tespitinde sigortacının anlayışına önem verdiğini göstermektedir²³⁰.

Sigortacının bu kararı verirken objektif kriterlere göre mi yoksa kendi sübjektif kriterlerine göre mi değerlendirme yapacağı hususu tartışmalıdır. Daha fazla kabul gören sübjektif kriterlerin temel alınması gerektiğini söyleyen görüşe göre; sözleşme yapılırken önemli hususlar belli bir sigortacı açısından sözleşmenin yapılmasını etkilemelidir. Bu konuda diğer sigortacıların veya bilirkişilerin görüşlerinin önemli olanın belirlenmesi üzerinde bir etkisi yoktur²³¹. Buna göre yanlış bildirilen hususların önemli olup olmadığı belli bir sigortacının, yanlış veya eksik bilgiye rağmen sözleşmeyi yapıp yapmayacağı veya yapma ihtimalinin bulunup bulunmadığı hususları göz önüne alınarak belirlenmelidir²³².

Sübjektif kriterlerin temel alınması hâlinde önemli hususlar, sigortacının verilen yanlış bilgiye rağmen sözleşmeyi yapıp yapmayacağı veya aynı şartlarda yapıp yapmayacağına göre belirlenir²³³. Yargıtay kararına konu bir olayda sigorta ettiren, gerçekte ahır (depo) olan taşınmazı sigortacıya konut olarak bildirmiştir. Yüksek mahkeme söz konusu davada; sigorta ettiren bu yeri ahır (depo) olarak bildirmiş olsa idi, sigortacının emsal uygulamaları itibarıyla, ahır (depo) için sigorta poliçesi düzenleyip düzenlenemeyeceği ve şayet düzenlenecek ise daha yüksek primle sözleşme yapıp yapmayacağının araştırılması gerektiğine hükmetmiştir²³⁴. Objektif kriterlerin temel alınması gerektiğini savunan görüşe göre²³⁵; bir hususun önemli olup olmadığı

²²⁹ Şeker Ögüz, s. 98.

²³⁰ Şeker Ögüz, s. 98; Ağsakal, s. 15; Kender, s. 127.

²³¹ Bu görüş Mathey P. A. ve Patterson, E. W. Tarafından savunulmaktadır. Bkz. Öztan, s. 38 dipnot 5 ve 6’dan naklen.

²³² Şenocak, (Sorumluluk), s. 219.

²³³ Öztan, s. 38.

²³⁴ 11. H.D. 08/06/2004 tarih ve 2003/12696 E. 2004/6552 K. <http://www.kazanci.com> E.T.: 08/21/2019.

²³⁵ Müller, Erzbach. Ayiter s. 226 dipnot 23’ten naklen.

belirlenirken sigorta branşları arasındaki özellikle, sigorta tekniği ve matematiksel veriler dikkate alınarak, “mantıklı” bir sigortacının değerlendirmesi baz alınmalıdır²³⁶.

Önemliliğin belirlenmesinde sigorta sözleşmesinin zorunlu sigortalardan olup olmadığı hususu dikkate alınmalıdır. Zorunlu olmayan sigortalara ilişkin bir sözleşme yapılacağında sigortacının kendi sübjektif ölçütleri esas alınmalıdır. Zira zorunlu olmayan sigortalarda sigortacı sözleşme yapıp yapmamakta serbesttir. Zorunlu sigortalarda ise önemlilik objektif ölçütlere göre belirlenmelidir. Zira zorunlu sigortalarda sigortacının sözleşme yapıp yapmama veya primi serbestçe belirleme yetkisi bulunmamaktadır. Bu durumda sigortacının sübjektif değerlendirme yapmasının bir anlamı yoktur²³⁷.

Öğretide bazı yazarlar tarafından önemli sayılan hususlar; primi etkileyen ve primi etkilemeyen sigortacının sözleşme yapıp yapmaması konusunda etkili olanlar olarak ikili bir ayrıma tutulmuştur²³⁸. Primi etkileyen hususlar “objektif hususlar”, primi etkilemeyen hususlar “sübjektif hususlar” olarak nitelendirilmiş ve objektif hususların rizikonun önemli nitelikleriyle ilgili olduğu, sübjektif hususların ise sigorta ettirenle ilgili hususlar olduğu savunulmuştur²³⁹.

Ancak bu şekilde genel bir ayırım yapılarak sigortalıya ilişkin sübjektif unsurların primi etkilemeyen sadece sigortacının sözleşme yapma iradesini etkileyeceğini söylemek doğru olmayacaktır²⁴⁰. Zira sigortalının şahsıyla ilgili bazı olumsuz hususlara rağmen sigortacı sözleşmedeki prim miktarını yüksek tutarak sözleşmeyi yapmak isteyebilir²⁴¹.

Sigorta sözleşmelerinde önemli sayılabilecek hususlar; sigortalı mala veya sigortalının şahsına ilişkin, sigortalanan malın kullanılma şekli veya sigortalının mesleğine ilişkin önemli hususlar şeklinde iki ayrı başlık altında incelenebilir.

²³⁶ Şeker Ögüz, s. 99. Bu görüşün gerekçesi hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Ayiter, s. 226.

²³⁷ Şeker Ögüz, s. 100.

²³⁸ Bozer, Ali: “Temyiz Mahkemesi Hukuk Genel Kurulunun bir kararı dolayısıyla hayat sigortalarında Akdin inikadı sırasındaki ihbar Mükellefiyetine Dair”, BATİDER 1961, C. 1, S. 1, s. 99; Öztan, s. 41.

²³⁹ Aral Eldeleklioğlu, (Beyan), s. 727; Kender, (Hususi), s. 184.

²⁴⁰ Ağsakal, s. 21-22; Eldeleklioğlu, s. 727.

²⁴¹ Aksi yönde böyle bir durumda sigortacının prim ile riziko arasında denge kuramayacağı için sözleşme yapmaya yanaşmayacağı yönünde görüş ve karar için Bkz. Kender, s. 260.

2.2.1. Sigortalı Mala veya Sigortalının Şahsına İlişkin Önemli Hususlar

Tüm sigorta türlerinde beyan yükümlülüğünün konusunu prim miktarını etkileyecek ve doğrudan rizikonun nitelikleriyle ilgili olan hususlar oluşturur²⁴². Mal sigortalarında sigortalanacak malın nitelikleri, can sigortalarında ise sigortalanan şahsın durumu prim miktarını etkilediği ve rizikonun nitelikleriyle ilgili olduğu için sigortacı açısından oldukça önemlidir²⁴³.

Sigorta ettirenin beyan etmekle yükümlü olduğu hususlar farklı sigorta türlerine göre değişiklik gösterir²⁴⁴. Örneğin yangın rizikosuna karşı sigorta sözleşmesi yapılmasında sigortalanacak yapının özellikleri, kullanılma amacı, binanın çevresinde petrol istasyonu gibi yangın çıkması ihtimalini arttırıcı hususların bulunmaması doğrudan prim miktarını belirler ve rizikoyla ilgilidir²⁴⁵. Can sigortalarında sigortacı için önemli olan hususlar sigortalının beden yapısı, sağlık durumu gibi hususlardır²⁴⁶. Buna karşılık sigorta ettirenin sözleşmede belirlenen bir sürenin geçmesinden sonra hayatta kalmasının sigortalandığı sözleşmelerde, sigortalının yaşı sigortacı için önem arz etse de sağlık durumu önemli değildir²⁴⁷. Zira sigortacının menfaati sigorta ettirenin sözleşmeden önce ölmesindedir²⁴⁸.

Sigortalının ölmesi ihtimaline yönelik yapılan hayat sigortasında sigortalının yaşı, mesleği, sağlık durumu sigortacı için önemli hususlardandır. Uygulamada genellikle sigortacı sigortalının sağlık durumunun tespit edilmesi adına sigortalıdan doktor raporu almasını istemektedir²⁴⁹. Ayrıca sigortalının sözleşmenin yapıldığı andaki sağlık durumu kadar daha önce geçirdiği ciddi hastalıkları ve hatta üstsoyuna ait bildiği hastalıkları da önemli hususlardandır²⁵⁰. Ancak sigortacı tarafından sorulmamışsa daha

²⁴² Bu yönde Bkz. **Doğrusöz Koşut**, Hanife: “6102 Sayılı Ticaret Kanunu’na Göre Hayat Sigortalarında Sigorta Ettirenin Sözleşmenin Yapılması Anındaki Beyan Yükümlülüğünü İhlal Etmesinin Müeyyidesi” BATİDER 2013, C. 19, S. 4, s. 166; **Kender**, s. 254-255; **Bozer**, (Sigorta), s. 223-2324.

²⁴³ **Ağsakal**, s. 21; **Öztan**, s. 41-48.

²⁴⁴ Farklı sigorta türlerinde önemli hususlara dair örnekler için Bkz. **Öztan**, s. 41-55.

²⁴⁵ **Doğrusöz Koşut**, s. 166.

²⁴⁶ **Öztan**, s. 41.

²⁴⁷ Aksi yönde görüş için Bkz. **Ağsakal**, s. 22.

²⁴⁸ **Öztan**, s. 45.

²⁴⁹ **Kabukçuoğlu Özer**, Dilek: Mukayeseli Hukukta ve Uygulamada Hayat Sigortası, Ankara 2005, s.174.

²⁵⁰ **Ağsakal**, s. 24; **Öztan**, s. 46-47.

önce zamanla azalıp beyan yükümlülüğünün doğduğu esnada tamamen iyileşmiş hastalıkların sigortacıya beyan edilmesine lüzum yoktur²⁵¹.

Mal sigortalarında sigorta ettirenin malın değerini sigortacıya bildirmesinin gerekip gerekmediği ise tartışma konusudur. Bazı yazarlar²⁵² sigorta ettirenin yüksek değerli malına daha çok özen göstereceğinden bahisle malın kıymetinin sigortacı açısından önemli olduğunu savunmaktadır. Aksi kanaate göre malın değerinin doğru bildirilmesinin bir önemi yoktur. Zira malın değerinin yanlış bildirilmesi hususu sigortacı tarafından ödenecek tazminatla ilgilidir. Malın değerinin eksik gösterilmesi hâlinde orantılılık ilkesi uygulanacak, fazla gösterilmesi hâlinde ise sigorta bedelinin sigorta menfaatini aşan kısmı geçersiz olacaktır. Bu nedenle sigorta bedeline ilişkin yapılmış olan yanlış beyan sözleşmenin esasına etkili değildir²⁵³.

Sigortalının şahsıyla ilgili sigortacıyı ilgilendiren subjektif hususlar; sigortalının ahlaki ve mali durumu, sosyal seviyesi, rizikodan korunma konusunda alacağı önlemler ile ilgilidir²⁵⁴. Hastalık sigortasında sigortalının geçmişte geçirmiş olduğu ve mevcut olan hastalıkları sigortacıya bildirilmesi gereken temel hususlardandır²⁵⁵. Öğretide bir görüşe göre doktor tanısı konulmamış olmasına rağmen riziko açısından önemli sayılabilecek bazı göstergelerin de beyan edilmesi gerekir. Sık aralıklarla gerçekleşen baş ağrıları gibi tedaviyi gerektirebilecek hususlar sigortacıya bildirilmeli ve bu hususların değerlendirilmesi sigortacıya bırakılmalıdır²⁵⁶. Bu görüş eleştiriye açıktır; zira bu görüşün kabul edilmesi hâlinde sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü çok geniş tutulmuş olacak ve bu husus sigorta ettirenin durumunu çok ağırlaştıracaktır.

Sigortalının şahsına ilişkin hususlarda sigortalının ekonomik durumunun sigortacı açısından önem taşıyıp taşımadığı da değerlendirilmelidir. Hastalık sigortası açısından bakılacak olursa sigortalının ekonomik durumunun beslenmesini ve bu nedenle sağlığını etkileyeceği düşünüldüğünde²⁵⁷ hastalık sigortasında sigorta ettirenin ekonomik

²⁵¹ Ağsakal, s. 24; Öztan, s. 47; Eroğlu, s. 142.

²⁵² Bu görüşteki yazarlar için Bkz. Öztan, s. 50.

²⁵³ Ağsakal, s. 22; Öztan, s. 50.

²⁵⁴ Ayli, (Riskler), s. 245; Omağ, s. 45.

²⁵⁵ Eroğlu, s. 130.

²⁵⁶ Ağsakal, s. 24-24.

²⁵⁷ Konuk Şener, Dilek/ Ocakçı, A. Ferda: “Yoksulluğun Çocuk Sağlığı Üzerine Çok Boyutlu Etkileri”, ASHD 2014, C.13, S.1, s.57.

durumunun da önemli hususlardan sayılabileceği kanaatindeyiz. Bunun yanında sigortalının ekonomik durumu, özellikle sigorta ettirenin prim ödeme borcunu yerine getirmesi açısından hem mal hem de can sigortalarında sigortacının bilmek isteyeceği bir husustur²⁵⁸.

Eşyanın olası risklere karşı dayanıklılığı, eşyanın yapımında kullanılan malzeme, eşyanın konumu, yapım şekli gibi hususlar hakkında; özellikle yangına, doluya ve hırsızlığa karşı sigortalarda, sigortacı tarafından sorulmasa bile sigortacıya bilgi verilmesi gerekir²⁵⁹.

Sigorta ettirenin doğruluğu kanıtlanmamış haber veya duyumlarını sigortacıya bildirmesinin gerekip gerekmediği hususuna da değinilmelidir. Sigorta ettiren rizikoyu etkileyebilecek bir duyum veya haber almışsa doğruluğunu araştırmadan sigortacıya bildirmelidir. Bu gibi durumlarda sigorta ettiren bildirdiği hususun doğruluğunun sabit olmadığı hususunu da beyan etmelidir²⁶⁰.

2.2.2. Sigortalanan Malın Kullanım Şekli veya Sigortalının Mesleği

Rizikonun ağırlığı genelde sigortalı malın kullanımından veya sigortalının mesleğinden doğar²⁶¹. Zira sigortalı malın kullanım şekli ve kişinin mesleği rizikonun gerçekleşme ihtimaline doğrudan etkiler. Örneğin bir internet kafede herkesin kullanımına açık ve sürekli kullanılan bir bilgisayarın sigorta edilmesindeki rizikoyla, bir kişinin evinde günün sadece birkaç saatinde kullanacağı bilgisayarın taşıdığı rizikonun ağırlığı aynı olmayacaktır. Bunun yanı sıra bir kimsenin şahsi kullanımı için aldığı bilgisayarı zaman zaman işyerine götürmesi ve işyerinde kullanılıyor olması durumunda sadece şahsi

²⁵⁸ Ağsakal, s. 25. Yargıtay kararına konu bir olayda davacı sigorta şirketi murise yazılı soru vererek başka bir sigorta şirketi nezdinde hayat sigortası bulunup bulunmadığını sormuş muris tarafından soruya olumsuz yanıt verilerek bir gün öncesinde başka bir sigorta şirketiyle yapılmış olan hayat sigortası beyan edilmemiştir. Yargıtay: “... başka bir şirketten bir gün önce çok ... bedelli ... satın almış olması ve davalı sigortacının bu hususu bilmesi durumunda, murisin gelir analizi ile ikinci sigortayı yaptırma gereksinimi ve risk analizini buna göre yapıp, geliri ile iki ayrı poliçenin primlerini ödeme imkanı olup olmadığı gibi hususları irdeleyerek, ... sözleşmesi yapmayabileceği gözetildiğinde; muris sigortalının, sigortacı için önemli sayılabilecek bir husus hakkında beyan yükümlülüğüne aykırı davrandığı açıktır...” şeklinde hüküm kurarak sigorta ettirenin gelir durumunun sigortacı açısından önemli hususlardan sayılacağına hükmetmiştir. 17. H.D. 03/04/2017 tarih ve 2016/19862 E. 2017/3522 K. Karar için Bkz. Berberoğlu Yenipınar, s. 112-115.

²⁵⁹ Ağsakal, s. 23; Öztan, s. 45.

²⁶⁰ Öztan, s. 72.

²⁶¹ Ağsakal, s. 25.

kullanım için alınan bir bilgisayara göre daha ağır bir riziko söz konusudur. Bu nedenle sigortacılar sigortalı malın sürekli kullanım şeklinin yanında, geçici olarak kullanılma şeklini de öğrenmek isterler²⁶².

Sigortalının mesleği malın kullanım şeklini doğrudan etkiler. Zira çok yorucu bir işte çalışan kişinin sigortalı malı kullanma biçiminde tehlikenin gerçekleşme ihtimali daha yüksektir²⁶³. Kaza sigortalarında sigorta ettirenlerinin mesleği daha büyük önem arz etmektedir²⁶⁴. Çok ağır işlerde uzun mesai süreleriyle çalışan bir inşaat işçisinin işten eve dönerken araba sürmesinde tehlikenin gerçekleşme ihtimali, bir öğretmen işten eve dönerken araba sürmesine göre daha yüksek olacağı söylenebilir. Uygulamada sigortacıların bazı meslek gruplarına uyguladığı indirimler de bu düşüncenin bir sonucudur²⁶⁵.

Sigortalının mesleği can sigortalarında da rizikonun ağırlaşmasını etkiler. Bir doktorun kendisini hastalıklardan korumak için sağlık eğitimi almamış bir insana göre daha dikkatli davranacağı ve doktorun hastalık sigortası yaptırmada rizikonun gerçekleşme ihtimalinin daha az olacağı düşünülebilir.

2.3. Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün Düzenlenmesinin Gerekçesine Yönelik İleri Sürülen Görüşler

Öğretide sigorta sözleşmelerinde sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün düzenlenmesinin gerekçesine yönelik farklı görüşler öne sürülmüştür. Bu görüşleri beyan yükümlülüğünü sözleşme özelliği temelinde değerlendiren görüşler ve sigortacılık tekniğinin bir gereği olarak değerlendiren görüşler olarak iki ayrı ana başlıkta toplamak mümkündür.

2.3.1. Beyan Yükümlülüğünü “Sigorta Sözleşmesinin Özelliği” Temelinde Değerlendiren Görüşler

Sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün düzenlenmesinin gerekçesini sözleşme özelliği temelinde değerlendiren görüşlerde, yükümlülüğün öngörülmesinin

²⁶² Öztan, s. 50.

²⁶³ Ağsakal, s. 25.

²⁶⁴ Öztan, s. 51.

²⁶⁵ Ağsakal, s. 25-26.

gerekçesine yönelik birbirinden farklı hususlar ileri sürülmektedir. Bu konuda bir fikir birliği yoktur. Bu konuda ortaya atılmış görüşler alt başlıklar hâlinde incelenecektir.

2.3.1.1. Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün “ tarafların iradelerinin gereği” olarak ortaya çıktığını savunan görüş

Sözleşmelerin geçerli bir şekilde kurulabilmesi için tarafların iradelerinin karşılıklı ve birbirine uygun olması ve iradelerin sözleşmenin esaslı noktalarında uyuşması gerekir. Sigortacının sözleşmeyle taşıyacağı riziko hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması hâlinde tarafların iradeleri birbirine uygun olmayacaktır. Rizikonun sınırlarının net bir şekilde çizilebilmesi için ise sigorta ettirenin önemli hususlar hakkında sigortacıya bilgi vermesi gerekir²⁶⁶. Sigorta sözleşmesinde tarafların iradelerinin uyuşması ancak sigortacının riziko hakkında doğru bilgi sahibi olmasıyla mümkündür. Bu nedenle bu görüşe göre sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün tarafların iradelerinin gereği olarak ortaya çıkmıştır.

Bu görüşün savunucuları tarafından başlarda sigorta ettirenin yalnızca bildiği değil bilmediği önemli hususları da sigortacıya bildirmesi gerektiği savunuluyordu. Ancak böyle bir durum, sigorta ettirenin bilmediği bir husus yüzünden tazminat alamamasına ve bilmediği hususlar nedeniyle hak kaybına uğrayacağını düşünerek sürekli endişe duymasına yol açacak, böyle bir sonuç ise neticesinde hukuki güvensizlik getirecektir. Bu nedenle zamanla sigorta ettirenin yalnızca bildiği önemli hususları bildirmesi gerektiği kabul edilmiştir²⁶⁷.

2.3.1.2. Hata görüşü

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü “hata” görüşü ile açıklamaya çalışan yazarlara göre, sözleşmede önemli sayılan hususların beyan edilmemesi sigortacının iradesini fesada uğratmaktadır ve bu durum sigortacı açısından bir “esaslı hata” niteliğindedir. Bu

²⁶⁶ Şeker Ögüz, s. 22-23; Öztan, s. 18-19; Aydın, s. 24-25; Ünan, (Şerh), s. 407-408; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 50-51; Omağ, s. 4; Arseven, s. 127, Franko, Nisim, “Sigorta Akdinde Rizikonun Ağırlaşması”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara 1992, s. 103-104; Franko, (İhbar), s.317-318.

²⁶⁷ Aydın, s. 267-268; Şeker Ögüz, s. 48; Kender, s. 270; Kabukçuoğlu Özer, s. 272; Eroğlu, s. 275-76. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Öztan, s. 17-19.

görüŖe göre sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne aykırılık hâlinde irade fesadına ilişkin genel hükümler uygulanmalıdır²⁶⁸.

Hata, kişinin iradesi ile dış dünyaya yansıyan beyanı arasında istenmeden meydana gelen farklılıktır. İrade beyanı ile hataya düşen kişinin, hukuki işlemi yaparken bu hatayı bilmesi hâlinde o işlemi yapmayacağından söz ediliyorsa kişinin bu hatası “esaslı hata” olarak kabul edilmektedir. Esaslı hata durumunda sözleşme hataya düşen kişi tarafından iptal edilebilir²⁶⁹.

2.3.1.3. Garanti sözleşmesi görüşü

“Garanti sözleşmesi” görüşü sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü, satış sözleşmelerindeki ayıba karşı tekeffül yükümlülüğüyle açıklamaktadır. TBK’nın ayıba karşı tekeffül hükümleri uyarınca, satıcı alıcıya karşı herhangi bir surette bildirdiği niteliklerin satılarda bulunmaması sebebiyle sorumludur. Satıcı; var olduğunu belirttiği nitelikleri taşımayan, kullanım amacı bakımından değerini ve alıcının ondan beklediği faydaları ortadan kaldıran veya önemli ölçüde azaltan maddi, hukuki ya da ekonomik ayıpların bulunmasından da sorumlu olur²⁷⁰. Bu görüşe göre sadece satış sözleşmelerinde değil karşılıklı borç doğuran tüm sözleşmelerde bu yönde bir “garanti yükümlülüğü” vardır. Bu nedenle ayıba karşı tekeffül hükümlerinin kıyas yoluyla sigorta sözleşmelerine de uygulanması gerekir²⁷¹. Bu görüş en çok, satım sözleşmelerinde satıcının bilmediği ayıplardan da sorumlu olduğu ancak sigorta ettirenin yalnızca bildiği ve bilmesi gereken ayıplardan sorumlu olduğu, bu nedenle ayıba karşı tekeffül hükümlerinin sigorta sözleşmelerine kıyasen uygulanacağı gerekçesiyle eleştirilmektedir²⁷².

²⁶⁸ İspanyol ve Portekiz hukuklarında sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi hâlinde genel hükümlerdeki irade fesadına ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiğinin yaygın bir şekilde kabul edildiğine dair bkz. **Şeker Öğüz**, s. 23.

²⁶⁹ **Oğuzman/Öz**, s. 101; **Reisoğlu**, s. 129; Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz. **Kocayusufpaşaoğlu**, s. 427-435; **Kılıçoğlu**, s. 192; **Eren**, s. 389-390.

²⁷⁰ **Ayan**, Nurşen: “Taşınır Satımında Satıcının Kanundan Doğan Ayıba Karşı Tekeffül Borcu”, SÜHFD 2007, C. 15, S. 1 s. 11-37.

²⁷¹ Cohn, L. **Öztan**, s. 13 dipnot 7’den naklen.

²⁷² Bu görüşe yapılan diğer eleştiriler için Bkz. **Öztan**, s. 13-14 ve **Şeker Öğüz**, s. 23-34.

2.3.1.4. Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün “culpa in contrahendo” esasına dayandığını savunan görüş

Bir sözleşmenin kurulması için sözleşme görüşmelerinin yapılması sırasında tarafların dürüstlük kuralına uygun davranması gerekir. Buna göre tarafların sözleşmeyle ilgili gerekli açıklamaları yapmaları, karşı tarafın bir hususu yanlış anlamasının önüne geçmek için gerekli dikkati göstermeleri gerekir. Sözleşmenin taraflarından birinin bu yükümlülüğünü kusuruyla ihlal etmesi nedeniyle diğer tarafın zarar görmesi hâlinde, yükümlülüğünü ihlal eden tarafın zarar görene ödeyeceği tazminat culpa in contrahendo sorumluluğu olarak nitelendirilmektedir²⁷³. Culpa in contrahendo ile korunan değer sözleşme kurmak için bir araya gelen tarafların bir akdi müzakereye girmeleri sonucu ortaya çıkan “güven”dir²⁷⁴.

Her sözleşmede olduğu gibi sigorta sözleşmelerinde de tarafların birbirlerine karşı güven ilkelerine uygun davranmaları gerekir²⁷⁵. Sözleşmenin kuruluşundaki beyan yükümlülüğü sözleşmenin müzakere safhasıyla ilgilidir. Sigorta ettiren sözleşme müzakerelerinde sigortacıya önemli hususlarda eksik veya yanlış bilgi verirse bu yükümlülüğünü ihlal etmiş olur. Sigorta ettirenin bu yükümlülüğü sözleşme kurma teklifi ile başlar ve sözleşmenin kurulduğu ana kadar devam eder²⁷⁶. Bu nedenle bazı yazarlar tarafından sözleşmenin kuruluşundaki beyan yükümlülüğünün, culpa in contrahendo sorumluluğunun özel bir görünüş biçimi olduğu ileri sürülmüştür²⁷⁷.

Culpa in contrahendo sorumluluğunda zarar veren, zarar görenin zararlarını tazmin eder. TTK’da sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi hâlinde sigorta ettirene tazminat yükümlülüğü öngörülmemiştir. Sigorta ettirenin bu yükümlülüğünü ihlal etmesi sigortacıya sözleşmeden cayma hakkı verir. Bu nedenle sigorta ettirenin

²⁷³ Oğuzman/Öz, s. 79-80; Reisoğlu, s. 343; Kocayusufpaşaoğlu, s. 8, Eren, s. 1083.

²⁷⁴ Şenocak, Kemal: “Sigorta Sözleşmesini Kurmaya Yönelik İcap Beyanının Kabulü Veya Reddi Yönünde İrade Beyanı Açıklanmadan Önce Sigortacının, İcaba Bağlılık Süresi İçerisinde Gerçekleşen Rizikodan Dolayı Culpa İn Contrahendo Sorumluluğu Söz Konusu Olabilir Mi”, GÜHFD 2007, C. 11, S. 1-2, s. 299; Eren, s. 1083; Kocayusufpaşaoğlu, s. 8.

²⁷⁵ Hacıömeroğlu, Oğuzhan: “Sigorta Sözleşmelerinin Kuruluş Safhasındaki Sigorta Ettirenin Beyan Yükümlülüğünün Culpa İn Contrahendo Sorumluluğu Açısından Değerlendirilmesi”, TFM 2015, C. 1, S. 2, s. 53; Özdamar, (Aydınlatma), s. 328-329.

²⁷⁶ Hacıömeroğlu, s. 68; Şeker Öğüz, s. 24.

²⁷⁷ İmre, s. 84; Bkz. Kender, s. 188 dipnot 137’den naklen.

sözleşme yapılırken beyan yükümlülüğünün culpa in contrahendo sorumluluğu olduğu görüşüne katılmıyoruz.

Aksi kanaatteki görüşe göre sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi nedeniyle sigortacının sözleşmeden cayması hâlinde, sigortacı maruz kaldığı menfi zararın tazminini sigorta ettirenden isteyebilir. Zira aksini düşünmek hakkaniyet ilkesiyle bağdaşmaz. Bunun yanında; sigortacının aydınlatma yükümlülüğüne aykırı davranması nedeniyle sigorta ettirene tazminat hakkı tanınmışken, benzer bir ihlal olan beyan yükümlülüğüne aykırılıkta sigortacıya böyle bir hak tanınmaması eşitlik ilkesine aykırıdır²⁷⁸. Culpa in contrahendo sorumluluğunun bir kusur sorumluluğu olması sebebiyle, sigorta ettirenin sözleşmenin kuruluşundaki beyan yükümlülüğüne yalnızca kusuruyla aykırı davranması culpa in contrahendo sorumluluğuna sebebiyet verir²⁷⁹.

2.3.1.5. Sigorta sözleşmesini dürüstlük kuralı esasına dayandıran görüş

Bu görüşün savunucularına göre sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü TMK m. 2'deki dürüstlük kuralının bir görünümüdür. Dürüstlük kuralı çerçevesinde sigorta ettiren bildiği önemli hususları sigortacıya bildirmelidir ve sigortacı kendisine bildirilen hususlar çerçevesinde sözleşme kurma iradesini meydana getirmelidir²⁸⁰.

Öğretide TMK m. 2'deki düzenleme nedeniyle sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün ayrıca düzenlenmesinin gerek olmadığını savunan görüşler vardır²⁸¹. Ancak uygulayıcıların kanunda açıkça yazılı olmayan hususları göz ardı etmeleri nedeniyle TTK'da sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün açıkça düzenlenmesi faydalıdır²⁸².

Sigorta sözleşmelerinde edimler arası dengenin sağlanması esastır. Beyan yükümlülüğü edimler arası dengenin sağlanması amacına hizmet eder. Bu dengenin sağlanması ise dürüstlük ilkesinin bir gereğidir²⁸³.

²⁷⁸ Hacıömeroğlu, s. 68.

²⁷⁹ Hacıömeroğlu, s. 68; Şeker Ögüz, s. 24; Aydın, s. 262-263.

²⁸⁰ Şeker Ögüz, s. 25.

²⁸¹ Bu konuda Bkz. Aydın, s. 63.

²⁸² Aydın, s. 64; Şeker Ögüz, s. 25-26.

²⁸³ Şeker Ögüz, s. 31-32.

2.3.2. Beyan Yükümlülüğünü “Sigortacılık Tekniğinin Gereği” Olarak Kabul Eden Görüşler

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü, sigortacının riziko hakkında bilgi sahibi olarak rizikoyu üstlenip üstlenmeyeceğini; üstlenecekse hangi şartlar altında üstleneceğini tespit etmesini sağlar. Ayrıca sigorta sözleşmelerinde prim ile riziko arasındaki dengenin sağlanması gerekir ki bu husus sözleşme kurulurken öngörülen beyan yükümlülüğünün düzenlenme amacıdır²⁸⁴.

Sigortacılık tekniği aynı ve benzer riskler altındaki kişilerden toplanan primlerle, riskin gerçekleşmesi hâlinde ödeme yapılmasını amaçlamaktadır²⁸⁵. Sigortacının bu faaliyetini gerçekleştirebilmesi için sigorta sözleşmesi yaparken üstleneceği riziko hakkında yeterli bilgiye sahip olması gereklidir. Bu doğrultuda sigorta ettirene öngörülen görevler sayesinde sigortacının sorumluluğu sınırlanır²⁸⁶.

Görevlerin sigortacının sorumluluğunu sınırlandırılmasında bu denli önemli olması, görevlerin sigortacılık tekniğinin bir gereği olduğunun ileri sürülmesine yol açmıştır. Bu görüşün savunucularına göre sigorta ettirenin sözleşme kurulurken beyan yükümlülüğü bu görevlerden biridir²⁸⁷.

Beyan yükümlülüğünü sigortacılık tekniğinin bir gereği olarak görmek, sigortacının gerçek riski başka yollardan öğrendiği²⁸⁸ hâllerde sigorta ettirenin yanlış beyanda bulunmasının sonuçlarını ortadan kaldırmak anlamına gelecektir. Zira beyan yükümlülüğü sigortacılık tekniğinin bir gereği olarak görüldüğü takdirde önemli olan sigortacının önemli hususlar hakkında bilgi sahibi olmasıdır, bu hususları sigorta

²⁸⁴ Ayli, (İhbar), s. 188.

²⁸⁵ Kender, s. 3.

²⁸⁶ Şeker Ögüz, s. 28-29.

²⁸⁷ Weyers H.L./Wandt M. Şeker Ögüz, s. 29 dipnot 38’den naklen.

²⁸⁸ “davacıya poliçenin düzenlenmesinden sonra 2005 yılı Eylül ayında yurtdışında kalp rahatsızlığından dolayı işlemi uygulandığı, davacının kalp rahatsızlığını ve bu işlemi davalı ... şirketine bildirmediği, daha sonraki yıllarda yapılan yenileme işlemlerinde de davacının kalp rahatsızlığının bildirilmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca, davalı şirket tarafından sunulan belgelerden, davacının 2006 tarihinden itibaren her yıl diğer rahatsızlıklarının yanında kalp rahatsızlığından da tedavi olduğu ve bu durumun poliçe hasar durumu kısmında yer aldığı, bu sebeple davalı ... şirketinin davacının kalp rahatsızlığından haberdar olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda, mahkemeye, davalı ... şirketinin davacının kalp rahatsızlığından haberdar olup olmadığı, kalp rahatsızlığı sebebiyle tedavi olunan hastanelere poliçe kapsamında ödeme yapıp yapmadığı, sigorta şirketinin davacının kalp rahatsızlığından haberdar olduğu ve ödeme yaptığı kanaatine varılır ise bu durumun dürüstlük ve iyiniyet kurallarına aykırılık oluşturup oluşturmadığı hususları tartışılır..”. 11. H.D. 26/02/2018 tarih ve 2016/8061E. 2018/1415 K. Karar için bkz. Berberoğlu Yenipınar, s. 117-118.

ettirenin beyan etmiş olup olmamasının bir önemi yoktur. Sigortacının bu hususları başka vasıtalarla öğrenmesi hâlinde sigorta ettirene yükümlülüğe aykırı davranması nedeniyle yaptırım uygulanmayacaktır²⁸⁹.

Bu görüşe getirilebilecek bir başka eleştiri ise sigortacının riziko hakkında doğru ve yeterli bilgi sahibi olmasının tek yolunun sigorta ettirenin beyanları olmadığı hususudur. Beyan yükümlülüğünün sigortacılık tekniğinin bir gereği olduğunun kabul edilmesi için sigortacının kendi imkânlarıyla bilgi edinmesinin imkânsız olması gerekir²⁹⁰. Sigortacının kendi imkânlarıyla da bilgi edinmesi pek tabii mümkündür, ancak önemli hususları sigorta ettirenin verdiği bilgilerle öğrenmesi sigortacı açısından daha kolay, hızlı ve daha az maliyetli bir yoldur.

2.3.3. Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün Kanuna Dayandığını Kabul Eden Görüşler

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün kaynağının kanuna dayandığını savunan görüş özellikle yükümlülüğün henüz sözleşme kurulmadan, bir diğer deyişle ortada bir sözleşme yokken, ortaya çıktığı gerekçesine dayanmaktadır²⁹¹: Yükümlülüğün sözleşmeden doğduğunu ileri süren görüş ise buna karşılık olarak beyan yükümlülüğünün sözleşme olmadan ileri sürülemeyeceğini, sözleşme yapılmadığı anda ortada bir yükümlülüğün de olmayacağını savunmaktadır²⁹².

Sözleşme olmadan beyan yükümlülüğünün ortaya çıkmayacağı gerekçesi yükümlülüğün kaynağının sözleşme olduğunu söylemek için yeterli değildir. Aksine beyan yükümlülüğüne ilişkin kanunda ayrıntılı bir düzenleme vardır ve taraflar aralarında beyan yükümlülüğünü kararlaştırmış olmasa bile sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü doğmaktadır. Bu nedenle beyan yükümlülüğünün kaynağı kanundur²⁹³.

²⁸⁹ Öztan, s. 23.

²⁹⁰ Öztan, s. 24.

²⁹¹ Ağsakal, s. 37-38; Arseven, s. 127; Öztan, s. 35.

²⁹² Ağsakal, s. 38; Ayiter, s. 221; Bozer, (Sigorta), s. 221.

²⁹³ Ağsakal, s. 38, Ayiter, s. 221; Eroğlu, s. 73.

2.4. Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün Yerine Getirilme Yöntemleri

Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün yerine getirmesinde farklı yöntemlere başvurulmaktadır. Bunlar; sigorta ettirenin sigortalanacak menfaat ile ilgili bildiklerini kendiliğinden sigortacıya beyan ettiği “beyan usulü”, sigorta ettirenin sigortacının kendisine verdiği listedeki soruları yanıtlayarak yükümlülüğünü yerine getirdiği “liste usulü” ve bu iki yöntemin de bir arada uygulandığı “karma sistem” olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4.1. Beyan Usulü

Beyan usulünde sigortacının herhangi bir etkisi ve katılımı olmaksızın sigorta ettiren kendisinin tayin ettiği önemli hususları sigortacıya bildirir²⁹⁴. Bu usulde sigorta ettiren sigortacının kanaatini etkileyecek hususları kendisi arayıp bulacaktır²⁹⁵.

Bu usulde sigortacı beyan edilmemiş hususların kendisi için önemli olduğunu ispatlayarak sözleşmeden cayma, bedel ya da tazminattan indirim veya bedel ya da tazminat borcundan tamamen kurtulma imkânlarına sahip olacaktır²⁹⁶. Teknik ve istatistiki ölçülerin önem arz ettiği sigorta konusunda ortalama bir insanın yeterli bilgiye sahip olarak önemli hususların tespit ve tayininde isabetli tespitler yapması beklenemez²⁹⁷. Beyan usulünde sigorta ettiren üzerine ne kadar düşünürse düşünsün, ne kadar araştırma yaparsa yapsın bir şeyleri eksik bırakıp bırakmadığını bilmediği için hep tedirgin olacaktır. Zira bu durumda sigortacı neyi eksik bıraktığının farkında olmadığı için eksikliği gideremeyecektir.

Sigorta ettiren ne kadar iyiniyetli olursa olsun, prim ve riziko açısından sigortacı için önem teşkil edecek hususların tayin ve tespitini yapamayabilir²⁹⁸. Hatta bazı hâllerde sigorta ettiren önemli hususu bilmesine rağmen sigortacı için önem taşımayacağını zannederek sigortacıya bildirmeyebilir²⁹⁹. Bu nedenle önemli hususların tespitinin

²⁹⁴ Ağsakal, s. 39; Öztan, s. 75; Şeker Öğüz, s. 103.

²⁹⁵ Öztan, s. 74.

²⁹⁶ Ağsakal, s. 39.

²⁹⁷ Öztan, s. 75; Şeker Öğüz, s. 103; Bu hususta Bkz. Ünân, (Şerh), s. 421.

²⁹⁸ Öztan, s. 75.

²⁹⁹ Hacıömeroğlu, s. 68.

tamamen sigorta ettirene bırakılması sigorta ettirenin hak kaybına sebebiyet verebilecektir.

2.4.2. Liste Usulü

Liste usulünde sigortacı tarafından önceden hazırlanmış sorular sigorta ettirene cevaplaması için verilir³⁰⁰. Sigorta ettirenin cevapladığı hususlar dışında bir hususun riziko açısından önem taşıyıp taşımadığını araştırma mükellefyeti yoktur. Sigorta ettiren bu sorulara doğru ve yanıltıcı olmayan cevaplar verdiği takdirde yükümlülüğünü gereği gibi ifa etmiş olur³⁰¹.

Sigorta ettiren sigortacıya kıyasla rizikoya daha yakın olsa bile sigortacı mesleki tecrübesi bakımından rizikoyu daha iyi analiz etme imkânına sahiptir³⁰². Önemli hususlarda belirleyici ölçütün, sigortacının riski üzerine alıp almaması veya değişik şartlarda üstlenmesi olduğu da düşünüldüğünde, önemli hususların önceden sigortacı tarafından belirlenmesi daha mantıklıdır³⁰³.

Bu usulün sağladığı faydalardan biri de sigorta ettirenin işin teknik yönünü bilmemesi nedeniyle aslında sigortacının işine yaramayan hususları araştırmaya girmesi gibi ortaya çıkabilecek gereksiz zaman ve emek kaybının da önüne geçmesidir³⁰⁴. Liste usulü, beyan usulüne göre, sigortacının sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğini ispat etmesini de kolaylaştırmaktadır³⁰⁵. TTK m. 1435/1 hükmünde sigortacı tarafından yazılı veya sözlü olarak sorulan hususların, aksi ispat edilinceye kadar önemli sayılacağı düzenlenmiştir.

TTK m. 1436/2 hükmüne göre sigortacı sigorta ettirene liste dışında sorular sorabilir ve sigorta ettiren bu soruları yanıtlamakla yükümlüdür. Her ne kadar sigorta ettiren kendisine sorulan soruları yanıtlamakla yükümlü olsa da sorulardan birini boş bırakmış

³⁰⁰ Yargıtay 1988 tarihli bir kararında sigortacının sigorta ettirene soru listesi vermemesini müterafik kusur kabul etmiştir. 11. H.D. 17/10/1988 tarih ve 1988/1255 E. 1988/5605 K. <http://www.kazanci.com>, E.T.: 27.10.2019.

³⁰¹ Öztan, s. 76; Aydın, s. 106-107; Şeker Ögüz, s. 103.

³⁰² Öztan, s. 76.

³⁰³ Ağsakal, s. 40; Aydın, s. 106.

³⁰⁴ Öztan, s. 76.

³⁰⁵ Hacıömeroğlu, s. 59; Öztan, s. 76-77.

olabilir. Sigortacı buna rağmen sigorta sözleşmesini imzaladıysa sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne aykırı davranmış olup olmayacağı hususu da değerlendirilmelidir.

Liste usulünün uygulamasında sigorta ettirenin sorulardan birini cevapsız bırakmış olmasına rağmen sigortacının itiraz etmeden sözleşmeyi yapmış olması hâlinde cevapsız bırakılan soruların sigortacı için önemli olmadığı kabul edilecektir³⁰⁶. Kanaatimizce bu çözüm yolu hakkaniyete en uygun olanıdır. Zira aksi hâlde sigortacı sigorta ettirenin susmasını kabul etmesine rağmen bir süre sonra sigorta ettirenin sustuğundan bahisle beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesinde sahip olacağı hakları kullanmak isteyebilecektir. Her ne kadar bu hâlde sigortacının dürüstlük kuralına aykırı davrandığından bahisle haklarını kullanamayacağı ileri sürülebilse de bu çözüm sigortacının dürüstlük kuralına aykırı davranışlar sergilemesinin önüne geçecektir.

Ayrıca bu konuda değinilmesi gereken bir başka husus da TTK 1442/1/c hükmüdür. Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne aykırı hareket etmesi hâlinde sigortacının sözleşmeden cayma hakkı vardır. TTK 1442/1/c hükmü uyarınca sigortacı, sorularından bazıları cevapsız bırakıldığı hâlde sözleşmeyi yapmışsa sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne aykırı hareket ettiğinden bahisle cayma hakkını kullanamaz.

Ancak sigorta ettirenin lehine görünen bu sistemin de sigorta ettiren açısından getirebileceği olumsuz durumlar vardır. Bu usulde sigorta ettiren liste hâlinde sorulan ve büyük bir “yığın” teşkil eden sorulara “evet” ya da “hayır” şeklinde yanıt verir. Yahut da sigorta ettiren tüm iyiniyetine rağmen listede sorulan soruyu yanlış anlaması nedeniyle soruya doğru yanıt veremeyebilir. Böyle bir durumda sigorta ettirenin iyiniyetini ispatı çok zorlaşacaktır³⁰⁷. Ancak sorulan soru açık değilse, kötü düzenlenmiş ve bilirkişiler de sorunun iki anlama gelebileceği kanaatindeyse sigorta ettirenin bu sorulara yanlış cevap vermiş olması yükümlülüğün ihlali sayılmaz³⁰⁸.

Uygulamada sigorta ettiren tarafından boş bırakılan soruların sigortacı veya sigortacı namına hareket edenler tarafından doldurulduğu durumlarla karşılaşılabilir. “Evet” ya da “hayır” şeklinde cevaplanan sorularda sigortacının kendiliğinden verdiği

³⁰⁶ Öztan, s. 77; Hacıömeroğlu, s. 68.

³⁰⁷ Öztan, s. 77. Ayrıca uygulamada sigortacıların sigorta ettireni yanıltmak ve yanlış cevaplar vermesini sağlamak amacıyla kasten iki anlamlı ve muğlak sorular sorduğuna dair Bkz. Öztan, s. 77.

³⁰⁸ Arseven, s. 128.

cevabın gerçek duruma uyması hâlinde hukuken bir sorunla karşılaşılmayacağı açıktır. Ancak sigortacının kendiliğinden doldurduğu cevabın gerçeğe aykırı olması durumunda sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne aykırı hareket ettiğinden söz edilip edilemeyeceği hususuna değinilmelidir.

Sigorta ettirenin bazı soruları boş bırakmasına rağmen sigortacının itiraz etmeden sözleşmeyi yapmış olması hâlinde boş bırakılan konunun sigortacı için önemsiz sayılacağı konusuna yukarıda değinmiştik. Böyle bir durumda sigorta ettiren, soruyu boş bırakması nedeniyle yükümlülüğünü ihlal etmiş sayılmamalıdır. Ancak sigorta ettirenin boş bıraktığı sorunun sigortacı tarafından yanlış cevaplanması durumunda, sigorta ettirenin soruya boş cevap verdiğini ispatlaması çok zordur. Bu sorun sigorta ettirenin evet hayır listesini kendi eliyle doldurmasının zorunlu kılınması ve boş bıraktığı sorulara boş bıraktığına dair bir ibare koyması yoluyla engellenebilir.

Ancak listenin sigorta ettirenin bizzat kendisi tarafından doldurulması da farklı sorunlar ortaya çıkartabilecektir. Sorulara “evet-hayır” şeklinde cevap verilmesinin istenildiği listelerde soru yeterince açık olmayabilir ya da “evet-hayır” yanıtı sorunun cevabını açıklamaya yetmeyebilir. Sigorta ettirenin eliyle kısa açıklamalar yapması şeklinde getirilecek bir öneri de sorunun çözümünde yeterli olmayacaktır. Zira bu hâlde de sigorta ettirenin verdiği cevaplar tereddüte yol açabilecek ve dolayısıyla beyan yükümlülüğünün gereği gibi yerine getirilmediğinden söz edilebilecektir³⁰⁹. Bu durumda sigortacının sözleşmeyi yapmadan önce sigorta ettirenin verdiği yazılı cevapları değerlendirip cevaplardan anladığı hususları bir rapor hâline getirmesi ve ancak bunun sigorta ettiren tarafından onaylanması hâlinde sözleşme yapması gibi bir yöntemin sorunun çözümünde faydalı olacağı kanaatindeyiz. Ancak bu yöntemin sözleşme görüşmelerini ve sözleşme yapma sürecini uzatacağından bahisle sakıncalara yol açacağından söz edilebilir.

Liste yönteminde sigortacının sigorta ettirene kişilik haklarını ihlal eden sorular sorması hâlinde sigorta ettirenin bu soruları yanıtlamamış olması ya da yanıltıcı yanıtlar vermesinin beyan yükümlülüğüne aykırılık teşkil edip etmeyeceği tartışılabilir. Sigortalın şahsına ilişkin ve sorulması hâlinde sigortalının kişilik haklarını ihlal edecek

³⁰⁹ Ağsakal, s. 41; Öztan, s. 77; Şeker Ögüz, s. 103.

bazı hususların sigortacı için önemli ve sözleşme yapıp yapmama kararını etkileyebilecek nitelikte olması mümkündür. Eğer sigortacının sorduğu sorular yalnızca sigortalının şahsına ilişkin ve rizikoyla doğrudan bağlantılıysa sigorta ettiren bu soruları yanıtlamakla mükelleftir³¹⁰.

2.4.3. Karma Sistem

Genellikle kanun koyucular yukarıda açıklanan iki usulden birini esas alıp diğerini de sisteme dâhil etmektedirler³¹¹. Bu sistemde beyanı gereken önemli hususların tespiti ne bütünüyle sigortacıya ne de sigorta ettirene bırakılmaktadır³¹². Karma sistemin esas alındığı hukuk sistemlerinde ya beyan usulü esas alınarak bu usul liste usulü ile ya da sözlü sorularla ya da liste usulü esas alınarak bu usul beyan usulü ile desteklenir. Beyan usulünün esas alınarak bu usulün liste usulü ile desteklendiği durumlarda “kendiliğinden beyan usulüne dayalı karma usul”den, liste usulünün esas alınarak beyan usulü ile desteklendiği durumlarda “liste usulüne dayalı karma usul”den bahsedilir³¹³.

Beyan usulünün tercih edilmesinde sigortacılar sigorta ettirenin beyanlarıyla yetinmeyip kendileri de soru sorar. Bu sorular liste usulü esas alındığında ise soru listesinde sorulmuş olmasa bile sigorta ettirenden bildiği önemli hususları bildirmesi beklenir. Beyan usulünün esas alındığı karma usulde sigorta ettiren sigortacının sorduğu sorulara cevap vermekle yükümlüdür. Aynı şekilde liste usulünün uygulandığı karma usulde sigorta ettiren listede yer almayan bir hususun sigortacı açısından önem taşıdığını biliyorsa bunu sigorta ettirene bildirmekle yükümlüdür. Aksi hâlde beyan yükümlülüğüne aykırı hareket etmiş sayılacaktır³¹⁴.

Her ne kadar beyan usulünün esas alındığı karma usulde sigortacının sigorta ettirene kendiliğinden sorular sorabileceği öngörülmüş olsa da bu usulde sözleşmenin zayıf konumunda olan sigorta ettirenin yükümlülüğü yerine getirmesi liste usulünün esas alındığı karma usule göre daha zordur. Bu nedenle beyan usulünün esas alındığı karma usulde ispat yükü sigortacının üzerinde bırakılmalıdır. Açık deyişle uyuşmazlık hâlinde

³¹⁰ Aydın, s. 186.

³¹¹ Öztan, s. 78; Şeker Öğüz, s. 103; Ağsakal, s. 43.

³¹² Ağsakal, s. 42-43; Öztan, s. 78.

³¹³ Aydın, s. 107.

³¹⁴ Bu konuda Bkz. Öztan, s. 79; Ağsakal, s. 43; Aydın, s. 107; Şeker Öğüz, s. 103.

sigortacı, sigorta ettirenin beyan etmediği hususa hem sözleşme yapılırken vâkıf olduğunu hem de bu hususun sözleşme yapılırken sigortacı için önemli olduğunu bildiğini ispatlamalıdır³¹⁵.

TTK'nın beyan yükümlülüğünü düzenleyen 1435 ve 1436'ncı maddeleri incelendiğinde beyan usulünün esas alındığı, bunun yanında da sigorta ettirenin sigortacının sorduğu sorulara da cevap vermekle yükümlü olduğu görülmektedir. Nitekim TTK'nın 1435'inci maddesinde de düzenlenen sigorta ettirenin *“bildiği veya bilmesi gereken tüm önemli hususları sigortacıya bildirmekle yükümlü”* olduğu hususu önemli hususların tayininin sigorta ettirene bırakıldığını göstermektedir³¹⁶.

TTK m. 1436 hükmünde ise sigortacının sigorta ettirene, cevaplaması için sorular içeren bir liste verebileceği düzenlenmiştir. Buna göre sunulan listede yer alan sorular dışında kalan hususlara ilişkin olarak sigorta ettirenin önemli hususları kötüniyetle saklaması³¹⁷ hariç, sigorta ettirene hiçbir sorumluluk yüklenemez³¹⁸.

eTTK'nın 1290'ıncı maddesinde beyan edilecek hususların tespiti sigorta ettirene bırakılarak kara sigortalarında beyan usulü esası benimsenmişti. Maddenin ikinci fıkrasında sigortacı tarafından sigorta ettirene cevaplaması için liste verildiği durumlarda, sigorta ettirenin listenin dışında beyan etmekle yükümlü olduğu bir husus olmadığı düzenlenmişti³¹⁹. Kanaatimizce eTTK'dan farklı olarak TTK m. 1436'da sigorta ettirenin bilmesine rağmen kötüniyetle sakladığı durumlardan sorumlu olduğu hüküm altına alınarak, liste usulünün sakıncaları bertaraf edilmek istenmiştir.

³¹⁵ Aydın, s. 108.

³¹⁶ Ağsakal, s. 43-44.

³¹⁷ Alman Eyalet Yüksek Mahkemesi'nin kararına konu bir olayda hayat sigortası sözleşmesi yaparken sigortacı sigorta ettirene liste hâlinde sorular sormuş ve sigorta ettirenin sağlığına yönelik vereceği cevapları, yanıtlanmasından önceki beş yıllık zamanla sınırlamıştır. Sigorta ettiren sigortacı açısından önemli sayılacağını bilebilecek durumda olmasına rağmen üzerinden beş yıl geçtiği için bazı sağlık sorunlarını sigortacıya bildirmemiştir. Yüksek Mahkeme kararında sigorta ettirenin kendisine yöneltilen sorulara doğru cevap verdiği gerekçesiyle beyan yükümlülüğüne aykırı hareket etmediğine hükmetmiştir. Şeker 'e göre bu karar isabetsizdir, böyle bir durumda sigorta ettirenin sigortacı açısından önemli olacağını bildiği hususları önceden yaşanmış olmasına rağmen sigortacıya beyan etmesi gerekirdi. Zira sözleşmelerin yorumlanmasında sözleşmede kullanılan ifadeler tek başına yeterli değildir. Sözleşmenin anlam ve amacı göz önünde tutularak sigortacı için “önemli” sayılan hususlar tespit edilmelidir. Karar ve eleştiri için Bkz. Şeker, Zehra: Sigorta Ettirenin Akit Öncesi İhbar Görevine İlişkin Alman Eyalet Yüksek Mahkemesi Kararının Değerlendirilmesi, İstanbul 2001, s. 547-554.

³¹⁸ Deniz sigortalarında bu düzenlemenin isabetsiz olduğuna dair görüş için Bkz. Yazıcıoğlu, s. 86.

³¹⁹ Eski kanun metninin düzenlemesine dair ayrıntılı bir eleştiri için Bkz. Doğanay, (İhbar), s. 855-856.

TTK'nın eTTK'dan farklı olarak getirdiği bir diğer hüküm ise sigortacının liste dışında öğrenmek istediği hususlar varsa bunlar hakkında da soru sorabilmesidir. Söz konusu soruların da yazılı ve açık olması gerekir. Sigorta ettiren bu soruları cevaplamakla yükümlüdür.

TTK 1436'ncı maddesinin gerekçesinde liste usulünün benimsendiğine işaret edilmiş, buna liste usulünün uyumsuzluklara daha az neden olacağı ve sigorta ettirenlerin riziko üzerinde etkili olacak önemli hususlar konusunda uzmanlıkları olmadığı gerekçe gösterilmiştir. Gerekçeden hareketle kanunun benimsediği usulün liste yöntemine dayalı karma sistem olduğu söylenebilir³²⁰.

TTK'nın temelde liste usulünü mü yoksa beyan usulünü mü benimsediği konusu, sigortacının liste hazırlamak zorunda olup olmamasına göre belirlenecektir. Bu doğrultuda TTK gerekçesine rağmen TTK'da beyan usulünü esas alan karma sistemin benimsendiği kabul edilmelidir. Zira TTK m. 1436'da liste usulünün sigortacının sigorta ettirene, cevaplaması için sorular içeren bir liste vermesi hâlinde uygulanacağı kuralı, liste hazırlamanın zorunlu olmadığını ortaya koymaktadır³²¹. Ayrıca kanun koyucu konuya ilişkin düzenlemede ilk olarak beyan usulüne yer vermiştir³²².

2.5. Beyan Yükümlülüğünün Yerine Getirileceği Şekil

TTK m. 1436'da sigortacının sigorta ettirene cevaplaması için bir soru listesi verebileceği, bu hâlde sigorta ettirenin sorulara doğru yanıt vererek beyan yükümlülüğünü ifa etmiş sayılacağı düzenlenmiştir. Sigortacının yazılı olarak soracağı sorulara sigorta ettiren yazılı cevap vermek mükellefiyetinde değildir. Öte yandan liste usulünü uygulayan sigortacı sigorta ettirene soruları yazılı bir şekilde sunmak zorunda değildir. TTK m. 1435 hükmündeki "*sigortacı tarafından yazılı veya sözlü olarak sorulan hususlar*" ifadesinden bu durumun sigortacının takdirine bırakılan bir husus olduğu anlaşılmaktadır³²³. Bu doğrultuda sigortacı sigorta ettirene sözlü ya da yazılı

³²⁰ Şeker Öğüz, s. 106. Kanun'da iki sistemin bir arada yer almasının çelişki yarattığına dair bir eleştiri için Bkz. Ayli, Ali: Sigorta ettirenin sözleşmenin kuruluşundaki ihbar yükümlülüğüne ilişkin hükümlerin, TTK tasarısı çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi, Hüseyin HATEMİ'ye Armağan, C. 2, İstanbul 2009, s. 207.

³²¹ Ağsakal, s. 44-45.

³²² Ağsakal, s. 46-47.

³²³ Ağsakal, s. 46.

sorular sorabileceği gibi sigorta ettiren de kendisine yazılı şekilde yöneltilmiş sorulara sözlü cevap verebilir. Ancak bu hâlde sigorta ettirenin ispat sorunuyla baş başa kalabileceği açıktır³²⁴. Sigorta ettirenin sorulara yazılı cevap vermesi ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklarda sigorta ettirene ispat kolaylığı sağlayacaktır.

Ayrıca sigorta genel şartlarıyla da beyan yükümlülüğüyle ilgili bir şekil şartı öngörülemez. Zira kanunda öngörülmeleyen bir şekil şartı genel şartlar ile düzenlenemez³²⁵.

2.6. Beyan Yükümlülüğün Yerine Getirileceği Zaman

TTK m. 1435 sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü yerine getireceği zamanı “*sözleşmenin yapılması sırasında*” ibaresiyle belirlemiştir. Ancak pratikte sigorta ettiren önemli hususları sözleşmenin kurulması safhasından önce beyan etmektedir. Zira sigortacının sigorta ettirenin beyan edeceği hususları değerlendirdikten sonra sözleşme yapacağı düşünüldüğünde, sigorta ettirenin beyanda bulunmasından sonra sözleşme yapılana kadar bir zaman geçebilecektir. Bu nedenle Kanun’da sigorta ettirenin bu yükümlülüğü “*sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü*” olarak tanımlanmaktadır. Kanuni düzenlemede sözleşmenin yapılması sırasında ifadesiyle beyan yükümlülüğünün en son yerine getirebileceği zamanın sınırı çizilmektedir³²⁶. Bu doğrultuda beyan yükümlülüğü, sözleşme hazırlar arasında ise en geç kabul beyanı ile birlikte, hazır olmayanlar arasında ise en geç kabul beyanı karşı tarafa ulaşıncaya kadar yerine getirilmelidir³²⁷. Dolayısıyla sözleşmenin hazırlar arasında yapılmasında sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü; icabın sigortacı tarafından yapıldığı durumlarda en geç sözleşmeyi kabul ederken, sigorta ettiren tarafından yapıldığı durumlarda ise en geç sigortacının kabul beyanına kadar yerine getirmesi gerekir. Sözleşme kurulduktan sonra meydana gelen değişikliklerin bildirilmesi ise artık sözleşme öncesi beyan

³²⁴ Çeker, s. 645.

³²⁵ Ağsakal, s. 48; Ayrıca, sigorta genel şartlarının sözleşmenin kurulmasından sonraki düzenlemeler öngördüğünü ve sigorta genel şartları ile sözleşme öncesi yerine getirilecek davranışların düzenlenemeyeceğine dair Bkz. Ağsakal, s. 48.

³²⁶ Şeker Ögüz, s. 89.

³²⁷ Ağsakal, s. 50.

yükümlülüğünün değil sözleşmenin devamı sırasındaki beyan yükümlülüğünün konusu olur³²⁸.

Sözleşmenin hazır olmayan sigortacı ve sigorta ettiren tarafından yapılması hâlinde kabul beyanının karşı tarafa ulaşmasıyla sözleşme kurulmuş sayılır³²⁹. Teklif ile kabulün arasında geçen sürede başlangıçta bildirilen hususlarda değişiklik ortaya çıkabilir. Bu değişiklik, beyan yükümlülüğüne ilişkin bildirimin yapıldığı esnada var olmayan bir durumun sonradan ortaya çıkması veya var olan bir hususun sözleşme kurulurken varlığını yitirmesi gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Sigorta ettirenin beyanda bulunduğu esnada doğru ve tam beyanda bulunmasının yükümlülüğünü gereği gibi yerine getirmiş olması için yeterli olup olmadığı, daha sonra ortaya çıkan değişiklikleri de sigortacıya bildirmekle mükellef olup olmadığı hususuna da değinilmesinde fayda vardır.

eTTK'da bu değişikliklerin de bildirilmesinin gerekip gerekmediğine dair açık bir hüküm bulunmamaktaydı. Ancak öğretide, yalnızca sözleşme kurmaya yönelik teklifin verildiği esnada sigorta ettirenin beyan ettiği hususların doğru olmasının yeterli olmadığı, sözleşmenin kurulma anına kadar sigorta ettirenin doğru beyanla mükellef olduğundan bahisle, değişen hususların da bildirilmesi gerektiği savunuluyordu³³⁰.

TTK ile bu konuya açıklık getirilmiştir. TTK'nın 1443.maddesinde teklifin yapılması ile kabul edilmesi arasındaki değişiklikler hakkında sözleşmenin yapılması sırasındaki beyan yükümlülüğüne ilişkin madde hükümleri kıyas yoluyla uygulanacağı düzenlenmiştir. Bu nedenle sigorta ettiren teklifname sunulduktan sonra değişen hususları da bildirmekle mükelleftir.

Sözleşme yapma teklifinin sigorta ettiren tarafından yapıldığı durumlarda, sigorta ettiren sigortacıya teklifle birlikte sözleşme konusu menfaate ilişkin beyanda bulunmaz. Bu hâlde sigortacının sigorta ettirenin teklifine karşılık sigorta ettirene bir soru listesi

³²⁸ Ayiter, s. 229; Öztan, s. 71.

³²⁹ TBK hazır olmayanlar arasında sözleşmenin kurulmasında sözleşmenin meydana gelmesi yönünden varma, sözleşmenin hükümlerini doğurması yönünden ise gönderme teorisi kabul edilmiştir. Buna göre sözleşme, kabulün öneri sahibine ulaşmasıyla kurulur ve gönderme anından itibaren hüküm ve sonuçlarını doğurur. Eren, s. 262; Kılıçoğlu, s. 64-65; Kocayusufpaşaoğlu, s. 168; Oğuzman/Öz, s. 76-77.

³³⁰ Öztan, s. 70; Ayli, (İhbar), s. 191; Kender, Rayegan: Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku, İstanbul 1979, s. 177.

göndermesi mümkündür³³¹. Sigorta sözleşmesi konusu menfaate ilişkin beyanın teklif ile birlikte yapıldığı hâllerde sigortacıya bildirilen hususların sözleşme kurulana kadar değişmesi hâlinde, bunların sigortacının kabul haberini göndermeden önce sigortacıya ulaştırılması için derhâl harekete geçilmesi gerekir³³². Değişen hususların sözleşme kurulmadan önce gecikmesizin sigortacıya gönderilmesine rağmen, sigortacının değişikliklere sözleşmenin kurulmasından sonra vâkıf olması hâlinde beyan yükümlülüğünün ihlal edildiğinden söz edilemez³³³.

Hazır olmayanlar arası yapılan sözleşmelerde teklifnamenin sigortacı; kabul beyanının ise sigorta ettiren tarafından yapıldığı durumlarda, sigorta ettirenin kabul beyanını gönderdikten sonra sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne ilişkin yeni bildirimler göndermesi hâline ilişkin de tespit yapılması gerekir. Hazır olmayanlar arasında yapılan sözleşmelerde sigorta ettiren bildirim yükümlülüğüne ilişkin beyanını; kabul beyanından önce, kabul beyanı ile aynı anda veya kabul beyanından sonra yapmış olmasına rağmen sigortacı bu hususları kabul beyanından önce öğrenmişse sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü zamanında yerine getirmiş olup olmadığı sorunu genel hükümlere göre çözülecektir. Buna göre genel hükümlerde yer alan hazır olmayanlar arası kurulacak sözleşmelerde icaptan ve kabulden dönmeye yönelik düzenlemeler beyan yükümlülüğü konusunda da uygulama alanı bulur³³⁴. TBK m. 10 uyarınca geri alma açıklaması, diğer tarafa öneriden önce veya aynı anda ulaşmış ya da daha sonra ulaşmakla birlikte diğer tarafça öneriden önce öğrenilmiş olursa öneri yapılmamış sayılır.

Bu doğrultuda öncelikle beyan yükümlülüğüne ilişkin bildirimin kabul beyanından sonra ulaşmasında sigorta ettirenin kusurlu olup olmadığına bakılmalıdır. Eğer beyan yükümlülüğüne ilişkin bildirim sigorta ettirenin kusuru nedeniyle kabul beyanından sonra sigortacıya ulaşmışsa sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğinden söz edilmelidir. Sigorta ettirene yüklenebilecek bir kusur yoksa ve sigorta ettiren

³³¹ Ayiter, s. 230.

³³² Ayiter, s. 230.

³³³ Öztan, s. 71.

³³⁴ Ağsakal, s. 51-52.

iyiniyetliyse, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü zamanında yerine getirdiği kabul edilmelidir³³⁵.

Her ne kadar sigortacı kabul beyanını öğrenmeden rizikoyu etkileyebilecek önemli hususları öğrenmiş olsa da artık sözleşme kurulmuş olacak ve sigorta ettirenin kusuru olmasa da, bu hâlde sigortacı normalde hiç kabul etmeyeceği bir rizikoyu kabul etmiş veya daha ağır şartlarla üstleneceği bir rizikoyu daha hafif şartlarla üstlenmiş olacaktır. Bu durumun sigortacı açısından eşitlik ve hakkaniyet ilkesiyle bağdaşmadığı ve sigorta sözleşmelerinde prim ile riziko arasındaki denge kuralına aykırı olduğu kanaatindeyiz. Bu hâlde sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü kusursuz ihlal ettiğinden söz edilmeli ve sigortacıya en azından prim farkı isteme hakkı tanınmalıdır. Aynı durum sözleşme teklifinin sigortacı tarafından yapılmasında da geçerlidir.

Sözleşme yapma teklifinin sigorta ettiren, kabul beyanının ise sigortacı tarafından yapılacağı durumlarda beyan yükümlülüğüne ilişkin bildirimin en geç sigortacı tarafından kabul beyanının gönderilmesi anına kadar yapılması gerekir³³⁶. Burada sözleşmenin kurulma anından önce sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü yerine getirmelidir. Zira sigortacı sigorta ettirenin bildirdiği hususlara göre rizikoyu değerlendirecek, sözleşme yapıp yapmama iradesini ortaya koyacaktır. Sigortacıya sigorta ettirenin beyan ettiği önemli hususlar hakkında karar verme imkânı tanınması için, sigortacının teklifi kabul etmeden önce önemli hususlara vâkıf olması gerekir³³⁷.

Sözleşmenin yenilenmesi sırasında sigorta ettirenin sigortacıya karşı önemli hususları tekrar beyan etmesinin gerekip gerekmediği, yenilemenin sigortacının onayına bağlı olup olmadığı hususlarına göre tespit edilmelidir. Sözleşmenin yenilenmesi sigortacının onayına bağlıysa her yenilemede her yeni önemli husus bildirilmelidir³³⁸. Eğer sözleşmenin yenilenmesi sigortacının onayına bağlı değilse bu hâlde sözleşme her defasında baştan kurulmuş olmaz. Bu nedenle değişen hususları beyan etme

³³⁵ Ağsakal, s. 52; Memiş, s. 92.

³³⁶ Ağsakal, s. 53; Ayiter, s. 228-229; Kender, s. 217; Aral Eldeleklioğlu, (Beyan), s. 728.

³³⁷ Ağsakal, s. 53; Ayiter, s. 228-229; Kender, s. 217; Aral Eldeleklioğlu, (Beyan), s. 728.

³³⁸ Öztan, s. 71.

yükümlülüğü sigorta sözleşmesinin devamı sırasındaki beyan yükümlülüğünün şartları içinde değerlendirilmelidir³³⁹.

TTK m. 1465'e göre birden çok sigortanın varlığında rizikonun gerçekleşmesi hâlinde sigorta ettiren sigortacılardan her birine hem rizikonun gerçekleştiğini hem de aynı menfaat için yapılan diğer sigortaları bildirir. Aynı maddede bu hükme aykırılık hâlinde ise 1446'ncı madde hükümlerinin uygulanacağından söz edilmiştir. Her ne kadar madde metninde aynı menfaat için yapılan sigortaların riziko gerçekleştikten ve sigorta sözleşmesinin yapılmasından sonra sigortacılara bildireceği anlaşıyor olsa da aynı menfaat için yapılan sigortanın sigortacıya en geç sözleşme anına kadar beyan edilmesi gerekir. Zira sigortalanacak bir menfaatin hâli hazırda başka bir sigortacı tarafından sigortalanmış olması sigortacının sözleşme yaparken bilmek isteyeceği önemli hususlardandır ve soru listesinde yer almasa bile bildirilmesi gerekir. Bu nedenle bu husus en geç sözleşme yapılana kadar bildirilmelidir. Sigorta ettiren birden çok sigortanın varlığını bilmesine rağmen bu hususu sigortacıya beyan etmezse beyan yükümlülüğüne aykırı hareket etmiş olacaktır³⁴⁰.

2.7. Sözleşme Öncesi Beyan Yükümlülüğünün İhlalinin Sonuçları

Sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü Kanuna uygun şekilde yerine getirmemesi hâlinde sigorta ettiren yükümlülüğünü ihlal etmiş sayılır. Sigorta ettirenin yükümlülüğünü yerine getirmesi yükümlülüğü doğru kişiye, doğru zamanda, doğru

³³⁹ Öztan, s. 71; "Davalı sigortalı ile davacı sigorta şirketi arasında sağlık sigortası poliçesinin ilk düzenlendiği tarih 12/03/2010-12/03/2011 dönemini kapsayan poliçedir. Bu poliçenin bitiminden sonra yenilenen ikinci poliçe ise; 12/03/2011-12/03/2012 dönemini kapsamaktadır. Hükme esas alınan bilirkişi raporuna göre; Safra kesesi taşı ve poliplerinin ne zaman başladığını bilmenin mümkün olmadığı, Çoğunluğunun hastada yakınmaya yol açmadığı, ayrıca tetkik edilirken taş ile polipi de birbirinden ayırt etmenin çok zor olduğu, Safra kesesi taşlarının 05/09/2009 tarihinden beri biliniyor olmakla birlikte asıl tedavi gerektiren safra kesesi poliplerinin ilk kez 20/05/2010 da saptandığı tespit edilmiştir. Davalı sigortalı tarafından ise yenilenen poliçenin düzenlenmesi sırasında mevcut hastalıkları bildirilmemiştir. TTK'nun 1290. maddesindeki, sigorta ettirenin tüm önemli hususları sigortacıya bildirmekle yükümlü olduğu yönündeki düzenleme; davalı sigortalının, yenilenen poliçe düzenlenmeden önce var olan hastalıklarını davacı sigorta şirketine bildirmemesi gözetildiğinde; davalı sigortalının, sigortacı için önemli sayılabilecek bir husus hakkında beyan yükümlülüğüne aykırı davrandığının kabulü gerekir." 17. H.D. 25/06/2018 tarih ve 2015/13822 E.2018/6326 K. <http://www.kazanci.com>, E.T.: 07/01/2020.

³⁴⁰ Ağsakal, s. 54.

şekilde ve doğru kapsamda iletmesine bağlıdır. Bu şartlardan birinin ihlal edilmesi hâlinde sigorta ettiren beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş sayılacaktır³⁴¹.

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne aykırılığın sonuçları “yaptırım” başlıklı TTK m. 1439 hükmünde düzenlenmiştir. Madde metnine bakıldığında sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlaline bağlanan sonuçların, yükümlülüğün ihlal edildiğinin sigortacı tarafından riziko gerçekleşmeden önce ve gerçekleşikten sonra öğrenilmesi hâlleri olarak ikili bir ayırım yapılarak düzenlendiği görülecektir. Bu nedenle sözleşme öncesi beyan yükümlülüğün ihlali bu iki başlıkta incelenecektir.

2.7.1. Riziko Gerçekleşmeden Önce

Sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi sigortacı kendisine tanınan hakları kullanmadan kendiliğinden hüküm ve sonuç doğurmaz. Sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi hâlinde Kanun, sigortacıya bazı haklar tanımıştır. Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne aykırılığın yaptırımı sigortacının Kanun’da kendisine tanınan haklardan birini kullanmasına bağlıdır³⁴².

eTTK’da kara ve can sigortalarında sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne aykırılığın sonuçları 1290’ıncı maddede düzenlenmiş, deniz sigortalarında sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne aykırılık hâline ilişkin ise özel bir düzenleme yapılmıştır³⁴³. Deniz sigortalarında sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne aykırılık hâlinde sigortacının genel hükümlerdeki hileye dayanarak sözleşmeyi sona erdirmeye hakkı bulunmaktaydı³⁴⁴. TTK sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne aykırılıkta sigortacıya hileye dayanma hakkı tanımamıştır.

TTK m. 1439/1 hükmü uyarınca sigortacı için önemli olan bir husus bildirilmemiş veya yanlış bildirilmiş olduğu takdirde, sigortacı 15 gün içinde sözleşmeden cayabilir veya

³⁴¹ Aydın, s. 214.

³⁴² Şeker Ögüz, s. 127.

³⁴³ TTK m. 1370: “Hileden dolayı Borçlar Kanununun 28 ve 31 inci maddeleri gereğince sigortacının haiz olduğu haklar mahfuzdur”.

³⁴⁴ eTTK döneminde deniz sigortalarında sigortacı lehine öngörülen hileye dayanarak sözleşmeyi sona erdirmeye hakkının kara ve can sigortalarında uygulanıp uygulanmayacağı tartışma konusu olmuştu. Bazı yazarlar bu hükmün sadece deniz sigortalarında uygulanabileceğini savunurken bunun aksini savunan yazarlar da vardı. Söz konusu yazarlar için bkz. Ağsakal, s. 141-142.

prim farkı isteyebilir. İstenilen prim farkının 10 gün içinde kabul edilmemesi hâlinde sözleşmeden cayılmış kabul edilir. Önemli olan bir hususun sigorta ettirenin kusuru sonucu öğrenilememiş olması veya sigorta ettiren tarafından önemli sayılmaması arasında fark yoktur. Buna göre beyan yükümlülüğünün ihlalinin rizikonun gerçekleşmesinden önce öğrenilmesi hâlinde sigortacının sözleşmeden cayma ve prim farkı isteme hakkı vardır.

2.7.1.1. Cayma hakkı

a. Cayma hakkının hukuki niteliği

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesinde TTK'nın sigortacıya tanıdığı haklardan biri “cayma” hakkıdır. Cayma hakkının hukuki niteliğine ilişkin açıklamalara geçilmeden önce genel hükümlerde düzenlenen “sözleşmeden dönme” ve “sözleşmenin feshi” kavramlarının açıklanması gerekir. Daha sonra bu husustaki tartışmalara değinilecektir.

TBK m. 110 uyarınca borçlunun temerrüdü hâlinde alacaklı sözleşmeden dönebilir. TBK m. 126 uyarınca ifasına başlanmış sürekli edimli sözleşmelerde borçlunun temerrüdünde ise alacaklı sözleşmeyi feshedebilir. Sözleşmeden dönme sözleşmenin hüküm ve sonuçlarını sözleşmenin yapıldığı tarihten itibaren ortadan kaldırırken, sözleşmenin feshi fesih tarihinden sonrası için hüküm ve sonuç doğurur³⁴⁵. Cayma hakkının niteliği ile ilgili öğretide farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Bir görüşe göre sigortacıya tanınan cayma hakkı genel hükümlerdeki sözleşmeyi geçmişe etkili olarak ortadan kaldıran “sözleşmeden dönme” niteliğindedir³⁴⁶. Buna karşılık caymanın hukuki niteliğinin “fesih” olduğunu ve bu nedenle sözleşmenin hüküm ve sonuçlarının fesih tarihinden sonra ortadan kalkacağını savunan yazarlar da vardır³⁴⁷.

³⁴⁵ Eren, s. 1128; Oğuzman/Öz, s. 528; Kılıçoğlu, s. 691.

³⁴⁶ Kender, s. 179; Ünan, (Görev), s. 60; Ulaş, (Sorumluluk), s. 67; Eroğlu, s. 219; Öztan, s. 115; Ünan, (Hayat), s. 160; Yücel, s. 3326.

³⁴⁷ Bozer, (Sigorta), s. 226.

Bu hususta ileri sürülen bir başka görüşe göre “cayma” genel hükümlerdeki “sözleşmeden dönme”den farklıdır. Zira sözleşmeden dönme hâlinde sözleşmenin tüm hüküm ve sonuçlarının ortadan kalkması gerekirken sigortacı bazı hâllerde sözleşmeden caysa bile geçmiş döneme ait primleri iade etmemektedir. Bunun nedeni ise sigortacının cayma hakkının sözleşmeden değil kanundan doğmasıdır³⁴⁸.

Bizim de katıldığımız görüşe göre sigorta sözleşmesinin sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerden olmasına rağmen Kanun’da sözleşmenin geçmişe etkili olarak sona ereceğinin düzenlenmesi özel bir nitelik arz eder. Ancak Kanun’da düzenlenen geçmişe etkili sona ermenin sigorta sözleşmesinde “alacaklının edimdeki çıkarının gerçekleştiği an” dikkate alınarak ani edimli olabileceğinin söylenmesi ile mümkün hâle gelmektedir³⁴⁹.

TTK’da bu tartışmalara son verecek şekilde sözleşmenin ileriye etkili olarak sona ereceği düzenlenmiştir. Madde gerekçesinde de bu konudaki hukuki tartışmaları sonlandırmaya yönelik düzenleme yapıldığına değinilmiştir³⁵⁰.

b. Cayma hakkının kullanılması

b.1. Cayma beyanı

Sigortacının sözleşmeden cayma yönündeki iradesinin oluşumu sözleşmenin sonlanması için yeterli değildir. Sözleşmenin sonlanması için sigortacının sözleşmeden cayma iradesini sigorta ettirene bir beyanla yöneltmesi şarttır³⁵¹.

³⁴⁸ Öztan, s. 116.

³⁴⁹ Şeker Ögüz, s. 174-175.

³⁵⁰ “Madde caymanın sonuçlarını düzenlenmektedir. 6762 sayılı Kanunda da cayma müessesesi kabul edilmiş olmakla birlikte öğretide caymanın hukuki niteliği konusunda tartışmalar yaşanmıştır. Bir grup buradaki caymanın teknik anlamda cayma olduğu, diğer bir ifade ile sözleşmeyi yapıldığı andan itibaren sona erdirdiği savunurken; bir grupta buradaki caymanın fesih gibi düşünülmesi gerektiğini, diğer bir ifade ile yaptığı andan itibaren geleceğe etkili olacak şekilde hüküm sonuç doğuracağını savunmuşlardır. Öncelikle Taslağın bu maddesi ile geçmişte yaşanan tartışmalara son verilmek istenmiş ve esas olarak mevcut sistem korunmuş, ancak kasıt halinde sözleşmenin geçmişe etkili olarak sonuç doğurmasında sigortacının talep edeceği primin rizikoyu taşıdığı müddete ait prim olduğu konusuna açıklık getirilmiştir”. Bkz. TC Adalet Bakanlığı, TTK 1441. madde Gerekçesi, s. 415.

³⁵¹ Bu husus TTK m. 1440/1 hükmünde açıkça düzenlenmiştir. Söz konusu hükme göre: “Caymanın, sigorta ettirene bir beyanla yöneltmesi şarttır”.

Sigorta ettirene yöneltilecek cayma beyanının hüküm ve sonuç doğurabilmesi için, yapılan beyanda beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi sebebiyle sigortacının sözleşmeyi sona erdirmek istediği açıkça anlaşılmalıdır³⁵². Beyan yükümlülüğünün ihlal edildiğinin açıklanması yeterlidir. Ayrıca nasıl ihlal edilmiş olduğu konusunda detaylı bir açıklama yapılması gerekmez³⁵³.

Sigorta ettirene yöneltilecek cayma beyanında caymaya sebep olayın da açıklanması gerekir. Zira sigortacının sözleşmeden caymasına yol açan olguyu sigorta ettirene bildirmemesi hukuki bir yarar sağlamaz. Ayrıca sigortacının olguyu açıklamak zorunda olması keyfi tutumlara girmesini de engeller. Bu durum sözleşmelerdeki güven esasının da bir gereğidir³⁵⁴.

Beyan yükümlülüğüne ilişkin hükümlerde sigortacının sigorta ettirene yöneltilecek cayma beyanının şekline ilişkin bir şart öngörülmemiştir. Ancak burada TTK m. 18/3 hükmünün uygulama alanı bulup bulmayacağı tartışma konusu olabilir. Söz konusu maddede tacirler arasında diğer tarafı temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshe, sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbarlar veya ihtarların; noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılacağı hüküm altına alınmıştır.

TTK m. 18/3'te zikredilen şekil şartları sigorta ettirenin cayma beyanında uygulanmayacaktır. Zira aksinin kabulü TTK m. 1451'deki TTK'da hüküm bulunmayan hâllerde TBK hükümlerinin uygulanacağına ilişkin kurala aykırılık teşkil eder. Ayrıca TTK m. 18/3'ün uygulanması hâlinde yapılan her sözleşmede sigorta ettirenin tacir olup olmadığı ayrımının yapılması gerekir³⁵⁵. Hâlbuki sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne aykırı hareket etmesinin sonuçlarının böyle bir ayrım yapılmadan tüm sigorta ettirenler açısından aynı şekilde düzenlenmesi gerekir³⁵⁶. Aksi kanaatteki bir görüşe göre TTK m. 18/3 hükmünün sigorta ettirenin de tacir olduğu sigorta sözleşmelerinde uygulanması

³⁵² Şenocak, (İhbar), s. 116.

³⁵³ Öztan, s. 117.

³⁵⁴ Ağsakal, s. 149; Şeker Ögüz, s. 137.

³⁵⁵ Omağ, s. 113.

³⁵⁶ Şeker Ögüz, s. 139.

gerekir. Bu görüŖe göre TTK m. 18/3 hükmünün TBK’da ve TTK’da düzenlenmiŖ tüm sözleşme tiplerinde uygulanması gerektiğini savunulmaktadır³⁵⁷.

TTK’da cayma beyanının Ŗekli hususunda herhangi bir Ŗekil Ŗartı öngörölmemiŖtir. Kanun’da bir Ŗekil Ŗartı öngörölmemiŖ olması nedeniyle sigortacı cayma iradesini yazılı ya da sözlü olarak beyan edebilir. Ancak sigortacının cayma beyanını yazılı olarak yapması ortaya çıkabilecek bir uyuŖmazlıkta ispat kolaylığı sağlayacaktır. Nitekim cayma beyanında bulunduğuna ilişkin ispat külfeti sigortacıya aittir³⁵⁸. Taraflar aralarında cayma beyanı için bir geçerlilik Ŗartı öngörebilir³⁵⁹.

b.2. Cayma beyanında bulunacak kiŖi ve cayma beyanının muhatabı

Cayma beyanını sigortacı bizzat kendisi yapabileceğı gibi temsilcisi veya yetkili organı vasıtasıyla yapabilir. Sözleşme yapma yetkisi bulunan acente sigortacı adına sözleşmeden cayabilir³⁶⁰. Buna karşılık aracı acentenin sigortacı adına sözleşmeden cayması mümkün değildir³⁶¹. Zira aracı acentenin sözleşme yapmaya yetkili olmamasının doğal sonucu sözleşmeyi sona erdirme yetkisine de sahip olmamasıdır. Bununla birlikte TTK m. 105 hükmünde hareketle aracı acentenin sigortacının cayma beyanını sigorta ettirene iletebileceğı kabul edilmelidir³⁶². Birden çok sigortacının varlığı hâlinde sigortacıların içlerinden birini temsilci tayin etmemiŖ olmaları hâlinde her bir sigortacının ayrı ayrı cayma hakkı bulunmaktadır³⁶³.

Cayma beyanının muhatabı sigorta ettirendir. Sigorta ettirenin kanunî veya iradi temsilcisi varsa cayma beyanı bu temsilcilere de yapılabilir³⁶⁴. Başkası hesabına sigortada da sigorta ettirenin cayma beyanının sigorta ettirene yöneltilmesi gerekir³⁶⁵.

³⁵⁷ Şenocak, (Denizcilik), s. 913; Aydın, s. 305.

³⁵⁸ Aydın, s. 304.

³⁵⁹ Aydın, s. 305; Şeker Öğüz, s. 139.

³⁶⁰ Sigortacı beyan yükümlülüğünü daha evvelki sigorta sözleşmelerinde ihlal ettiğinden bahisle bu yükümlülüklerine aykırı davranan sigorta ettirenle bir daha sigorta sözleşmesi yapmak istemeyebilir. Ancak zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacı sigorta ettirenin yükümlülüğüne aykırı davranması nedeniyle sözleşmeden caymış olsa dahi TTK m. 1483 hükmü uyarınca aynı sigorta ettirenin daha sonra yapacağı sigorta başvurusunu kabul etmek zorundadır. Ünân, Samim: Zorunlu Hekim Sorumluluğı Sigortası, İstanbul 2012, s. 66.

³⁶¹ Öztan, s. 118.

³⁶² Yazıcıoğlu, (Aracılar), s. 112.

³⁶³ Öztan, s. 118.

³⁶⁴ Şeker Öğüz, s. 138.

³⁶⁵ Öztan, s. 119.

Sigorta ettirenin birden fazla olması hâlinde sigorta ettirenler içlerinden birini aralarında temsilci kılmadıysa cayma beyanının her bir sigorta ettirene karşı ayrı ayrı yapılması gerekir³⁶⁶. Sigorta ettirenin kanunî mirasçılara ve cayma beyanını kabule yetkili vekillerine³⁶⁷ yapılan cayma beyanı da geçerlidir³⁶⁸.

c. Cayma hakkının kullanılabilmesi süre

Cayma beyanı sigortacı tarafından sigorta ettirene yöneltilecek tek taraflı bir irade beyanıdır. Sigortacıya sigorta sözleşmesini ortadan kaldırmaktadır. Sigortacıya sigorta sözleşmesini sona erdirmeye hakkını kullanması için bir süre tanınması gerekir. Aksi hâlde sigorta ettiren açısından sürekli bir belirsizlik oluşacaktır. Bu durumun hakkaniyete aykırı olduğu açıktır. Kanun koyucu da madde gerekçesinde sigortacının cayma hakkını kullanmasının belli bir süreyle sınırlanması gerektiğine değinmiştir.

eTTK'da cayma hakkının kullanılabilmesi süre kara sigortalarında sigortacının ihlali öğrendiği tarihten itibaren bir ay, deniz sigortalarında ise bir hafta olarak düzenlenmiştir. TTK'da kara ve deniz sigortalarında cayma hakkının kullanılabilme süresine ilişkin fark ortadan kaldırılmış ve tüm sigorta türleri için tek bir süre düzenlenmiştir.

TTK m. 1440/2 uyarınca sigortacının cayma hakkını sigorta ettirene bildirme süresi 15 gündür. Bu süre sigortacının bildirim yükümlülüğünün ihlal edilmiş olduğunu öğrendiği tarihten itibaren başlar. On beş günlük süre hak düşürücü süredir³⁶⁹. On beş günlük sürenin hesaplanmasında TBK m. 92 hükmü uygulanır³⁷⁰. On beş günlük süre içerisinde sigortacının cayma beyanının sigorta ettirene veya sigorta ettirenin hukuki alanına ulaşmış olması gerekir³⁷¹.

³⁶⁶ Öztan, s. 118.

³⁶⁷ Genel vekâletnamenin cayma beyanını kabul hususunda yeterli olacağına dair Bkz. Öztan, s. 119.

³⁶⁸ Öztan, s. 118.

³⁶⁹ Şeker Ögüz, s. 129.

³⁷⁰ Öztan, s. 120; Eroğlu, s. 227.

³⁷¹ Öztan, s. 120; Şenocak, (İhbar), s. 116. Aksi kanaate göre 15 günlük süre içerisinde sigortacı tarafından caymanın beyan edilmesi yeterli olup ayrıca bu beyanın sigorta ettirene ulaşmış olması şart değildir. Zira bu düzenlemede önemli olan sigortacıya karar vermesi için belirli bir süre tanınmasıdır. Ağsakal, s. 151.

Kanun metninde sigortacının ihlali öğrenmesi hâlinde 15 günlük sürenin işlemeye başlayacağı düzenlenmiştir. On beş günlük sürenin başlaması için sigortacının ihlalle ilgili kesin ve güvenilir bilgiye sahip olması gerekir³⁷². Beyan yükümlülüğün ihlali sayılabilecek birden fazla durum varsa, 15 günlük süre bu durumların öğrenildiği tarihler için ayrı ayrı işlemeye başlayacaktır³⁷³.

İhlalin aracı veya sözleşme yapmaya yetkili acente tarafından öğrenilmesi hâlinde ihlal sigortacı tarafından öğrenilmiş kabul edilecektir³⁷⁴. Sigortacının beyan yükümlülüğünün ihlal edilip edilmediğini araştırması için görevlendirdiği bir kişi varsa, ihlalin görevlendirilmiş kişi tarafından öğrenilmesi de sigortacının öğrendiğinin kabul edilmesi için yeterlidir³⁷⁵.

eTTK'da sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne aykırılığın sonuçları “rizikonun gerçekleşmesinden önce ve sonra” şeklinde bir ayrıma tâbi tutulmadan düzenlenmişti. Bu nedenle sigortacının rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigortacının sözleşmeyi sona erdirip erdiremeyeceği tartışma konusuydu. Yargıtay'ın konuya yaklaşımı sigortacının cayma hakkını rizikonun gerçekleşmesinden sonra kullanamayacağı yönündeydi³⁷⁶. Öğretide ise ağırlıklı olarak sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün

³⁷² Şenocak, (Sorumluluk), s. 223; Eroğlu, s. 227.

³⁷³ Şeker Ögüz, s. 133.

³⁷⁴ Ağsakal, s. 147.

³⁷⁵ Eroğlu, s. 228.

³⁷⁶ “Sigortacının bir ay içinde cayma hakkını kullanmadığına ilişkin mahkeme gerekçesi yerinde değildir. Şöyle ki, rizikonun gerçekleşmesinden önce sigortacı, sigortalının doğru bilgi verme yükümlülüğünü ihlal ettiğini öğrendiği taktirde TTK.nun 1290. maddesi hükmü uyarınca sözleşmeden cayma hakkına sahiptir. Somut olayda ise, davalı sigortacı rizikonun gerçekleşmesinden sonra yaptığı araştırmalar sonrasında hastaneden gelen belgeler ile bu hususu öğrenebilmiştir. Rizikonun gerçekleşmesinden sonra sözleşmeden cayma esasen mümkün olmaz. Böyle bir durumda sigortacı ya sözleşmeye koyacağı hükümle, ya da Borçlar Kanununun genel hükümlerine dayanarak savunma hakkını koruyabilecektir. Nitekim, somut olayda da genel şartların 2. maddesine konulan hükümle, eksik ve / veya yanlış beyan halinde poliçenin hükümsüz hale geleceği kararlaştırılmıştır. Poliçeye bu yolda konulan hüküm, bilirkişinin görüşünün aksine sigorta hukuku ile ilgili emredici nitelikteki hükümlere aykırı olmadığı gibi, Borçlar Kanunun sözleşme hukuku ilkelerine de aykırı düşmemektedir. Dairemizin yerleşik uygulaması bu yöndedir. Bu durumda, rizikonun gerçekleşmesinden sonra ihbarın gerçeğe aykırılığının saplanması halinde bu konuda düzenleme içermeyen TTK.nun 1290. maddesinde sanki bu yolda bir hüküm varmışçasına sözleşme hükmünün bu maddeye aykırı olamayacağı yönündeki bilirkişi görüşüne itibar edilmesi doğru görülmemiştir”, 11. H.D. 16/11/2000 tarih ve 2000/7609 E. 2000/8987 K. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/ara.htm>, E.T.: 09/02/2018.

ihlal edildiğinin rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi hâlinde de sigortacının sözleşmeyi sona erdirebileceği savunuluyordu³⁷⁷.

TTK'da sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlaline bağlanan sonuçları, yükümlülüğün ihlal edildiğinin sigortacı tarafından riziko gerçekleşmeden önce ve gerçekleşikten sonra öğrenilmesi hâllerinde farklı farklı düzenlenmiştir. Bu nedenle TTK'ya göre sigortacının aykırılığı rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenmesi hâlinde sözleşmeden cayma hakkından bahsedilemez.

Uygulamada çoğunlukla sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal ettiği rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmektedir. Bu nedenle rizikonun gerçekleşmesinden önce sigortacıya tanınan cayma hakkının kullanılması çoğu zaman mümkün olmayacaktır³⁷⁸.

2.7.1.2. Prim farkını isteme hakkı

Sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğinin sigortacı tarafından rizikonun gerçekleşmesinden önce öğrenilmesi hâlinde sigortacı cayma hakkını kullanmak yerine prim farkı talep ederek sözleşmeyi devam ettirebilir. Buna göre sözleşmenin yapılması esnasında eksik bildirilen veya hiç bildirilmeyen husus sözleşmenin daha ağır şartlarda yapılmasını gerektiriyorsa sigortacı 15 gün içinde sigorta ettirenden prim farkını talep edebilir.

Sözleşmelerin kurulmasında ve sözleşmenin devamı sırasındaki değişikliklerde sözleşmenin iki tarafının iradelerinin birbirine uygun olması gerekir. Kanun koyucu bu ilkenin bir görünümü olarak³⁷⁹ sigortacının talep ettiği prim farkının 10 gün içerisinde sigorta ettiren tarafından kabul edilmemesi hâlinde sözleşmeden kendiliğinden cayılmış sayılacağını hükme bağlamıştır.

eTTK'da sigorta ettirenin talep edilen prim farkını kabul etmemesi hâlinde sigortacının hangi haklara sahip olacağı hususu tartışmalıydı. Sigorta ettirenin prim farkını kabul

³⁷⁷ Öztan, s. 122; Şenocak, (İhbar), s. 16; Şeker Ögüz: Hayat Sigortalarında Sigorta Priminin Artırılması Esnasında Yapılan Yanlış Bildirimi Hukuki Sonuçları, Ankara 2004, s. 131.

³⁷⁸ Bu nedenle rizikonun gerçekleşmesinden önce değil, rizikonun gerçekleşmesinden sonra kullanabileceği bir cayma hakkının tanınması daha uygun bir çözümdür. Ünan, (Görev), s. 60.

³⁷⁹ Ağsakal, s. 161; Şeker Ögüz, (Hayat), s. 164.

etmemesi hâlinde sigortacının sözleşmeden cayma imkânına sahip olması gerektiği savunuluyordu³⁸⁰. TTK prim farkının kabul edilmemesi hâlinde sözleşmeden kendiliğinden cayılmış sayılacağını hükme bağlayarak bu tartışmaları ortadan kalkmıştır.

Prim farkının kabul edilmemesi hâlinde sözleşmeden cayılmış sayılabilmesi; prim farkını talep eden sigortacının, prim farkının kabul edilmemesi hâlinde sözleşmenin geçmişe etkili olarak ortadan kalkacağı yönünde sigorta ettirene bir ihtarda bulunmuş olması şartına bağlanmalıdır. Zira aslında sözleşmeden cayılması karşı tarafa ulaşması gereken bir cayma beyanına bağlıken, prim farkının kabul edilmemesi hâlinde cayma beyanı gerekmeksizin sözleşme sona ermektedir³⁸¹.

Bu konuda sigortacının talep edebileceği prim farkının sadece ileride ödenecek prim borçlarını mı kapsayacağı sorusu gündeme gelebilir. Sigorta ettirenin ödeyeceği prim farkı hem geçmişte ödenen hem de gelecekte ödenecek primleri kapsar. Zira sigortacının en temel borcu rizikoyu taşımaktır ve rizikoyu taşıyan sigortacının en temel hakkı sigorta ettirenden rizikoyla orantılı prim almaktır. Baştan itibaren rizikoyu taşıyan sigortacının sözleşmenin başından sonuna rizikoyla orantılı prime hak kazanması gerekir³⁸².

Sigorta ettiren, sigortacının prim farkı talebini reddetmemekle birlikte sigortacının talep ettiğinden daha düşük bir prim farkıyla sözleşmeye devam etmek isteyebilir. Sigorta ettirenin sigortacıya böyle bir teklifte bulunması hâlinde sigortacının teklifi kabul etmesiyle sözleşme bu koşullarda devam edecektir. Ancak sigorta ettirenin teklifinin sigortacıya 10 günlük süre geçtikten sonra ulaşması sigortacının sözleşmeden cayıldığını düşünmesine yol açacaktır. Bununla birlikte sigorta ettirenin teklifi 10 günlük süre geçtikten sonra sigortacıya ulaşmış olsa da sigortacının bu teklifi kabul etmesi hâlinde sözleşmenin yeni şartlarla devam ettiği kabul edilmelidir³⁸³.

Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne aykırılık teşkil eden hususun sözleşmenin başında sigortacı tarafından bilinmesi hâlinde sigortacının sözleşmeyi yapmamasına

³⁸⁰ Öztan, s. 165.

³⁸¹ Şeker Ögüz, (Hayat), s. 169.

³⁸² Ağsakal, s. 161.

³⁸³ Ağsakal, s. 162.

sebeup olacak ağırlıkta olması durumunda sigortacının sözleşmeden cayabileceğinin kabulü gerekir. Bir başka ifadeyle sigortacının sözleşmeyi yaparken bilmesi durumunda daha yüksek primle sözleşme yapacağı bir hususun sonradan öğrenilmesi sigortacının sözleşmeden cayması için yeterli bir sebep olmaz, bu hâlde sigortacının yalnızca prim farkını isteme hakkı olduğu kabul edilmelidir³⁸⁴.

2.7.2. Riziko Gerçekleştikten Sonra

Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğinin rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi hâlinde uygulanacak yaptırım TTK'nın 1439. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmiştir. Madde metni uyarınca bu hâlde sigorta ettirenin kusur durumuna göre sigortacının tazminattan indirim yapma hakkı ve sigortacının tazminat veya bedel ödeme borcunun ortadan kalkması söz konusudur.

2.7.2.1. Tazminattan indirim yapma hakkı

Sigorta ettiren kusuruyla sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş olabilir. Böyle bir durumda öncelikle sigorta ettirenin kusurunun derecesine bakılacaktır. Sigorta ettirenin kusurunun derecesi ihmal boyutundaysa sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlaliyle rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı olup olmadığına bakılacak, illiyet bağı varsa ihmalin derecesine göre tazminattan indirim yapılacaktır. İlliyet bağı yoksa sigortacı tazminat veya bedel borcunun tamamını ödeyecektir. Bu durumda sigortacı gerçek durumu bilseydi sigorta ettirenden alacağı prim oranında tazminattan indirim yapabilecektir³⁸⁵

2.7.2.2. Tazminat veya bedel ödeme borcunun ortadan kalkması

Kanun metnine göre sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü kasten ihlal ettiği hâllerde illiyet bağına bakılacak, illiyet bağı varsa sigortacının tazminat veya bedel ödeme borcu tamamen ortadan kalkacaktır. İlliyet bağının olmaması hâlinde ise sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta tazminatını veya bedelini ödeyecektir.

³⁸⁴ Ağsakal, s. 162.

³⁸⁵ Ağsakal, s. 164; Kender, s. 251.

Sigorta ettirenin beyan yükümlüğünü kusursuz olarak ihlal ettiği bir durumda beyan yükümlülüğünün ihlali ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağı bulunabilir veya bulunmayabilir. Kanun metninde bu ihtimale değinilmemiştir. İlliyet bağının bulunduğu durumlarda sigorta ettirenin kusurundan kaynaklanmayan bir sonuçtan sorumlu tutulmaması gerekir. Zira böyle bir durumda beyan yükümlülüğünün ihlal edildiğinden söz edilemez. Kanun koyucu madde metninin girişinde sigorta ettirenin ihmalden bahsetmektedir. Metin şekli olarak yorumlandığında, maddeden anlaşılması gereken sigorta ettirenin ihmalinin bulunmadığı durumlarda sigortacının tazminat veya bedelden indirim yapamayacağıdır³⁸⁶.

2.7.3. Beyan Yükümlülüğünün İhlal Edilmiş Sayılması İçin Kusur ve İlliyet Bağının Gerekli Olup Olmaması

İlliyet bağı prensibi tazminat hukukunun temel ilkelerinden biridir. İlliyet bağı prensibine göre ortaya çıkan zararlar sorumluluğu doğuran davranış veya olay arasında bir sebep- sonuç ilişkisi aranır. Bu doğrultuda ortaya çıkan zararlar sorumluluk doğuracak olay arasında bir sebep- sonuç ilişkisi bulunmaması hâlinde illiyet bağının varlığından ve dolayısıyla sorumluluktan söz edilemeyecektir³⁸⁷.

Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi hâlinde yaptırımla karşılaşması için illiyet bağının aranması sigorta ettirenin korunması düşüncesinden doğmaktadır³⁸⁸. Zira aksi hâlde sigorta ettirenin beyan etmediği hususla gerçekleşen zarar arasında illiyet bağı bulunmasa bile zararın meydana gelmesi hâlinde sigorta ettiren sorumlu tutulacaktır.

Beyan yükümlülüğüne aykırılık yaptırımının illiyet bağına bağlanması bazı yazarlar tarafından eleştirilmektedir. Yazarlara göre sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi zararın doğmasına veya artmasına sebep olmasa bile prim ile riziko arasındaki

³⁸⁶ **Ağsakal**, s. 165-166. Kanun metninde beyan yükümlülüğüne aykırılığının rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi hâlinde sigortacının baştan durumu bilseydi sigorta sözleşmesini yapmayacağı durumlara ilişkin bir düzenleme yapılmamış olması bir eksikliktir. Yazara göre böyle bir durumda kıyasen sigortacının aldığı primlerin bir kısmını veya tamamını iade etmesiyle şartıyla tazminat ödeme borcunun ortadan kalktığının kabul edilmesi gerekir. **Ağsakal**, s. 164-165.

³⁸⁷ **Eren**, Fikret: Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi, Ankara 1975, s. 1; **Reisoğlu**, s. 175; **Tandoğan**, Haluk: Üçüncü Şahsın Zararının Tazmini, Ankara 1963, s. 3; **Kılıçoğlu**, s. 299.

³⁸⁸ **Öztan**, s. 107.

dengeyi bozmaktadır ve bu nedenle gerçekleşen zararlar beyan edilmeyen husus arasında illiyet bağı bulunmasa bile yaptırıma bağlanmalıdır³⁸⁹.

Sigorta ettirenin yükümlülüğünü ihlal ettiğinin riziko gerçekleştikten sonra öğrenilmesi hâlinde de sigortacıya sözleşmeden cayma hakkı tanıyan eTTK’da illiyet bağı prensibi açısından iki farklı sistem mevcuttu. Mal sigortalarında sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne aykırılığın düzenlendiği m. 1290/1’de yükümlülüğe aykırılığın yaptırımı illiyet bağının varlığına bağlanmamıştı. TTK m. 1368’de ise illiyet bağı prensibinin denizcilik rizikolarına karşı sigortalarda uygulanacağı belirtilmiştir.

eTTK’nın 1290’ıncı maddesinin metnine göre: “*Sigorta ettiren kimse, sigortacının mukavele yapılırken hakiki vaziyetleri bildiği takdirde mukaveleyi yapmamasını veya daha ağır şartlarla yapmasını mücip olacak bütün hususları sigortacıya bildirmeye mecburdur. Sigorta ettiren kimse sorulduğu halde susmuş veya noksan yahut hakikata muhalif beyanlarda bulunmuş ise hakikata vakıf olmayan sigortacı mukaveleden cayabilir; şu kadar ki; sigortacı hakikatı öğrendiği tarihten itibaren bir ay içinde cayma hakkını kullanmamış ise bu hak düşer*”. Bu doğrultuda yazarlar sigortacının cayma hakkını kullanması için sigorta ettiren tarafından beyan edilmeyen hususla gerçekleşen riziko arasında bağlantı bulunmasının gerekli olmadığını savunuyordu³⁹⁰.

eTTK döneminde TTK m. 1290’da düzenlenmeyen illiyet bağı prensibi “Hayat Sigortası Genel Şartları” ve “Ferdî Kaza Sigortası Genel Şartları”nda düzenlenerek bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır³⁹¹. Yargıtay da genel şartlara paralel olarak illiyet bağı prensibi doğrultusunda kararlar vermiştir³⁹².

³⁸⁹ Bu konuya eleştiri getiren yazarlar için Bkz. **Demirayak**, s. 481.

³⁹⁰ **Franko**, (İhbar), s. 327.

³⁹¹ **Aydın**, s. 42.

³⁹² “*Dairemizin yerleşmiş uygulaması gereğince sigortalının müptelası olduğunu bildirmediği hipertansiyon (yüksek tansiyon) rahatsızlığı ile ölüm sebebinin birbiri ile irtibatlı olup olmadığı, bu sahada uzman bir tıp mensubu bilirkişiden rapor alınarak araştırılması*” 11. H.D. 23/10/1995 tarih ve 1995/676 E. 1995/7863 K. <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, E.T.: 08/06/2018 “*Bu durum karşısında mahkemece son gelen epikriz raporu da dikkate alınarak, meydana gelen ölümün, saklandığı ileri sürülen hastalıkla ilişkisi olup olmadığının değerlendirilmesi ve sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, eksik incelemeyle yazılı şekilde hüküm kurulması doğru olmamış, kararın bozulması gerekmiştir*” ³⁹²” şeklinde hüküm kurulmuştur. 11. H.D. 18/09/2006 tarih ve 2005/12686 E. 2006/8819 K. <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, E.T.: 08/06/2018.

eTTK'nın 1368'inci maddesindeki düzenleme ise şu şekildedir: “*Sigortacı, rizikosunu üzerine aldığı kaza tahakkuk ettikten sonra cayarsa, kendisine bildirmemiş olan halin kazanın meydana gelmesi ve sigortacının ödeme borcunun şümulü üzerine bir tesiri olmadığı takdirde, tazminat verme mükellefiyeti baki kalır*”. Kanun'daki düzenlemeden de açıkça anlaşılacağı üzere illiyet bağı prensibinin uygulanabilmesi için rizikonun gerçekleşmesi gerekmektedir. Beyan yükümlülüğüne aykırılık hâlinde sigortacının cayma hakkını kullanmak istediği durumlarda sigorta ettirenin yaptırımdan kurtulması için illiyet bağının bulunmadığını ispatlaması gerekmektedir³⁹³. eTTK'da illiyet bağına ilişkin iki farklı sistemin benimsenmesi kanunî düzenlemede etkilenilen hukuk düzenlerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır³⁹⁴.

TTK'da eTTK'daki ayırımdan farklı olan sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesinin yaptırımla karşılaşması tüm sigorta türlerinde illiyet bağının varlığına bağlanmıştır³⁹⁵. TTK m. 1439'a göre; rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sigorta ettirenin ihmali ile beyan yükümlülüğü ihlal edildiği takdirde, bu ihlal tazminatın veya bedelin miktarına yahut rizikonun gerçekleşmesine etkileyebilecek nitelikte ise ihmalin derecesine göre tazminattan indirim yapılır. Sigorta ettirenin kusuru kast derecesindeyse³⁹⁶ ve beyan yükümlülüğünün ihlali ile gerçekleşen riziko arasında bağlantı varsa sigortacının tazminat veya bedel ödeme borcu ortadan kalkar; bağlantı yoksa sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta tazminatını veya bedelini öder.

³⁹³ Öztan, s. 109.

³⁹⁴ Bu konuda Bkz. **Demirayak**, s. 486-487.

³⁹⁵ “..TTK'nın, sigorta sözleşmesi kurulurken sigortalıya yüklenen doğru bilgi verme (ihbar) yükümlülüğünü düzenleyen 1435 maddesi, her ne kadar mal sigortalarına dair bulunmakta ise de, hayat sigortalarında da uygulanmaktadır. Gerek TTK'nın 1435 maddesi ve gerekse Hayat Sigortası Genel Şartlarına göre; sigortalı, sözleşmenin yapılması sırasında kendisinin bildiği ve sigortacının sözleşmeyi yapmamasını veya daha ağır şartlarla yapmasını gerektirecek bütün halleri sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Bu halde, sigortalının beyan edilemeyen hastalığa bağlı olarak vefat etmesi halinde sigortacının tazminat borcunu ödeme yükümlülüğü ortadan kalkar...” 13. H.D. 03/10/2018 tarih ve 2016/1796 E. 2018/8945 K. <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, E.T.: 08/06/2018.

³⁹⁶ Bölge Adliye Mahkemesi; sigortalının ölüm sebebi olan karaciğer yetmezliğine ilişkin tanıdan sonra sigortalıya karaciğer nakli yapıldığı, nakil sonrasında da karaciğer yetmezliğinin devam ettiği ve buna istinaden yaklaşık 15 kez girişimsel müdahalede bulunduğu, bu nedenle sigortalının ölüm sebebi olan karaciğer yetmezliği hastalığını poliçe düzenlenmesi sırasında bildiği, ancak buna rağmen "Sigortalı Adayının Sağlık Beyan Formu" bölümünde yer alan herhangi bir hastalığının bulunup bulunmadığına dair soruların tamamına olumsuz cevap verdiği, bir olayda beyan yükümlülüğünün ihlalinde kusurunun kast derecesinde olduğuna hükmetmiştir. BAM 17. Hukuk Dairesi 14/02/2019 tarih ve 2017/2741 E. 2019/267 K. <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, E.T.: 04/11/2019.

Kanun metninde ihlalin tazminat bedelini etkilemesi veya rizikonun gerçekleşmesini etkileyebilecek nitelikte olması hâlinde yaptırımla karşılaşacağı düzenlenerek açıkça illiyet bağı prensibine yer verilmiştir.

Buna göre sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesi hâlinde bir yaptırımla karşılaşması için eksik veya yanlış bildirilen hususla; rizikonun gerçekleşmesi ya da sigortacının ödeyeceği tazminat veya bedelin artması arasında bir bağlantı bulunması gereklidir. Örneğin evini yangına karşı sigorta ettiren bir kimsenin evinde paratoner bulunmadığını sigortacıya bildirmediği bir durumda sigorta ettirenin evine yıldırım düşmesi nedeniyle değil de evinde elektrik tesisatından kaynaklanan bir yangın çıkması, sigortacının tazminat sorumluluğunun ortadan kalkmasına veya azalmasına neden olmayacaktır³⁹⁷. Zira sigorta ettirenin sigortacıya beyan etmediği hususla rizikonun gerçekleşmesi arasında bir bağlantı yoktur.

³⁹⁷ Demirayak, s. 479.

3. SÖZLEŞME SÜRESİNDEKİ VE RİZİKO GERÇEKLEŞTİĞİNDEKİ BEYAN YÜKÜMLÜLÜĞÜ

3.1. Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğü

3.1.1. Genel Olarak

Sigorta sözleşmeleri sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerdir. Bu nedenle sözleşmenin yapıldığı esnada sözleşmenin şartlarını belirleyen hususlar zamanla değişiklik gösterebilir. Sigorta sözleşmesinde kararlaştırılan riziko, sözleşmenin devamı boyunca ağırlaşabilir, hafıfleyebilir ya da tümüyle ortadan kalkabilir. Bu değişiklikler sigorta sözleşmesinde prim ile riziko arasındaki dengenin bozulmasına yol açabilir.

Sigorta ettirenin sözleşme süresinde meydana gelen gelişmelerden hangilerini sigortacıya bildirmesinin gerektiği sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğünün kapsamını oluşturur. Sigorta ettirenin sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğü TTK'da 1444'üncü maddede düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin birinci fıkrasına göre sigorta ettirenin, sözleşmenin yapılmasından sonra, sigortacının izni olmadan rizikoyu veya mevcut durumu ağırlaştırarak tazminat tutarının artmasını etkileyici davranış ve işlemlerde bulunması yasaktır. İkinci fıkrada ise bu yükümlülüğe aykırı olarak sigorta ettiren veya onun izniyle başkasının, rizikonun gerçekleşme ihtimalini artırıcı veya mevcut durumu ağırlaştırıcı işlemlerde bulunması yahut sözleşme yapılırken açıkça riziko ağırlaşması olarak kabul edilmiş bulunan hususlardan birinin gerçekleşmesi hâlinde bu durumun sigortacıya bildirilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Buna göre sigorta ettirenin sigortacıya beyan etmekle yükümlü olduğu hususlar “rizikonun ağırlaşması” olarak nitelendirilebilecek hususlardır.

3.1.2. Rizikoyu Ağırlaştıran Hususların Bildirilmesi

Sigorta ettirenin sigorta sözleşmesi süresinde sigortacıya beyan etmekle yükümlü olduğu hususlar rizikoyu ağırlaştırıcı nitelikteki değişikliklerdir. Rizikoyu ağırlaştırıcı nitelikteki değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sözleşme koşulları değişir ve sözleşmede prim ile riziko arasındaki denge bozulur. Bu hâlde sigortacıya “primle riziko arasında bozulan denge” üzerinde tekrar değerlendirme yapma imkânı verilmelidir. Bu nedenle sigorta ettiren sözleşmenin devamı sırasında da bazı hususları sigortacıya beyan etmekle

mükelleftir. Sözleşmenin devamı sırasında öngörülen beyan yükümlülüğünün amacı prim ile riziko arasında bozulan dengenin tekrar sağlanmasıdır³⁹⁸.

Sigorta ettirenin rizikonun hafiflediğini sigortacıya bildirme yükümlülüğü yoktur³⁹⁹. Hatta sigorta ettiren rizikonun hafiflediği hâllerde sigortacıya başvurarak primin indirilmesini talep edebilir⁴⁰⁰. Sigorta ettirenin sigorta menfaatin değerinin arttığını sigortacıya bildirme yükümlülüğü yoktur⁴⁰¹.

Sigorta ettirenin rizikonun ağırlaştığını beyan mükellefiyeti prim ile riziko arasındaki dengenin korunması için vardır. Bu nedenle rizikonun ağırlaşmasına rağmen prim ile riziko arasındaki denge bozulmadıysa sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştıran değişikliği sigortacıya bildirmesi gerekmez⁴⁰², böyle bir durum sigortacının prim hesabını rizikonun ağırlaşması ihtimalini de nazara alarak yaptığı sözleşmelerde gerçekleşebilir⁴⁰³. Sigorta sözleşmesinde menfaat dışı bırakılmış hususlardaki değişiklikler de bildirim kapsamında değildir⁴⁰⁴. Zira sigorta sözleşmesinde teminat dışında bırakılmış hususlardaki değişiklikler prime etkilemeyecektir.

Bununla birlikte sigorta tekniği konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştıran durumun prim ile riziko arasındaki dengeyi bozup bozmadığını tek başına analiz etmesine imkân yoktur. Bu nedenle sigorta ettiren somut olayda riziko ağırlaşmasının prim ile riziko arasındaki dengeyi bozup bozmayacağına ilişkin öznel bir değerlendirme yapmadan durumu sigortacıya bildirmelidir. Aksi hâlde sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştıran hususun prim ile riziko arasındaki dengeyi bozmayacağını düşündüğünden bahisle mükellefiyetini yerine getirmemesi sigorta ettireni sorumluluktan kurtaracaktır⁴⁰⁵. Rizikonun ağırlaşmasını beyan yükümlülüğü

³⁹⁸ **Kendigelen**, s. 146; **Omağ**, s. 88; **Ünan**, (Görev), s. 64; **Kender**, (Sigorta), s. 191; **Ünan**, (Şerh), s. 467; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 182; **Kubilay**, Huriye: “Oto Kiralama Kızılı Kasko Sigortası İle Güvence Altına Alınan Araçlarda Sigorta Ettirenin Sözleşme Süresi İçinde Beyan Yükümlülüğü”, GÜHFD 2013, C. 17, S. 4, s. 66; **Bozer**, (Sigorta), s. 230; **İmre**, s. 287.

³⁹⁹ **Kendigelen**, s. 150; **Bozer**, (Sigorta), s. 232; **Kubilay**, (Kasko), s. 66; **İmre**, s. 288; **Akgün**, s. 30.

⁴⁰⁰ **Bozer**, (Sigorta), s. 232; **Omağ**, s. 13.

⁴⁰¹ **Bozer**, (Sigorta), s. 232.

⁴⁰² **Arseven**, s. 135; **Şenocak**, (Sorumluluk), s. 228; **İmre**, s. 288; **Ünan**, (Şerh), s. 471.

⁴⁰³ **Şenocak**, (Sorumluluk), s. 228; **Ünan**, (Şerh), s. 471.

⁴⁰⁴ **Bozer**, (Sigorta), s. 232; **Omağ**, s. 53.

⁴⁰⁵ Bkz. **Omağ**, s. 90.

sigorta sözleşmesinde sigortacının sorumluluğunun başladığı andan itibaren değil sigorta sözleşmesinin kurulduğu andan itibaren başlar⁴⁰⁶.

PEICL’da sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama yükümlülüğüne ilişkin doğrudan bir yasak düzenlenmemiş ancak sözleşmelere riziko ağırlaşmasına ilişkin hükümler konulabileceği düzenlenmiştir. Madde 4:201’e göre; sigorta sözleşmesi sigortalanmış rizikonun ağırlaşmasına ilişkin bir madde içeriyorsa söz konusu riziko ağırlaşması önemli ve sigorta sözleşmesinde belirtilen türden olmadıkça geçersizdir. Düzenlemeye göre sözleşmedeki riziko ağırlaşmasına ilişkin maddenin geçerli sayılması için belirlenen ağırlaşmanın önemli nitelik taşıması ve sözleşmede belirtilen türden bir riziko olması şartlarının bir arada olması gerekmektedir. Meydana gelen değişiklik rizikonun gerçekleşmesi ihtimalini veya gerçekleşmesi hâlinde meydana çıkacak muhtemel zararı artırıyorsa ağırlaşma “önemli” kabul edilmelidir⁴⁰⁷.

TTK’da değişikliğin riziko ağırlaşması olarak kabul edilebilmesi için sözleşmede belirtilen türden bir riziko olmasına dair bir ibare yoktur. TTK’da “sözleşmede riziko ağırlaşması olarak kabul edilebilecek olayların varlığını öğrendiği takdirde” ibaresi PEICL maddesine paralel bir düzenlemedir⁴⁰⁸.

Sigorta ettirenin sigorta sözleşmesinin devamı sırasında sigortacıya beyan etmekle yükümlü olduğu hususların daha iyi anlaşılması için riziko, rizikonun ağırlaşması ve rizikonun hafiflemesi kavramlarının ayrıntılı açıklanmasında fayda görüyoruz.

3.1.2.1.Riziko

Rizikonun ağırlaşması kavramının anlaşılabilmesi için öncelikle “riziko” kavramının irdelenmesi gerekmektedir. “Riziko” gelecekte gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli olmayan, kişinin kendisinden veya birtakım dış etkenlerden kaynaklanan olaylardır. Bir olayın riziko olarak değerlendirilmesi için “zarar doğurucu” nitelik taşıması şart

⁴⁰⁶ Şenocak, (Sorumluluk), s. 228; Omağ, s. 65; Ünan, (Şerh), s. 470; Eroğlu, s. 80.

⁴⁰⁷ Akgün, Evrim: “Türk Hukuku ve Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri (PEICL) Çerçevesinde Rizikonun Ağırlaşması Ve Hafiflemesi”, BÜHF Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi 2012, C. 91-92, S. 170-197, s. 6. Şenocak’a göre “önemli” değişiklikler sigortacının sigorta sözleşmesini yapmamasına veya değişik şartlarla yapmış olmasına neden olacak değişikliklerdir. Şenocak, (Sorumluluk), s. 228; Kender, (Sigorta), s. 265.

⁴⁰⁸ Akgün, (Hafifleme), s. 7.

değildir. Yaşama şartlı sigortalarda kişinin hayatta kalması rizikosuz zarar doğurucu nitelik taşımayan rizikoya örnek olarak gösterilebilir. Zarar sigortalarında ise bir zararın ortaya çıkması sigortacının sorumluluğunun doğması için şarttır⁴⁰⁹.

Gerçekleşmesi imkânsız olan olaylar sigorta sözleşmelerine riziko olarak konu olamazlar. Bir olayın riziko olarak nitelendirilebilmesi için söz konusu olayın gerçekleşmesinin sözleşmenin taraflarının iradelerine bağlı olmaması gerekmektedir⁴¹⁰. Rizikoların sigorta sözleşmelerine konu olabilmesi için bu rizikolara hayatın içinde az ya çok rastlanması şarttır⁴¹¹.

Riziko, sigorta sözleşmelerinde sigortacının ediminin içeriğini belirler. Sözleşme yapıldığı sırada gerçekleşip gerçekleşmeyeceği belli olmayan sigorta sözleşmelerinde sigortacının sorumluluğunun doğması için gerçekleşmesi gereken olaya “riziko⁴¹²”, bu olayın gerçekleşme ihtimaline ise “tehlike” denir. Hem Kanun’da hem öğretide riziko ve tehlike olarak ikili bir ayrımı gidilmeksizin her iki kavram için de “riziko terimi kullanılmıştır⁴¹³.

3.1.2.2. Rizikonun ağırlaşması

a. Genel olarak

Sigorta ettirenin sözleşmenin devamı sırasındaki beyan yükümlülüğünün sınırlarının çizilebilmesi için değişen hangi durumların “riziko ağırlaşması” olarak kabul edildiğinin belirlenmesi gerekmektedir. “Riziko ağırlaşması” sigorta sözleşmesi yapılırken taraflar arasında üzerinde mutabakat sağlanmış⁴¹⁴ olan, rizikoda sonradan gelişen, rizikonun gerçekleşme ihtimalini artıran veya riziko neticesinde meydana gelecek zararı artırma ihtimali olan fiili değişikliklerdir⁴¹⁵. Yangına karşı sigortalı olmuş bir binanın yanına

⁴⁰⁹ **Kaner**, s. 305; **Kender**, (Sigorta), s. 235-237; **Fidan**, İsmail: “Sorumluluk Sigortalarında Rizikonun Gerçekleşmesi” ABD 2005, C. 2, S. 33-56, s. 34; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 134; **Eroğlu**, s. 34-35.

⁴¹⁰ **İmre**, s. 280; **Omağ**, s. 9-10; **Aydın**, s. 24; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 134.

⁴¹¹ **İmre**, s. 286; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 133.

⁴¹² **Kender**, (Sigorta), s. 225; **Kaner**, s. 304-305; **Bozer**, (Sigorta), s. 101-102; **Çeker**, (Sigorta), s. 48; **Ulaş**, s. 31.

⁴¹³ **Kaner**, s. 304-305.

⁴¹⁴ Bununla birlikte sigortacının rizikonun ağırlaşması sayılan hâlleri sözleşmede açıkça saymaya özen göstermesi çıkarına olacaktır. **Ünan**, (Görev), s. 68.

⁴¹⁵ **İmre**, s. 288; **Omağ**, s. 41-42; **Atabek**, s. 237; **Arseven**, s. 11-12; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 183.

benzin istasyonunun inşa edilmesi⁴¹⁶, üst katlarda yer alan bir dairenin eşyalarının hırsızlığa karşı sigortalanmasında sigorta ettirenin güvenlik tedbirlerinin daha az olduğu pencerelerinde demir olmayan giriş kat bir daireye taşınması⁴¹⁷ rizikonun ağırlaşması hâllerine örnek olarak verilebilir.

Sigorta sözleşmesi sırasında sigorta ettirenin beyan etmekle yükümlü olduğu hususlar, rizikonun sigortacı için uygun olmayan şekilde değişmesine neden olan hususlardır⁴¹⁸. Meydana gelen değişiklik uygun olmayan bazı değişikliklerin ortaya çıkması veya uygun olan bazı faktörlerin ortadan kalkması suretiyle oluşabilir⁴¹⁹.

Riziko ağırlaşması olarak nitelendirilecek hususlar her sigorta sözleşmesinde somut olaya göre ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Yaşam şartlı hayat sigortalarında riziko şahsının baştan öngörülemez şekilde ölüm ihtimalini artırıcı meslek değiştirmesi rizikonun ağırlaşması olarak nitelendirilemezken, ölüme karşı hayat sigortasında aynı durum riziko ağırlaşması olarak kabul edilebilecektir⁴²⁰. Zira yaşam şartlı hayat sigortalarında riziko şahsının belirli bir sürede hayatta kalması rizikodur. Bu nedenle riziko şahsının ölmesi hâlinde sigortacı sorumluluktan kurtulacaktır. Ancak yaşam şartlı hayat sigortalarında riziko şahsının yaşam süresini uzatmak için bulunacağı davranışlar riziko ağırlaşması olarak kabul edilemez⁴²¹.

Fransız Temyiz Mahkemesi zirai taşımalarda kullanılacak aracın zirai olmayan taşımalarda kullanılmasını “riziko ağırlaşması” olarak kabul etmiştir⁴²². Özel araba olarak sigortalanmış bir aracın sigorta sözleşmesi yapıldıktan sonra dolmuş olarak kullanılmaya başlanmasıyla arabada taşınan insan sayısının artması, asfalt yolda kullanılmak üzere sigortalanmış aracın sonradan toprak yolda kullanılmaya başlanması rizikonun ağırlaştığı hâllere örnek gösterilebilir⁴²³.

⁴¹⁶ **Omağ**, s. 13; **İmre**, s. 288; **Arseven**, s. 12.

⁴¹⁷ **Bozkurt**, Tamer, Sigorta Hukuku, s.96, İstanbul 2013.

⁴¹⁸ **Kender**, s. 191; **Algantürk Light**, Didem: “Sigorta Sözleşmesi Süresi İçinde Sigorta Ettirenin Yükümlülükleri”, İTÜSBD 2012, C. 1, S. 22, s. 2; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 184.

⁴¹⁹ **Kender**, s. 191.

⁴²⁰ **Kabukçuoğlu Özer**, F. Dilek. Mukayeseli Hukukta ve Uygulamada Hayat Sigortası, Ankara 2014, s. 81; **Omağ**, s. 65-67; **Bozer**, (Sigorta), s. 123.

⁴²¹ **Yücel**, s. 2545; **Omağ**, s. 24.

⁴²² **Kender**, s. 192.

⁴²³ **Doğanay**, İsmail: Türk Ticaret Kanunu Şerhi, B.3, Ankara 1990, s. 67.

yerine başka bir tehlikenin geçmesi söz konusudur. Bu duruma sigortacıyla mesleki sorumluluk sigortası sözleşmesi yapmış bir kimsenin meslek değiştirmesi örnek verilebilir. Bu durumda değişen durumun rizikonun ağırlaşma ihtimalini artırıp artırmadığına bakılmaz. Zira mevcut durumda akitle teminat altına alınan durum mahiyeti itibariyle tamamen değişmiştir. Bu hâlde meydana gelen değişiklik sigorta sözleşmesinde teminat altına alınan rizikodan tümüyle farklı olduğu için artık himaye kapsamından çıkar. Riziko ağırlaşmasında ise rizikoyu belirleyen faktörlerin tamamında değil bir kısmında değişiklik söz konusudur.⁴³⁰

Pratisyen olarak mesleğe başlayan bir doktorun TUS'u kazanarak asistan olarak mesleğine devam etmesi hâli rizikonun ağırlaşmasına örnek olarak verilebilir⁴³¹. Zira burada sigorta sözleşmesinde rizikoyu belirleyen faktörlerin tümüyle değiştiğinden söz edilemez. Mesleki sorumluluk sigortası yaptırmış bir doktorun müteahhit olarak çalışmaya başlaması hâlinde ise rizikonun tamamen değişmesi söz konusudur. Alman hukukunda böyle bir ihtimal için ihtiyat sigortası (yeni riziko sigortası) yapılmaktadır⁴³².

b. Riziko ağırlaşmasının unsurları

“Riziko ağırlaşması” her sigorta türünde sigorta sözleşmenin unsurlarına göre değişebilecek bir kavram olduğundan hangi değişikliklerin “riziko ağırlaşması” niteliğinde olduğuna ilişkin bir tanımın yapılması mümkün değildir⁴³³. Ancak bir değişikliğin riziko ağırlaşması olarak kabul edilmesi için değişikliğin belli kıstasları taşınması gerekir. Bu kıstaslar; değişikliğin sigortacının izni olmadan gerçekleşmiş olması, esaslı olması, süreklilik arz etmesi ve sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıkması, önceden beklenmeyen bir değişiklik olması olarak sıralanabilir⁴³⁴.

⁴³⁰ Şenocak, (Sorumluluk), s. 230; Omağ, s. 12.

⁴³¹ Şenocak, (Sorumluluk), s. 234.

⁴³² Şenocak, (Sorumluluk), s. 236.

⁴³³ Omağ, s. 41.

⁴³⁴ Doğanay, (Şerh), s. 3058; Omağ, s. 49-54.

b.1. Meydana gelen değişikliğin sigortacının izni olmadan gerçekleşmiş olması

Bir değişikliğin riziko ağırlaşması olarak nitelendirilebilmesi için meydana gelen değişikliğin sigortacının izni olmadan gerçekleşmiş olması gerekir. Sigortacının öncesinde izin verdiği ya da meydana geldikten sonra onayladığı değişiklikler riziko ağırlaşması olarak nitelendirilemez⁴³⁵.

b.2. Meydana gelen değişikliğin esaslı olması

Değişikliğin rizikonun ağırlaşması olarak değerlendirilebilmesi ve buna bağlı olarak sigortacıya haklar tanınması için değişikliğin “esaslı” olması gerekir. Sonradan meydana gelen değişikliğin, sigortacı tarafından sözleşme kurulmadan önce bilinmesi hâlinde; sigortacının sözleşmeyi hiç yapmayacak veya daha ağır şartlarla yapacağı hâllerde riziko ağırlaşması “esaslı” kabul edilir⁴³⁶.

İsviçre Federal Mahkemesi buna ilişkin olarak verdiği bir kararında; atölyesindeki değerli tabloları sigorta ettiren bir ressamın poliçe düzenlenirken atölyesinde her gün çalıştığını veya atölyesine gitmese de yerine bir arkadaşının tabloları gözetleyecek şekilde atölyede bulunduğunu beyan etmiş olmasına karşın 12 hafta yerine kimseyi bırakmadan tatile gitmiş olmasını rizikonun ağırlaşmasına yol açan esaslı bir değişiklik olduğuna hükmetmiştir⁴³⁷.

b.3. Meydana gelen değişikliğin süreklilik arz etmesi

Rizikonun ağırlaştığından söz edebilmek için meydana gelen değişikliğin az da olsa süreklilik arz etmesi gerekir. Bu değişikliğin kalıcı veya kesintisiz olması gerekmez⁴³⁸. Buna göre sigorta edilmiş aracın daha tehlikeli işlerde kullanılması rizikonun

⁴³⁵ **Omağ**, s. 248. Sigortacının bu hususta sigorta ettirene vereceği izin için herhangi bir şekil şartı aranmaz. İzin mutlaka sigortacının kendisine temsil yetkisi vermiş olduğu kimseler tarafından verilmiş olması şart değildir. İzin sigortacı adına irade açıklaması yapabilecek kişiler tarafından da verilebilir. **Ünan**, (Şerh), s. 473.

⁴³⁶ **Omağ**, s.57; **Şeker Öğüz**, (Hayat), s. 654.

⁴³⁷ Karar için Bkz. **Omağ**, s. 58.

⁴³⁸ **Omağ**, s. 50; **Ünan**, (Şerh), s. 470. Riziko ağırlaşmasının süreklilik arz edip etmediği somut olayın özelliklerine göre değişecektir. Tamirata yapılması gereken bir aracın makul süre içerisinde tamirata götürülmesi amacıyla aracın kullanılmasında riziko ağırlaşmasının süreklilik arz etmediği söylenebilir. Ancak sigorta ettiren aracın tamirata ihtiyaç duyduğunu bilmesine rağmen araçla çok sayıda seyir gerçekleştirse riziko ağırlaşmasının sürekli hâle geldiği söylenecektir. **Ünan**, (Şerh), s. 470-471.

ağırlaşması olarak kabul edilirken⁴³⁹, sigorta ettirenin aracını bir defaya mahsus alkolü olarak kullanması riziko ağırlaşması olarak kabul edilemez⁴⁴⁰. Yerleşim yeri olarak kullanılan bir evde yaşayan kimselerin bir haftalık tatile gitmesi riziko ağırlaşması sayılmazken, evin bir yıl süreyle boş bırakılması hırsızlığa karşı sigortada rizikoyu ağırlaştıran değişikliğe örnek verilebilir⁴⁴¹.

Meydana gelen değişikle rizikonun ağırlaştığından söz edilebilmesi için değişikliğin sürekli olmasının aranması sigorta ettirenin lehinedir. Zira sürekliliğin aranmasıyla meydana gelen değişikliğin riziko ağırlaşması olarak nitelendirilmesi zorlaşacaktır⁴⁴².

eTTK'nın yürürlükte olduğu dönemde Bozer, bu değişikliğin en az sekiz gün sürmüş olması gerektiğini öne sürüyordu⁴⁴³. Kanaatimize göre rizikonun ağırlaşması için meydana gelen değişikliğin ne kadar sürmesi gerektiğine ilişkin sayısal bir belirleme yapılmamalıdır. Rizikonun ağırlaşmasının süreklilik arz edip etmediği her olayın kendi özelliklerine göre belirlenen bir süreye göre tespit edilmelidir. Özellikle meydana gelen değişikliğin eski hâline döndürülmesinin mümkün olmadığı durumlarda, meydana gelen değişikliğin süreklilik arz ettiğini söylemek için belli bir sürenin beklenmesine gerek yoktur.

Eski hâle geri dönülen, kalıcı olmayan değişikliklerde riziko ağırlaşmasından söz edilemez. Ancak eski hâlin iade edildiğinden söz edilebilmesi için değişikliğin tamamen ortadan kalkmış ve eski hâle aynen dönmüş olması gerekir. Örneğin yangına karşı sigorta ettirilen evdeki patlayıcı ve yanıcı maddelerin evden çıkartılmasına rağmen bu maddelerin evden çıkartılmadan önce bulundukları zemine bulaşmış veya dökülmüş olmaları hâlinde eski hâlin iade edildiğinden söz edilemez⁴⁴⁴.

⁴³⁹ Kendigelen'e göre karayolları zorunlu ve ihtiyari trafik sigortasında meydana gelebilecek yegâne riziko ağırlaşması aracın sözleşmenin kurulması anındaki kullanım şeklini değiştirmektir. **Kendigelen**, s. 148.

⁴⁴⁰ **Kender**, s. 271-272.

⁴⁴¹ **Kubilay**, (Kasko), s. 67. Değişikliğin süreklilik arz edip etmediğine bakılırken sigorta ettirenin değişiklik yaparken iradesinin değişikliğin sürekli mi süreksiz olacağına yönelik olduğuna bakılmalıdır. **Eroğlu**, s. 80; **Omağ**, s. 50; **Şenocak**, (Sorumluluk), s. 228; **Bozer**, (Sigorta), s. 232.

⁴⁴² **Omağ**, s. 52.

⁴⁴³ **Bozer**, (Sigorta), s. 232.

⁴⁴⁴ **Şenocak**, (Sorumluluk), s. 52. Bu hususta verilebilecek bir başka örnek sigorta ettirenin fabrikanın içini boşaltmış olması ancak boş binaya gelişmiş bir alarm sistemi taktırması ve her gün bir kişiyle binayı kontrol ettirmesi hâlidir. **Ünan**, (Şerh), s. 470.

b.4. Meydana gelen değişikliğin sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıkması

Meydana gelen değişikliğin rizikoyu ağırlaştırdığından söz edilebilmesi için değişikliğin sözleşmenin şekli başlangıcından⁴⁴⁵ sonra meydana gelmiş olması gerekir⁴⁴⁶. Sigorta ettirenin icabıyla sigortacının kabulü arasında geçen zamanda riziko değişiklikleri riziko ağırlaşması kapsamında değildir. Sigorta ettirenin icabıyla sigortacının kabulü arasında geçen zamanda meydana gelen değişiklikler sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü kapsamındadır (TTK m. 1443).

b.5. Meydana gelen değişikliğin önceden beklenmeyen bir değişiklik olması

Ortaya çıkan durumun rizikonun ağırlaşması olarak kabul edilmesi için önceden beklenmeyen bir değişiklik olması gerekir. Bu bağlamda hastalık sigortası yaptırmış kişinin yaşlanması “riziko ağırlaşması” olarak kabul edilemez⁴⁴⁷. Zira gerçekleşeceği sözleşme yapılırken belirli olan değişiklikler prim hesabında dikkate alındığı için değişikliklerin meydana gelmesinden sonra da prim ile riziko arasındaki denge korunmuş olur⁴⁴⁸.

c. Objektif riziko ağırlaşması- sübjektif riziko ağırlaşması ayrımı

Rizikonun ağırlaşması objektif riziko ağırlaşması ve sübjektif riziko ağırlaşması şeklinde gerçekleşebilir.

Objektif riziko ağırlaşması; rizikonun sigorta ettirenin fiili olmadan üçüncü bir şahsın fiiliyle ya da hiç kimsenin fiili olmadan aęırlaşmasıdır⁴⁴⁹. Doğa olaylarıyla ve sosyal olaylarla rizikonun ağırlaşması objektif riziko ağırlaşmasıdır. Sel, iklim değişikliği, heyelan gibi afetler doğal olaylara; mevzuat değişikliği nedeniyle toplumda suç oranının artması sosyal olaylara örnek gösterilebilir⁴⁵⁰. Sigortalı binanın altından metro tüneli

⁴⁴⁵ Tarafların birbirlerine uygun iradelerinin bir araya geldiği an sözleşmenin şekli başlangıç zamanı, primin ilk taksitinin veya tamamının ödendiği an ise sözleşmenin maddi başlangıç zamanı olarak adlandırılmaktadır. **Çapa**, s. 4-5.

⁴⁴⁶ **Omağ**, s. 54.

⁴⁴⁷ **Kender**, s. 271.

⁴⁴⁸ **Kabukçuoğlu Özer**, (Hayat), s. 189; **Ünan**, (Şerh), s. 471.

⁴⁴⁹ **Kender**, s. 272; **Franko**, s. 112.

⁴⁵⁰ **Omağ**, s. 67; **Kender**, s. 193.

geçmesi nedeniyle binada titreşime neden olan inşaat faaliyetlerinin başlaması ise sigorta ettirenin dışındaki nedenlerle rizikonun ağırlaşmasına örnek gösterilebilir⁴⁵¹.

Sübjektif riziko ağırlaşması ise rizikonun sigorta ettirenin veya sigortalının kendi fiiliyle ağırlaşmasıdır⁴⁵². Sigorta ettirenin hırsızlık rizikosuna karşı sigortalı işyerindeki alarm sistemini kaldırması kendi eylemleriyle rizikonun ağırlaşmasına örnek gösterilebilir⁴⁵³.

Sübjektif riziko ağırlaşmaları genellikle sigorta ettirenin kusuruyla meydana gelmektedir. Ancak sigorta ettirenin kusuru olmaksızın kendi fiiliyle rizikoyu ağırlaştırması da mümkündür. Bu duruma resmî bir makamın sigorta ettireni rizikoyu ağırlaştıracak bir değişiklik yapmaya zorlaması örnek gösterilebilir⁴⁵⁴. Ancak riziko ağırlaştığında sigorta ettirenin rizikonun ağırlaşmasında kusuru aranmaksızın rizikonun ağırlaştığını beyan yükümlülüğü doğar. Zira rizikonun ağırlaşmasında sigorta ettirenin kusuru bulunsa da bulunmasa da sigortacı için durum değişmiştir ve bundan haberdar edilmesi gerekir⁴⁵⁵.

Sübjektif riziko ağırlaşması sigorta ettirenin aktif veya pasif davranışlarıyla gerçekleşebilir. Sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştıracak olayları engelleme imkânı varken ihmali hareketlerle (rizikonun ağırlaşmasını engellemeyerek) rizikonun ağırlaşmasına neden olması sigorta ettirenin pasif davranışlarla rizikoyu ağırlaştırmasıdır. Bu duruma doktorun cerrahi müdahalede kullandığı araçların bozulmasına rağmen kullanmaya devam etmesi örnek verilebilir. Bu hâlde pasif davranışlarla sebep olunan riziko ağırlaşması söz konusudur⁴⁵⁶.

d. 6762 Sayılı Kanun ve 6102 Sayılı Kanun'daki düzenleme

eTTK'nın 1291'inci maddesinde kara sigortalarında sigorta ettirene yalnızca sübjektif riziko ağırlaşmasını beyan yükümlülüğü düzenlenmişti⁴⁵⁷. Madde metninde yalnız sigorta ettirenin rizikonun ağırlaşmasına sebep olduğu hâllere yer verilmiş; sigorta

⁴⁵¹ Ünan, (Görev) s. 63; Ünan, (Şerh), s. 467.

⁴⁵² Kender, s. 272; Franko, s. 112.

⁴⁵³ Ünan, (Görev), s. 630.

⁴⁵⁴ Omağ, s. 68; Kender, s. 195.

⁴⁵⁵ Omağ, s. 69.

⁴⁵⁶ Şenocak, (Sorumluluk), s. 229.

⁴⁵⁷ Franko, s 112; Kendigelen, s. 147.

ettiren dışında bir kişinin rizikoyu ağırlaştırması hâlinde sigorta ettirene, lehtar veya sigortalıya bu durumu beyan görevi yüklenmemiştir⁴⁵⁸.

Kanun'da yalnızca sübjektif riziko ağırlaşmasını beyan mükellefiyetinin düzenlenmesi isabetli değildir. Zira sigorta sözleşmelerinde tarafların azami iyiniyet esaslarına göre hareket etmeleri gerekir. Bu nedenle azami iyiniyet kurallarına göre hareket eden sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırdığını öğrendiği tüm değişiklikleri sigortacıya bildirmesine ilişkin bir düzenleme daha doğrudur⁴⁵⁹. Ayrıca TTK m. 1298'de birden çok yıl için yapılmış sigorta sözleşmelerinde rizikonun hafiflemesi hâlinde sigorta ettirene primin azaltılması için sigortacıya başvurma hakkı tanınırken, objektif riziko ağırlaşmasında beyan mükellefiyetinin getirilmemiş olması eşitlik ilkesiyle bağdaşmamaktadır⁴⁶⁰.

eTTK döneminde objektif riziko ağırlaşmasının kanunda düzenlenmemesi objektif riziko ağırlaşmasının da prim ve riziko arasındaki dengeyi bozduğundan bahisle eleştiriliyordu⁴⁶¹. Kanaatimizce de her ne kadar rizikoyu ağırlaştıran olay sigorta ettiren tarafından gerçekleştirilmiş olmasa da, olayın gerçekleşmiş olması sigortacının durumunu ağırlaştırmaktadır. Yalnızca sigorta hukukuna özgü “prim ve riziko arasındaki denge” ilkesi değil, hukukun genel ilkelerinden olan hakkaniyet ve eşitlik ilkeleri gereğince de rizikonun ağırlaştığının sigorta ettiren tarafından öğrenilmesi hâlinde sigortacıya bilgi verilmesi gerekir.

Kanun'da denizcilik rizikolarına karşı sigortalarda, sigorta ettirene rizikonun ağırlaşmasını beyan mükellefiyeti yüklenmemekle birlikte sözleşme süresindeki bazı değişiklikler riziko ağırlaşması olarak kabul edilmiş ve bu değişikliklerin meydana gelmesi hâlinde sigortacının sorumluluğunun ortadan kalkacağına dair düzenlemelere yer verilmiştir.

eTTK döneminde can sigortalarının düzenlendiği maddelerde sigorta ettirenin sözleşme süresindeki beyan mükellefiyetine ilişkin özel bir düzenleme mevcut değildi. 1332'nci maddede sigortalının sigortacıyı haberdar etmeden bir hava aracında yolcu sıfatıyla seyahat etmesi yasaklanmıştı.

⁴⁵⁸ Bozer, (Sigorta), s. 231; Kendigelen, s. 147; Kender, s. 176-177; Arseven, s. 117.

⁴⁵⁹ Can, (Sorumluluk), s. 45.

⁴⁶⁰ Can, s. 281.

⁴⁶¹ Omağ, s. 102; Kender, (Sigorta), s. 192-193.

Can sigortalarında TTK'nın 1291'inci maddesinin uygulanıp uygulanmayacağı tartışma konusu olmuştur. Bir kısım yazarlar 1291. maddede kullanılan “sigortalı mal” ibaresinden dolayı 1291'inci maddedeki sübjektif riziko ağırlaşmasını beyan mükellefiyetine ilişkin düzenleme hayat sigortalarında uygulanamayacağı savunuyordu⁴⁶². Bizim de katıldığımız görüşe göre “Sigortalı mal” ibaresi 1291'inci madde hükmünün can sigortalarında uygulanmasına engel teşkil etmemelidir. Zira Kanun'da can sigortaları ayrıntılı bir şekilde düzenlenmemiştir ve bu boşluk kara sigortalarındaki hükümlerin can sigortalarına kıyasen uygulanmasıyla doldurulmalıdır⁴⁶³.

TTK ile sigorta ettirene “sigorta ettiren veya onun izniyle başkası, rizikonun gerçekleşme ihtimalini artırıcı veya mevcut durumu ağırlaştırıcı işlemler” ibaresiyle sübjektif riziko ağırlaşmasını, “bu işlemler bilgisi dışında yapılmışsa”⁴⁶⁴ ibaresiyle ise objektif riziko ağırlaşmasını beyan yükümlülüğü getirilmiştir⁴⁶⁵.

Madde gerekçesinde, üçüncü bir şahıs tarafından gerçekleştirilen değişikliklerden söz edildiği için objektif riziko ağırlaşması hâllerinden sadece üçüncü kişiler tarafından yapılan değişiklikler sigorta ettirenin beyan yükümlülüğündedir. Bu doğrultuda doğa olayları sonucu gerçekleşen riziko ağırlaşmalarının beyan yükümlülüğü kapsamında olmadığı kabul edilmelidir⁴⁶⁶.

eTTK'da sigorta ettirenin sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğü kara sigortaları için 1291'inci maddede, denizcilik rizikolarına karşı sigortalarda ise 1372'nci ve devamındaki maddelerde düzenlenmiştir. Hayat sigortalarında ise genel nitelikli bir

⁴⁶² Bu yazarlar için Bkz. **Yücel**, s. 2544.

⁴⁶³ **Yücel**, s. 2545; **Arseven**, s. 116.

⁴⁶⁴ İkinci fıkradaki rizikoyu ağırlaştırıcı işlemlerin sigorta ettirenin bilgisi dışında yapılmış olması objektif riziko ağırlaşmasının ifadesi için eksik kalmaktadır. “Bu işlemler bilgisi dışında yapılmışsa” ibaresi yerine “sigorta ettirenin iradesi dışında meydana gelmişse” ifadesinin kullanılması daha isabetli olurdu. Zira rizikonun ağırlaşması bir doğa olayı neticesinde de meydana gelebilir. **Kender**, s. 274.

⁴⁶⁵ **Kender**, s. 274.

⁴⁶⁶ **Kubilay**, (Kasko), s. 68; **Kender**, s. 269; **Akgün**, (Hafifleme), s. 10; **Franko**, s.112. Bu konudaki aksi kanaate göre kanun metninde sigorta ettirenin beyan mükellefiyetinin ortaya çıkacağı değişiklikler: yalnızca onun veya onun izniyle başkasının rizikonun gerçekleşme ihtimalini artırıcı işlemlerinin ve sözleşmenin kurulmasında rizikonun ağırlaşması olarak nitelendirilen olayların gerçekleşmesi ile sınırlanmıştır. Bu doğrultuda sözleşmede riziko ağırlaşması olarak kararlaştırılan hususlar doğa olayları sonucu gerçekleşmiş olsa bile beyan yükümlülüğünün kapsamında olacaktır. **Ünan**, (Görev), s. 68; Aynı yönde Bkz. **Kabukçuoğlu Özer**, s. 296.

düzenleme bulunmamakla birlikte rizikonun ağırlaşmasıyla ilgili belirli hâllere özgü hükümler sevk edilmişti.

TTK ile kara ve deniz sigortaları ayırımı kaldırılmış ve sigorta ettirenin sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğü 1444'üncü maddenin birinci fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre sigorta ettirenin, sözleşmenin yapılmasından sonra, sigortacının izni olmadan rizikoyu veya mevcut durumu ağırlaştırarak tazminat tutarının artmasını etkileyici davranış ve işlemlerde bulunması yasaktır.

Her ne kadar madde metni “Genel Hükümler” kısmında düzenlenmiş olsa da madde metninde geçen “tazminat tutarının artması” ibaresi madde hükmünün yalnızca zarar sigortalarında mı uygulanacağı sorusunu akıllara getirmektedir. Madde metnindeki “tazminat tutarının artması” ibaresi kanaatimizce isabetsizdir. Madde hükmünün gerek “Genel Hükümler” kısmında düzenlenmiş olması gerekse 1445'inci maddenin dört ve beşinci fıkralarında rizikonun ağırlaştığını beyan mükellefiyetinin ihlaline ilişkin yaptırımlarda meblağ sigortalarından bahsedilmesi bu maddenin tüm sigorta türlerinde uygulanacağına işaret etmektedir⁴⁶⁷. Bu nedenle madde metninde “tazminat tutarını ya da bedelini” ibaresinin kullanılması daha yerinde olurdu.

Sigorta ettirenin fiili dışında üçüncü kişilerin fiilleriyle rizikonun ağırlaştığı hâllerde sigorta ettiren alacağı tedbirlerle bu durumu engelleyebilecekken engel olmadıysa subjektif riziko ağırlaşmasının mı objektif riziko ağırlaşmasının mı varlığından söz edileceği hususuna da değinilmelidir. eTTK'nın 1291'inci maddesinde sigorta ettirene yüklenen “rizikoyu ağırlaştırmama mükellefiyeti” yalnızca sigorta ettirenin kendi fiillerine ilişkindir. Sigorta ettirene üçüncü kişilerin fiilleriyle rizikonun ağırlaşmasını önleme mükellefiyeti getirilmemiştir. Sigorta ettirene üçüncü kişilerin fiilleriyle rizikonun ağırlaşmasını önleme mükellefiyeti getirilmemişken, sigorta ettirenin üçüncü kişinin fiiliyle rizikonun ağırlaşmasını önlememiş olması subjektif riziko ağırlaşması olarak nitelendirilemez⁴⁶⁸. Bu nedenle eTTK döneminde böyle bir durumun sigortacıya bildirilmemesi beyan yükümlülüğünün ihlali olarak nitelendirilemeyecektir. Böyle bir

⁴⁶⁷ Ünan, (Görev), s. 66.

⁴⁶⁸ Kaner, s. 317-318; Bu konudaki aksi kanaate göre madde metninde kullanılan “... değiştirmişse” ibaresinden sigorta ettirenin rizikodaki ağırlaşmayı engellemeyen pasif davranışları da söz konusu hüküm kapsamında kabul edilmelidir. Omağ, s. 65; Eroğlu, s. 79-80; Arseven, s. 139; Şenocak, (Sorumluluk), s. 229.

sonucun sigorta sözleşmelerinde tarafların birbirine göstermekle yükümlü olduğu azami iyiniyet ilkesine aykırılık teşkil ettiği açıktır. Bununla birlikte TTK'da sigorta ettirene objektif riziko ağırlaşmasını beyan mükellefiyeti getirilmiştir ve bu nedenle sigorta ettirenin böyle bir durumu sigortacıya beyan etmesi gerekir.

3.1.2.3. Rizikonun hafiflemesine yol açan değişikliklerin beyan edilip edilmeyeceği sorunu

Sigorta sözleşmesi kurulduktan sonra sözleşme süresi içerisinde meydana gelen değişiklikler rizikonun ağırlaşmasına yol açabileceği gibi hafiflemesine de yol açabilir. Sigorta ettirenin rizikonun hafiflemesi sonucunu doğuran değişiklikleri de sigortacıya bildirmesinin gerekip gerekmediğine değinilmelidir.

Rizikonun hafiflemesi; sigorta sözleşmesi kurulurken rizikonun tespiti için belirlenen unsurların değişerek rizikonun gerçekleşme ihtimalinin azalması şeklinde ortaya çıkabileceği gibi riziko gerçekleştiğinde doğacak zararların azalması şeklinde de ortaya çıkabilir. Rizikonun hafiflemesi sigorta ettirenin ya da üçüncü kişilerin fiilleri sonucu gerçekleşebilir⁴⁶⁹. Yangına karşı sigortalı olmuş evin sözleşmenin kurulması esnasında yakınında bulunan ahşap evlerin yıkılması⁴⁷⁰, hırsızlık karşısında sigortalı olmuş işyerine kamera takılması⁴⁷¹ gibi değişiklikler riziko hafiflemesine örnek verilebilir.

Sigorta ettirenin sigortacıya rizikonun hafiflediğini bildirme mükellefiyeti yoktur. Sigorta ettirenin burada isteğe bağlı bir hakkı söz konusudur⁴⁷². TTK sigorta ettirene rizikonun hafiflemesi hâlinde sigortacıya başvurarak primin indirilmesini isteme hakkı tanımıştır.

eTTK'nın 1298'inci maddesine göre birden çok yıllar için yapılmış sigorta sözleşmelerinde sigorta priminin tayininde rizikoyu ağırlaştırabilecek hususi sebepler göz önünde tutulmuş ise, bu sebeplerin sonradan ortadan kalkması hâlinde, sigorta

⁴⁶⁹ Akgün, s. 30.

⁴⁷⁰ Omağ, s. 13; Akgün, s. 30.

⁴⁷¹ Omağ, s. 13; Akgün, s. 30.

⁴⁷² Akgün, s. 30; Kendigelen, s. 150; Bozer, (Sigorta), s. 232; Kubilay, (Kasko), s. 66; İmre, s. 288.

ettiren gelecek yıllara ait primlerin indirilmesini sigortacıdan isteyebilir⁴⁷³. Buna göre eski Kanun döneminde primin indirilmesi yalnızca birden çok yıllar için yapılmış sigorta sözleşmelerinde söz konusuydu.

TTK'da primin indirilmesi 1433'üncü maddede düzenlenmiştir. Kanun metninin birinci fıkrasına göre rizikonun hafiflemesini gerektiren değişiklikler meydana gelmişse prim indirilir ve gereğinde geri verilir⁴⁷⁴. İkinci fıkrada ise sözleşmede öngörülen yüksek primin, sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştıran sebeplere ilişkin olarak bildirdiği hususlardaki yanılmalardan kaynaklanması hâlinde de birinci fıkranın uygulanacağına hükmedilmiştir⁴⁷⁵.

Madde gerekçesinde primle riziko arasındaki denge ilkesine vurgu yapılmıştır. Gerekçeye göre sigortacılıkta önemli olan primin rizikoya uygunluğudur. Sigortanın mahiyeti ve teknik yapısı itibarıyla bir sigorta sözleşmesinin gerek kuruluşu gerekse icrası sırasında prim ile riziko arasında uygunluğun devamlılık arz etmesi gerekir.

Sigorta ettirenin TTK m. 1433 hükmü kapsamında sigortacıya primin indirilmesi için başvurması hâlinde sigortacının primi indirip indirmemek konusunda bir takdir hakkı yoktur. Sigortacının ödenmiş fazladan primleri iade etmesi ise sigorta ettirenin hafifledikten sonraki döneme ilişkin sigorta primlerinin sigortacıya önceden ödenmiş olması hâlinde mümkün olacaktır⁴⁷⁶.

Rizikonun hafiflemesi hâlinde primin indirilmesi için sigorta ettirenin sigortacıya başvuru yapmış olmasının gerekip gerekmediği hususunun da üzerinde durulmalıdır. Kanun metninde bu sorunun cevabı açıkça yanıtlanmamıştır. Sigorta ettirenin sigortacıya haber vermemesi hâlinde sigortacının primin hafiflediğinden haberdar olmayacağı göz önüne alındığında, rizikonun hafiflemesi hâlinde sigorta ettirenin sigortacıya primin indirilmesi için başvuru yapmasının gerektiği söylenebilir. Ancak

⁴⁷³ Sigortacıya rizikonun ağırlaşmasından itibaren prim farkı talep etme hakkı verilirken sigorta ettirenin primin indirilmesini istemek için bir yıl beklemesi hakkaniyetle bağdaşmamaktadır **Akgün**, s. 31; **Memiş**, s. 136.

⁴⁷⁴ **Ünan**'a göre "gerektiğinde iade edilir" ibaresinde neyin anlaşılması gerektiği açık değildir. Yazara göre metinde "indirilen tutar evvelce tahsil edilmiş idiyse geri verilir" ibaresinin kullanılması daha isabetli olurdu. **Ünan**, (Sigorta), s. 133.

⁴⁷⁵ Yeni düzenlemede bir sürenin öngörülmemiş olması isabetlidir. **Ünan**, (Sigorta), s. 133.

⁴⁷⁶ **Akgün**, s. 32.

kanaatimizce sigortacı rizikonun hafiflediğinden kendiliğinden haberdar olduysa Kanun maddesi uyarınca primi indirmeli ve bu hususta sigorta ettireni bilgilendirmelidir.

Sigorta ettiren sigortacıya rizikonun hafiflediğini her türlü yolla bildirebilir. Zira bu konuda yapılacak bildirim ile ilgili olarak Kanun'da bir şekil şartı öngörülmemiştir⁴⁷⁷. Ancak bildirimin yazılı şekille yapılması sigorta ettirene ispat kolaylığı sağlayacaktır.

Rizikonun hem ağırlaştığı hem de hafiflediği bazı durumların ortaya çıkması mümkündür. Yangına karşı sigortalanmış bir evin altına benzin depo edildikten sonra olası bir yangının söndürülebilmesi için eve yangın söndürücülerin alınması bu hâle örnek gösterilebilir. Böyle bir hâlde iki durumun birleşmesine rağmen netice olarak rizikonun ağırlaştığından söz edilebiliyorsa beyan yükümlülüğü ortaya çıkacaktır. Ancak bir davranışıyla rizikoyu ağırlaştıran sigorta ettiren başka bir fiiliyle rizikoyu hafiflettiğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulamaz⁴⁷⁸.

3.1.3. Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğünün Düzenlenmesinin Gerekçesi

Sigorta sözleşmelerinde sigorta ettirenin prim ödeme borcu karşılığında sigortacı rizikoyu taşıma yükümlülüğünü üstlenir. Primin rizikoya oranla yüksek olması sigorta sözleşmelerinde sigorta ettireni sözleşme yapmaktan caydırırken, düşük olması ise sigortacının tazminat ödeme borcunu yerine getirememesine yol açar. Bu nedenle sigorta sözleşmelerinde primin rizikoya uygun olması gereklidir⁴⁷⁹.

Sigortacı sözleşme kurulurken mevcut olan koşullara göre riski üstlenir ve tayin ettiği primi sözleşmenin kurulması esnasındaki verilere göre belirler. Bununla birlikte sigorta sözleşmesinin devamı süresince sigorta ile prim arasındaki dengenin sigortacı aleyhine bozulması mümkündür⁴⁸⁰.

Sigorta sözleşmeleri sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerdir. Kural olarak sözleşme yapıldıktan sonra taraflardan birinin sözleşmede tek taraflı değişiklik yapması mümkün

⁴⁷⁷ Kanun'da öngörülmemeyen bir şekil şartı genel şartlar ile düzenlenemez. **Ağsakal**, s. 48; **Taşdelen**, s. 394; **Omağ**, s. 394; **Doğanay**, (Şerh), s. 3323.

⁴⁷⁸ **Omağ**, s. 13.

⁴⁷⁹ **Omağ**, s. 14; **Ünan**, (Şerh), s. 464.

⁴⁸⁰ **Ünan**, (Görev), s. 63-64; **Ünan**, (Şerh), s. 467.

değildir. Bu nedenle sigorta ettiren rizikoyu ağırlaştırmamakla yükümlüdür⁴⁸¹. Bu husus eTTK'da açıkça düzenlenmemiştir. Bununla birlikte öğretide bazı yazarlar tarafından sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmamakla yükümlü olduğu savunuluyordu⁴⁸². Sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama yükümlülüğü TTK m. 1444'te isabetli bir şekilde açıkça düzenlenmiştir. Kanun'da sigorta ettirenin "rizikoyu ağırlaştırmama" mükellefiyetine aykırı hareket etmesine ilişkin bir yaptırım düzenlenmemiştir⁴⁸³.

Sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmamakla yükümlü olmaması gerektiğini savunan yazarlar da vardır⁴⁸⁴. Bu yazarlara göre sigorta ettirene rizikoyu ağırlaştırmama mükellefiyeti yüklenmesi sigorta ettirenin şahsı ve malı üzerindeki tasarruf hakkını kısıtlar. Bunun yanı sıra sigorta poliçesinde rizikoyu ağırlaştıran değişikliklerin teminat dışı bırakılmamış olması sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırma konusunda serbest olduğu şeklinde yorumlanmalıdır. Bu nedenle sigorta ettirene rizikoyu ağırlaştırmama yükümlülüğü yüklenmemeli ancak sigorta ettiren riziko ağırlaştığı takdirde durumu sigortacıya beyan etmekle yükümlü kılınmalıdır⁴⁸⁵.

Sözleşme yapıldıktan sonra şartlarda ve özellikle tehlikenin gerçekleşme ihtimalinde sözleşme koşullarını etkileyebilecek nitelikte değişiklikler olursa sigorta ettiren bu nitelikteki değişiklikleri sigortacıya bildirmekle yükümlüdür⁴⁸⁶.

Sigorta ettirene rizikonun ağırlaşmasını beyan mükellefiyetinin getirilmesinin amacı riziko ile prim arasında bozulan dengenin yeniden sağlanması⁴⁸⁷ ve menfaatler dengesinin yeniden kurulmasıdır⁴⁸⁸. Bu nedenle sigorta ettirene sözleşmenin devamı sırasında meydana gelen her değişikliği değil, "rizikonun ağırlaşması" niteliği taşıyabilecek değişiklikleri sigortacıya bildirme mükellefiyeti yüklenmiştir.

⁴⁸¹ Bkz. TC Adalet Bakanlığı, TTK 1444. madde Gerekçesi, s. 415-416; Ünan, (Şerh), s. 467; Eroğlu, s. 78.

⁴⁸² Söz konusu yazarlar için Bkz. Omağ, s. 84.

⁴⁸³ Sigorta ettirenin kasten rizikoyu ağırlaştırması hâlinde bunu öğrenen sigortacıya sözleşmeyi derhâl fesih hakkı tanınmalıdır. Ayli, Ali: "Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın Sigorta Hukuku'nu Düzenleyen Altıncı Kitabının Genel Hükümlere Ayrılmış Birinci Kısımına İlişkin Bir Değerlendirilme", SHD 2005, S. 1, s. 235.

⁴⁸⁴ Söz konusu yazarlar için Bkz. Omağ, s. 83-84.

⁴⁸⁵ Omağ, s. 83-84; Eroğlu, s. 78.

⁴⁸⁶ Bkz. TC Adalet Bakanlığı, TTK 1444. madde Gerekçesi, s. 415-416.

⁴⁸⁷ Omağ, s. 88; Kender, s. 206; Akgün, s. 4; Kabukçuoğlu Özer, s. 280; Kayıhan/Bağcı, s. 238; Ayli, (Riskler), s. 270; Bozer, s. 122; Eroğlu, s. 78.

⁴⁸⁸ TTK m. 1444 gerekçesinden.

Rizikonun ağırlaşmasını beyan mükellefiyeti esasen sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama mükellefiyetinin devamı niteliğindedir. Buna göre sigorta ettirenin sigorta sözleşmesinde öncelikli görevi rizikoyu ağırlaştırmamaktır. Bu mükellefiyete rağmen riziko sigorta ettirenin veya üçüncü kişilerin eylemleriyle ağırlaştıysa sigorta ettiren bu durumu sigortacıya beyan etmeli ve sözleşmede bozulmuş olan prim ile riziko arasındaki denge yeniden sağlanmalıdır.

3.1.4. Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğünün Genel Hükümlerdeki Sözleşmenin Uyarlanması Hükümleri Bağlamında Değerlendirilmesi

Sigorta sözleşmelerinde prim ile riziko arasında bozulan dengenin kurulmasının, genel hükümlerdeki sözleşmenin uyarlanması⁴⁸⁹ ilkesinin bir görünümü olup olmadığı hususu gündeme gelebilir. Rizikoyla prim arasında bozulan dengenin sağlanmasıyla sözleşmenin değişen şartlara uyarlanması amaçlanmış olsa da buradaki uyarlama genel hükümlerdeki sözleşmelerin uyarlanması kuralından farklıdır⁴⁹⁰.

Genel hükümlerde uyarlama istenebilmesi için sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıkacak husus nedeniyle bozulan dengenin, borçludan sonuçlarını yüklenmesini istenemeyecek kadar bozulmuş olması gerekir. Buna karşılık sözleşmenin devamı süresindeki beyan yükümlülüğünde beyan edilecek hususların sigortacının kararı üzerine kesin etki yapması gerekmez, etki yapmaya elverişli olması yeterlidir⁴⁹¹.

Bu konudaki bir başka farklılık sözleşmenin uyarlanmasında uyarlama yapılarak sözleşmedeki denge tekrar sağlanamıyorsa sözleşme sona erdirilmelidir. Sigorta sözleşmelerinde ise sözleşmenin devamı sırasında meydana gelen değişiklik nedeniyle

⁴⁸⁹ TBK m. 138 : “Sözleşmenin yapıldığı sırada taraflarca öngörülme ve öngörülmesi de beklenmeyen olağüstü bir durum, borçludan kaynaklanmayan bir sebeple ortaya çıkar ve sözleşmenin yapıldığı sırada mevcut olguları, kendisinden ifanın istenmesini dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede borçlu aleyhine değiştirir ve borçlu da borcunu henüz ifa etmemiş veya ifanın aşırı ölçüde güçleşmesinden doğan haklarını saklı tutarak ifa etmiş olursa borçlu, hâkimden sözleşmenin yeni koşullara uyarlanmasını isteme, bu mümkün olmadığı takdirde sözleşmeden dönme hakkına sahiptir. Sürekli edimli sözleşmelerde borçlu, kural olarak dönme hakkının yerine fesih hakkını kullanır”. Sözleşmenin uyarlanması, sonradan ortaya çıkan ve sözleşmenin aynen uygulanmasını fiilen ya da hukuken imkânsız hâle getiren sebeplerle, sözleşmenin yeni şartlara uygun hâle getirilmesidir. **Kılıçoğlu**, s. 252; **Oğuzman/Öz**, s. 205-207; **Reisoğlu**, s. 418; **Baysal**, Başak: Sözleşmenin Uyarlanması On İki Levha, İstanbul 2009, s. 143; **Eren**, s. 482.

⁴⁹⁰ **Kabukçuoğlu Özer**, s. 284.

⁴⁹¹ **Kabukçuoğlu Özer**, s. 284; **Oğuzman/Öz**, s. 205.

rizikonun ağırlaşması hâlinde sigortacı prim farkı talep etmeden de sözleşmeyi feshedebilir⁴⁹².

Son olarak TTK'da sözleşmenin devamı sırasında meydana gelen değişiklikler nedeniyle rizikonun ağırlaşmasında sigortacıya sözleşmeyi feshetme veya prim farkı isteme hakkı hak düşürücü süreye bağlanmışken, sözleşmelerin uyarlanmasında uyarlamayı gerektiren hâl devam ettiği sürece uyarlama talep edilebilir⁴⁹³.

3.1.5. Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğünün Yerine Getirilmesi Gereken Süre

Sigorta ettirenin sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğünü yerine getirmesi gereken süre TTK'nın 1444'üncü maddesinin ikinci fıkrasında⁴⁹⁴ düzenlenmiştir. Madde hükmüne göre riziko, sigorta ettirenin bilgisi dâhilinde ağırlaştıysa sigorta ettiren rizikonun ağırlaştığını derhâl; bilgisi dışında ağırlaştıysa rizikonun ağırlaştığını öğrendiği tarihten itibaren en geç 10 gün içinde durumu sigortacıya bildirmelidir. Kanun'da belirtilen bu beyan sürelerini taraflar aralarında anlaşarak uzatabilirler ancak kısaltmaları mümkün değildir⁴⁹⁵. Zira hüküm sigorta ettiren aleyhine değiştirilemeyecek bir âmir hüküm niteliğindedir. Sigorta ettirenin 1444'üncü madde kapsamında beyan edeceği hususlar rizikonun gerçekleşme ihtimalini arttırıcı veya mevcut durumu ağırlaştırıcı işlemlerdir.

On günlük süre rizikonun ağırlaştığının öğrenilmesini takip eden ilk günün ilk saatinden başlar⁴⁹⁶. Sigorta ettirene verilen 10 günlük süre içinde rizikonun ağırlaştığını belirten beyanının sigortacıya ulaşmış olması gerekir. Zira beyan yükümlülüğü muhataba ulaştığı anda hüküm ifade eder. Bu nedenle beyan yükümlülüğünün gerektiği gibi

⁴⁹² Kabukçuoğlu Özer, s. 285; Kılıçoğlu, s. 258; Reisoğlu, s. 418.

⁴⁹³ Kabukçuoğlu Özer, s. 285; Oğuzman/Öz, s. 205.

⁴⁹⁴ Ünan'a göre "gerçekleşme ihtimalini arttırıcı veya mevcut durumu ağırlaştırıcı işlemler" şeklinde düzenleme doğru değildir. Zira bu iki ihtimal farklı şeyler değildir. Rizikonun gerçekleşme ihtimalinin artması mevcut durumu ağırlaştıracak bir husustur. Bu nedenle Kanun'da "veya" sözcüğünün kullanılarak iki durumun farklı şeyler gibi gösterilmesi isabetsiz bir düzenleme ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Ünan, madde metninde "tazminat tutarının artmasını etkileyici davranış" ibaresinin kullanılmasının isabetsiz olduğunu savunmuştur. Kanun metninde bunun yerine "tazminat tutarını arttırıcı davranış" ibaresinin kullanılması kanunî düzenlemeyi daha doğru hâle getirecektir. Ünan, (Görev), s. 67.

⁴⁹⁵ Omağ, s. 97.

⁴⁹⁶ Omağ, s. 97.

yerine getirildiğinden söz edilebilmesi için 10 günlük süre içerisinde beyanın muhataba ulaşmış olması gerekir⁴⁹⁷.

Sigorta ettiren kendi kusuru bulunmayan gecikmelerin sonuçlarına da katlanır. Mücbir sebep nedeniyle sigorta ettirenin beyan mükellefiyetini yerine getirememesi hâlinde ise 10 günlük süre mücbir sebebin ortadan kalktığı tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır⁴⁹⁸.

TTK'nın 1445'inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca sigortacı sözleşme süresi içinde rizikonun gerçekleşmesi veya mevcut durumun ağırlaşması ihtimalini ya da sözleşmede riziko ağırlaşması olarak kabul edilebilecek olayların varlığını öğrendiği takdirde, bu tarihten itibaren bir ay içinde sözleşmeyi feshedebilir veya prim farkı isteyebilir. Sigortacı tarafından istenilecek prim farkı riziko ile dengeli olacak şekilde makul olmalıdır⁴⁹⁹. Prim farkının sigorta ettiren tarafından 10 gün içinde kabul edilmemesi hâlinde sözleşme feshedilmiş sayılır. Eğer Fesih ve prim farkını isteme hakkı süresinde kullanılmazsa düşer.

TTK'nın 1445'inci maddesinin ikinci fıkrasında değişikliklerin yapılmasından önceki duruma dönülürse sigortacının fesih hakkını kullanamayacağına değinilmiştir. Örneğin sigortalanan malın kullanım şeklinin değişmesi nedeniyle rizikonun ağırlaştığı bir durumda sigorta ettiren sigortalanan malı sözleşmenin ilk yapıldığı tarihteki şekilde kullanmaya başlarsa sigortacı rizikonun ağırlaştığından bahisle sözleşmeyi feshetme hakkına sahip olmaz.

Sigortacının sözleşmeyi feshetme veya prim farkı isteme yönündeki iradesinin bir aylık süre içerisinde sigorta ettirene gönderilmiş olmasının mı, ulaşmış olmasının mı gerektiği üzerinde durulmalıdır. Aksi Kanun'da açıkça belirtilmediği için sigortacıya tanınan bir aylık sürede de fesih bildirimi sigorta ettirene ulaşmış olmalıdır⁵⁰⁰. Sigortacının prim farkı talep etmesi durumunda bu talebin sigorta ettirene ulaşmasından itibaren 10 gün

⁴⁹⁷ **Omağ**, s. 98; Ünan'a göre Kanun'da aksi açıkça belirtilmediği sürece beyanın karşı tarafa bu süre içinde ulaşması gerektiği esas alınmalıdır. **Ünan**, (Görev), s. 69.

⁴⁹⁸ **Omağ**, s. 98 *Ünan*'a göre rizikonun ağırlaştığını zaten bir müddet sonra öğrenmiş olan sigorta ettirene bir de bu durumu sigortacıya beyan etmesi için on günlük süre tanınması doğru değildir. **Ünan**, (Görev), s. 67.

⁴⁹⁹ **Şenocak**, (Sorumluluk), s. 238.

⁵⁰⁰ **Ünan**, (Görev), s. 69; **Kender**, (Sigorta), s. 196; **Ayiter**, s. 299; **Atabek**, s. 244.

süre içinde kabul edilmemesi hâlinde sözleşme feshedilmiş sayılacaktır. Yine aynı doğrultuda sigorta ettirenin prim farkını kabul ettiğine ilişkin beyanını sigortacıya 10 günlük süre içerisinde ulaştırması gerekir⁵⁰¹.

3.1.6. Sözleşme Süresindeki Beyan Yükümlülüğünün İhlali

Rizikoyu ağırlaştıran değişikliklerin sigorta ettiren tarafından kanunî süresi içinde sigortacıya hiç bildirilmemesi, eksik ya da yanlış bildirilmesi hâlinde sigorta ettiren sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğünü ihlal etmiş sayılır⁵⁰².

Sigorta ettiren teknik konulara vâkıf olmadığı için sigorta menfaatini etkileyen bir hususun rizikoyu ağırlaştırdığını fark etmeyebilir veya meydana gelen değişikliğin rizikoyu ağırlaştırmadığı değerlendirmesine varabilir. Sigorta ettirenin meydana gelen her türlü değişikliği, rizikoyu etkileyip etkilemediğini değerlendirmeden sigortacıya bildirmesi gerekir. Bu nedenle sigorta ettiren iyiniyetli olduğundan bahisle mükellefiyetini ihlal etmesinin sonuçlarından kurtulamayacaktır⁵⁰³.

eTTK dönemindeki düzenlemede sigorta ettirenin sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğünü ihlal etmesinin yaptırımını özel olarak düzenlenmemiştir. Bu nedenle eTTK döneminde sigortacının rizikonun ağırlaştığını kendi çabalarıyla öğrenmesiyle sigorta ettirenin sigortacıya rizikonun ağırlaştığını beyan etmesi arasında bir fark bulunmuyordu⁵⁰⁴.

eTTK döneminde sigorta ettirenin rizikonun ağırlaştığını sigortacıya beyan etmediği ve sigortacının rizikonun ağırlaştığını riziko gerçekleştikten sonra öğrendiği hâllerde sigorta tazminatının yine de ödenmesi gerekecekti. Zira eTTK'nın riziko ağırlaştığı takdirde sigortacıya tanıdığı hak sözleşmeyi feshetme hakkıdır. Fesih hakkı sözleşmeyi geleceğe etkili olarak sonlandıracağı ve riziko gerçekleştikten sonra sigortacının bu

⁵⁰¹ Ünan, (Görev), s. 69.

⁵⁰² Omağ, s. 98; Atabek, s. 244. Taraflar aralarında yapacakları sözleşmeyle rizikonun ağırlaşmasını engellemek için sigorta ettirene bazı görevler ve görevin yerine getirilmemesi hâlinde sigorta ettirene yaptırım uygulanacağını öngörseler de sigorta ettirene Kanun'dan doğan yaptırımlar uygulanabilecektir. Ünan, (Şerh), s. 467.

⁵⁰³ Omağ, s. 90.

⁵⁰⁴ Kender, s. 195; Atabek, s. 146; Eroğlu, s. 83. İhlal edilmesi Kanun'da yaptırıma bağlanmadığı için sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama yükümlülüğü "göreve niteliğinde değildir. Kaner, s. 318-319; Hatta Omağ kanunî düzenlemenin sigorta ettireni rizikonun ağırlaştığını sigortacıya bildirmemeye teşvik ettiğini savunmaktadır. Omağ, s. 100; Eroğlu, s. 83.

hakkını kullanması mümkün olmadığı için sigortacının sigorta ettirene sigorta tazminatını ödemesi gerekirdi⁵⁰⁵. eTTK döneminde Yargıtay kararları da bu doğrultuydu⁵⁰⁶. Kanun'un lafzına bağlı kalındığı durumda rizikonun gerçekleşmesinden sonra ihlalin öğrenilmesinde sigorta ettirenin ihlal mükellefiyeti yaptırımsız kalmış oluyordu⁵⁰⁷. Bu nedenle ihlalin yaptırımının rizikonun gerçekleşmesinden önce ve sonrasında öğrenilmesi hâlleri olarak ikili bir ayırmda düzenlenmesi gerektiği savunuluyordu⁵⁰⁸.

TTK'da sigorta ettirenin rizikonun ağırlaştığını beyan mükellefiyetini ihlalinin yaptırımını eTTK'dan farklı olarak "ihlalin rizikonun gerçekleşmesinden önce öğrenilmesi" ve "ihlalin rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi" olarak ikiye ayrılarak düzenlenmiştir. Bu nedenle bu konu bu ikili başlık altında incelenecektir.

3.1.6.1. İhlalin rizikonun gerçekleşmesinden önce öğrenilmesi

TTK m. 1445 altıncı fıkraya göre sigortacı, rizikonun gerçekleşmesinden önce, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü kasıtlı olarak ihlal ettiğini öğrenirse sözleşmeyi feshetse bile, değişikliğin meydana geldiği sigorta dönemine ait prime hak kazanır⁵⁰⁹. Rizikonun artmasına sigortacının sorumlu olduğu bir olay veya insani bir görev⁵¹⁰ sebep olduysa; hayat sigortalarında⁵¹¹ ise sigortalının sağlık durumunda meydana gelen değişiklikler⁵¹²

⁵⁰⁵ **Kender**, (Sigorta), s. 196.

⁵⁰⁶ "Rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigortacı TTK'nun 1291/1 maddesine göre yükümlülüğün yerine getirilmediğinden bahisle akdi fesih yetkisini kullanamaz".

⁵⁰⁷ **Kender**, (Sigorta), s. 196. Şenocak'a göre bu sorun Kanun'un 1292'nci maddesinin son fıkrasında geçen "yukarıdaki fıkralar gereğince" tabirinin 1291'inci maddeyi de kapsadığı kabul edilerek çözülmelidir. Buna göre sigorta ettiren sekiz gün içinde rizikonun ağırlaştığını sigortacıya bildirmelidir. Sigorta ettiren sekiz gün içinde bu yükümlülüğünü kasten yerine getirmese sigorta sözleşmesi sona ermez ancak sigorta himayesi durur, dolayısıyla riziko gerçekleştiğinde sigortacının tazminat ödeme borcu söz konusu olmaz. **Şenocak**, (Sorumluluk), s. 230-231.

⁵⁰⁸ **Şenocak**, (Sorumluluk), s. 230-231.

⁵⁰⁹ Fesih sözleşmeyi ileriye dönük olarak ortadan kaldırdığı için sigortacının fesih anına kadarki prime hak kazanacağını Kanun'da özellikle belirtilmesine gerek yoktur. **Ünan**, (Görev), s. 68.

⁵¹⁰ **Ünan**'a göre düzenlemedeki ilk iki hâl zaten sigorta ettirenin sorumlu tutulabileceği durumlar değildir, üçüncü hâl ise (insani görev hâli) hakkaniyet düşüncesiyle getirilmiştir. Hayat sigortalarına ilişkin kısım ise hayat sigortasında sigortalının sağlık durumunun kötüleşmesi beklenebilecek bir durum olduğu için öngörülmüştür. **Ünan**, (Görev), s. 70.

⁵¹¹ **Kender**'e göre metinde hayat sigortaları ile ilgili kısımdan ne kastedildiği anlaşılmamaktadır. **Kender**, s. 274.

⁵¹² Bununla birlikte sözleşmenin yapılması sırasında kaçınılmaz olduğu bilinen riziko değişikliklerinin rizikonun ağırlaşması olarak kabul edilemeyeceği unutulmamalıdır. Ölüme karşı sigortada yaşın ilerlemesi kaçınılmaz olduğu bilinen riziko değişikliklerine örnek gösterilebilir. **Kabukçuoğlu Özer**, s. 281; **Kender**, s. 271.

sebeup olmuşsa sigortacının sözleşmeyi fesih veya prim farkı talep etme hakkı yoktur. Kanaatimizce madde metninde kanun koyucu haksız fiil hükümlerinde uygulanan hukuka uygunluk nedenlerine benzer hükümler sevk etmiştir.

TTK m. 1444 ikinci fıkrada değişikliklerin sigorta ettiren veya onun izniyle başkası tarafından veya sigorta ettirenin izni olmaksızın başka bir kişi tarafından yapılabileceği açıkça hüküm altına alınmıştır. Bu doğrultuda sigorta ettirenin dışında, sigortalı ve lehtarın fiili ile gerçekleşen değişiklik hâlleri de beyan yükümlülüğünün kapsamındadır⁵¹³.

Bu hususta sigortacının rizikonun ağırlaştığını riziko gerçekleşmeden öğrenmiş olmasına rağmen fesih bildirim süresi içerisinde rizikonun gerçekleşmesi hâlinde sigorta ettirenin yaptırımla karşılaşp karşılaşmayacağına da değinilmelidir. TTK 1445'inci maddenin yedinci fıkrasında böyle bir durumda ne olacağı düzenlenmiştir. Madde hükmü uyarınca sigortacıya tanınan feshin bildirim süresi veya sigortacının sigorta ettirene feshin hüküm ifade etmesi için verdiği süre içinde, yapılan değişiklikle bağlantılı olarak rizikonun gerçekleşmesi hâlinde, sigorta tazminatı veya bedeli ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oran⁵¹⁴ dikkate alınarak hesaplanır. Buna göre sigortacı sigorta sözleşmesini feshederken sigorta ettirene yapacağı bildirimde feshin hüküm doğurması için belli bir süre belirtebilir⁵¹⁵. Rizikonun sigortacıya tanınan fesih bildirim süresi içinde, sigortacının sigorta ettirene feshin hüküm doğuracağı an için belli bir süre belirtmesi hâlinde feshin hüküm doğuracağı ana kadar geçen süre içinde veya sigortacının sigorta ettirenden prim farkı talep etmiş olması hâlinde sigorta ettirene tanınan 10 günlük süre içerisinde gerçekleşmesi hâlinde rizikonun gerçekleşmesinin meydana gelen ağırlaşmayla bağlantısının olup olmadığına bakılacaktır. Eğer bağlantı varsa sigortacının sigorta ettirene ödeyeceği bedel veya tazminatta, ödenen primin

⁵¹³ Kabukçuoğlu Özer, s. 296.

⁵¹⁴ Ünan'a göre Kanun'da yapılan düzenlemeye göre rizikonun ağırlaştığı hâliyle sigortacının sigorta sözleşmesini hiç yapmayacağı hâllerde sigortacı sorumluluktan kurtulacaktır. Zira sözleşmenin yapılmayacağı durumlarda ödenecek prim sıfırdır dolayısıyla ödenen primin ödenmesi gereken prime oranı da sıfır olacaktır. Ünan, (Görev), s. 69.

⁵¹⁵ Maddenin birinci fıkrasının sigortacıya sözleşmenin feshi için sigorta ettirene bir süre tanınmasının gerektiğine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemişken yedinci fıkrada "feshin hüküm ifade etmesi için verilen süre" ibaresinin kullanılması isabetsizdir. Feshin hüküm doğurması için sigorta ettirene bir süre verilmesi sigorta ettireni koruma düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Eğer sigorta ettirene feshin hüküm doğurması bir süre tanınması isteniyorsa bunun birinci fıkrada açıkça belirtilmesi gerekirdi. Ayli, s. 235.

rizikonun ağırlaştığı hâlde ödenmesi gereken prime olan oranı üzerinden indirim yapılacaktır.

3.1.6.2. İhlalin Riziko Gerçekleştikten Sonra Öğrenilmesi

Sigortacının sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğini rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenmesi hâlinde sigorta ettirenin ihmalle ve kasten rizikoyu ağırlaştırması hâllerine ilişkin ikili bir ayırım yapılmış ve buna ilişkin hükümler TTK 1445'inci maddesinin beşinci fıkrasında⁵¹⁶ düzenlenmiştir. Bu nedenle konu bu iki başlık altında incelenecektir.

a. Rizikonun sigorta ettirenin ihmali ile ağırlaşması

Sigortacının sigorta ettirenin yükümlülüğünü ihlal ettiğini rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrendiği hâllerde, riziko sigorta ettirenin ihmali ile ağırlaştıysa ve söz konusu ihlal tazminat miktarına veya bedele ya da rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek nitelikte ise, ihmalin derecesine göre, tazminattan veya bedelden indirim yapılır.

Sigorta ettirenin rizikonun ağırlaştığını sigortacıya bildirmediğinin rizikonun gerçekleşmesinden sonra anlaşılması hâlinde araştırılacak ilk husus rizikonun ağırlaşmasına sebep olan olayın nasıl gerçekleştiğidir. Eğer bu olay sigortacının ihmalden kaynaklanmışsa bu olayın sigortacının ödeyeceği tazminat veya bedele etki edip etmediğine bakılacak ve olay tazminat veya bedele etki etmemişse tazminat veya bedelden indirim yapılmayacaktır.

Bu konuyu bir örnekle açıklamak gerekirse; sigorta ettiren hırsızlığa karşı sigortalanan işyerini alarm sisteminin koruyacağını düşünerek gece bekçisini işten çıkarmış ve bu durumu sigortacıya bildirmemişse ve işyerinde gece alarm sistemi kesilerek yapılan bir hırsızlık söz konusu olursa sigortacının ödeyeceği tazminattan indirim yapılacaktır.

⁵¹⁶ Kender'e göre riziko ağırlaşmasının Kanun'da; "kusurlu bir şekilde sübjektif riziko ağırlaştırılması (veya buna müsaade)", "kusursuz bir sübjektif riziko ağırlaşmasının kusurlu bir şekilde beyan edilmemesi" ve "objektif bir riziko ağırlaşmasının kusurlu bir şekilde beyan edilmemesi" ayrımları yapılarak düzenlenmesi gerekirdi; Ünan'a göre rizikonun ağırlaşmasının sigortacıya haber verilmemesi yaptırımı bağlanması gereken bir konudur. Kanunî düzenlemede riziko ağırlaşmasına kusursuz olarak sebep olmuş veya riziko ağırlaşması tamamen kendisi dışında meydana gelmiş olan sigorta ettirenin kasıtlı olarak bu durumu sigortacıya haber vermemesi hâlinde açık bir yaptırım öngörülmemektedir. Bu nedenle kanunî düzenleme yetersizdir. Ünan, (Görev), s. 64. Bu konuda daha detaylı bilgi için Bkz. Ünan, (Görev), s. 71-72.

Ancak bu hırsızlık gündüz gerçekleşse idi rizikonun gerçekleşmesiyle gece bekçisinin işten çıkarılması arasında bir illiyet bağı bulunmayacağı için sigortacının ödeyeceği tazminat indirilmeyecektir⁵¹⁷.

b Rizikonun sigorta ettirenin kastı ile ağırlaşması

TTK'nın 1445'inci maddesinin beşinci fıkrası⁵¹⁸ uyarınca sigorta ettirenin kastı hâlinde meydana gelen değişiklik ile gerçekleşen riziko arasında bağlantı varsa sigortacı sözleşmeyi feshedebilir; bu durumda sigorta tazminatı veya bedeli ödenmez. Bağlantı yoksa sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta tazminatını veya bedelini öder. Söz konusu hüküm rizikonun kasten ağırlaştırılmış olması ve gerçekleşen rizikoyla rizikonun ağırlaşmasının bağlantılı olması hâlinde rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigortacıya sözleşmeyi fesih hakkı tanımaktadır.

Feshin sözleşmeyi ileriye dönük ortadan kaldıran bir hukuki işlem olduğu göz önüne alındığında, sigortacının rizikonun gerçekleşmesiyle doğmuş olan tazminat veya bedel ödeme borcundan riziko gerçekleştikten sonra yapacağı bir fesih beyanı ile kurtulması mümkün değildir. Bu nedenle Kanun'da cayma ibaresi yerine fesih ibaresinin kullanılması isabetsizdir⁵¹⁹.

Bu duruma yukarıdaki örnekle açıklık getirmek gerekirse; hırsızlığa karşı sigortalanan bir işyerindeki gece bekçisinin alarm bulunmamasına rağmen sebepsiz yere işten çıkartılması hâlinde, hırsızlığa gece bekçisinin işten çıkartılmış olması sebep olursa sigortacı tazminat borcundan kurtulacaktır. Eğer rizikonun gerçekleşmesine rizikonun ağırlaşması sebep olmadıysa bir başka deyişle hırsızlıkla gece bekçisinin işten atılması arasında bağlantı yoksa sigortacı kendisine ödenen prim ile ödenmesi gereken prim

⁵¹⁷ Ünan, (Görev), s. 65.

⁵¹⁸ Ünan; sigortacının rizikonun gerçekleşmesinden önce sözleşmeyi fesih veya prim farkını isteme hakkına sahip olması için sigorta ettirenin rizikonun ağırlaşmasına kusuru ile sebep olmuş olması şartı aranmazken, rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigortacının sigorta ettirene yaptırım uygulayabilmesinin kusur şartına bağlanmasını TTK 1445. maddenin aksayan yönlerinden biri olarak değerlendirmiştir. Ünan, (Görev), s. 72.

⁵¹⁹ Memiş, s. 102; Ünan'a göre kanun metninde fesih yerine "ödeme borcundan kurtulma" kavramının kullanılması daha isabetli olacaktır. Ünan, (Görev), s. 70.

arasındaki orana göre tazminattan indirim yapma hakkına sahip olacaktır⁵²⁰. Bu örnekte eğer gece bekçisinin işten çıkartılmasında işyerinin haklı bir sebebi varsa sigorta ettirenin rizikoyu kasten ağırlaştırdığından söz edilemeyecektir. Ancak işten çıkartılan gece bekçisinin yerine yeni işçinin işe alınmamış olması somut durumun özelliklerine göre sigorta ettirenin kastından veya ihmalden kaynaklanıp kaynaklanmadığı değerlendirilmelidir.

Sigorta ettirenin sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğünü ihlalinin yaptırımı konusunda düzenlenmiş bir başka özel hüküm ise TTK m. 1499⁵²¹'dur. Hayat sigortaları kısmında düzenlenmiş hükme göre rizikonun artmasından itibaren yenilemeler de dâhil⁵²² olmak üzere beş yıl geçmişse sigortacı, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün ihlal edilmiş olması nedeniyle sözleşmeyi feshedemez sadece prim farkı isteyebilir. Bu durum beyan yükümlülüğünün kasıtlı bir şekilde ihlal edildiği hâlde uygulanmaz. Sigorta ettiren prim farkını ödemeyi kabul etmezse, riziko gerçekleştiğinde sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak, sigorta bedelini öder. Ancak beyan yükümlülüğünün ihlali nedeniyle riziko artışı, teknik esaslara göre tespit edilen sınırlar dışında kalmış ise, sigortacı sözleşmeyi feshedebilir.

3.2. Riziko Gerçekleştiğindeki Beyan Yükümlülüğü

3.2.1. Genel Olarak

Riziko sigorta sözleşmelerinde sigortacının edimini belirleyen, sözleşmenin esaslı unsurlarından biridir. Sigorta sözleşmelerinde sigortacının sigorta ettirene tazminat veya

⁵²⁰ Ünan, (Görev), s. 65-66.

⁵²¹ Kanun maddesi hayat sigortaları için düzenlenmiş özel bir hükümdür. Bu düzenlemenin genel düzenlemeler karşısında bir belirsizliği söz konusudur⁵²¹. Şöyle ki; düzenleme karşısında sigorta ettiren görevini kasten ihlal ettiyse sigortacı sözleşmeyi her zaman feshedebilecek, görevin kasten ihlal edilmediği hâllerde ise sigortacı rizikonun ağırlaşmasından itibaren beş yıllık süre içerisinde sözleşmeyi feshedebilecektir. Beş yıllık süreden sonra sigortacı sigorta ettirenden yalnızca aradaki prim farkını talep edebilir. Prim farkının sigorta ettiren tarafından kabul edilmemesi hâlinde sigortacı, sigorta bedelini ödenen prim ile ödenmesi gereken prim arasındaki orana göre ödeyecektir. Buradaki temel sorun özel düzenlemenin TTK 1445'inci maddedeki hükümleri bertaraf edip etmediğidir. Eğer bertaraf etmiyorsa kusur ve illiyet bağı aranacak ve sigortacının fesih hakkı yalnızca riziko gerçekleşmeden önce mümkün olacaktır. Bu doğrultuda bu özel düzenlemenin genel düzenlemeyle olan ilişkisinin Kanun'da belirtilmemesi bir eksikliktir. Ünan, (Sigorta), s. 185-186.

⁵²² Kanun metninde yer alan "yenilemeler de dâhil olmak üzere beş yıl" ibaresinden hayat sigortasının rizikonun ağırlaşmasından itibaren aralıksız beş yıl sürmüş olduğu hâller anlaşılmalıdır. İhbar yükümlülüğü kasten ihlal edildiyse sigortacı sözleşmeyi her zaman feshedebilecektir. Ünan, (Sigorta), s. 186.

bedel edeme borcu rizikonun gerçekleşmesiyle ortaya çıkar. İşte riziko gerçekleştiğinde sigortacının sigorta ettirene ödeme yapabilmesi için sigortacının rizikonun gerçekleştiğinden haberinin olması gerekir. Sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya beyan etmesi sayesinde sigortacı durumdan haberdar olur.

Sigorta ettirenin rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigortacıya yapacağı beyanın kapsamını, rizikonun gerçekleştiğinin sigortacıya beyan edilmesi oluşturur. Kanun'da sigorta ettiren rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya beyan etmekle mükellef tutulmuştur.

eTTK'da sigorta ettirenin riziko gerçekleştiğindeki beyan yükümlülüğü tüm sigorta türlerinde uygulanacak genel hüküm olarak değil, farklı sigorta türlerinde ayrı ayrı düzenlenmişti. eTTK'da mal sigortalarında rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğü 1292, can sigortalarında 1332, kara ve iç sulardaki taşıma sigortalarında ise 1377'nci maddede düzenlenmiştir. TTK'da ise bu düzenleme şekli terk edilmiş, sigorta ettirenin riziko gerçekleştiğindeki beyan yükümlülüğü tüm sigorta türlerine uygulanacak bir genel hüküm olarak düzenlenmiştir

Kanun metnine göre sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğindeki beyan yükümlülüğü rizikonun gerçekleştiğini öğrendiği andan başlar. Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün başlaması için rizikonun gerçekleştiğini kesin olarak bilmesi gerekli olup, bunu bilebilecek durumda olması rizikoyu beyan yükümlülüğünün başlaması için yeterli kabul edilemez⁵²³. Bu doğrultuda sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğinden haberinin olmaması durumunda mükellefiyeti başlamayacaktır. Bu durum özellikle mal sigortalarında sigortalanan malın sigorta ettirenden uzak bir yerde bulunduğu hâllerde veya başkası hesabına sigortada söz konusu olabilir.

Bu doğrultuda başkası hesabına yapılan sigortada rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğünün kimde olduğu sorusu gündeme gelebilir. Riziko gerçekleştiğinde bundan haberi olmayan sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü başlamayacaktır. Başkası hesabına sigortada ise sigortalının beyan yükümlülüğünün olup olmadığı hususunda

⁵²³ Şenocak, (Sorumluluk), s. 243.

TTK m. 1412/1⁵²⁴ hükmü uygulama alanı bulacaktır⁵²⁵. Madde hükmüne göre sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğinden haberi yoksa sigorta sözleşmesinden haberdar olan ve rizikonun gerçekleştiğini bilen sigortalı veya sigortadan faydalanan kimse beyanla yükümlüdür⁵²⁶.

Sigorta ettiren sigorta menfaatini birden fazla sigortacıya sigortalattıysa riziko gerçekleştiğinde sigortacıların hepsini ayrı ayrı hem durumdan hem de diğer sigorta sözleşmelerinden haberdar etmelidir. Sigortacıları temsilen jeran atanmış olması hâlinde beyanın jerana yapılması yeterlidir⁵²⁷.

3.2.2. Sigorta Ettirenin Riziko Gerçekleştiğinde Beyan Etmekle Yükümlü Olduğu Hususlar

TTK riziko gerçekleştiğinde sigortacının bedel veya tazminat ödeme borcunun karşısında sigorta ettirene de bazı mükellefiyetler getirmiştir. Bu yükümlülükler TTK m. 1446-1448. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kanunî düzenlemeye göre bu mükellefiyetlerin ilki rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğüdür. Bunun yanında sigorta ettiren riziko gerçekleştiğinde; zararın önlenmesi, azaltılması⁵²⁸, artmasına engel olunması⁵²⁹ veya sigortacının üçüncü kişilere olan rücu haklarının korunabilmesi için imkânlar ölçüsünde önlemler almakla, sigortacının rizikonun ve tazminatın kapsamını belirleyebilmesi için gerekli incelemeleri yapmasına izin vermekle ve bu hususta sigortacıya gerekli bilgi ve belgeleri vermekle⁵³⁰ yükümlüdür.

⁵²⁴ “Kanunda sigorta ettirenin bilgisine ve davranışına hukuki sonuç bağlanan durumlarda, sigortadan haberi olması şartı ile sigortalının, temsilci söz konusu ise temsilcinin, can sigortalarında da lehtarın bilgisi ve davranışı da dikkate alınır”.

⁵²⁵ Ayli, (Riskler), s. 281.

⁵²⁶ Kubilay, s. 76.

⁵²⁷ Bozer, (Sigorta), s. 236.

⁵²⁸ Mesleki sorumluluk sigortası genel şartlarında sigorta ettirenin zararın önlenmesi, azaltılması ve artmasının önlenmesi için gerekli her türlü önlemi almak ve bu amaçla sigortacı tarafından verilecek mesleki faaliyet dışındaki sigortacılıkla ilgili makul talimatlara uymak konusunda “sigorta sözleşmesi yokmuş gibi” davranması gerektiğine değinilmiştir. Kanaatimizce sigorta ettirenin tüm sigorta türlerinde bu husustaki yükümlülüklerini yerine getirirken “sigorta sözleşmesi yokmuş gibi” davranması yükümlülüklerini gerekli şekilde yerine getirdiğinin bir ölçüsü olarak belirlenebilir.

⁵²⁹ Rizikonun gerçekleşmesinden sonra zararın artması teknik anlamda “riziko ağırlaşması” olarak nitelendirilemez. Omağ, s. 55. Aksi yönde görüş için Bkz. İmre, s. 289.

⁵³⁰ Ünan’a göre TTK m. 1447’de düzenlenen “sigorta ettirenin riziko gerçekleştiğinde bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme yükümlülüğü” esasen rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğüne dâhildir. Ünan, (Görev), s. 75; Ünan, (Sigorta), s. 143.

Sigorta ettirenin sigortacıya rizikonun gerçekleştiğini beyan etme yükümlülüğünün başladığı an “rizikonun gerçekleştiği”ni öğrendiği andır. Bu nedenle öncelikle “rizikonun gerçekleştiği an”dan neyin anlaşılması gerektiğinin üzerinde durulması gerekir.

Sigorta hukukunda “rizikonun gerçekleşmesi” tabirinden anlaşılması gereken tazmin borcu doğurabilecek olayın gerçekleşmesidir⁵³¹. Bu nedenle rizikonun gerçekleştiği an farklı sigorta türlerine göre farklılık arz edebilecektir. Bu nedenle farklı sigorta türlerinde rizikonun gerçekleşmesinden neyin anlaşılması gerektiği ayrı ayrı incelenmelidir.

TTK’da sigorta türleri sigortalanan menfaatin türüne göre zarar sigortaları ve can sigortaları olarak iki gruba ayrılmıştır. Kanun’da mal sigortaları ile sorumluluk sigortaları zarar sigortaları başlığı altında; hayat sigortaları, hastalık sigortaları ve ferdi kaza sigortaları ise can sigortaları başlığı altında düzenlenmiştir. Bu nedenle rizikonun gerçekleşmesine ilişkin hususlar bu iki ana başlık altında incelenecektir.

3.2.2.1. Zarar sigortalarında rizikonun gerçekleşmesi

Sigorta sözleşmelerinde rizikonun gerçekleşmesi hâlinde zararın tazmin edileceği öngörülen sigortalar “zarar sigortaları” olarak adlandırılır⁵³². TTK’da zarar sigortaları 1453-1487 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kanun’da düzenlenen mal sigortaları ve sorumluluk sigortaları zarar sigortaları türleridir.

Zarar sigortalarında sigortacının tazminat ödeme borcunun doğması için rizikonun gerçekleşmesinin yanında riziko nedeniyle sigortalanan menfaatin de zarar görmüş olması gerekir⁵³³. Dolayısıyla rizikonun gerçekleşmesine rağmen sigortalanan menfaatin zarar görmediği durumlarda sigortacının tazminat ödeme borcu ortaya çıkmayacaktır. Zarar sigortalarında rizikonun gerçekleşmesi konusu kanunî düzenlemeye paralel olarak mal sigortalarında rizikonun gerçekleşmesi ve sorumluluk sigortalarında rizikonun gerçekleşmesi olarak iki ayrı başlık altında incelenecektir.

⁵³¹ Fidan, s. 34.

⁵³² Kubilay, s. 17; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 9; Kayıhan/Bağcı, s. 49; Arseven, s. 40; Kubilay, s. 11.

⁵³³ Kayıhan/Bağcı, s. 49.

a. Mal sigortalarında rizikonun gerçekleşmesi

Mal sigortalarında malın sahibinin mal üzerindeki menfaati sigortalanır. Mal sigortaları kişilerin taşınır veya taşınmaz mallarını tehdit eden rizikolara karşı yapılır⁵³⁴.

Mal sigortalarında rizikonun gerçekleştiği anın tespitinde ihtilaf bulunmamaktadır. Rizikonun gerçekleştiği an zarar sigortalarında zararın doğduğu veya doğmaya başladığı andır⁵³⁵. Bu nedenle mal sigortalarında sigortalanan mal üzerindeki menfaatte zararın doğduğu veya doğmaya başladığı an “rizikonun gerçekleştiği” an olarak kabul edilecek ve öğrenmesi hâlinde sigorta ettirenin veya sigortalının rizikonun gerçekleştiğini beyan etme yükümlülüğü başlayacaktır.

b. Sorumluluk sigortalarında rizikonun gerçekleşmesi

Sorumluluk sigortası genel olarak sigorta ettirenin üçüncü kişilere vereceği zararlar karşısında sigorta ettirenin malvarlığındaki azalmanın önüne geçmeyi amaçlayan sigorta türüdür⁵³⁶. Sigorta sözleşmelerinin bu türünde sigorta ettirenin malvarlığındaki eksilmeyi gidermek sigortacı tarafından edim olarak üstlenilmektedir⁵³⁷. Malvarlığındaki eksilmenin önlenmesinin yanında üçüncü kişilerin yararları da korunduğu için sorumluluk sigortaları sigorta ettiren ile ondan zarar gören üçüncü kişilerin menfaatlerini dengeleyen suigeneris bir sigorta türü olarak kabul edilmektedir⁵³⁸.

Sorumluluk sigortalarında, zararı doğuracak eylemler sözleşmenin yapılması esnasında öngörülemeyeceği için genel şartlarda istisna edilen riziko ve hasarlar sayılarak bunlardan kaynaklanan zararların sigorta güvencesi dışında bırakıldığı belirtilmektedir⁵³⁹.

⁵³⁴ Çeker, (Sigorta), s. 183; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 9.

⁵³⁵ Kender, s. 281.

⁵³⁶ Ulaş, (Sorumluluk), s. 569; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 132-133; Can, (Sigorta), s. 140.

⁵³⁷ Ünân, Samim: Türk Sigorta Hukuku Bakımından Sorumluluk Sigortalarının Değerlendirilmesi- Sorumluluk Sigortaları. Semineri İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayını. İstanbul 2006 s. 31.

⁵³⁸ Ulaş, (Sorumluluk), s. 570; Ayhan/Çağlar/Özdamar, s. 132; Kender, Rayegan: İşveren Sorumluluk Sigortasında Akit Öncesi İhbar Görevi, Kocaeli 2001, s. 432-433; Çeker, s. 138.

⁵³⁹ Ulaş, (Sorumluluk), s. 574.

Sorumluluk sigortalarında rizikonun ne zaman gerçekleştiği tartışmalı bir konudur. Rizikonun ne zaman gerçekleştiği sözleşmede belirlenecek rizikonun tanımıyla ilgili bir sorundur. Bu nedenle Kanun’da sorumluluk sigortaları düzenlenirken rizikonun gerçekleştiği ana ilişkin emredici bir düzenleme yapılmamalıdır⁵⁴⁰.

Bu doğrultuda bazı sorumluluk sigortalarında riziko sorumluluğa yol açan hukuka aykırı davranışın meydana geldiği anda gerçekleşirken, bazı sorumluluk sigortalarında ise bu davranıştan kaynaklanan zararın meydana geldiği anda gerçekleşmiş sayılabilir. Bunun yanında bazı sorumluluk sigortalarında riziko, sorumluluğa yol açan eylem veya bu eylemden doğan zarar sigorta süresi içinde meydana gelmiş bulunmak kaydıyla, zarar görenin tazminat talebini yine sigorta süresi içinde veya sözleşmede kararlaştırılan ek süre (uzatılmış bildirim süresi) içinde sigortalıya veya sigorta ettirene yöneltilmiş bulunması koşuluna bağlanabilecektir⁵⁴¹.

eTTK’da sorumluluk sigortaları ayrı bir bölüm olarak düzenlenmemişken, TTK’nın 1473-1486. maddeleri arasında sorumluluk sigortalarına ilişkin hükümler özel olarak düzenlenmiştir. eTTK’nın 1292. maddesinde beyan süresinin başlangıcına ilişkin farklı sorumluluk sigortaları türlerine göre ayrı ayrı ayrıntılı bir düzenleme mevcuttu. Buna göre eTTK döneminde beyan süresi; sigortalıya karşı üçüncü şahsın dava açması hâlinde sigortalının tebligat üzerine davayı öğrendiği, sigortalının üçüncü kişiye vereceği tazminatın sigortacı tarafından ödenmesine ait mesuliyet sigortalarında ise hakkındaki mahkeme kararının kesinleştiğini sigortalının öğrendiği veya dava olmaksızın yahut dava neticesi beklenmeksizin üçüncü şahsa sigortalının para ödemiş olması hâlinde parayı ödemiş olduğu tarihten başlıyordu. Maddede sigortacıya karşı mağdurun doğrudan talep ve dava hakkı olduğu sorumluluk sigortalarında rizikonun gerçekleştiği ana ilişkin bir düzenleme yoktu. Ancak bu tür sigortalarda Kanun’daki düzenlemeye paralel olarak mağdurun rizikonun gerçekleştiğini öğrendiği tarih bildirim yükümlülüğünün doğduğu tarih olarak kabul edilmelidir⁵⁴². Uygulamada sorumluluk

⁵⁴⁰ Ünan, (Sorumluluk), s. 35. Kender’e göre sorumluluk sigortalarında sigorta ettirenin tazminat talebiyle karşılaştığı an rizikonun gerçekleştiği kabul edilmelidir. Kender, (İşveren), s. 433.

⁵⁴¹ Ünan, (Sorumluluk), s. 3.

⁵⁴² Fidan, s. 39.

sigortası sözleşmesi yapılırken bu ikili ayırım yapılmaksızın sigortacı hem davada savunma hem de tazminat ödeme sorumluluğunu üzerine almaktaydı⁵⁴³.

eTTK döneminde sorumluluk sigortalarında rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğünün başlaması için sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini kesin olarak bilmesinin gerekip gerekmediği tartışma konusuydu. Zira 1292. madde metninin ikinci cümlesinde rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğünün sigortalının tebligat üzerine davayı öğrendiği an veya sigortalının hakkında kesinleşen tazminat hükmünü öğrendiği an veya sigortalının tazminatı ödediği an başlayacağı öngörülmüştü. Madde metninde beyan yükümlülüğünün doğumu açısından sigorta ettirenin kendisinin değil sigortalının Kanun'daki hususları öğrendiği an esas alınmıştı. Bu düzenleme sigorta ettirene “sigortalıdan malumat alma yükümlülüğü” yüklemektedir. Bu nedenle Kanun'daki durumların gerçekleşmesi üzerine sigortalının durumdan haberdar olmasına rağmen sigorta ettirenin haberinin olmaması hâlinde, sigorta ettirenin durumdan haberdar olmadığını öne sürerek beyan yükümlülüğünün doğmadığını ileri sürmesi mümkün değildir⁵⁴⁴. Kanun koyucu TTK'da sorumluluk sigortalarına ilişkin beyan yükümlülüğünün düzenlendiği 1475'inci maddede de sigorta ettirenin değil sigortalının beyan yükümlülüğünü düzenlemiştir. Bu nedenle aynı açıklamaların TTK için de geçerli olduğu söylenebilir.

TTK m. 1475 hükmünde sorumluluk sigortasında beyan yükümlülüğüne ilişkin özel bir süre öngörülmüştür. Buna göre sorumluluk sigortasında sigortalı sorumluluğunu gerektirecek olayları 10 gün içinde sigortacıya bildirmelidir. Sigortalı, kendisine yöneltilmiş bir istem olması hâlinde ise bunu aksi kararlaştırılmamışsa derhâl sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Kanun'da belirtilmese de 10 günlük sürenin başlangıcı genel hükümlerdeki gibi rizikonun öğrenilme anıdır⁵⁴⁵.

Sorumluluk sigortalarında zararın doğduğu an sigortacının edimini tayin eden TTK m. 1473'ün birinci fıkrasından⁵⁴⁶ anlaşılmaktadır⁵⁴⁷. Bu doğrultuda, zarar daha sonra doğsa

⁵⁴³ Arseven, s. 195-196.

⁵⁴⁴ Şenocak, (Sorumluluk), s. 243.

⁵⁴⁵ Taşdelen, s. 395.

⁵⁴⁶ “Sigortacı sorumluluk sigortası ile sözleşmede aksine hüküm yoksa, sigortalının sözleşmede öngörülen ve zarar daha sonra doğsa bile, sigorta süresi içinde gerçekleşen bir olaydan kaynaklanan sorumluluğu nedeniyle zarar görene, sigorta sözleşmesinde öngörülen miktara kadar tazminat öder”.

bile sözleşmede öngörülen ve sigorta ettirenin sorumluluğunu gerektiren olayın gerçekleşme anı rizikonun gerçekleştiği andır. Ayrıca üçüncü şahsın sigortalıya tazminat talebinde bulunması da rizikonun gerçekleşmesidir⁵⁴⁸.

Mesleki sorumluluk sigortası genel şartlarında mesleki sorumluluk sigortasında rizikonun gerçekleşmesine ilişkin eTTK'daki düzenlemeye benzer bir düzenleme yapılmıştır. Söz konusu düzenlemeye göre; sözleşmenin sözleşme süresi içinde meydana gelen olay sonucu doğan ve sorumluluk hükümleri uyarınca tazmini sözleşme süresi içinde ya da sonrasında talep edilen zararlara karşı yapılması hâlinde; sigortalının sözleşme süresi içinde yürüttüğü mesleki faaliyeti dolayısıyla gerek sözleşme dönemi gerekse sözleşmenin bitiminden itibaren iki yıl içinde başkalarının zarara uğraması sonucunda riziko gerçekleşmiş sayılır. Sözleşmenin sözleşme yapılmadan önce veya sözleşme yürürlükteyken meydana gelen bir olay nedeniyle, sadece sözleşme süresi içinde sigortalıya karşı ileri sürülebilecek taleplere karşı yapılmış olması hâlinde, bir yıldan az olmamak kaydıyla sözleşme yapılmasından önce veya sözleşme yürürlükteyken meydana gelen olaya bağlı olarak; sigortacının bilgisi ve yazılı muvafakati dâhilinde olmak koşuluyla sigortalı tarafından ödeme yapılması veya sigortacının, sigortalıya ayrıca hukuki yardımda bulunmayı da üstlendiği mesleki sorumluluk sigortalarında, tebligat ile davanın veya hukuki takibin öğrenilmesiyle veya zararın gerçekleştiğinin ve bu zararın sigortalının sorumluluğundan kaynaklandığının mahkeme tarafından karar altına alınması hâllerinde riziko gerçekleşmiş olur.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda bir spor salonunun inşaatında, inşaatı yaptıran firmanın inşaattaki eksiklerden dolayı tazminat haklarını saklı tutarak eksikliklerin giderilmesi için mimara başvurduğu bir durumda, firmanın kendisine tazminat haklarını saklı tutarak başvurusuyla mesleki sorumluluk sigortası yapmış olan mimarın rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya beyan yükümlülüğünün doğacağı söylenebilir. Mimar bu durumu sigortacıya beyan etmekle sözleşmeden doğan yükümlülüklerinden

⁵⁴⁷ **Kender**, s. 281; **Taşdelen**, s. 394.

⁵⁴⁸ **Taşdelen**, s. 395 *Keser* sorumluluk sigortalarında rizikonun gerçekleştiği anı “tazminat talebi karşısında kalma olgusunun gerçekleştiği an” olarak belirtmektedir. **Keser**, Seçil: Mesleki Sorumluluk Sigortası Sözleşmesi, İstanbul 2015, s.42.

kurtulmayacaktır ancak sigorta ettirenin beyanıyla sigortacının zararın gerçekleşmesini önlemek için gerekli tedbirleri alma imkânı doğacaktır⁵⁴⁹.

3.2.2.2. Can sigortalarında rizikonun gerçekleşmesi

Can sigortaları insan hayatı ile ilgili olayların sigorta edildiği sigorta sözleşmeleridir. Can sigortaları, ferdi kaza sigortası, hastalık ve sağlık sigortası, emeklilik sigortası, grup sigortası ve hayat sigortasından oluşur⁵⁵⁰.

Ferdi kaza sigortalarında sigortalının uğrayacağı kaza⁵⁵¹ sonucu ölüm, geçici veya sürekli engellilik ya da işgöremezlik hâlleri teminat altına alınır. Bu nedenle meblağ sigortası şeklinde yapılan ferdi kaza sigortasında kazanın gerçekleşmesiyle riziko gerçekleşmiş olur ve beyan yükümlülüğü doğar⁵⁵². Ancak kanunen ferdi kaza sigortasının zarar sigortası olarak yapılması da mümkündür. Bu hâlde kazanın gerçekleşmesinden sonra zararın doğmasıyla riziko gerçekmiş sayılacaktır.

Hastalık sigortasında sigortacı, hastalık sigortası ile sözleşmede öngörülen hastalıklardan birinin veya birkaçının sözleşme süresi içinde gerçekleşmesi veya ortaya çıkması hâli için sigorta teminatı sağlar. Sözleşmede birden çok hastalık sigorta teminatına bağlanmışsa hastalıklardan birinin gerçekleşmesi veya ortaya çıkması hâlinde sözleşmede belirlenen bedel ödenir ve sözleşme sona erer. Hastalık sigortası

⁵⁴⁹ Şenocak, (Sorumluluk), s. 249.

⁵⁵⁰ Çeker, (Sigorta), s. 317.

⁵⁵¹ Kanun'da "kaza" teriminin tanımı verilmemiştir. Sigorta Genel Şartları'nda "kaza" teriminin tanımı mevcuttur. Buna göre: "kaza tabirinden maksat ani ve harici bir hadisenin tesiri ile sigortalının iradesi dışında ölmesi veya cismani bir arızaya maruz kalmasıdır. Birdenbire ve beklenilmeyen bir şekilde intişar eden gazların teneffüsünden, yanıklardan ve ani bir hareket neticesinde adale ve sinirlerin incinmesi, burkulması ve kopmasından, yılan veya haşerat sokması neticesinde husule gelen zehirlenmeler, ısırılma neticesinde meydana gelen kuduzdan mütevellit vefat hali veya cismani arızalar kazadır. Her nevi hastalıklarla bunların neticelerinin ve marazi bir halin, sigortanın şumulüne giren bir kaza neticesinde vukua gelmediği takdirde, suhnetin, donma, güneş çarpması ve konjestion gibi tesirlerinin, herhangi akıl ve ruh hali ile olursa olsun, intiharın veya intihara teşebbüsün, aşık sarhoşluğun, sigortanın şumulüne giren bir kazanın icap ettirmediği ahvalde uyuşturucu madde kullanmanın, ilaç ve zararlı madde almanın, sigortanın şumulüne giren bir kazanın icabettirmediği cerrahi; müdahalenin (ameliyatın) ve her türlü şua tatbikinin, tevhit ettiği vefat hali veya cismani arızalar kaza sayılmaz".

⁵⁵² "... davalı sigorta şirketi kazaya neden olan aracın Otobüs Zorunlu Koltuk Kaza Sigortasıdır. Otobüs Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası Genel Şartları'nın 6/B-C maddelerinde, daimi sakatlık sigorta bedelinin ve tedavi masraflarının ne şekilde belirlenip ödeneceği düzenlenmiştir, mahkemece, bu kapsamda rapor aldırılıp davacının maluliyetinin anılan genel şartların 6/B maddesinde düzenlenen hallerden hangisi kapsamında olduğunun belirlenmesi ve sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, Adli Tıp Kurumundan alınan ve % 6 oranda meslekte kazanma gücünü kaybettiğine ilişkin rapora göre hüküm tesisi isabetli olmamış ve kararın bu nedenle de bozulması gerekmiştir". 11. H.D. 23/03/2010 tarih ve 2009/9840 E. 2010/3200 K. <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, E.T.: 25/07/2018.

sözleşmeleri meblağ sigortası türüdür. Bu nedenle sözleşmede öngörülen hastalığın gerçekleşmesiyle riziko gerçekleşmiş olur. Rizikonun gerçekleşmiş sayılması için hastalığın ortaya çıkmasının bir zarar doğurmuş olması gerekmez. Bu nedenle hastalığın ortaya çıktığının öğrenilmesiyle beyan yükümlülüğü doğar.

Sağlık sigortalarının zarar veya meblağ sigortası olarak düzenlenmesi mümkündür, hastalık sigortası ile sağlık sigortasının farkı budur⁵⁵³. Sigorta sözleşmesinde hastalığın ortaya çıkmasıyla poliçede kararlaştırılan bedelin sigortacı tarafından ödeneceği kararlaştırıldıysa; meblağ sigortası, tedavi giderleri, hastane giderleri, işgöremezlik ve bakım giderlerinin sigortacı tarafından karşılanacağı kararlaştırıldıysa zarar sigortası söz konudur. Bu nedenle meblağ sigortası şeklinde yapılmış olan sağlık sigortası sözleşmelerinde hastalığın ortaya çıkmasıyla riziko gerçekleşmiş olur. Zarar sigortası şeklinde yapılması hâlinde ise hastalık nedeniyle bir zararın ortaya çıkmasıyla riziko gerçekleşmiş sayılmalıdır.

Hayat sigortaları genellikle riziko gerçekleştiğinde sigortacının sözleşmede öngörülen bir bedeli sigorta ettirene veya lehtara ödemesi esasına dayanan meblağ sigortaları şeklinde yapılır⁵⁵⁴.

Hayat sigortalarında riziko ölüm veya belli bir tarihte hayatta olmak olarak belirlenir⁵⁵⁵. Bu nedenle hayat sigortalarında ölümün gerçekleşmesi veya hayatı sigortalanan kişinin sözleşmede kararlaştırılan tarihte hayatta kalması hâlinde, sözleşmeden ve rizikonun gerçekleştiğinden haberi olan lehtar veya sigorta ettirenin beyan yükümlülüğü doğacaktır.

3.2.3. Riziko Gerçekleştiğindeki Beyan Yükümlülüğünün Düzenlenmesinin Gerekçesi

Sigorta ettirenin rizikonun gerçekleşmesinden sonraki beyan yükümlülüğü mahiyeti itibariyle diğer beyan yükümlülüklerinden ayrılır⁵⁵⁶. Diğer iki beyan yükümlülüğünde amaç riziko ile prim arasında dengenin sağlanması iken⁵⁵⁷, rizikonun gerçekleştiğini

⁵⁵³ Çeker, (Sigorta), s. 351.

⁵⁵⁴ Kender, (Sigorta), s. 214; Şeker Ögüz, s. 21.

⁵⁵⁵ Kender, s. 281.

⁵⁵⁶ Taşdelen, s. 392; Eroğlu, s. 86.

⁵⁵⁷ Kender, s. 280.

beyan yükümlülüğünün amacı riziko gerçekleştiğinde sigortacının zararın tespiti için gerekli önlemleri almasına imkân vermektir⁵⁵⁸. Ayrıca beyan edilecek hususlar sigortacıya, sigorta ettirene karşı ileri sürebileceği defilerle ilgili delil toplama imkânı verir⁵⁵⁹. Sigortacı rizikonun gerçekleştiğini öğrenmekle zararın azaltılmasını sağlayacak veya artmasını önleyecek tedbirler konusunda önlem alması için sigorta ettirene talimat verme imkânına sahip olur⁵⁶⁰. Sorumluluk sigortalarında sigorta ettiren rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya beyan ederek zararın karşılanması sorumluluğunu sigortacıya yüklemektedir⁵⁶¹.

Sigorta ettirenin riziko gerçekleştikten sonraki beyan yükümlülüğünün kapsamı yalnızca zararın gerçekleştiğinin bildirilmesinden ibaret değildir. Beyan yükümlülüğünün kapsamı mükellefiyetin amacı dikkate alınarak belirlenmelidir. Beyan yükümlülüğünün amacı sigortacıya; inceleme, araştırma, delil toplama ve gerektiğinde koruma önlemleri alma imkânı sağlamaktır⁵⁶². Bu doğrultuda sigorta ettirenin zarar gerçekleştiğinde sigortacıya; rizikonun nerede, ne zaman, nasıl gerçekleştiğini ve sonuçlarının ne olduğunu genel itibarıyla bildirmesi gerekir⁵⁶³. Gerçekleşen olayın ağırlığı ve şekli hakkında bilgi içermeyen beyanlar sigortacıya inceleme ve araştırma imkânı vermez⁵⁶⁴. Sigorta ettirenin yapacağı beyanda riziko tamamen ve eksiksiz şekilde bildirilmelidir⁵⁶⁵. Ancak sigorta ettiren, rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya beyan ederken sözleşmede belirlenen belgeleri düzenleyerek sigortacıya teslim etmek zorunda değildir. Bir başka deyişle sözleşme ile sigorta ettirene riziko gerçekleştiğinde bazı evrakları düzenlemek ve tedarik ederek sigortacıya teslim etmek yükümlülüğü yüklense bile, bu yükümlülük “rizikonun gerçekleştiğini beyan” yükümlülüğü kapsamında değerlendirilemez. Dolayısıyla sigorta ettirenin bu belgeleri sigortacıya teslim etmemesi nedeniyle beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğinden söz edilemez⁵⁶⁶.

⁵⁵⁸ **Bozer**, (Sigorta), s. 234; **Kender**, s. 280; **Eroğlu**, s. 86.

⁵⁵⁹ **Taşdelen**, s. 392.

⁵⁶⁰ **Kender**, s. 278; **Ayli**, (Riskler), s. 280.

⁵⁶¹ **Şenocak**, (Sorumluluk), s. 249.

⁵⁶² **Ünan**, (Görev), s. 75.

⁵⁶³ **Ünan**, (Sigorta), s. 143.

⁵⁶⁴ **Şenocak**, (Sorumluluk), s. 245.

⁵⁶⁵ **Şenocak**, (Himaye), s. 61.

⁵⁶⁶ **Koyuncu**, İbrahim Serdar, Karar İncelemesi: Kasko Sigortalarında Zararın İspatı ve Sigorta Ettirenin Genel Şartlarla Düzenlenen Görevleri, İstanbul 2007, s. 834.

3.2.4. Riziko Gerçekleştindeki Beyan Yükümlülüğünün Yerine Getirilmesi Gereken Süre

eTTK’da denizcilik rizikolarında sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini öğrendikten sonra “gecikmeksizin” sigortacıya beyan etmesi öngörülüyordu. Diğer sigorta türlerinde ise sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini öğrendiği tarihte işlemeye başlayan beş günlük bir süre öngörülüyordu⁵⁶⁷. Bu süre üçüncü şahsın sigortalıya karşı dava açması hâlinde, sigortacıyı sigortalının savunmasına yardım etmeye mecbur tutan sorumluluk sigortalarında sigortalının tebligat üzerine davayı öğrendiği; sigortalının üçüncü kişiye vereceği tazminatın sigortacı tarafından ödenmesine ait sorumluluk sigortalarında ise hakkındaki mahkeme kararının kesinleştiğini sigortalının öğrendiği veya dava olmaksızın yahut dava neticesi beklenmeksizin üçüncü şahsa sigortalının para ödemiş olması hâlinde parayı ödemiş olduğu tarihten başlıyordu.

TTK’da beyanın yapılması gereken bir süre belirtilmemiş, beyanın “gecikmeksizin” yapılacağından söz edilmiştir. Kanun gerekçesinde beş günlük sürenin kaldırılmasına ilişkin olarak beş günlük sürenin farklı sigorta türlerine göre uzun ya da kısa addedilebilecekken, “gecikmeksizin” ifadesinin objektif ve subjektif duruma göre hâkime takdir yetkisi tanıyan olayın özelliğine göre esnek bir düzenleme olduğundan bahsedilmiştir.

“Gecikmeksizin” kelimesinden “mümkün olan en kısa zaman”ın anlaşılması gerekir⁵⁶⁸. Süre sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini öğrenmesinden itibaren başlar.

Rizikonun gerçekleşmesinden sonra beyanla mükellef olan kişi mücbir sebeplerden dolayı beyan mükellefiyetini yerine getiremezse, beyan süresi mücbir sebebin ortadan kalktığı tarihten itibaren işlemeye başlar. Beyanın mücbir sebep nedeniyle geciktiğinin ispatı beyanla mükellef olan kişiye aittir⁵⁶⁹.

Sigorta ettirenin veya sigortalının yükümlülüğünü mücbir sebep dışında kendisine kusur atfedilemeyecek nedenlerle yerine getirememesi hâllerinde de bu sebeplerden doğan

⁵⁶⁷ Can sigortalarında sigorta ettirene beş günlük süre tanınması can sigortalarının mahiyetine uygun düşmez. **Bozer**, Ali: “Türk Hukukuna Göre Şahıs Sigortalarını Yöneten Kanunî İlkeler”, SHD 1982, C. 1, S. 3-15, s. 10.

⁵⁶⁸ **Kender**, s. 281.

⁵⁶⁹ **Kender**, s. 280-281.

gecikme sigortacının ödeyeceği tazminata etki etmez. Bu hâle iletişim olanaklarının sınırlı veya imkânsız olması ya da sözleşmeyle beyan süresi için sigortalı lehine bir süre öngörülmesi hâlinde; bu sürenin son gününün resmî tatile denk gelmesi⁵⁷⁰, anne ve babasını araba kazasında kaybeden küçüğün kendisine vasi tayin edilinceye kadar beyanda bulunamaması⁵⁷¹ gibi durumlar örnek verilebilir.

Sigortacı sigorta ettirenle yapacağı bir sözleşmeyle süre konusunda sigorta ettiren, sigortalı veya lehtar aleyhine bir düzenleme getiremez. Ancak sözleşmeyle rizikonun gerçekleştiğini beyan için beş günlük bir süre tanınması lehe bir değişiklik olacağı için geçerlidir⁵⁷².

3.2.5. Riziko Gerçekleştiğindeki Beyan Yükümlülüğünün İhlali

Sigorta ettiren rizikonun gerçekleştiğini öğrendiği anda durumu gecikmeksizin sigortacıya bildirmezse yükümlülüğünü ihlal etmiş sayılacaktır. Ancak sigortacı rizikonun gerçekleştiğini zaten biliyorsa, bu hâlde sigorta ettirenin yükümlülüğünü ihlal ettiğinden söz edilemez⁵⁷³.

Rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğünün ihlali hâlinde uygulanacak yaptırım TTK m. 1446/2 hükmüyle düzenlenmiştir. Buna göre rizikonun gerçekleştiğine ilişkin bildirimin yapılmaması veya geç yapılması ödenecek tazminatta veya bedelde artışa neden olmuşsa, kusurun ağırlığına göre⁵⁷⁴, tazminattan veya bedelden indirim yapılır.

⁵⁷⁰ **Can**, s. 53.

⁵⁷¹ **Bozer**, (Sigorta), s. 235.

⁵⁷² **Ayli**, (Riskler), s. 281.

⁵⁷³ **Ayli**, (Riskler), s. 282. Bu konuda 4. T.D. tarafından 04.19.1960 tarihinde verilmiş 1281/2498 sayılı karar şöyledir ki: “rizikonun gerçekleştiğini haber alan sigorta ettiren bunu 5 gün içerisinde kasten sigortacıya bildirmezse, sigorta haklarını kaybeder. Ancak bu ihbar yapılmamış olsa bile, sigorta şirketi durumdan zamanında haberdar olmuş ve gerekli tespitleri zamanında yaptırmış ise, sigorta ettirenin hakları kaybolmaz.”, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, E.T.: 19/07/2018; **Ayhan/Çağlar/Özdamar**, s. 188; **Algantürk Light**, s. 6.

⁵⁷⁴ Öğretide bazı yazarlar tarafından kanun metninde “kasıt” hâlinin düzenlenmediğine yönelik eleştiri yapılmaktadır. **Taşdelen**, s. 393; **Metezade**, Zihni: “Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Altıncı Kitap Birinci Kısım ile İlgili Görüşler (Genel Hükümler)”, SHD 2005, C. 1, S. 1, s. 90. Bu eleştirilere katılmak mümkün değildir Zira kast zaten kusurun ağır bir türüdür ve kusur kapsamında değerlendirilmelidir. **Ayli**, (Riskler), s. 28. Bunun yanı sıra madde gerekçesinde maddede kusurun kastı da kapsayacak şekilde geniş anlamda kullanıldığı ve böyle bir durumda tazminat sorumluluğunun tamamen ortadan kalkabileceğine değinilmiştir.

Sigortacı rizikonun gerçekleştiğini daha önce⁵⁷⁵ fiilen öğrenmişse ikinci fıkra hükmünden yararlanamaz.

Kanaatimizce kanun metninde zikredilen “daha önce öğrenilme”den kasıt rizikonun gerçekleştiğine ilişkin bildirimin yapılmamasının veya daha geç yapılmasının ödenecek tazminatta veya bedelde artışa neden olmasından öncesidir. Buna göre rizikonun geç bildirilmesinin ödenecek tazminatta bir artışa neden olmasına rağmen sigortacı rizikonun gerçekleştiğini fiilen tazminat artmadan önce öğrendiyse, sigortacının ödeyeceği tazminattan indirim yapılmayacaktır.

Bu hüküm doğrultusunda ölüme karşı hayat sigortası yaptırmış, ülke çapında herkes tarafından tanınan medyatik bir kimsenin veya bir bakanın ölümü hâlinde sigortacının rizikonun gerçekleştiğini fiilen öğrendiğinin varsayıp varsayılmayacağı tartışılmalıdır. Bu duruma verilecek cevap rizikonun gerçekleştiğinin öğrenilebilir olması hâlinin bu madde kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği ile ilgilidir. Kanaatimizce rizikonun gerçekleştiğinin sigortacı tarafından öğrenilebilir olması hâlinde bu madde hükmünün uygulanacağının söylenmesi, sigortacıya rizikonun gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırma veya bu konuda inceleme yapma yükümlülüğü yükleyecektir. Bu durum ise rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğünün amacıyla bağdaşmamaktadır. Kanun’daki düzenlemeye bakıldığında da sigortacı tarafından durumun öğrenilebilir olması değil öğrenilmiş olması şartının arandığı görülecektir. Ayrıca sigortacı ölüm olayını öğrenmiş olsa bile binlerce kişiyle sigorta sözleşmesi yapmış sigortacının ölen kişiyle aralarında bir sigorta sözleşmesi olup olmadığını bilmesi her zaman mümkün olmaz⁵⁷⁶. Aksi hâlde sigortacının duyduğu her ölüm olayında yapmış olduğu sözleşmeleri gözden geçirmesi gerekirdi.

⁵⁷⁵ Madde metninde yer alan “daha önce” ve “fiilen öğrenme” ifadelerinin hukuki bir değeri yoktur. Burada düzenlenen husus sigortacının rizikonun gerçekleştiğini bilmesidir. **Kender**, s. 284. *Ünan* sigortacının rizikonun gerçekleştiğini sigorta ettirenin gecikmeli olarak beyanından kısa bir süre önce öğrenmesi hâlinde geç öğrenmesinin az da olsa zarara sebebiyet verebileceğini, bu düzenlemenin böyle bir durumda sigortacının hakkını aramasının önüne geçeceğini ileri sürerek bu düzenlemeyi eleştirmektedir. **Ünan**, (Sigorta), s. 143.

⁵⁷⁶ Fransız Temyiz Mahkemesi’nin bu konuda verdiği bir karar da aynı doğrultudadır. “*Ferdi kaza sigortası yapmış olan bir şahıs, kendi sigorta şirketinde sigortalı bulunan bir kamyonun sebep olduğu kazada yaralanıyor ve sigorta şirketinden kamyonun sigortasından tazminat alıyor. Bir süre sonra aynı sigorta şirketinden kendi kaza sigorta poliçesindeki sigorta bedelini talep ediyor. Sigortacı buna karşı, ihbar süresinin geçmiş olduğunu ve bu sebeple ödeme mükellefiyetinin sona erdiğini ileri sürüyor.*”

Sigortacının ödeyeceği bedel veya tazminattan indirim yapılması ancak beyanın yapılmaması veya geç yapılmasının tazminatta veya bedelde artışa neden olması hâlinde mümkündür⁵⁷⁷. eTTK’da sigorta ettirenin bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi veya geç getirmesinin bir zarara neden olmadığı hâllerde bile sigorta ettirene yaptırım uygulanması öngörülüyordu⁵⁷⁸. Buna göre sigorta ettirenin yükümlülüğünü kasten ihlal etmesi zarara sebep olmasa bile sigortacıya karşı haklarını tamamen ortadan kaldıracak; kusuruyla ihlal etmesi ise kusurun ağırlığına göre tazminattan veya bedelden indirim yapılmasına sebep olacaktı.

Sigorta ettirene rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğünün yüklenmesindeki amaç sigortacıya gerekli tedbirleri alma imkânı vermektedir. Sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya geç beyan etmesine rağmen gerçekleşen riziko nedeniyle beklenen olağan zarar meydana geldiyse, açık deyişle beyanın geç yapılması ödenecek bedelde veya tazminatta artışa neden olmadıysa, sigorta ettirenin yükümlülüğünü ihlal

*Sigortalı bu engeli kaldırmak için, iki sigortanın aynı şirkette olması sebebiyle sigortacı rizikonun gerçekleştiğini bilmesi gerektiğini iddia ediyor. Mahkeme böyle bir durumda sigortacının belli bir sigorta mukavelesinde ödeme yaptığı zarar gören kişinin şirketle başka bir sigorta ilişkisi olup olmadığını tahkiye mecbur olmadığı ve bu sebeple olayda kaza sigortası bakımından rizikonun gerçekleşmiş olduğunu bilmemesi gerektiğine hükmetmiştir”. Karar için Bkz. **Kender**, (Sigorta), s. 207.*

⁵⁷⁷ *Memiş; rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğünün ihlalinde, ihlalin sadece tazminat veya bedelde artışa neden olmasının yaptırıma bağlanarak maddede “sigortacının rücu haklarının engellenmesi” hâlinin düzenlenmemiş olmasının sigortacıyı bu hâlde korumasız bıraktığını savunmaktadır. **Memiş**, s. 103.*

⁵⁷⁸ *“TTK. nun 1292. maddesine göre sigortalının rizikoyu 5 gün içinde sigortacıya ihbar etmesi gerekmektedir. Rizikonun bu süre içinde ihbar edilmemesi durumunda ne gibi bir yaptırımın söz konusu olduğu hakkında açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, anılan maddenin son fıkrasında ihbarın kasten yapılmaması hali sigorta haklarının zayıfine, kusura bağlı olarak yerine getirilmemesi ise kusurun ağırlığına göre sigorta tazminatında indirim yapılması gerektiği belirtilmiştir. Somut olayda sigortalı, kaza tarihinden itibaren 7 ay boyunca araç hasarını sigortalıya ihbar etmediği gibi, kazanın hemen akabinde sürücüsünün kim olduğu, alkol alıp almadığı konusunda kolluk ve hastane görevlilerine yardımcı olmamış, tutulan tutanakların aksini kanıtlayıcı belge sunmadığı gibi yargılama sırasında sunulan protokol içeriğine de suskun kalmıştır. Anılan protokolde sigortalı ve temlik eden açıkça aracı kullananın olay sonrasında 105 promil alkollü olduğu belirlenen Şükrü D. olduğu belirtilmiştir.*

Kaza, noter tespit tutanağı ile de aracın tüm aksamalarının sökülüp sadece kaportasının boş bir alana bırakıldığı, kazadan sonra dahi ücretli otoyolda otomatik geçiş yerinden kaçak olarak geçiş yaptığı belirlenmiştir. Tüm bu hususlar gözetildiğinde davacının TTK. nun 1292/son maddesinde öngörülen ihbar yükümlülüğünü kasten yerine getirmediği anlaşılmış olmakla davacı vekilinin yerinde görülmeyen tüm temyiz itirazlarının reddi gerekmiştir”. 11. H.D. 08/02/2007 tarih ve 2005/11212 E. 2007/1487 K. <https://www.sinerjimevzuat.com.tr>, E.T.: 25.07.2018.

etmesi yaptırıma bağlanmamalıdır⁵⁷⁹. Öğretide bu gerekçelerle Kanun'daki düzenleme eştirilmekteydi⁵⁸⁰.

Gerçekten beyanın yapılmaması veya geç yapılması fazladan bir zararın ortaya çıkmasına sebebiyet vermeyebilir⁵⁸¹. Örneğin yaşama şartlı hayat sigortalarında rizikonun gerçekleştiğinin geç haber verilmesi genellikle herhangi bir zarar doğurmaz⁵⁸². TTK bu eleştirilere paralel olarak illiyet bağı prensibini benimsemiş, rizikonun gerçekleştiğinin geç beyan edilmesinin veya hiç beyan edilmemesinin yaptırıma sebep olmasını zarara yol açmasına bağlamıştır.

Ölüme bağlı hayat sigortalarında ise rizikonun gerçekleştiğinin sigortacıya hızlı bir şekilde beyan edilmesi sigorta ettirenin yararınadır. Zira sigortacı ölüm olayından ne kadar erken haberdar olursa rizikoya ilişkin o kadar kolay ve doğru bir tespit yapacaktır⁵⁸³.

Kanun'da bedelde veya tazminatta “kusurun ağırlığına”⁵⁸⁴ göre indirim yapılacağı hükme bağlanmıştır⁵⁸⁵. Bu düzenleme öğretide bazı yazarlar⁵⁸⁶ tarafından eleştirilmektedir. Rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğünün amacı sigortacının gerekli tespitleri yapmasına imkân vermektir. Bu nedenle tazminatta yapılacak indirimin

⁵⁷⁹ Taşdelen, s. 396.

⁵⁸⁰ Taşdelen, s. 396; Memiş, s. 103; Alman mahkemelerindeki kararların da bu yönde olduğuna dair Bkz. Şenocak, (Sorumluluk), s. 251; Kender, (Sigorta), s. 208.

⁵⁸¹ Beyanın sigorta ettiren tarafından kasten geç yapılmasının veya hiç yapılmamasının zararın artmasına sebebiyet vermemesi hâlinde sigortacının sigorta ettirene cüz'i de olsa bir ödeme yapılabilecek olması isabetsiz bir düzenlemedir. Ünan, (Görev), s. 75.

⁵⁸² Memiş, s. 103. Ancak sözleşmede ödenecek bedelin dövizle endekslediği sözleşmelerde beyanın geç yapılması zarara yol açabilir. Kabukçuoğlu Özer, s. 303.

⁵⁸³ Kender, (Görev), s. 214.

⁵⁸⁴ Beyan yükümlülüğünün ihlaliyle ödenecek tazminat arasında illiyet bağının bulunduğu durumda ödenecek tazminatın kusurun derecesinin esas alınarak belirlenmesi görevin amacıyla bağdaşmamaktadır. Zira mevcut düzenlemede yükümlülüğün ihlali sigortacının ödeyeceği tazminatta artışa neden olmamışsa, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesinde kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın, sigortacının sorumluluğunda bir değişiklik yaratmamaktadır. Hâlbuki önemli olan sigortacının ödeyeceği tazminat veya bedelin artıp artmaması değil, beyan yükümlülüğünün yerine getirilmesi hâlinde ödenecek tazminat miktarının artmasının önlenip önlenemeyeceğidir. Dolayısıyla Kanun'da tazminattan yapılacak indirimin kusurun derecesine göre değil, beyan yükümlülüğü yerine getirilseydi artması önlenilecek tazminat miktarı üzerinden hesaplanmasına yönelik bir düzenleme yapılması gerekirdi. Ayli, (Riskler), s. 281.

⁵⁸⁵ Ünan, (Sigorta), s. 143; Kender, s. 283.

⁵⁸⁶ Kender'e göre kusurun ağırlığına göre tazminatta indirim yapılması borçlar hukukundaki haksız fiil sorumluluğunda söz konusudur, sigorta hukukunda böyle bir düzenleme yoktur. Sigorta hukukunda bir görevin ihlalinin hukuki sonuçlarının görevin amacına göre belirlenmesi gerekir. Kender, s. 283; Ünan, (Sigorta), s. 143.

“kusurun ağırlığı”na göre değil “ihlalin sigortacının durumunu kötüleştirilmesi” ölçüsüne göre yapılması gerekir⁵⁸⁷.

Kanun metnine göre sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlalinde yaptırım uygulanması için kusurlu olması gerekir. Bu doğrultuda beyan yükümlülüğünü kusursuz olarak ihlal eden sigorta ettirene sorumluluk yüklenemez. Sigorta ettirenin meydana gelen zararın sigorta himayesinde olmadığı düşüncesiyle hareket ederek ya da beyan yükümlülüğünün zararın doğduğu an değil de kendisinden tazminat talebinde bulunduğu an doğacağını düşünerek sigortacıya beyanda bulunmadığı hâllerde, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü kasten ihlal ettiğinden söz edilemez⁵⁸⁸. Genel şartlarda yer alan bir yükümlülüğün bilinmemesi nedeniyle yerine getirilmemesi ağır kusurdur. Ancak sigorta ettirenin ihlal ettiği yükümlülükteki kusur durumu; ehliyeti, yetenek, eğitim ve meslek durumuna göre belirlenmelidir. Bu anlamda bir avukatın riziko gerçekleştiğinde beyan yükümlülüğünün olmadığı konusunda yanlıya kapılarak rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya beyan etmemesi hâlinde kusuru ağır kusurun sınırlarını aşmaktadır⁵⁸⁹. Sigorta ettirenin kusuruyla ilgili çıkabilecek uyuşmazlıklarda sigortacı, sigorta ettirenin kusurunun varlığını ispatlayacaktır⁵⁹⁰.

Sigorta ettiren rizikonun gerçekleştiğinden haberdar olmasına rağmen durumu sigortacıya beyan etmemişse beyan etmesi için yardımcısı, çalışanı gibi şahısları görevlendirdiğini ya da onlardan tarafından yapılacağını ümit ettiğini ancak onlar tarafından yapılmadığını öne sürerek yükümlülüğünü ihlal etmesinden doğan yaptırımlardan kurtulamaz⁵⁹¹. Zira rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğü sigorta sözleşmesinden doğar ve bu nedenle sözleşmenin dışında kalan üçüncü kişiler bu görevin ifasından sigortacıya karşı sorumlu değildir. Sigorta ettiren bu kişilere ancak kendi iç ilişkisi dâhilinde başvurulabilir.

⁵⁸⁷ Ünan, (Sigorta), s. 143.

⁵⁸⁸ Şenocak, (Sorumluluk), s. 251.

⁵⁸⁹ Şenocak, (Sorumluluk), s. 251.

⁵⁹⁰ Taşdelen, s. 396; “Davacı aracında meydana gelen hasarın büyük kısmının ilk trafik kazasında meydana geldiği kabul edilse bile, Düzce yakınında meydana gelen ikinci kazayı davacı sigortalının, TTK.nun 1290/f.3 hükmünde belirtildiği şekilde kasten beyanda bulunmadığını davalı sigortacı iddia ve ispat edemediğine göre , mahkemenin 225.000 TL hasar bedelinin tahsiline ilişkin kararı doğrudur.” 11. H.D. 08/03/1984 tarih ve 1984/678 E. 1984/1338 K. Karar için Bkz. Doğanay, (Şerh), s. 396; Eroğlu, s. 88.

⁵⁹¹ Şenocak, (Sorumluluk), s.244.

Uygulamada özellikle sorumluluk sigortalarında sigorta ettirenin ününün zarar göreceği endişesiyle rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya beyan etmediği durumlarla karşılaşmaktadır. Bu durum sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini kasten sigortacıya beyan etmediği şeklinde yorumlanmalıdır⁵⁹². Bu konuda örnek verilebilecek bir diğer durum ise mühendislerin meydana gelen zarardan kendilerinin sorumlu olmadıklarını düşünmelidir.

Sigorta ettirene bildirilen bir zararı sigorta ettirenin kendisinden kaynaklanmadığı düşüncesiyle sigortacıya bildirmemesi sigorta ettirenin kastını ortadan kaldırmaz⁵⁹³. Alman Yüksek Mahkemesi'nin verdiği karara konu olayda, 1961 yılının sonlarına doğru inşa edilen tahıl silosunda mühendislik hizmetlerini bir statik uzmanı yapı mühendisliği bürosu üstlenmiştir. Tahıl silosunun yapımından kısa bir müddet sonra duvarlarda kıl çatlaklar görülmeye başlamıştır. Mühendislik bürosu 1965 yılının haziran ayında tahıl silosunda yaptığı incelemelerde duvarların silodaki baskının normalin üstünde artması nedeniyle deforme olduğunu ve silolarda destekleme çalışması yapılması gerektiğini, bu çalışmalar için gerekli masrafları karşılamaya hazır olduğunu inşaat firmasına bildirmiştir. İnşaat firması 12.11.1965 tarihinde mühendislik bürosundan meydana gelen zararın tazminini istemiş, bunun üzerine mühendislik bürosu sigortacıya başvurmuştur. Yaptığı başvuruda haziran ayında kendilerine yapılan bildirim üzerine gerekli çalışmaları ve onarımları yaptıklarını, bu nedenle konunun kapandığını düşündüklerini ve durumu sigortacıya beyan etmediklerini belirtmiştir. Sigortacı beyan yükümlülüğüne aykırı davrandıkları gerekçesiyle tazminat ödemeyi reddetmiştir. Mühendislik bürosunun açtığı dava hem ilk aşamada hem de temyiz aşamasında reddedilmiştir. Alman Temyiz Mahkemesi kararını; sigorta ettirenin duvarlarda çatlak oluştuğunun mühendislik bürosuna bildirilmesiyle mühendislik bürosunun zarar olayını öğrendiği ve beyan yükümlülüğünün doğduğu, buna karşılık kendisine gelebilecek bir tazminat talebini zararın kendisinden değil başka faktörlerden kaynaklandığını öne sürerek sürüncemede bırakmaya çalıştığı ve bu suretle beyan yükümlülüğünü yerine getirmediği gerekçesine dayandırmıştır⁵⁹⁴.

⁵⁹² Şenocak, (Sorumluluk), s.250.

⁵⁹³ Şenocak, (Sorumluluk), s.250.

⁵⁹⁴ Alman Yüksek Mahkemesi kararı için Bkz. Şenocak, (Sorumluluk), s. 250-251.

Sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğinden söz edilmesi için rizikonun gerçekleştiğini öğrenmesi gerektiğine yukarıda değinmiştik. Bu nedenle ortaya çıkabilecek bir uyuşmazlıkta sigortacının, sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğinden haberinin olduğunu da ispatlaması gerekir. Bunun karşısında sigorta ettiren ihlalde kusursuz olduğunu ya da sigortacının durumu zaten bildiğini ispat ederse sigortacı tazminatın tamamını ödemek durumunda kalacaktır⁵⁹⁵.

Bu konuda tartışabilecek bir diğer husus irat ödemeli sigortalarda TTK m. 1446 hükmünün uygulanıp uygulanmayacağıdır. İrat ödemeli sigortalarda risk sözleşme süresince devam eder. Sigortalının hayatta olduğu süre boyunca ya da sigortalının ölmesi hâlinde garanti süresi içinde sigortacı lehtara irat ödemesinde bulunur. Bu nedenle sigortalının ölümü hâlinde sigortacıya yapılacak bildirim TTK m. 1446 hükmünde düzenlenen bildirim değildir. Sigortalının ölmesiyle sigortacının irat ödeme borcu son bulur ya da garanti süresi işlemeye başlar. Bu tür sigorta sözleşmelerinde sigortacının ödeyeceği bedel sözleşme yapılırken taraflarca tespit edilmez. Bu nedenle sigortalının ölüm olayının sigortacıya bildirilmemesi hâlinde ödenecek bedelden kusurun ağırlığına göre indirim yapılması veya sigortalının bedel alma hakkını kaybetmesi mümkün değildir. Zira sigortacı ölüm olayı gerçekleşene kadar sigorta bedelini iratlar şeklinde sigortalıya ödemiştir. Ancak bu tür sigorta sözleşmelerinde ölüm olayının geç bildirilmesi nedeniyle sigortacı lehtara fazladan irat ödemelerinde bulunmuşsa, ödenen miktar sigortacı tarafından sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre lehtardan geri istenebilir⁵⁹⁶.

⁵⁹⁵ Şenocak, (Sorumluluk), s. 252; Eroğlu, s. 88.

⁵⁹⁶ Kabukçuoğlu Özer, s. 304.

SONUÇ

Sigorta sözleşmeleri sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerdir. Sigorta sözleşmesinin kurulmasından sona ermesine kadar sigorta ettirenin sigortacıya bildirmekle yükümlü olduğu hususlar vardır. TTK'nın beyan yükümlülüğünü düzenleyen ilgili maddeleri incelendiğinde sigorta ettirenin sözleşme yapılırken, sözleşmenin devamı süresinde ve rizikonun gerçekleşmesinden sonra olmak üzere üç ayrı dönemde beyan yükümlülüğünün olduğu görülmektedir.

Kanun koyucunun sigorta ettirenin beyan yükümlerini düzenlerken “yükümlülük” terimini tercih etmiş olması isabetsizdir. Zira yükümlülük dava konusu yapılabilecek borçları açıklayan geniş bir kavramdır. Beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi ise dava konusu edilemez. Bu nedenle kanun koyucunun beyan yükümlülüğünü düzenlediği maddelerde “görev” kelimesini kullanması daha yerinde bir tabir olacaktır.

Kanun'da beyan yükümlülüğünün yerine getirileceği şekil açısından bir geçerlilik şartı öngörülmemiştir. Kanun'da şekil şartının öngörülmemiş olması taraflara kolaylık sağlamaktadır, ancak kanaatimizce sigorta ettirenin aleyhine bir düzenlemedir. Zira ihtilaf hâlinde sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü yerine getirdiğini ispat etmesi gerekecektir. Sigorta sözleşmelerinde sigorta ettiren sözleşmenin güçsüz tarafıdır. Sigorta ettiren her zaman ileride bir ihtilaf çıkabileceğini düşünerek hareket etmeyebilir. Sigorta ettirenin bir şekil şartı aranmıyor olmasına güvenerek yükümlülüğünü sözlü yerine getirdiği bir hâl ihtilaf hâlinde sigorta ettirenin yükümlülüğünü yerine getirdiğini ispat edememesine yol açabilir. Bu nedenle Kanun'da bir geçerlilik şekli ve bu hususta sigortacının sigorta ettireni yazılı olarak bilgilendirmesinin öngörülmesinin sigorta ettirenin menfaatine olacağı kanaatindeyiz.

Kanun koyucu sigorta ettirenin sözleşme kurulurken sigortacıya beyan edeceği hususları “önemli hususlar” kavramıyla sınırlamıştır. Önemli hususlar kavramının hangi hususları ihtiva ettiği öğretide farklı açıklamalarla tevil edilmektedir. Kanunî düzenlemede “önemli hususlar”ın tayini sigorta ettirene bırakılmıştır. Bunun yanında kanun koyucu sigortacının sigorta ettirene, cevaplaması için sorular içeren bir liste vermesi hâlinde, sunulan listede yer alan sorular dışında kalan hususlarda kötüniyetle saklamış oldukları dışında sigorta ettirenin sorumluluğu olmadığını düzenlemiştir. Ancak sigortacının

sigorta ettirene liste hâlinde soru sormaması şart değildir. Liste yönteminin kullanılmadığı bir durumda sigorta ettiren sigortacı için önemli olan hususları kendisi tayin edecektir. Kanaatimizce sigortacılık tekniği hakkında bilgisi olmayan sigorta ettirenden sigortacı için önemli olan hususları tayin etmesinin beklenmesi hakkaniyete aykırıdır. Bu nedenle kanun koyucu sigorta sözleşmesi yapılırken beyan edilmesi gereken önemli hususların tayinini tamamıyla sigortacıya bırakmalıdır. Sigortacının bu hususları yazılı olarak sigorta ettirene sorması gerektiği düzenlenmelidir.

TTK'da sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlaline bağlanan sonuçlar, yükümlülüğün ihlal edildiğinin sigortacı tarafından riziko gerçekleşmeden önce ve gerçekleşikten sonra öğrenilmesi hâllerinde farklı farklı düzenlenmiştir. Beyan yükümlülüğünü ihlalin sigortacı tarafından rizikonun gerçekleşmesinden önce öğrenilmesi hâlinde sigortacı sözleşmeden cayma veya prim farkı isteme hakkına sahiptir. Rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi hâlinde ise sigorta ettirenin ihmali ve kastı olarak ikili bir ayırım yapılmıştır. Sigorta ettiren ihmal ile yükümlülüğünü ihlal ettiyse illiyet bağının bulunup bulunmadığına bakılacak, illiyet bağı varsa ihmalin derecesine göre tazminattan indirim yapılacaktır. Sigorta ettirenin kastı hâlinde illiyet bağı varsa sigortacının tazminat veya bedel ödeme borcu ortadan kalkacak, illiyet bağının olmaması hâlinde ise ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki orana göre sigortacı bedel veya tazminatı ödeyecektir. Cayma hâlinde, sigorta ettiren kasıtlı ise, sigortacının rizikoyu taşıdığı döneme ait prime hak kazanacağı düzenlenmiştir.

Kanaatimizce sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne ihmaliyle aykırı davranması hâlinde aykırılık zararın doğmasına veya artmasına sebep olmasa bile sigortacının aradaki prim farkını sigorta ettirenden talep edebileceği kanun metninde düzenlenmelidir. Zira zararın doğmasına veya artmasına sebep olmasa bile sigorta ettirenin yükümlülüğünü ihlal etmesi prim ile riziko arasındaki dengeyi bozmaktadır ve bu hâlde sigortacı alması gerekenden daha düşük bir primle rizikoyu taşımış olur. Bu durum ise sigorta ettiren açısından sebepsiz zenginleşme teşkil eder. Böyle bir düzenleme sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün yerine getirirken daha özenli davranmasını sağlayacaktır.

Sigorta sözleşmelerinde sözleşmenin yapıldığı esnada sözleşmenin şartlarını belirleyen hususlar zamanla değişiklik gösterebilir. Sigorta sözleşmesinde kararlaştırılan riziko sözleşmenin devamı boyunca ağırlaşabilir, hafifleyebilir ya da ortadan kalkabilir. Sigorta ettirenin rizikonun hafiflediğini sigortacıya bildirme yükümlülüğü yoktur. Sigorta ettiren rizikonun hafiflediği hâllerde sigortacıya başvurarak primin indirilmesini talep edebilir. Ancak zamanla değişiklik gösteren hususlar rizikonun gerçekleşme ihtimalini artırıcı veya mevcut durumu ağırlaştırıcı nitelikteyse sigorta ettiren durumu sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Sözleşme süresindeki değişikliklerin sigortacıya bildirilmesiyle prim ile riziko arasında bozulan denge yeniden sağlanır. TTK ile sigorta ettirene sübjektif ve objektif riziko ağırlaşmasını beyan yükümlülüğü yüklenmiştir.

Kanun metnindeki düzenlemeye göre sözleşme öncesi beyan yükümlülüğündeki önemli hususların tayininde olduğu gibi, sözleşme süresindeki meydana gelen değişikliklerin rizikoyu ağırlaştırıcı nitelik taşıyıp taşımadığının tayinini de sigorta ettiren yapacaktır. Kanaatimizce sigortacılık tekniği hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan sigorta ettirenden meydana gelen değişikliğin rizikoyu ağırlıştırıp ağırlaştırmadığını tespit etmesi beklenemez. Bu nedenle sigorta ettirenin meydana gelen her türlü değişikliği sigortacıya bildirmesi kendisinin lehine olacaktır. Sigortacının sigorta ettirenin bu hususta uyarması sigortacının sorumluluğunda olmalıdır.

Rizikonun ağırlaşması objektif riziko ağırlaşması ve sübjektif riziko ağırlaşması şeklinde gerçekleşebilir. Sübjektif riziko ağırlaşması rizikonun sigorta ettirenin veya sigortalının kendi fiiliyle ağırlaşmasıdır. Objektif riziko ağırlaşması ise rizikonun sigorta ettirenin fiili olmadan üçüncü bir kişinin fiiliyle ya da hiç kimsenin fiili olmadan ağırlaşmasıdır

eTTK'nın 1291'inci maddesinde kara sigortalarında yalnız sigorta ettirenin rizikonun ağırlaşmasına sebep olduğu hâllere yer verilmiş, sigorta ettiren dışında bir kişinin rizikoyu ağırlaştırması hâlinde sigorta ettirene bu durumu beyan görevi yüklenmemiştir.

TTK'da ise bu konuda değişikliğe gidilerek sigorta ettirene hem sübjektif riziko ağırlaşmasını hem de objektif riziko ağırlaşmasını beyan yükümlülüğü getirilmiştir. Kanaatimizce bu değişiklik yerindedir. Zira böyle bir hâlde sigorta ettirenin veya sigortalının davranışlarıyla gerçekleşmemiş olsa bile sigorta sözleşmesindeki riziko ile

prim arasındaki denge sigortacı aleyhine bozulmuştur ve sigortacının bu durumu bilmeye hakkı vardır. Ayrıca kanun metninde tarafların sözleşme yaparken riziko ağırlaşması sayılan hususları açıkça sayabileceğine değinilmiştir. Sigortacının rizikonun ağırlaşması sayılan hâlleri sözleşmede açıkça saymaya özen göstermesi çıkarına olacaktır.

TTK’da sigorta ettirenin rizikonun ağırlaştığını beyan mükellefiyetini ihlalinin yaptırımı “ihlalin rizikonun gerçekleşmesinden önce öğrenilmesi” ve “ihlalin rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi” hâlleri olarak ikiye ayrılarak düzenlenmiştir. Sigortacının sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal ettiğini rizikonun gerçekleşmesinden sonra öğrenmesi hâlinde sigorta ettirenin ihmalle ve kasten rizikoyu ağırlaştırması hâllerine ilişkin ikili bir ayırım yapılmış ve buna ilişkin hükümler TTK 1445’inci maddesinin beşinci fıkrasında düzenlenmiştir. Hükümde sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü ihlal etmesinin yaptırımı rizikonun ağırlaşmasına ihmaliyle sebebiyet vermesi ve kasten sebebiyet vermesi olarak ikili bir ayırım esas alınarak düzenlenmiştir. Sigorta ettirenin yükümlülüğünün ihlaline bağlanan sonuçların sigorta ettirenin kusuruna göre belirlenmesi isabetli bir düzenlemedir.

Kanun’un sözleşme süresindeki beyan yükümlülüğüne aykırılığın yaptırımının düzenlendiği maddelerinde, sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne aykırılığa ilişkin düzenlemelere paralel olarak sigorta ettirenin sorumlu tutulabilmesi illiyet bağının varlığına bağlanmıştır. Buna göre sigorta ettirenin rizikonun ağırlaştığını sigortacıya bildirmediğinin rizikonun gerçekleşmesinden sonra anlaşılması hâlinde araştırılacak ilk husus rizikonun ağırlaşmasına sebep olan olayın nasıl gerçekleştiğidir. Eğer bu olay sigortacının ihmalden kaynaklanmışsa bu olayın sigortacının ödeyeceği tazminat veya bedele etki edip etmediğine bakılacak ve olay tazminat veya bedele etki etmemişse tazminat veya bedelden indirim yapılmayacaktır.

TTK’nın 1445’inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca sigorta ettirenin kastı hâlinde meydana gelen değişiklik ile gerçekleşen riziko arasında bağlantı varsa sigortacı sözleşmeyi feshedebilir; bu durumda sigorta tazminatı veya bedeli ödenmez. Bağlantı yoksa sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta tazminatını veya bedelini öder. Söz konusu hüküm rizikonun kasten ağırlaştırılmış olması ve gerçekleşen rizikoyla rizikonun ağırlaşmasının bağlantılı

olması hâlinde rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigortacıya sözleşmeyi fesih hakkı tanımaktadır.

Feshin sözleşmeyi ileriye dönük ortadan kaldıran bir hukuki işlem olduğu göz önüne alındığında, sigortacının rizikonun gerçekleşmesiyle doğmuş olan tazminat veya bedel ödeme borcundan riziko gerçekleştikten sonra yapacağı bir fesih beyanı ile kurtulması mümkün değildir. Bu nedenle Kanun’da “fesih” ibaresinin kullanılması isabetsiz olmuştur.

Kanun metnine göre sigortacı rizikonun gerçekleşmesinden önce sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü kasıtlı olarak ihlal ettiğini öğrenirse, birinci sözleşmeyi feshetse bile değişikliğin meydana geldiği sigorta dönemine ait prime hak kazanacaktır. Fesih hâlinde sigortacının fesih anına kadarki prime hak kazanacağının Kanun’da ayrıca belirtilmesine gerek yoktur. Zira fesih sözleşmeyi ileriye dönük olarak ortadan kaldırmaktadır.

Sigorta sözleşmelerinde sigortacının sigorta ettirene tazminat veya bedel ödeme borcu rizikonun gerçekleşmesiyle ortaya çıkar. Riziko gerçekleştiğinde sigortacının sigorta ettirene ödeme yapabilmesi için sigortacının rizikonun gerçekleştiğinden haberinin olması gerekir. Bu nedenle sigorta ettiren rizikonun gerçekleşmesi hâlinde sigortacıya durumu beyan etmekle yükümlü tutulmuştur.

Sigorta ettirenin rizikonun gerçekleşmesinden sonraki beyan mükellefiyeti mahiyeti itibariyle diğer beyanlar yükümlülüklerinden ayrılır. Diğer iki beyan yükümlülüğünde amaç riziko ile prim arasında dengenin sağlanması iken, rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğünün amacı riziko gerçekleştiğinde sigortacının zararın tespiti için gerekli önlemleri almasına imkân vermektir.

Sigorta ettirenin riziko gerçekleştikten sonraki beyan mükellefiyetinin kapsamı yalnızca zararın gerçekleştiğinin bildirilmesinden ibaret değildir. Sigorta ettiren zarar gerçekleştiğinde sigortacıya; rizikonun nerede, ne zaman, nasıl gerçekleştiğini ve sonuçlarının ne olduğunu genel hatlarıyla bildirmelidir.

eTTK’da denizcilik rizikolarında sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini öğrendikten sonra “gecikmeksizin” sigortacıya beyan etmesi öngörülüyordu. Diğer sigorta türlerinde

ise sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini öğrendiği tarihte işlemeye başlayan beş günlük bir süre öngörülmüştü. TTK’da beyanın yapılması gereken bir süre belirtilmemiş, beyanın “gecikmeksizin” yapılacağından söz edilmiştir. Kanaatimizce Kanun’da süre belirtmek yerine “gecikmeksizin” ibaresinin kullanılması yerinde bir düzenlemedir. Zira beş günlük süre somut olaya göre çok kısa veya uzun olabilir. Bu nedenle sigorta ettirenin yükümlülüğünü zamanında yerine getirip getirmediği somut olayın şartlarına göre belirlenecektir.

Rizikonun gerçekleştiğini beyan mükellefiyetinin ihlali hâlinde uygulanacak yaptırım TTK m. 1446/2 hükmüyle belirlenmiştir. Buna göre: *“Rizikonun gerçekleştiğine ilişkin bildirimin yapılmaması veya geç yapılması, ödenecek tazminatta veya bedelde artışa neden olmuşsa, kusurun ağırlığına göre, tazminattan veya bedelden indirim yoluna gidilir”*. İkinci fıkraya göre: *“Sigortacı rizikonun gerçekleştiğini daha önce fiilen öğrenmişse ikinci fıkra hükmünden yararlanamaz”*. Kanaatimizce burada “daha önce” öğrenilmeden kasit rizikonun gerçekleştiğine ilişkin bildirimin yapılmamasının veya daha geç yapılmasının ödenecek tazminatta veya bedelde artışa neden olmasından öncesidir. Buna göre rizikonun geç bildirilmesi ödenecek tazminatta bir artışa neden olmasına rağmen sigortacı rizikonun gerçekleştiğini fiilen tazminat artmadan önce öğrendiyse sigortacının ödeyeceği tazminattan indirim yapılmayacaktır.

Kanun metnindeki düzenlemeye göre sigortacının ödeyeceği bedel veya tazminattan indirim yapılması ancak beyanın yapılmamasının veya geç yapılmasının tazminatta veya bedelde artışa neden olması hâlinde mümkündür. eTTK’da sigorta ettirenin bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi veya geç getirmesinin bir zarara neden olmadığı hâllerde bile sigorta ettirene yaptırım öngörülyordu. Buna göre sigorta ettirenin yükümlülüğünü kasten ihlal etmesi zarara sebep olmasa bile sigortacıya karşı haklarını tamamen ortadan kaldıracak, kusuruyla ihlal etmesi ise kusurun ağırlığına göre tazminattan veya bedelden indirim yapılmasına sebep olacaktı.

Sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğünü yerine getirmemesi rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğünün yüklenmesindeki amaç sigortacıya gerekli tedbirleri alma imkânı vermektedir. Sigorta ettirenin rizikonun gerçekleştiğini sigortacıya geç beyan etmesine rağmen gerçekleşen riziko nedeniyle beklenen olağan zarar meydana geldiyse, bir başka deyişle beyanın geç yapılması ödenecek bedelde veya

tazminatta artışa neden olmadıysa, sigorta ettirenin yükümlülüğünü ihlal etmesi yaptırıma bağlanmamalıdır. Bu nedenle bu değişiklik isabetlidir.

Kanun’da bedelde veya tazminatta “kusurun ağırlığına” göre indirim yapılacağı hükme bağlanmıştır. Kanaatimizce bu düzenleme isabetsizdir. Zira rizikonun gerçekleştiğini beyan yükümlülüğünün amacı sigortacının gerekli tespitleri yapmasına ve zararın artması için gerekli önlemleri almasına imkân vermektir. Bu nedenle tazminatta yapılacak indirimin “kusurun ağırlığı”na göre değil, beyan yükümlülüğü zamanında yerine getirilmiş olsaydı ödenecek tazminat miktarının artmasının önlenip önlenemeyeceğidir. Bu nedenle Kanun’daki yaptırım bu ölçüte göre belirlenmelidir.

Kanun metnine göre sigorta ettirenin beyan mükellefiyetini ihlalinde yaptırım uygulanması için kusurlu olması gerekir. Bu doğrultuda beyan yükümlülüğünü kusursuz olarak ihlal eden sigorta ettirene sorumluluk yüklenemez.

KAYNAKLAR

- Aday, Nejat (2000). *Özel hukukta yükümlenti kavramı ve sonuçları*. İstanbul, Beta Yayınevi.
- Akgün, Evrim (2010). *Sigorta sözleşmelerinde bilgilendirme yükümlülüğü*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akgün, Evrim (2012). Türk hukuku ve avrupa sigorta sözleşmesi hukuku ilkeleri (peicl) çerçevesinde rizikonun ağırlaşması ve hafiflemesi. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, (91-92), 170-197. (Anılış: **Akgün**, Hafifleme).
- Adıgüzel, Burak (2009). Sigorta hukukunda sözleşme serbestisi ilkesinin sınırları bakımından türk ticaret kanunu ve tasarı hükümlerinin karşılaştırılması. *BÜHFD Haluk Konuralp Anısına Armağan*, 3, 1-46.
- Ağsakal, İbrahim (2015). *Sigorta sözleşmesinde sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne aykırılık ve sonuçları*. Ankara, Adalet Yayınevi.
- Algantürk Light, Didem (2012). Sigorta sözleşmesi süresi içinde sigorta ettirenin yükümlülükleri. *İTÜSBD*, (22), 1-8.
- Aral Eldeleklioğlu, İrem (2012). 6102 sayılı türk ticaret kanunu uyarınca sigorta ettirenin sözleşme yapılmasında beyan yükümlülüğü. *MÜHF-HAD*, 12 (Özel Sayı 2), 726-732. (Anılış: **Aral Eldeleklioğlu**, Beyan).
- Aral Eldeleklioğlu, İrem (2012). 6102 sayılı türk ticaret kanunu ve sigortacılık mevzuatı uyarınca sigortacının aydınlatma yükümlülüğü. *MÜHF – HAD*, 18 (1), 383-402.
- Aral, İrem (2007). Sigorta sözleşmelerinde prim ödeme borcu. *MAÜHF-HAD*, 13 (3-4), 117-144.
- Arseven, Haydar (1991). *Sigorta hukuku* (2. Baskı). İstanbul, Beta Yayınları.
- Atabek, Reşat (1950). *Sigorta hukuku*. İstanbul, Duygu Matbaası.
- Atamer, Kerim (2011). Yeni türk ticaret kanunu uyarınca “zarar sigortaları”na giriş. *BATİDER*, 27 (1), 21-106.
- Ayan, Mehmet (2013). *Borçlar hukuku (genel hükümler)*. Konya, Mimoza Yayınları. (Anılış: **Ayan**, Borçlar).
- Ayan, Mehmet (2011). *Medeni hukuka giriş* (6. Baskı). Konya, Mimoza Yayınevi. (Anılış: **Ayan**, Medeni).
- Ayan, Nurşen (2007). Taşınır satımında satıcının kanundan doğan ayıba karşı tekeffül borcu. *SÜHFD*, 15 (1), 11-37.

- Aydın, Sevgican (2018). *Sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlali ve ihlal halinde sigortacının hakları*. Seçkin, Ankara.
- Ayiter, Kudret (1960). *Sigorta ettirenin mukavele yapılırken mevcut ihbar mükellefiyeti. ticaret ve banka hukuku haftası tebliğler- müzakereler- yabancı dilde hülâsalar*. 27 Nisan- 3 Mayıs 1959. Ankara, BTHAE, 217-237.
- Ayhan, Rıza & Çağlar, Hayrettin & Özdamar, Mehmet (2019). *Sigorta hukuku* (2. Baskı). Ankara, Yetkin Yayınları.
- Ayli, Ali (2005). Sigorta ettirenin sözleşmenin kuruluşundaki ihbar yükümlülüğüne ilişkin hükümlerin, türk ticaret kanunu tasarısı çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi. *SBArD*, 3 (6), 185-203 (Anılış: **Ayli**, İhbar).
- Ayli, Ali (2005). Türk ticaret kanunu tasarısı'nın sigorta hukuku'nu düzenleyen altıncı kitabının genel hükümlere ayrılmış birinci kısmına ilişkin bir değerlendirilme. *SHD*, Özel Sayı:1, 79-87.
- Ayli, Ali (2006). Sigorta ettirenin sözleşmenin kuruluşundaki ihbar yükümlülüğüne ilişkin hükümlerin, TTK tasarısı çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi. *Hüseyin HATEMİ'ye Armağan*, 2, 204-231 (Anılış: **Ayli**, Sözleşme).
- Ayli, Ali (2012). *İnşaat bütün riskler sigortasında riziko*. Ankara, Yetkin Yayınları. (Anılış: **Ayli**, Riskler).
- Bahtiyar, Mehmet (1997). Sigorta poliçesi genel koşulları. *BATİDER*, 19 (2), 90-108.
- Basedow, Jürgen & Hopt, Klaus & Zimmermann, Reinhard (2012). *Encyclopedia of european private law*. Oxford, Oxford University Press.
- Baysal, Başak (2009). *Sözleşmenin uyarlanması*. İstanbul, On İki Levha.
- Berberoğlu Yenipınar, Filiz. (2019). *Sigorta hukuku*. İstanbul, Aristo Yayınevi.
- Bozer, Ali (1961). Temyiz mahkemesi hukuk genel kurulunun bir kararı dolayısıyla hayat sigortalarında akdın inikadı sırasındaki ihbar mükellefiyetine dair. *BATİDER*, 1 (1), 93-100.
- Bozer, Ali (1982). Türk hukukuna göre şahıs sigortalarını yöneten kanunî ilkeler. *SHD*, 1 (1), 3-15.
- Bozer, Ali (1999). *Sigorta hukuku* (5. Baskı). Ankara, BTHAE Yayınları. (Anılış: **Bozer**, Sigorta).
- Bozer, Ali (2007). *Sigorta hukuku* (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı). Ankara, BATİDER.
- Bozkurt, Tamer (2019). *Sigorta hukuku* (11. Baskı). İstanbul, On İki Levha.
- Can, Mertol (2009). *Türk özel sigorta hukuku (Ders Kitabı)* (3.Baskı). Ankara, İmaj Yayıncılık.

- Can, Mertol (2010). Abonman sigorta sözleşmesine binaen akdedilen alt (bağlı – tabi) sigorta sözleşmelerini kuran ihbar bakımından sigorta ettirene muafiyet getiren sözleşme şartlarının geçerli olup olmadığı meselesi. *Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan*, 1, 591-594. (Anılış: **Mertol**, Abonman).
- Can, Mertol (2018). *Türk özel sigorta hukuku (Ders Kitabı)*. Ankara, Adalet Yayınevi. (Anılış: **Mertol**, Sigorta).
- Can, Mertol, (2006). *Mesleki sorumluluk sigortası genel şartlarına genel bir bakış* (7. Baskı). Ankara, BTHAE Yayınları (Anılış: **Mertol**, Sorumluluk).
- Cebe, M. Sinan (2010). *Açıklamalı ve içtihatlı mal sigortaları hukuku*. Ankara, Adalet Yayınları.
- Çandarlı, Zahit (1953). *Sigorta hukuku*. ABD, (6), 500-503.
- Çapa, M. Sadık (2014). Geçmişe etkili sigorta. *GÜHFD*, 18 (3-4), 341-362.
- Çeker, Mustafa (2010). Sigorta ettirenin sözleşme öncesi beyan yükümü. *Prof. Dr. Fırat Öztan’a Armağan*, 1, 639-651.
- Çeker, Mustafa. (2014). *Sigorta hukuku* (9. Baskı). Adana, Karahan Kitabevi. (Anılış: **Çeker**, Sigorta).
- Demir, Bahadır (2015). 6098 sayılı türk borçları kanunu kapsamında doğrudan temsil müessesesi. *İÜHFD*, 6 (1), 249-278.
- Demirayak, E. Başak (2011). Sigorta sözleşmesinin yapılması sırasındaki beyan yükümlülüğünün ihlalinde nedensellik bağı. *İÜHFD*, 2 (2), 477-495.
- Demirsatan, Barış (2017). zarar sigortalarında sigorta ettirenin prim ödeme borcunda temerrüdü. *İÜHFM*, 76 (1), 359-392.
- Doğanay, İsmail (1974). Hayat sigortasında sigorta ettirenin, sözleşme yapılırken mevcut beyan ve ihbar yükümlülüğünün mahiyet ve şumulü nedir. *BATİDER*, 7 (4), 841-865 (Anılış: **Doğanay**, İhbar).
- Doğanay, İsmail. (1990). *Türk ticaret kanunu şerhi* (Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı). Ankara, Feryal Matbaası.
- Doğanay, İsmail (2004). *Türk ticaret kanunu şerhi üçüncü cilt madde 816-1475* (4. Baskı). İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım (Anılış: **Doğanay**, Şerh).
- Doğrusöz Koşut, Hanife (2013). 6102 sayılı ticaret kanunu’na göre hayat sigortalarında sigorta ettirenin sözleşmenin yapılması anındaki beyan yükümlülüğünü ihlal etmesinin müeyyidesi. *BATİDER*, 19 (4), 163-184.
- Ercoskun Şenol, H. Kübra (2016). Sözleşmenin içeriğini belirleme özgürlüğü ve bunun genel sınırı: tbk m. 27. *İÜHFM*, 74 (2), 709-737.

- Eren, Fikret (1975). *Sorumluluk hukuku açısından uygun illiyet bağı teorisi*. Ankara, Sevinç Matbaası (Anılış: **Eren**, Sorumluluk).
- Eren, Fikret (2012). *6098 sayılı türk borçlar kanununa göre hazırlanmış borçlar hukuku genel hükümler* (14.Baskı). Ankara, Yetkin Yayınları.
- Eroğlu, Sevilay (2005). *Hastalık sigortası sözleşmesinin kurulmasında ihbar külfeti*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Feyzioğlu, F. Necmeddin (1976). *Borçlar hukuku genel hükümler* (2. Baskı). İstanbul, Fakülteler Matbaası.
- Fidan, İsmail (2005). Sorumluluk sigortalarında rizikonun gerçekleşmesi. *ABD*, (2), 33-56.
- Franko, Nisim (1992). *Sigorta akdinde rizikonun ağırlaşması*. ticaret hukuku ve yargıtay kararları sempozyumu. 8-9 Mayıs. Ankara, BATİDER, 103-117.
- Franko, Nisim (1997). *Sigorta ettirenin mukavele yapılırken ihbar mükellefiyeti*. ticaret hukuku ve yargıtay kararları sempozyumu. 4-5 Nisan. Ankara, BATİDER, 317-329. (Anılış: **Franko**, İhbar).
- Günay, Barış (2013). 6102 sayılı türk ticaret kanunu'nun 1470. ve 1471. maddelerine ilişkin değerlendirmeler. *GÜHFD*, 17 (1-2), 683-706.
- Hacıömeroğlu, Oğuzhan (2015). Sigorta sözleşmelerinin kuruluş safhasındaki sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünün culpa in contrahendo sorumluluğu açısından değerlendirilmesi. *TFM*, 1 (2), 49-70.
- Hatemi, Hüseyin & Gökyayla, Emre (2015). *Borçlar hukuku- genel bölüm* (3. Baskı). İstanbul, Vedat Kitapçılık.
- İmre, Zahit (1946). Sigorta hukukunda rizikonun ağırlaşması. *İÜHFM*, 12 (1), 280-301.
- İnceoğlu, M. Murat (2009). *Borçlar hukukunda doğrudan temsil*. İstanbul, On İki Levha Yayınları.
- Kabukçuoğlu Özer, F. Dilek (2005). *Mukayeseli hukukta ve uygulamada hayat sigortası*. Ankara, BTHAE Yayınları. (Anılış: **Kabukçuoğlu Özer**, Hayat
- Kabukçuoğlu Özer, F. Dilek (2014). *Mukayeseli hukukta ve uygulamada hayat sigortası* (2. Baskı). Ankara, BTHAE Yayınları.
- Kabukçuoğlu Özer, F. Dilek (2012). Sigortacılık kanunu şerhi. Ankara, On İki Levha Yayınları. (Anılış: **Kabukçuoğlu Özer**, Sigortacılık).
- Kaner, İnci (1994). Zarar sigortalarında sigorta ettirenin tehlike ile ilgili görevleri. *İÜHFM*, 54 (1-4), 303-319.

- Karagöz, Adem & Turna, Nihan & Akgül, Şeyma & Çakmak, Hamit (2006). Sigorta hukukundan doğan tazminatlar. *HGD*, 6, 97-100.
- Kayıhan, Şaban (2004). Sigorta sözleşmesinde prim ödeme borcu. Ankara, Seçkin Yayınevi.
- Kayıhan, Şaban & Bağcı, Ömer (2018). *Sigorta hukuku dersleri* (7.Baskı). Kocaeli, Umut Yayınları.
- Kender, Rayegan (2001). İşveren sorumluluk sigortasında akit öncesi ihbar görevi. *Prof. Dr. Vecdi Aral'a Armağan*, 71 (1), 429-435. (Anılış: **Kender**, İşveren).
- Kender, Rayegân (2005). Türk ticaret kanunu taslağı'nın sigorta hukukuna ilişkin hükümleri hakkında düşünceler. *SHD*, Özel Sayı:1, 7-28. (Anılış: **Kender**, Düşünceler).
- Kender, Rayegan (1979). *Türkiye'de hususi sigorta hukuku* (2.Baskı). İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları (Anılış: **Kender**, Sigorta).
- Kender, Rayegan (2005). *Türkiye'de hususi sigorta hukuku* (8.Baskı). İstanbul, Arıkan Yayınevi (Anılış: **Kender**, Hususi).
- Kender, Rayegan (2014). *Türkiye'de hususi sigorta hukuku* (14.Baskı). İstanbul, Arıkan On İki Levha Yayıncılık.
- Kendigelen, Abuzer (1989). Karayolları trafik kanunu mecburî ve ihtiyari mali sorumluluk sigortalarında sigorta süresi içinde sigorta ettirenin ihbar mükellefiyeti ve işletenin değişmesi. *BATİDER*, 15 (3), 143-159.
- Keser, Seçil (2015). *Mesleki sorumluluk sigortası sözleşmesi*. Yüksek Lisans Tezi, BÜSBE, İstanbul.
- Kılıçoğlu, M. Ahmet (2013). *Borçlar hukuku genel hükümler* (17. Baskı). Ankara, Turhan Kitabevi.
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip (2014). *Borçlar hukukuna giriş* (6. Baskı). İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Konuk Şener, Dilek & Ocakçı, A. Ferda (2014). Yoksulluğun çocuk sağlığı üzerine çok boyutlu etkileri. *ASHD*, 13 (1), 57-68.
- Korkmaz, Sibel (2004). *sigorta sözleşmelerinde ispat sorunları*. İzmir, Güncel Yayınevi.
- Koyuncu, İbrahim Serdar (2007). Karar incelemesi: kasko sigortalarında zararın ispatı ve sigorta ettirenin genel şartlarla düzenlenen görevleri. *Prof. Dr. Ergon A. ÇETİNGİL ve Prof. Dr. Rayegân KENDER 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı*, 32, 828-834.

- Kubilay, Huriye (2003). *Uygulamalı özel sigorta hukuku* (2.Baskı). Ankara, Barış Yayınları.
- Kubilay, Huriye (2013). Oto kiralama klozlu kasko sigortası ile güvence altına alınan araçlarda sigorta ettirenin sözleşme süresi içinde beyan yükümlülüğü. *GÜHFD*, 17 (4), 53-79 (Anılış: **Kubilay**, Kasko).
- Memiş, Tekin (2005). Türk ticaret kanunu tasarısı'nın sigorta hukukuna dair 6.kitabının genel hükümlerinin değerlendirilmesi. *SHD*, Özel Sayı:1, 88-108.
- Memiş, Tekin (2001). Yangın sigortasında riziko. Ankara, Seçkin Yayıncılık. (Anılış: **Memiş**, Yangın).
- Metezade, Zihni (2005). Türk ticaret kanunu tasarısı altıncı kitap birinci kısım ile ilgili görüşler (genel hükümler). *SHD*, Özel Sayı:1, 88-108.
- Oğuzman, M. Kemal & Öz, Turgut (2012). *Borçlar hukuku genel hükümler* (6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu'na Göre Güncellenip Genişletilmiş 10.Baskı). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Omağ, M. Kemal (1985). Türk sigorta hukukunda rizikonun ağırlaşması sorunu. Ankara, Sigorta Hukuku Türk Derneği.
- Omağ, Merih Kemal (2003). Sigorta hukukunda zenginleşme yasağı. *Prof. Dr. Ergun Önen'e Armağan*, 14, 253- 263 (Anılış: **Omağ**, Zenginleşme).
- Özdamar, Mehmet (2008). Sigorta brokeri ve hukuki niteliği. *AÜHFD*, 57 (3), 525-559 (Anılış: **Özdamar**, Broker).
- Özdamar, Mehmet (28-29 Mayıs 2009). *Sigortacının sorumluluğu ile ilgili gelişmeler. (sigortacının aydınlatma yükümlülüğünden doğan sorumluluğu)*. Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, Ankara.
- Özdamar, Mehmet (2009). *Sigortacının sözleşme öncesi aydınlatma yükümlülüğü*. Ankara, Yetkin Yayınları (Anılış: **Özdamar**, Aydınlatma).
- Öztan, Fırat (1966). *Sigorta akdinin inikadında ihbar mükellefiyeti*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Reisoğlu, Safa (2012). *Türk borçlar hukuku genel hükümler* (23. Baskı). İstanbul, Beta Yayınevi.
- Şeker Öğüz (2004). Hayat sigortalarında sigorta priminin artırılması esnasında yapılan yanlış bildirim hukuki sonuçları. *Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu için Armağan*, 1, 641-657 (Anılış: **Şeker Öğüz**, Hayat).
- Şeker Öğüz, Zehra (2010). *Türk ticaret kanunu ve türk ticaret kanunu tasarısına göre sigorta sözleşmelerinde sözleşme öncesi ihbar Görevi*. İstanbul, Filiz Kitabevi.

- Şeker, Zehra (2001). Sigorta ettirenin akit öncesi ihbar görevine ilişkin alman eyalet yüksek mahkemesi kararının değerlendirilmesi. *Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı*, 2, 547-554.
- Şenocak, Kemal (1995). Mal sigortalarında sigorta ettirenin zararı önleme ve azaltma vecibesi. *AÜHFD*, 44 (1), 365-424 (Anılış: **Şenocak**, Vecibe).
- Şenocak, Kemal (2007). Sigorta sözleşmesini kurmaya yönelik icap beyanının kabulü veya reddi yönünde irade beyanı açıklanmadan önce sigortacının, icaba bağlılık süresi içerisinde gerçekleşen rizikodan dolayı culpa in contrahendo sorumluluğu söz konusu olabilir mi. *GÜHFD*, 11 (1-2), 297-320 (Anılış: **Şenocak**, Culpa).
- Şenocak, Kemal (19-20 Haziran 2014). *6102 sayılı türk ticaret kanunu uyarınca sigorta ettirenin sözleşme öncesi ihbar külfetine umumi bir bakış*. Türk-Alman Anonim Şirketler ve Sermaye Piyasası Hukuku'nda ve Sigorta Hukuku'nda Güncel Gelişmeler Sempozyumları, Ankara.
- Şenocak, Kemal (1993). *Hukuki himaye sigortası*. Ankara, Turhan Kitabevi (Anılış: **Şenocak**, Himaye).
- Şenocak, Kemal (2000). *Meslekî sorumluluk sigortası*. Ankara, Turhan Kitabevi (Anılış: **Şenocak**, Sorumluluk).
- Şenocak, Kemal (2002). *Çifte sigorta*. Ankara, Turhan Kitabevi (Anılış: **Şenocak**, Sigorta).
- Şenocak, Kemal (2009). Denizcilik rizikolarına karşı sigortalarda sözleşme öncesi ihbar külfeti. *Haluk Konuralp Anısına Armağan*, 3, 901-916 (Anılış: **Şenocak**, Denizcilik).
- Tandoğan, Haluk (1963). *Üçüncü şahsın zararının tazmini*. Ankara, Türk Matbaası.
- Taşdelen, Nihat (2005). Mali mesuliyet sigortalarında rizikonun gerçekleşmesi halinde ihbar yükümlülüğü. *SBArD*, 3 (6), 383-408.
- Tekinay, Selahattin Sulhi & Akman, Sermet & Burcuoğlu, Haluk & Altop, Atilla (1993). *Tekinay Borçlar hukuku* (7. Baskı). İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Ulaş, Işıl (1992). *Yargıtay onbirinci hukuk dairesi uygulaması ile sigorta hukuku*. Ankara, Turhan Kitabevi.
- Ulaş, Işıl (2002). *Uygulamalı sigorta hukuku mal ve sorumluluk sigortaları* (Genişletilmiş 3. Baskı). Ankara, Turhan Kitabevi (Anılış: **Ulaş**, Sorumluluk).
- Uralcan, G. Şebnem (2015). Sigorta faaliyetlerinin işlevsel açıdan değerlendirilmesi ve türk sigorta sektörünün bu bağlamda dünya sigorta şirketleriyle karşılaştırılması. *SBBD*, 4 (1), 125-134.
- Ünan, Samim (2018). *Türk ticaret kanunu şerhi altınca kitap: sigorta hukuku*. İstanbul, On İki Levha Yayıncılık (Anılış: **Ünan**, Şerh).

- Ünan, Samim (2005), Türk ticaret kanunu taslağı'nın "sigorta hukuku" başlıklı altıncı kitabı hakkında düşünceler. *SHD*, (1), 109-196 (Anılış: **Ünan**, Sigorta).
- Ünan, Samim (2006). *Türk sigorta hukuku bakımından sorumluluk sigortalarının değerlendirilmesi- sorumluluk sigortaları*. 7 Nisan. İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı.
- Ünan, Samim (1998). *Hayat sigortası sözleşmesi*. İstanbul, Beta Basım Yayın (Anılış: **Ünan**, Hayat).
- Ünan, Samim (2012). *Zorunlu hekim sorumluluğu sigortası*. İstanbul, Özdil Yayınevi. (Anılış: **Ünan**, Genel Şartlar Şerhi).
- Ünan, Samim (2016). Sigorta tüketici hukuku. İstanbul, On İki Levha Yayınları (Anılış: **Ünan**, Tüketici).
- Ünan, Samim (17 Aralık 2011). *Yeni ticaret kanunu'nda sigorta ettirenin görevleri. (2011 tarihli türk ticaret kanunu'nda sigorta ettirenin görevleri). Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu*, Ankara (Anılış: **Ünan**, Görev).
- Yazıcıoğlu, Emine (2005). Türk ticaret kanunu tasarısı'nın sigorta hukukuna dair 6.kitabının genel hükümlerinin değerlendirilmesi. *SHD*, Özel Sayı:1, 79-871.
- Yazıcıoğlu, Emine (2010). Sigorta aracıları hukuku 1. İstanbul, On İki Levha Yayınları (Anılış: **Yazıcıoğlu**, Aracılar).
- Yücel, Çağrı (2006). Hayat sigortasında sigorta ettirenin hak ve yükümlülükleri. *İBD*, 80 (6), 2531-2560.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Merve GÜLMEZ
Doğum Yeri – Tarihi : Konya – 10/01/1994
E-Posta Adresi :

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : 2015, Selçuk Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
Yüksek Lisans Öğrenimi : 2019, KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İŞ DENEYİMİ

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar :

Tarih: 16 Aralık 2019